

ROMÂNIA
MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE

BULETINUL

UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE

"CAROL I"

SERIE
NOUĂ

3
—
iulie
septembrie
—
2009

ANUL
XIX

PUBLICAȚIE ȘTIINȚIFICĂ DE IMPORTANȚĂ NAȚIONALĂ DE CATEGORIA "B"
RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE
DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR (CNCSIS)

PUBLICAȚIE FONDATĂ ÎN ANUL 1937

*Responsabilitatea privind conținutul articolelor
revine în totalitate autorilor.*

BULETINUL UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE "CAROL I"

C U P R I N S

Contribuția organizațiilor nonguvernamentale la procesul de reconstrucție în Afghanistan.....	7
<i>Lt.col.conf.univ.dr. CONSTANTIN POPESCU</i>	
Opinii privind necesitatea adaptării strategiei NATO în Afghanistan	14
<i>Lt.col.conf.univ.dr. CONSTANTIN POPESCU</i>	
Rolul informațiilor în operațiile întrunite	21
<i>Col.dr. LAURENȚIU DUȚESCU</i>	
Centrele de greutate.....	29
<i>Col.dr. LAURENȚIU DUȚESCU</i>	
Leadershipul transformațional și securitatea națională a României	46
<i>Col.dr. GHEORGHE CALOPĂREANU</i>	
Echipamentul de control al apropierii de sol GCA - 2000	52
<i>Prof.univ.dr. GHEORGHE BOARU</i>	
<i>Cpt.cdor. NICUȘOR OPREA</i>	
Sistemul de comandă, control și comunicații în cadrul misiunilor de sprijin aerian apropiat și nemijlocit	59
<i>Col.(r) prof.univ.dr. GHEORGHE BOARU</i>	
<i>Lt.col. GHEORGHE NIȘULESCU</i>	

Planificarea sprijinului logistic în operațiile bazate pe efecte	68
<i>Lt.col.lect.univ. IULIA TĂNASE</i>	
Elemente definitorii ale sprijinului logistic al operațiilor bazate pe efecte	74
<i>Lt.col.lect.univ. IULIA TĂNASE</i>	
Efectele globalizării asupra societății contemporane	79
<i>Lt.col.drd. CORNELIU DINCO</i>	
<i>Lt.col.dr. GHEORGHE IORDACHE</i>	
Regionalizare, triadizare sau globalizare ?	90
<i>Lt.col.drd. CORNELIU DINCO</i>	
Rolul sistemului informațional economic în procesul de management	97
<i>Lect.univ.dr. CORNEL CRIȘAN</i>	
<i>Prof.univ.dr. MARIUS MOTOCU</i>	
Identificarea riscurilor, vulnerabilităților și amenințărilor la adresa securității politice a României	106
<i>Lt.col.drd. FILOFTEIA MÎNICAN</i>	
Diplomația militară – factor de prevenire a conflictelor militare	120
<i>Lt.col.drd. FILOFTEIA MÎNICAN</i>	
O nouă abordare a securității – abordarea cuprinzătoare	128
<i>Lt.col. GIGEL ABAGIU</i>	
Noul concept strategic al NATO – expresia transformărilor din mediul de securitate asupra acțiunilor militare	136
<i>Lt.col. GIGEL ABAGIU</i>	
Determinările operațiilor militare viitoare	142
<i>Lt.col. FLORIN STAN</i>	
NATO în secolul XXI	148
<i>Lt.col. FLORIN STAN</i>	

Securitatea energetică – securitate de impact, cu efecte sinergice complexe.....	156
<i>Cam.fl.(r) drd. IONEL BAIBARAC</i>	
Geopolitica resurselor energetice și a elementelor de infrastructură energetică din zona de interes a României	165
<i>Cam.fl.(r) drd. IONEL BAIBARAC</i>	
Nevoia de intelligence specifică pentru securitatea energetică	185
<i>Cam.fl.(r) drd. IONEL BAIBARAC</i>	
NATO și securitatea energetică – stadiul actual și perspective	205
<i>Cam.fl.(r) drd. IONEL BAIBARAC</i>	
Diplomația militară românească până la 1859	218
<i>Col.drd. CRISTIAN CIȘMIGIU</i>	
Diplomația militară românească în perioada 1859 - 1914.....	231
<i>Col.drd. CRISTIAN CIȘMIGIU</i>	
Securitatea națională – abordări conceptuale și aspecte reale	240
<i>Ec. MIHAELA GHEORGHE</i>	
Globalizarea vulnerabilităților și riscurilor	247
<i>Ec. MIHAELA GHEORGHE</i>	
Determinări militare ale evoluției societății informaționale în contextul globalizării.....	253
<i>Ec.drd. GIGI DRAGOMIR</i>	
Situațiile de urgență – abordare conceptuală.....	263
<i>MARINICĂ CAZACU</i>	
Managementul situațiilor de urgență. Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență – prezentare generală.....	269
<i>MARINICĂ CAZACU</i>	

Rolul NATO în asigurarea securității în zona extinsă a Mării Negre	276
<i>GEORGETA GAVRILĂ</i>	
Sistemele de sănătate – între teorie și practică	291
<i>Drd. NORȚ MARIOARA JURJUȚ</i>	
Evoluția sistemului de sănătate în România.....	297
<i>Drd. NORȚ MARIOARA JURJUȚ</i>	

CONTRIBUȚIA ORGANIZAȚIILOR NONGUVERNAMENTALE LA PROCESUL DE RECONSTRUCȚIE ÎN AFGHANISTAN

CONTRIBUTION OF THE NONGOVERNMENTAL ORGANIZATIONS TO THE RECONSTRUCTION PROCESS IN AFGHANISTAN

Lt.col.conf.univ.dr. Constantin POPESCU*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Există trei probleme principale legate de activitatea ONG-urilor în Afghanistan. În primul rând, din cauza cooperării cu Echipile de Reconstrucție Provincială și forțele internaționale, neutralitatea acestora este pusă sub semnul întrebării. În al doilea rând, criticile aduse guvernului îngreunează relațiile cu acesta. Nu în ultimul rând, ONG-urile dispun de resurse și capacități pe care guvernul afghan nu le are, dar nici nu poate să controleze sau să influențeze activitățile acestora.

There are three main issues related to the NGO's activity in Afghanistan. First, their neutrality is questioned because of the cooperation with Provincial Reconstruction Teams and international armed forces. Secondly, the criticism of government hampers the relations with the later. And, the last but not the least, NGOs have capabilities and resources that the state authorities largely lack while the Afghan government have few means to influence or control NGO activities.

Cuvinte cheie: ONG, guvern, reconstrucție, postconflict, comunicare.

Keywords: NGO, government, reconstruction, postconflict, communication.

Societatea afghană are o vastă experiență în ceea ce privește organizațiile nonguvernamentale (ONG) pentru că practic începând cu anii '80 acestea au constituit o prezență continuă. Activitatea acestora a fost orientată la început pe acordarea asistenței umanitare valurilor de refugiați ce au urmat invaziei sovietice. Numeroase ONG -uri, afgane sau internaționale, au fost principalii actori în domeniul ajutorului umanitar și al asistenței

* e-mail: cornelppsc@yahoo.com

medicale care au activat în taberele de refugiați situate în Afghanistan sau în zona graniței, pe teritoriul Pakistanului. În urma deteriorării situației de securitate, agențiile ONU s-au retras, ONG-urile rămânând singurele organizații rămase pentru a sprijini populația aflată în dificultate¹.

Mai târziu, datorită situației create, ONG-urile au depășit sfera acordării de ajutor persoanelor aflate în dificultate din cauza urmărilor nefaste ale războiului și au început să preia proiecte de dezvoltare. Însă, spre deosebire de agențiile ONU, care acopereau toate provinciile Afghanistanului și parte din țările vecine cu acesta, organizațiile de acest tip s-au concentrat doar pe câteva provincii considerate relativ sigure sau care beneficiau de minimum de infrastructură care favoriza distribuția ajutoarelor umanitare. Au fost cazuri când siguranța lucrătorilor pe teren a fost asigurată mituind comandanții locali². Treptat, ONG-urile au devenit canale importante prin care resursele materiale și financiare furnizate de SUA și alte țări occidentale ajungeau la comandanții locali care luptau împotriva sovieticilor³.

Toate acestea au dus, în cele din urmă, la politizarea activității ONG-urilor în Afghanistan și la erodarea neutralității acestora. Chiar dacă scopul primordial și declarat a fost protecția refugiaților și a strămutaților, pe agenda lor au fost incluse și acțiuni care țineau lupta împotriva Uniunii Sovietice și a transformării Afghanistanului într-un stat comunist.

După preluarea puterii de către talibani, aceștia au impus sistematic multe restricții, ajungându-se la situația când, cu excepția a câtorva organizații de caritate islamice, majoritatea ONG-urilor au fost fie expulzate, fie sau retras în mod voluntar sau ca semn de protest față de modul cum regimul taliban trata activiștii străini sau persecuta lucrătorii locali.

În ciuda acestor condiții de lucru nefavorabile, ONG-urile au reprezentat pentru o lungă vreme singura soluție pentru a facilita distribuirea ajutorului umanitar în această țară, iar agenda lor a inclus o paletă foarte largă de domenii, de la reconstrucția țării război până la educație.

Experiența Afghanistanului, în ceea ce privește ONG-urile, a avut un impact semnificativ asupra atitudinii guvernului Karzai și a poporului afghan față de acestea. Încrederea și cooperarea afghanilor și a oficialilor guvernamentali referitor la ONG-uri și angajații acestora cetățeni străini au scăzut constant începând cu 2001. Dacă temerile populației afgane pot fi

¹ The Ministry of Foreign Affairs of Denmark, *A Joint Evaluation. Humanitarian and reconstruction Assistance to Afghanistan, 2001-2005* from Denmark, Ireland, The Netherlands, Sweden and the United Kingdom", 2005, www.um.dk/NR/rdonlyres/Afghanistan_summaryReport.pdf, accesat la 17 ianuarie 2009.

² *Afghanaid history*, www.afghanaid.org.uk/pages/our_history.html, accesat la 30 noiembrie 2008.

³ The Ministry of Foreign Affairs of Denmark, „A Joint Evaluation”.

considerate nejustificate (având unele conotații de ordin religios, fiind interpretate ca o imixtiune a culturii occidentale și o cale vicleană de a controla societatea afghană), se pare că guvernul este în mod oarecum justificat îngrijorat de unele activități „subversive” și antiguvernamentale desfășurate de ONG-uri. Oficialii guvernamentali sunt îngrijorați că legăturile existente între ONG-uri și anumiți lideri locali în teritoriu, aflați în afara controlului guvernamental, ar putea conduce la ajungerea fondurilor pentru reconstrucție în mâinile opozanților și insurgenței.

Căderea regimului taliban, în 2001, a deschis căile reconstrucției statului și societății afghe după zeci de ani de război și suferință. Comunitatea internațională a mobilizat un volum semnificat de forțe și fonduri pentru reconstrucția postconflict și instaurarea păcii în țară. Afghanistanul a devenit cel mai mare beneficiar din lume în ceea ce privește ajutorul financiar și sprijinul străin. SUA reprezintă de departe cel mai mare donor în termeni absoluți, urmate de contribuții însemnate ale Japoniei, Marii Britanii, Comisia Europeană, Banca Mondială, Germania, Canada etc.⁴

Pornind de la lecțiile învățate din Fosta Yugoslavie, Somalia, Angola, Timorul de Est și alte țări, a devenit clar că reconstrucția postconflict și construcția păcii în Afghanistan vor fi posibile prin eradicarea violențelor specifice războiului, restaurarea legalității, îmbunătățirea situației economice și a securității populației pe termen lung și instaurarea unei guvernări legitime și funcționale. Slăbite de durata lungă a conflictelor, instituțiile statului au fost practic desființate, funcțiile lor legislative, executive și judiciare fiind îndeplinite de structurile tribale regionale. De aceea, reinstaurarea unei autorități centrale a guvernului presupune implicarea „guvernelor” locale și a liderilor locali în așa măsură încât autoritatea centrală legitimă să fie sprijinită de la nivelurile cel mai mici ale societății și recunoscută de grupuri mari ale populației.

Însă coordonarea asistenței internaționale în Afghanistan este dificilă din cauza situației generale precare și a multitudinii de actori statali și nonstatali care participă la construcția păcii și reconstrucția postconflict. Găsim aici, activând împreună, sute de ONG-uri internaționale și naționale, Echipa de Reconstrucție Provincială, Operația Enduring Freedom, Misiunea ISAF, grupuri de lucru ale organizațiilor internaționale și echipe de reconstrucție guvernamentale, Misiunea de Asistență ONU în Afghanistan (UNAMA), reprezentanțe a o serie de agenții ONU etc.

Un pas important pentru îmbunătățirea coordonării asistenței umanitare a fost făcut în urma conferinței donatorilor pentru Afghanistan ținută

⁴ Datele Ministerului Afghan de Finanțe, citate de M. Waldman, *Falling Short. Aid Effectiveness in Afghanistan*, Agency Coordinating Body for Afghan Relief –ACBAR Advocacy Series (ACBAR 2008), p. 25.

la Paris în iunie 2008, unde s-au evaluat rezultatele obținute până la data respectivă și a stabilit strategia de urmat pentru obținerea unor efecte durabile pe termen lung în ceea ce privește reconstrucția postconflict și reabilitarea instituțiilor statului în această țară.

La nivel național, guvernul afghan a elaborat, în 2006, Strategia Națională de Dezvoltare a Afghanistanului (Afghanistan National Development Strategy – ANDS), care reprezintă cel mai recent cadru național de îmbunătățire a coordonării a asistenței pe probleme de reconstrucție⁵. Acesta oferă, totodată, oportunitatea tuturor actorilor (inclusiv ONG-uri) să își concentreze eforturile în sprijinul guvernului afghan pentru următorii cinci ani. ANDS subliniază responsabilitatea comună a comunității internaționale și a autorităților afgheane pentru eficiența și calitatea ajutorului oferit și consideră societatea civilă și sectorul privat ca fiind factorii cheie în reconstrucția Afghanistanului.

La o primă analiză s-ar părea că reconstrucția postconflict și edificarea păcii în această țară sunt pe calea cea bună. Însă realitatea arată că în ciuda faptului că principalii actori implicați în acest amplu proces au reușit să evite multe din greșelile comise în alte țări, rezultatele concrete obținute pe teren sunt departe de așteptări. Printre aceștia, ONG-urile au contribuit în mod semnificativ, în mod voit sau nu, la problemele curente din Afghanistan.

În ceea ce privește domeniile de activitate, multe dintre ONG-urile internaționale și naționale s-au concentrat pe reconstrucția postconflict a țării, dezvoltare economică, calitatea activității în domeniul sănătății și îmbunătățirea accesului la asistență medicală, deminare, îmbunătățirea sistemului de educație și infrastructurii aferente, securitate alimentară (construcția sistemelor de irigații, reabilitarea producției agricole etc.), reabilitarea deținuților politici, dezarmarea, demobilizarea și reintegrarea foștilor combatanți, drepturile omului și, în special, protejarea drepturilor femeilor. Ele contribuie în mod direct (deminarea, dezarmarea, demobilizarea și reintegrarea foștilor combatanți, îmbunătățirea sistemului de educație) sau indirect (drepturile omului, securitatea alimentară) la reconstrucția postconflict, însă toate au impact asupra succesului și susținerii acesteia. În acest mod se aduce un aport substanțial la reducerea sărăciei, dezvoltarea comunităților locale, creșterea rolului societății civile, pregătirea oficialităților guvernamentale și a reprezentanților autorităților locale în managementul conflictelor⁶.

Principalii colaboratori ai ONG-urilor în Afghanistan au fost și rămân Echipele de Reconstrucție Provincială (Provincial Reconstruction Teams – PRTs), concept care, în urma înțelegerilor la nivel internațional, reprezintă

⁵ www.ands.gov.af, accesat la 23 septembrie 2008

⁶ www.auswaertiges-amt.de, accesat la 30 octombrie 2008.

principalul cadru organizatoric al reconstrucției în această țară⁷. Implementate în urma conferinței donatorilor de al Bonn din 2001, PRT-urile acționează pe baza invitației oficiale a guvernului afgan, iar activitatea lor a fost autorizată prin Rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU 1386, 1413 și 1444. Toate echipele au două componente, civilă pe probleme de reconstrucție și militară pe probleme de realizare a securității. Accesul ONG-urilor în diferite zone a fost posibil după ce PRT-urile au preluat controlul și au fost în măsură, printre alte sarcini, să asigure un climat propice de lucru pentru lucrătorii internaționali ai acestor organizații. Însă, în ciuda eforturilor comune, în anumite părți ale țării situația de securitatea s-a înrăutățit în așa măsură încât ONG-urile internaționale s-au retras în zone mai sigure și au restrâns, suspendat sau chiar închis unele proiecte de reconstrucție. Toate acestea au condus la pierderea statutului de neutralitate prin asocierea cu acțiunile militare desfășurate de PRT-uri.

În ciuda unui debut fructuos al colaborării în iarna anului 2001 dintre autoritățile afgane și ONG-uri în domeniul efortului de reconstrucție, în anii următori a avut loc o deteriorare graduală a relațiilor. Ruptura între guvernul afgan și ONG-uri a fost alimentată în primul rând de criticile pe care acestea din urmă le-au adus referitor la corupția și ineficiența autorităților care, în opinia lor, au reprezentat principalele obstacole în calea succesului reconstrucției.⁸ Drept urmare, s-a înregistrat o deteriorare a atitudinii autorităților afgane centrale și locale cu privire la ONG-uri declarându-și uneori neîncrederea în acțiunile acestora și de aici lipsa de sprijin pentru anumite proiecte⁹.

Totodată, se poate observa o oarecare percepție greșită în rândul populației referitor la ceea ce reprezintă aceste ONG-uri. Trecând peste confuzia existentă și inabilitatea de a face diferența între lucrătorii ONG-urilor, ai agențiilor ONU și ai PRT-urilor, organizațiile nonguvernamentale sunt adesea percepute ca promovând valorile occidentale (sau americane), iar o parte a populației indigene consideră democratizarea, liberalizarea și emanciparea ca amenințări directe la adresa reconstrucției identității afgane și a prezervării valorilor tradiționale. Aversiunea aceasta a fost intensificată în unele provincii și de maniera diferită în abordarea proiectelor de reconstrucție a PRT-urilor. În timp ce acestea s-au axat, în principal, pe proiecte pe termen scurt și care nu cereau nici un fel de aport din partea localnicilor, în scopul câștigării încrederii și susținerii acestora, ONG-urile au angajat proiecte de

⁷ *Ibidem*.

⁸ *To much aid to Afghanistan, Oxfam says*, www.alertnet.the news/newsdesk/ISL28092.htm, accesat la 29 ianuarie 2008.

⁹ The Ministry of Foreign Affairs of Denmark, *A Joint Evaluation*, p. 153.

reconstrucție cu efecte pe termen mediu și lung și care cereau un minimum de participațiune (5-10%) din partea autorităților sau a comunităților locale pentru a crea coresponsabilitate pentru acțiunile de reconstrucție durabilă.

Această situație generală a condus la actualul sistem de relații dintre ONG-urile internaționale și guvernul afghan care are o atitudine ambivalentă față de acestea. Pe de o parte se recunoaște deschis inabilitatea autorităților de a implementa anumite tipuri de programe, ca de exemplu, în domeniul deminării, iar pe de altă parte, acestea declară că ONG-urile le subminează autoritatea la nivel local și chiar central. Drept consecință, guvernul Karzai a început să restricționeze activitățile ONG-urilor și să exercite presiuni asupra comunității internaționale să canalizeze resursele pentru reconstrucție prin intermediul său¹⁰, lucru reflectat și de modificările aduse legislației în domeniu la nivel național. Acest interes a devenit evident pe timpul conferinței donatorilor de la Paris din iunie 2008, când s-a declarat că „asistența în domeniul dezvoltării a comunității internaționale ar trebui furnizată în o mai bine coordonată manieră. Ea ar putea fi repartizată prin intermediul bugetului național *afghan* [sn].”¹¹ Acest fapt ar conduce în mod inerent la interferența guvernului în activitățile NGO-urilor, lucru care ar afecta grav imaginea lor și imparțialitatea în distribuirea asistenței.

Multe guverne și organizații internaționale au avut o atitudine neutră față de măsurile restrictive impuse ONG-urilor în Afghanistan. Acest lucru poate fi explicat în bună parte de măsurile crescânde în domeniul luptei împotriva terorismului, de după 11 septembrie 2001, pentru controlul fluctuațiilor financiare internaționale care includ și examinarea mai atentă a ONG-urilor și înăsprirea condițiilor de înregistrare a acestora.

În scopul îmbunătățirii relațiilor cu guvernul afghan principala cale o constituie lansarea unei noi strategii de comunicare și coordonare a activităților ONG-urilor, pe baza unui plan comun de acțiune care să cuprindă principalele linii directoare. Acest fapt este posibil utilizând deja rețelele existente, platformele și centrele de coordonare sau crearea unora noi, după caz.

Cel mai vechi cadru organizatoric pentru activitatea ONG-urilor în Afghanistan este dat de Agency Coordinating Body for Afghan Relief – ACBAR. Reprezentând mai bine de o sută de organizații, în mai 2005 a elaborat un cod de conduită pentru toate ONG-urile prezente în această țară – The Code of conduct for NGOs in Afghanistan. A Code of Conduct for all

¹⁰ E. Jelinek, *A Study of NGOs Relations with Government and Communities in Afghanistan* (Agency Coordinating Body for Afghanistan Relief, 2006, www.globalpolicy.org/ngos/aid/2004/1103prts.htm, accesat la 13 iunie 2008).

¹¹ *Declaration of the International Conference in Support of Afghanistan Issued Under the Authority of Three Co-Chairs*, Paris, 12 iunie 2008.

NGOs engaged in Humanitarian Actions, Reconstruction and Development in Afghanistan.¹² Acest set de norme este menit să îmbunătățească comunicarea cu guvernul afgan, media și între ONG-uri, să asigure o mai bună transparență și responsabilitate privind activitățile acestor în ceea ce privește proiectele de reconstrucție. În ultimul timp, s-a dovedit că ACBAR, ca o organizație reprezentativă colectivă, are mai mult succes în negocierea cu autoritățile guvernamentale decât ONG-urile.

Exemplul acestei asociații a fost urmat și de alte organizații neguvernamentale creând structuri similare pe bază națională sau internațională, menite să conducă la îmbunătățirea relațiilor cu guvernul și la mai buna coordonare a activităților de sprijin în domeniul reconstrucție postconflict. Cele mai elocvente exemple în acest sens sunt: European Network of NGOs in Afghanistan – ENNA, British Agencies Afghanistan Group – BAAG, Civil Military Group stabilit de UNAMA, Islamic Coordination Council – ICC, South-West Afghanistan and Balochistan Association for Coordination – SWABAC, Japan Afghan NGO Network – JANN.

În acest fel, actorii implicați în reconstrucția postconflict a Afghanistanului au reușit, pentru moment, să îmbunătățească coordonarea activităților. Totuși, rezultatele sunt departe de a fi satisfăcătoare. Există încă situații când organizațiile fie nu sunt în măsură, fie nu doresc să participe la coordonarea eforturilor în domeniul reconstrucției. Acest lucru duce adeseori la suprapunerea sau duplicarea proiectelor și la consumul inutil al unor resurse financiare prețioase. Pe de altă parte, deși distribuirea ajutorului umanitar este mai rapidă, mai transparentă și mai ieftină dacă este realizată prin intermediul ONG-urilor, lipsa acestora de comunicare cu guvernul și autoritățile locale conduce la suspiciuni din partea populației, guvernanților și a comunității internaționale referitor la activitatea lor.

¹² Versiunea completă este disponibilă pe site-ul ACBAR, www.acbar.org/display.php

OPINII PRIVIND NECESITATEA ADAPTĂRII STRATEGIEI NATO ÎN AFGHANISTAN

SOME OPINIONS RELATED TO THE NECESITY FOR CHANGES IN NATO'S STRATEGY IN AFGHANISTAN

Lt.col.conf.univ.dr. Constantin POPESCU*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

După evenimentele de la 11 septembrie, NATO a devenit din ce în ce mai implicat, la nivel global, în probleme legate de contraterorism. Forța Internațională de Asistență pentru Securitate – ISAF din Afghanistan este una dintre cele mai importante operații desfășurate de trupele NATO în contextul războiului global împotriva terorismului.

Percepțiile privind eșecul acțiunilor în Afghanistan a condus la scăderea sprijinului pentru misiune chiar și pentru NATO, ca organizație. În același timp, situația în ceea ce privește securitatea este diferită de la zonă la zonă. În timp ce în regiunile unde populația este de altă etnie decât pashto situația se îmbunătățește, în provinciile unde aceștia sunt majoritari ea devine din ce în ce mai dificilă.

Since 9/11 events, NATO has increasingly involved in counterterrorism issues on a global level. One of the most important operations conducted by NATO troops under the global war on terror is International Security Assistance Force –ISAF in Afghanistan.

Perceptions of failure in Afghanistan have decreased public support for the mission and undermined support for NATO itself. In the same time the security situation across the country is quite varied. While in the non-pashtun areas general situation is improving, in some provinces dominated by pashtuns the security situation has become worse.

Cuvinte cheie: NATO, securitate, strategie, reconstrucție, adaptare.

Keywords: NATO, security, strategy, reconstruction, changes.

Presă internațională și organizațiile nonguvernamentale care activează în Afghanistan și monitorizează evoluția rezultatelor acțiunilor desfășurate de către ISAF împreună cu comunitatea internațională, evidențiază tot mai des în ultima perioadă deteriorarea situației din ce în ce mai mult.

* e-mail: cornelppsc@yahoo.com

Comandanții NATO și cei americani spun că situația de securitate se îmbunătățește sau cel puțin rămâne constantă. De exemplu, generalul american Dan McNeill susținea că „aceasta rămâne la fel ca în anii trecuți” și că mărirea numărul incidentelor este, de fapt, urmare a sporirii numărului trupelor cu aproximativ 9.000 în februarie 2008, față de anul trecut.¹ Pe de altă parte unii analiști afirmă că situația s-a îmbunătățit în Irak dar nu și în Afghanistan, unde influența talibanilor a crescut la finele anului trecut cu aproximativ 50-70%².

Cine are dreptate de fapt? Analiza autorului, care în perioada iulie 2008-ianuarie 2009 a executat o misiune în Afghanistan, ca ofițer de stat major în Comandamentul ISAF din Kabul, conduce către o concluzie oarecum paradoxală: în fapt, și unii și alții au dreptate. Argumentele pe care le aducem în sprijinul acestei afirmații se bazează pe informațiile obținute pe timpul misiunii prin natura funcției îndeplinite. În anumite părți ale țării, situația de securitate este bună, iar procesul de reconstrucție progresează, contribuind la îmbunătățirea vieții de zi cu zi a populației afgane. Însă, din păcate, în alte zone situația de securitate este precară sau se înrăutățește. Mai mult, creșterea numărului de atacuri sinucigașe sau utilizând dispozitive explozive improvizate a condus la sporirea percepției în Occident că Afghanistanul este un „stat eșuat”.

Complexitatea situației în Afghanistan este relevată și de sondajele de opinie efectuate de către organizația Asia Foundation³. Conform acestora, în general, în ciuda creșterii violențelor în zonă, afganii rămân optimiști referitor la viitorul țării. Astfel, în 2007, 42% sunt de părere că lucrurile s-au îndreptat într-o direcție bună, în timp ce numai 24% simt că țara se îndreaptă într-o direcție greșită, iar 25% au percepții confuze. Cu alte cuvinte, situația rămâne neschimbată față de anii anteriori. Pentru anul 2008, lucrurile sau schimbat, 38% sunt de părere că lucrurile s-au îndreptat într-o direcție bună, în timp ce numai 32% simt că țara se îndreaptă într-o direcție greșită, iar 23% au percepții confuze⁴.

¹ Pauline Jelinek, *General Says Afghan Insurgency Steady*, Associated Press, 6 februarie 2008, <http://ap.google.com/article/>, accesat la 20 decembrie 2008.

² Andrew Cordesman, *Despite Gains, Future in Iraq, Afghanistan Remains Uncertain*, Council of Foreign Relations, 14 ianuarie 2008, www.cfr.org/publication/15259/cordeman.html, accesat la 20 decembrie 2008, a se vedea și George Packer, *Kilcullen on Afghanistan: It's Still Winnable, But Just Only*, www.newyorker.com/online/blogs/geogepacker/2008/11/kilcullen-on-af.html

³ *Afghanistan in 2007: A Survey of the Afghan People*, The Asia Foundation, 2007, www.asiafoundation.org/publications/pdf/20

⁴ *Afghanistan in 2008: A Survey of the Afghan People*, The Asia Foundation, 2008, www.asiafoundation.org/publications/

În altă ordine de idei, mulți afhani (48%) consideră că situația de securitate este cea care determină percepția că lucrurile se îndreaptă într-o direcție greșită. Cei care au afirmat că țara se îndreaptă într-o direcție bună au invocat activitățile de reconstrucție (39%) și îmbunătățirea securității (34%). Acest aparent paradox poate fi explicat doar analizând diferențele profunde existente la nivel regional în această țară. În regiunile nordice și centrale, situația de securitate rămâne în general bună, iar proiectele de reconstrucție contribuie la îmbunătățirea situației populației, în timp ce în restul țării starea securității se înrăutățește. Această afirmație este susținută și de succesul procesului de transfer a responsabilității în materie de securitate pentru Provincia Kabul către instituțiile afgane încheiat la începutul acestui an. Acest lucru este planificat să fie extins treptat și în alte regiuni, unde factorii situației sunt favorabili în viitorul apropiat.

Iată de ce, abordarea generală în analiză a Afghanistanului ca un întreg este neadecvată. Creșterea violenței afectează în principal regiunile estice, sudice și vestice ale țării ori alte zone, unde populația de etnie pashtună este majoritară. Să ne amintim faptul că mișcarea talibană a început în interiorul acestei etnii și încă se bucură de sprijin printre aceștia.

Considerăm că atât timp cât insurgența talibanilor are sprijin în rândul populației de etnie pashtună, NATO va întâmpina în mod constant mari dificultăți în lupta cu aceasta, în special pe termen lung. Acest lucru este posibil, deoarece comunitatea pashtună din Afganistan este la fel de mare ca și cea din Pakistan, iar granița dintre aceste două state nu a fost niciodată securizată în sensul în care Alianța înțelege acest lucru. După colapsul regimului taliban, în 2001-2002, liderii mișcării s-au stabilit în Pakistan. Quetta, în special, a devenit centrul pentru pregătirea și coordonarea insurgenței talibane în Afghanistan. După ce a călătorit în Pakistan în 2002, jurnalista Elizabeth Rubin nota: „Am avut sentimentul că trec prin zone de efervescență pentru reabilitare a mișcării talibane.”⁵

Însă una dintre cele mai importante probleme pentru rezolvarea situației complicate din Afghanistan este dată de comunitatea pashtună din Pakistan. Orice acțiune în domeniul contrainsurgenței întâmpină mari dificultăți, în special pe termen lung, atâta timp cât insurgenții au sanctuarul dincolo de graniță.

După retragerea din Afghanistan, în urma invaziei americane din octombrie 2001, sute de talibani și teoretic aproape întreaga conducere a mișcării și-au găsit un refugiu sigur în FATA (Federally Administered Tribal Area), anumite zone din vestul Provinciei Baluchistan și în NWFP (North

⁵ Elizabeth Rubin, *Battle Company is out there*, The New York Times, februarie 2008, www.nytimes.com/2008/02/08/magazine/24afghanistan-t.html?pagewanted=I&hp, accesat la 20 decembrie 2008.

West Frontier Province). Americanii au realizat acest lucru, drept pentru care au angajat discuții cu guvernul pakistanez, încurajându-l și sprijinindu-l financiar pentru a desfășura acțiuni împotriva talibanilor staționați în zona de graniță cu Afghanistanul⁶. Însă, în ciuda relativului succes obținut în ofensiva armatei pakistaneze declanșată împotriva talibanilor din acest sanctuar, în toamna anului 2008, lucrurile sunt departe de a fi rezolvate de o manieră cel puțin satisfăcătoare, chiar dacă sprijinul pentru Osama bin Laden a scăzut la aproape jumătate față de nivelul din august 2007⁷.

Pe de altă parte, comunitatea internațională, în frunte cu americanii, a fost mult prea preocupată să înlăture reminescențele Mișcării Talibane și prea puțin de îmbunătățirea situației economice a populației. Și s-a ajuns în acest fel la escaladarea unei situații nedorite în ceea ce privește cultura drogurilor, în special a macului din care se obține heroina. Talibanii au scos în afara legii cultivarea macului. După înlăturarea acestora, cu sprijinul tacit sau profitând de ineficiența noii administrații locale, populația a reînceput să cultive macul pe fondul câștigurilor substanțiale obținute, ajungându-se treptat la răspândirea fenomenului. În prezent, talibanii sprijină și exploatează acest gen de cultură pentru a obține fondurile necesare finanțării războiului împotriva coaliției internaționale.

Un alt fapt evident este acela că sporirea violențelor a afectat, în principal, în zonele unde ISAF a preluat responsabilitatea de la coaliția condusă de americani. Talibanii au relansat ofensiva împotriva acestor forțe, iar ele s-au văzut nevoite să utilizeze masiv puterea de foc de care dispun pentru a compensa numărul relativ mic sau a evita pierderile în rândul militarilor proprii.

În aceste condiții, ne punem întrebare ce este de făcut pentru a eficientiza acțiunile ISAF? Abordarea de către NATO a situației din Afghanistan pare să eșueze la toate nivelurile, global, regional și local.

Cele mai serioase probleme par a fi la nivel global. Deși pare mai mult decât evidentă legătura dintre activitățile din zonele neguvernabile din Pakistan (în special, FATA și NWFP) și posibile atacuri teroriste asupra unor zone situate pe teritoriului național, țările membre NATO nu par a vedea în aceasta o amenințare serioasă pentru populație. Mai mult, țările participante la operația ISAF nu au pregătit suficient de bine opinia publică în termenii înțelegerii probabilității unor acțiuni teroriste violente și a acceptării pierderilor în rândul trupelor proprii dislocate în Afghanistan. În ochii multor europeni, trupele NATO care acționează în această țară participă doar la operații de

⁶ David E. Sanger, David Rohde, *U.S. Pays Pakistan to Fight Terror but Patrols Ebb*, The New York Times, 20 mai 2007.

⁷ www.terrorfreetomorrow.org, accesat la 20 decembrie 2008.

reconstrucție sau de asistență umanitară. Lipsa de îngrijorare este explicată și de numărul relativ mic pierderi umane și materiale suferite până în prezent.

Un alt aspect legat de această problemă, care ar trebui să fie mai atent tratată de către decidenții politico-militari occidentali, este dat de numărul mare al pierderilor colaterale produse în rândul populației locale. Pentru că trupele trimise, pe lângă faptul că sunt insuficiente din punct de vedere numeric, sunt și inadecvat echipate pentru o astfel de misiune dificilă, așa cum arătam mai sus, adesea au fost nevoite să utilizeze puterea de foc în mod excesiv pentru a putea compensa cele două lacune. Pornind de la aceste slăbiciuni, talibanii au provocat adesea atacuri despre care știau că vor conduce la victime în rândul civililor⁸.

Nu este un secret faptul că pe acest subiect există divergențe de opinie în sânul Alianței. Americanii nu au ezitat să critice, uneori chiar public, unii aliați în ceea ce privește angajamentul acestora în Afghanistan. Dar dacă vor să primească sprijin în acest teatru de operații, sunt nevoiți să accepte ceea ce aceștia oferă. Însă disputele publice nu fac decât să pună guvernele acestor țări într-o lumină nefavorabilă și să favorizeze partidele de opoziție.

Până nu de mult, nici chiar comandanții ISAF nu păreau a înțelege în profunzime legăturile dintre zonele pashtune situate în Pakistan și Afghanistan, de o parte și de alta a frontierei comune. Spre exemplu, aceștia nu au luat în considerație atenționările afghanilor că trecerea unui convoi militar prin piața din Spin Boldak, situată la aproximativ 100 de metri de graniță pakistaneză, ar putea conduce la un atac din partea insurgenților, lucru care de altfel s-a și întâmplat.

Totodată, nu se vede nici un fel de acțiune din partea cancelariilor occidentale de a angaja discuții cu autoritățile de Islamabad pe tema evitării „talibanizării” zonei de frontieră cu Afghanistanul. Fără o abordare unitară a rezolvării problemelor referitoare la insurgență din așa-zisul Pashtunistan, misiunea NATO va fi una dificilă și de lungă durată.

Există probleme de abordare a modului de acțiune la nivel local pentru atragerea sprijinului populației de partea ISAF. Trecând peste ezitățile unor state de a se angaja serios în acțiuni armate pentru restabilirea stării de securitate atunci când aceasta se deteriorează, cum este cazul Germaniei în nord, se face o falsă distincție între operații de asistență umanitară și acțiuni de luptă. Credem că este esențial ca toți comandanții militari să înțeleagă faptul că fără securitate nu se poate vorbi de reconstrucție și aceasta trebuie să fie considerată ca o sarcină primordială pentru trupele NATO dislocate în acest teatru de operații.

⁸ Elizabeth Rubin, *op. cit.*

Rapoartele mai multor organizații, în anul 2008, au scos în evidență faptul că atenția aliaților pentru alocarea resurselor necesare în Afghanistan a fost departe de a fi suficientă⁹. În timp ce americanii s-au concentrat în special asupra Irakului, europenii au adoptat politica struțului, ignorând în bună măsură acest lucru. Dacă au fost suficiente trupe pentru a elibera unele zone de insurgenți, a fost o mare problemă cu alocare resurselor necesare pentru a menține aceste zone și a asigura un climat de securitate propice reconstrucției. Acest fapt a fost recunoscut de către comandantul Forțelor Expediționare Canadiene, generalul Michel Gauthier, care declara: „Menținerea zonelor eliberate de insurgență este o provocare. Aceasta înseamnă să securizezi suficient o zonă astfel încât să dai localnicilor și organizațiilor internaționale sentimentul încrederii și siguranței muncii lor pentru a face viața afghanilor mai bună.”¹⁰

Soluția ar putea veni prin accelerarea reconstrucției forțelor de securitate afghe și implicarea acestora în operații fie pentru eliberarea zonelor de insurgenți, folosind Armata Națională Afghană (Afghan National Army – ANA), fie pentru menținerea zonelor eliberate, utilizând Poliția Națională Afghană (Afghan National Police – ANP). Însă nici aici lucrurile nu au evoluat în direcția dorită iar rezultatele sunt departe de a fi mulțumitoare.

ANA se îndreaptă într-o direcție bună. Preluarea responsabilității de către NATO în ceea ce privește instruirea armatei afghe, prin implementarea programului Operational Mentor and Liason Team (OMLT)¹¹, a dus la îmbunătățirea continuă a capacităților acestui organism de a planifica și desfășura acțiuni militare în mod independent sau în context multinațional, alături de forțele coaliției. Statele membre NATO care s-au angajat să participe cu echipe în cadrul acestui program au înțeles că prin cheltuirea mai multor bani pentru antrenarea, echiparea și salarizarea corespunzătoare a ANA se substituie necesitatea trimiterii unor forțe suplimentare în Afghanistan, soluție care este mult mai ieftină din toate punctele de vedere.

Nu același lucru se poate spune în cazul ANP. În primul rând, pe timpul desfășurării Operației „Enduring Freedom”, conducerea militară americană a decis să se concentreze mai mult pe reconstrucția ANA, considerând-o mult mai necesară și folositoare în timpul acela. Pe de altă parte, din nefericire, forțele de poliție afghe au fost create inițial pe modelul

⁹ Ann Scott Tyson, *NATO's Not Winning in Afghanistan, Report Says* Washington Post, 31st january 2008; International Crisis Group, “Afghanistan: The Need for International Resolve”, 6 february 2008; Senlis Council, “Afghanistan: Decision Point 2008”, 6 february 2008.

¹⁰ Mike Blanchfield, *Lack of troops slowing Afghan progress, says General*, Canwest News Service, 14 februarie 2008.

¹¹ *NATO in Afghanistan*, Operational Mentor and Liason Team (OMLT) Programme, www.nato.int/issues/afghanistan/factsheets/omlt.html, accesat la 18 decembrie 2008.

unor forțe paramilitare de securitate. Drept urmare, în prezent, ANP nu au capacitățile necesare, în termen de dotare și instruire, pentru a desfășura activități polițienești de menținere a ordinii și securității publice la un nivel suficient pentru a prelua responsabilitatea menținerii acelor zone eliberate de sub influența talibanilor sau insurgenților pentru asigurare unui climat propice reconstrucției. Starea de sărăcie și lipsa unor venituri satisfăcătoare pentru polițiștii afghani conduce la corupție în rândul sistemului și la scăderea încrederii populației locale în instituție. Programele de reconstrucție a poliției afgane de genul Focussed District Development nu au constituit nici pe departe un succes. Considerăm că soluția ar putea veni prin implementarea unui concept asemănător OMLT, care s-a dovedit un succes, însă de data aceasta utilizându-se instructori cu pregătire foarte bună în domeniul polițienesc.

Fără îndoială că problematica situației din Afghanistan este mult mai complexă. Ceea ce am vrut să scoate în evidență prin materialul de față a fost necesitatea unei mai bune înțelegeri a legăturilor indisolubile între diferitele aspectele ale stării de fapt. Alianța trebuie să dovedească mai multă coerență în adaptarea strategiei de reconstrucție. S-a văzut foarte clar că procesul de securizare a diferitelor zone nu poate fi separat de acțiuni de dezvoltarea economico-socială și de reconstrucție a instituțiilor statului, așa cum nici dezvoltarea fără securitate nu este posibilă. Îmbunătățirea colaborării între toți actorii implicați în reconstrucția Afghanistanului ar putea constitui cheia succesului și ar duce la un deziderat major: accelerarea procesului și îndeplinirea misiunii ISAF într-un timp mai scurt.

ROLUL INFORMAȚIILOR ÎN OPERAȚIILE ÎNTRUNITE

INFORMATIONS ROLE IN JOINT OPERATIONS

Col.dr. Laurențiu DUȚESCU*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Armatele sunt o expresie a filosofiei de identitate politică a comunităților umane; armatele au fost create ca instrumente de putere militară ale națiunilor; puterea militară există acolo, și numai acolo, unde există putere politică; toate armatele din lume acționează pentru îndeplinirea unei decizii politice, a unui „ordin politic”; condițiile și împrejurările în care se concep, se individualizează și se îndeplinesc misiuni sunt variabile, misiunile sunt determinate de caracteristicile societății, ale mediului de securitate internațional.

Armies are an expression of the political identity philosophy of human communities; armies were created as instruments of the nations military power; the military power exists only where there is political power; the armies all over the world take action in order to fulfill a political decision, a „political order”; the conditions and circumstances in which the missions are designed, individualized and accomplished, are variable, as they are determined by the society specificity and by the international security environment.

Cuvinte cheie: informații, operații întrunite, operații de stabilitate.

Keywords: information, joint operations, stability operations.

Este unanim recunoscut faptul că pacea și securitatea națională nu pot fi viabile fără o acțiune conjugată din partea tuturor statelor. Federațiile și uniunile de state nu fac excepție de la această regulă, întrucât ele nu sunt structuri în sine, ci entități sau structuri de națiuni.

Prin strategia multinațională de securitate, statele urmăresc să realizeze concordanța dintre obiectivele dezvoltării lor democratice și cele ale stabilității și securității europene.

Este meritul NATO de a fi reacționat cu rapiditate la noile schimbări în plan geostrategic și politico-militar, iar noile amenințări cu care se confruntă,

* e-mail: ldutescu@unap.ro

în viitor, Europa, este evident faptul că nu pot fi abordate în mod cuprinzător de către o singură instituție. Noua arhitectură europeană de securitate ce se încearcă a fi edificată este și va fi alcătuită dintr-o rețea de instituții ce se completează și se sprijină reciproc (ONU, OSCE, NATO și UE).

Funcțiile oricăror armate, din toate timpurile, au fost și sunt următoarele: activă-preventivă; disuasivă; imperativă (de amenințare/ avertizare); coercitivă (în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor); ofensivă; defensivă; protectoare (de securitate). Din aceste funcții, care exprimă rațiunea de a fi a unei armate rezultă, în general, două tipuri mari de misiuni: misiuni specifice războiului; misiuni care nu sunt legate de fenomenul război (altele decât războiul). De asemenea, atât misiunile legate de fenomenul război, cât și cele care nu sunt nemijlocit legate de acest fenomen pot fi: militare, nonmilitare și civil-militare.

Întotdeauna, toate armatele din lume au îndeplinit, îndeplinesc și vor îndeplini mereu astfel de misiuni. Ele rezultă din funcția generală a armatelor, ca instrumente ale politicii, aceea de a asigura, și prin mijloace militare, securitatea și apărarea țărilor care le-au creat, pregătit și înzestrat, a alianțelor și coalițiilor, de a contribui la afirmarea și chiar la impunerea intereselor acestora în raport cu alte entități.

Informațiile – parte integrantă a operațiilor întrunitate multinaționale

Evoluțiile în conceptele strategice de ducere a războiului, complexitatea crescândă a câmpului de luptă modern și dezvoltarea tehnologică impun ca armata să fie în măsură să ducă acțiuni militare într-o concepție întrunită la nivel strategic și operativ. În unele situații, în special în condițiile participării la operațiunile multinaționale, acest principiu se poate aplica și la nivelul eșaloanelor tactice.

Pentru îndeplinirea acestor misiuni rămân primordiale principiile Alianței Nord-Atlantice privind: unitatea strategică, partajarea rolurilor, a riscurilor și responsabilităților, efortul colectiv pentru apărare, finanțarea multinațională, sprijinirea dezvoltării Identității de Securitate și Apărare Europeană – ESDI și descurajarea credibilă.

Câmpul de luptă, dinamic și complex, necesită din partea comandanților luarea unor decizii oportune, care să fie susținute de informații la toate nivelurile comenzii militare.

Există o creștere fără precedent a cantității de date și informații necesare planificării, luării deciziei și conducerii acțiunilor militare. Informația despre ținte, mișcarea forțelor, starea acestora, nivelurile de aprovizionare și disponibilitatea mijloacelor – pentru părțile beligerante (proprie, aliate și ale adversarului) – trebuie furnizată comandamentelor

întrunite și forțelor sale, în condițiile în care aceasta se obține de la echipamentele ce sunt dispersate geografic.

Astfel, dacă informația ajunge la comandanți în timp util, în locul și în forma necesară, va permite acestora, în cadrul proceselor de comandă-control, să poată lua decizii oportune pe parcursul desfășurării acțiunilor militare de către forțele întrunite. Din totdeauna, informația a avut un rol important în obținerea victoriei, iar pentru că ne aflăm în era tehnologiei informației, războiul se axează tot mai mult pe această tehnologie în procesul de obținere, transmitere, procesare și stocare a acesteia. Integrarea sistemică a informațiilor va permite trupelor să fie în măsură să acționeze în cadrul structurilor din care fac parte sau într-o combinație de forțe (conceptul *Combined Joint Task Force*).

Realizarea conducerii forțelor impune existența unui *sistem C4I2SR* integrat, la toate eșaloanele. *Sistemele C4I2SR* trebuie să asigure, în condițiile dinamismului deosebit al acțiunilor militare și al fluidității dispozitivelor, acoperirea cu posibilități de conducere a întregului spațiu de responsabilitate, a realizării, în timp real, a comenzii și controlului forțelor și mijloacelor la dispoziție, precum și a celor de sprijin logistic.

Comanda forțelor întrunite într-o acțiune militară reprezintă un proces intens și competitiv. Comandantul forței nu este numai în situația de a lua decizii dure în situații complexe, dar trebuie să facă asta într-un mediu de nesiguranță și într-un timp limitat. Comanda este mai mult o problemă de management al informațiilor decât una de îndeplinire a unor sarcini de luptă dificile și complexe.

Evaluarea și managementul activității de informații

Informația în domeniul militar, în condițiile necesității executării unui control permanent al spațiului multidimensional – terestru, aerian, naval și cosmic – și al obiectivelor dispuse în cadrul acestuia, a devenit un adevărat factor de putere sau, mai mult, un multiplicator de putere¹.

Informația capătă noi valențe pe timp de război, atunci când părțile beligerante, fiecare în parte, sunt preocupate să-și cunoască adversarul, să-și ascundă intențiile, să realizeze și să prevină surprinderea și să-și asigure succesul prin luarea unor decizii oportune pe timpul planificării și desfășurării acțiunilor militare întrunite.

Informația va deține, de asemenea, un rol important în sprijinul acțiunilor militare întrunite, urmărindu-se permanent asigurarea unei superiorități informaționale în cunoașterea și vizualizarea câmpului de luptă, în determinarea simetriilor și asimetriilor dintre trupele proprii și ale

¹ *Strategia militară a României*, ediția 2002.

inamicului pentru ca actul de decizie să aibă un suport informațional integral, precis și anticipativ.

Managementul informației în conducerea acțiunilor militare întrunite se constituie într-un proces de cunoaștere, direcționare și comandă, influență și acțiune, capabil să stabilească direcțiile de efort și să planifice activitățile în domeniile: informare; comandă; acțiuni în câmpul de luptă și în cel al comunicațiilor; acțiuni în mediul psihologic; activități de informații și relații publice². Dintre aceste domenii, primele două presupun culegerea, prelucrarea și valorificarea informațiilor; adaptarea unor strategii de influențare; dispunerea de mijloace autonome de comunicații, de criptologie și de exploatare a informațiilor; asigurarea cu elemente de anticipare, simulare și prognoză.

Acțiunile forțelor și mijloacelor din câmpul de luptă și din cel al comunicațiilor constau în misiunile desfășurate în cele trei medii de luptă tradiționale – terestru, aerian și naval – prin modalitățile specifice cercetării, războiului electronic și mijloacelor de lovire, urmărindu-se atât neutralizarea sau chiar distrugerea rețelelor de comunicații, a centrelor de comandă și a capacităților de informare ale adversarului, cât și asigurarea și menținerea integrității fizice și funcționale a sistemelor echivalente proprii. Acțiunile din mediul psihologic sunt reprezentate de măsurile întreprinse și acceptate de către forțele proprii pentru îndeplinirea obiectivelor stabilite, precum și prin influențarea proceselor decizionale și a trupelor inamicului. Ca parte a managementului informației, activitatea de informare și relații publice urmărește cu prioritate ca publicul să beneficieze de informații despre activitățile și acțiunile desfășurate de către trupele proprii, în scopul combaterii zvonurilor, dezinformării sau a manipulării prin mass-media.

Managementul informației nu poate fi conceput fără o organizare conceptuală și acțională a unui sistem informațional, reprezentat printr-un ansamblu al fluxurilor și circuitelor informaționale, precum și al resurselor umane și tehnice folosite într-o concepție unitară, pentru culegerea, transmiterea, prelucrarea datelor și a informațiilor, în scopul valorificării acestora în procesul conducerii acțiunilor militare întrunite.

Structural, acest sistem cuprinde sursele de informații care procură și transmit date structurilor de prelucrare a datelor primare, echipate cu mijloace tehnice interconectate prin canale de transmisiuni.

Sursele de informații sunt reprezentate de persoane, forțe specializate, instituții, documente, echipamente și senzori tehnici care procură date și informații și sunt grupate în concordanță cu una dintre următoarele componente: umană – HUMINT, în care sunt angajate resursele umane; imagistică – IMINT, reprezentată de fotografii și imagini obținute prin

² *Doctrina acțiunilor Întrunite ale Forțelor Armate*, București, ediția 2001, art. 112-114.

mijloacele tehnice; spectrul electromagnetic – SIGINT, prin care se supraveghează legăturile adversarului cu ajutorul mijloacelor de comunicații - COMINT și al semnalelor electromagnetice – ELINT; tehnică – MASINT, care oferă date privind aparatura și mijloacele tehnice folosite de către inamic în acțiunile militare; deschisă – OSINT, care pune la dispoziție date din mass-media și de pe internet.

Organizatoric, sistemul cuprinde elementele de legătură din rețeaua informațională (beneficiari, abonați) prin care se realizează fluxul informațional, pe niveluri de clasificare a informațiilor și posibilități (competențe) de accesare. Metodologic, cuprinde definițiile, regulile, limbajele, metodele și instrumentele folosite pentru formularea, identificarea, codificarea, stocarea, prelucrarea, prezentarea și imprimarea informațiilor.

Sistemul informațional trebuie să satisfacă următoarele cerințe: capacitate informațională ridicată; asigurarea culegerii, transmiterii și a prelucrării datelor și informațiilor; capacitate de securitate și protecție a informațiilor; adaptabilitate permanentă la noile condiții.

Sistemul informațional, organizat într-o concepție unitară, trebuie să asigure un flux oportun de date și informații, pe baza unui program informatic, cu posibilități de clasificare a informațiilor și de accesare conform competențelor eșaloanelor.

Totodată, acesta va putea pune la dispoziție o bancă de date permanent actualizată. Eficiența managementului informației în conducerea acțiunilor militare întrunite este asigurată de ciclul informațional, un model conceptual privind modul de conducere a activităților și acțiunilor de informații, prin care datele sunt transformate în informații și sunt puse la dispoziția factorilor de decizie și a beneficiarilor. De regulă, ciclul informațional presupune executarea, într-o succesiune logică, a următoarelor faze:

- *planificarea și direcționarea* – constau în stabilirea legăturilor dintre toate structurile de informații, identificarea nevoilor de informații, stabilirea priorităților și a direcțiilor de acțiune, precizarea misiunilor de cercetare pentru acțiunile militare întrunite în curs de desfășurare și cele viitoare;

- *culegerea datelor și a informațiilor* – presupune o concepție unitară în implicarea tuturor surselor de informații ce acționează în spațiul terestru, aerian și naval în scopul satisfacerii nevoilor de informații stabilite;

- *prelucrarea datelor și a informațiilor* – vizează procesarea și direcționarea, analiza și elaborarea informațiilor; reprezintă procesul mental, colectiv și imparțial ce stabilește semnificația datelor și a informațiilor și se finalizează printr-un produs de informații (prezentări orale, documente scrise sau în format electronic, hărți sau scheme);

- *difuzarea informațiilor* – informațiile sunt transmise beneficiarilor pe verticală (ascendentă – de regulă, informații finite către factorii de decizie,

descendentă – către structurile de execuție) sau pe orizontală (între compartimentele de la același nivel), folosindu-se informarea, rapoarte informative sau alte proceduri de stat-major (hărți, casete video, filme sau imagini digitale);

- *valorificarea informațiilor* – are loc pe timpul fundamentării deciziei, planificării și conducerii acțiunilor militare întrunite de către comandanți, în cadrul comandamentului și, în special, în structurile de informații/cercetare pentru planificarea și conducerea acțiunilor de cercetare;

- *evaluarea și feedback-ul* – se stabilește eficiența ciclului informațional, pe faze și în întregul său conținut, pentru găsirea unor soluții față de nevoile de informații stabilite inițial sau actualizate în raport cu desfășurarea acțiunilor militare întrunite.

Prin conținutul lor, fazele circuitului informațional au un rol bine determinat în managementul informației pe timpul planificării și conducerii acțiunilor militare întrunite, impunând o actualizare permanentă, o disciplină și un model eficient de gestionare a datelor și informațiilor.

Managementul informațiilor, identificat cu sprijinul de informații, se desfășoară pe timpul etapelor și activităților specifice planificării și conducerii acțiunilor militare întrunite de către comandamentele operaționale și marile unități.

În cadrul etapei de inițiere a planificării, structura de informații/cercetare va identifica: misiunile de informații/cercetare ordonate (scop, obiective și finalitate); nevoile și prioritățile de informații ale comandantului și comandamentului operațional; limitele acțiunilor de cercetare (temporale, spațiale, acționale); interdicțiile acționale în anumite raioane (zone); aspecte privind coordonarea compartimentelor subordonate și/sau a activităților specifice planificării.

Pe baza acestora se determină misiunile de informații/cercetare care se vor materializa în "Planul de culegere a informațiilor" care fac obiectul orientării personalului structurii de informații/cercetare.

Pe timpul analizei misiunii, structura de informații/cercetare trebuie să acorde atenție următoarelor aspecte mai importante: cunoașterea evoluției de ansamblu a situației inamicului până la primirea misiunii; concepția probabilă de acțiune și forțele de care dispune inamicul; identificarea/determinarea punctelor tari și vulnerabile ale inamicului; stabilirea misiunilor de informații/cercetare (repartizate și implicite); executarea analizei inițiale privind structura forțelor și a mijloacelor de informații/cercetare necesare; repartizarea și detalierea misiunilor de informații/cercetare pentru structurile subordonate; detalierea „Planului de culegere a informațiilor”; restricțiile pe timpul desfășurării acțiunilor de informații/cercetare.

În cadrul analizei comune a misiunii, șeful structurii de informații/cercetare prezintă comandantului: situația inamicului; posibilitățile; intențiile; evaluările (descrierea acțiunilor probabile, viitoare - cel puțin 1-2 cursuri de acțiune); punctele tari și vulnerabile ale inamicului; evaluarea spațiului de confruntare/a zonei acțiunilor militare; factorii principali cunoscuți(timp, spațiu, vreme); estimarea inițială a forțelor și mijloacelor de informații/cercetare.

Pe timpul acestei activități are loc un transfer continuu de informații între compartimentele comandamentului și din această cauză gradul de relevanță sau de certitudine al informațiilor trebuie periodic reevaluat pe baza celor mai recente informații.

De regulă, la nivelul structurii de informații, pentru luarea deciziei de către comandant, se elaborează trei cursuri de acțiune probabile ale inamicului: „cel mai probabil”, „cel mai periculos” și un alt curs.

Determinarea cursului de acțiune probabil al inamicului este cea mai dificilă provocare a managementului informației, întrucât la această activitate – estimarea șefului structurii de informații/cercetare – se prezintă: desfășurarea generală a cursurilor de acțiune; încadrarea în timp a acțiunilor potențiale; analiza avantajelor și dezavantajelor pentru fiecare curs de acțiune; estimarea cursurilor „cel mai probabil”, „cel mai periculos”.

La sfârșitul etapei de planificare a acțiunilor militare, structura de informații/cercetare elaborează “Planul informațiilor”, document ce asigură managementul informației și care cuprinde: cursul de acțiune probabil al inamicului; elementele concepției de acțiune pentru trupele proprii; concepția de organizare unitară a sistemului informațional; alte date și elemente cu care se cooperează și colaborează.

Pe timpul desfășurării acțiunilor militare întrunite planul va fi revăzut în funcție de schimbările intervenite în spațiul de confruntare și cerințele de informații ale comandantului, fapt ce va necesita reorientarea sistemului informațional pe prioritățile misiunilor de cercetare din rezervă.

În fapt, activitățile desfășurate de structura de cercetare/informații pe timpul planificării și conducerii acțiunilor militare întrunite reprezintă algoritmul managementului informației prin care se asigură și pregătirea informativă a spațiului de confruntare (problematică ce ocupă un loc important în Doctrina sprijinului de informații a NATO și SUA).

Pregătirea informativă a spațiului de confruntare cuprinde: definirea mediului în care se desfășoară acțiunile militare; definirea influențelor spațiului de confruntare asupra acțiunilor militare; evaluarea capacităților inamicului; elaborarea măsurilor de acțiune ale inamicului.

Activitatea de pregătire informativă a spațiului de confruntare se va derula permanent în scopul asigurării unor produse informaționale, operative și exacte și pentru amplificarea procedeeleor de cercetare-informații în raport cu nevoile de informații.

Managementul informației în conducerea acțiunilor militare întrunite se constituie într-un proces continuu, actualizat și direcționat permanent pentru satisfacerea nevoilor de informații necesare comandantului structurilor comandamentului operațional. Aceasta va necesita, cu siguranță, o nouă abordare sub incidența cerințelor de interoperabilitate din domeniul sprijinului de informații. Cu alte cuvinte, concludiv, dar nu dogmatic, managementul informației reprezintă elementul cel mai important al procesului de luare a deciziei.

CENTRELE DE GREUTATE

CENTERS OF GRAVITY

Col.dr. Laurențiu DUȚESCU*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Centrele de greutate sunt surse de putere. Centrul de greutate este sursa de putere care creează forțe sau acea capacitate critică ce permite unei entități să acționeze sau să îndeplinească o sarcină.

Centers of gravity are sources of power. The center of gravity is the source of power that creates the strength or capability which enables a critical entity to act or perform a task.

Cuvinte cheie: centru de greutate, puncte critice, puncte decisive.

Keywords: *center of gravity, critical points, decisive points.*

Studentii militari care definesc centrul de greutate sunt ca niște orbi care încearcă să descrie un elefant. Ei știu că definiția există, dar îl vor descrie conform experienței fiecăruia și, invariabil, câțiva vor spune că centrul de greutate este definit ca „voința poporului”. Dar conceptul este prea important pentru a constitui subiectul unor presupuneri. JP 5-0, Doctrina pentru Planificarea Operațiilor Întrunate arată cu claritate rolul esențial al analizei centrului de greutate: „Cea mai importantă sarcină cu care se confruntă planificatorii în acest proces este cea de a identifica centrele de greutate proprii și ale adversarului, care reprezintă sursa puterii și rezistenței”¹.

Identificarea centrelor de greutate este cu atât mai importantă cu cât „analiza greșită a centrelor de greutate proprii sau ale adversarului poate avea consecințe deosebit de grave; în special, poate duce la neîndeplinirea obiectivelor militare cu costuri acceptabile și la alocarea de resurse umane, materiale și de timp în eforturi care nu produc rezultate operative și strategice decisive”². Există două motive pentru care centrele de greutate sunt dificil de

* e-mail: ldutescu@unap.ro

¹ U.S. Joint Chiefs of Staff, Joint Publication (JP) 5-0, *Doctrine for Planning Joint Operations* (Washington, DC: U.S. Government Printing Office [GPO], December 2002, draft 2), IV-12

² *Ibidem*, IV-13.

identificat sau definit. În primul rând, la nivelul categoriilor de forțe s-a încercat ani de zile găsirea unui punct de vedere comun asupra definirii centrului de greutate. Abia în 1997 s-a reușit stabilirea actualei definiții la nivel întrunit.³ În al doilea rând, categoriile de forțe predau teoria centrului de greutate fără a avea un cadru practic care ar face-o mai ușor de înțeles. Rezolvarea acestei probleme este simplă, acordul trebuie realizat la nivel întrunit, cel care va asigura și cadrul practic adecvat.

Ce sunt centrele de greutate? Centrele de greutate sunt surse de putere. Joseph Strange de la Colegiul de Război al Infanteriei Marine SUA definește centrele de greutate ca fiind „principalele surse ale moralului, puterii fizice, ale puterii și rezistenței”⁴. Centrul de greutate este sursa de putere care creează forțe sau acea *capabilitate critică* ce permite unei entități să acționeze sau să îndeplinească o sarcină sau un scop. Vom ignora definiția nivelului întrunit pentru că ea creează numai confuzii și dezbateri. Strategul prusac Carl von Clausewitz spunea: „Dintre caracteristicile unui centru de greutate, cele mai importante se referă la faptul că el este sursa întregii puteri și generatorul mișcării. El este punctul către care trebuie dirijate toate energiile noastre”⁵. Totuși, conform doctrinei FT SUA și celei întrunite, definiția lui Clausewitz este incompletă. La nivel întrunit ea a fost modificată prin reducerea surselor de putere la nivelul sistemelor militare. Astfel, centrele de greutate sunt „acele caracteristici, capacități sau poziții din care o forță militară își obține libertatea de acțiune, puterea fizică și voința de a lupta”⁶. Conform acestei definiții doar forțele militare au centre de greutate, iar națiunile sau alte sisteme nu. Majoritatea planificatorilor și strategilor ignoră această limitare, dar definiția rămâne incompletă.

De asemenea, definiția întrunită dă impresia că forțele militare nu sunt ele însele centre de greutate, ci doar le posedă. Actuala definiție întrunită ar trebui să înlocuiască sintagma „forță militară” cu „sistem” sau „entitate”. Această schimbare va duce la lărgirea sferei de cuprindere a definiției prin includerea națiunilor sau organizațiilor. Mai departe, definiția ar trebui simplificată prin înlocuirea „caracteristici”, „capacități” sau „poziții” cu termeni mai simpli „sursă”, „agent” sau „lucruri”. De asemenea, ar trebui să renunțăm la termeni, cum ar fi: „libertatea de acțiune”, „putere fizică” sau „voință de a lupta” și să folosim sintagma „abilitatea de a acționa”. De fapt, ar trebui să renunțăm complet la sintagmele „putere fizică” și „voință de a lupta”

³ Joe Strange, *Centers of Gravity & Critical Vulnerabilities*, Quantico, VA: U.S. Marine Corps Association, 1996, pp. 93-96.

⁴ *Ibidem*, ix.

⁵ Carl von Clausewitz, *On War*, trans. and eds. Michael Howard and Peter Paret (Indiana, Princeton University Press, 1984), pp. 595-96.

⁶ JP 5-0 (draft 2), GL-4. Draft 2 deletes the word “localities” from the definition.

pentru că ele sunt precondiții pentru „libertatea de acțiune”. Fără „voință” și „putere” nu se poate acționa, iar capacitatea de a acționa este o definiție a puterii⁷. Astfel, definiția întrunită a centrului de greutate ar putea fi „sursa de putere a unui sistem pentru a acționa”.

Cerințe și vulnerabilități. Odată definit centrul de greutate, trebuie să construim cadrul adecvat înțelegerii și identificării sale. Esențial pentru înțelegerea centrului de greutate este înțelegerea termenilor „capabilități critice”, „cerințe critice” și „vulnerabilități critice”⁸.

Analiza centrului de greutate

JP 5-0(D2) numește acești termeni „factori critici”⁹. Ei sunt de o deosebită importanță pentru procesul de planificare pentru că stabilesc o ierarhie după o metodă logică. Joe Strange propune următoarele definiții:

Capabilitățile critice sunt acele „abilități primare care identifică centrul de greutate în context, cum a fi un scenariu dat, o situație sau o misiune”¹⁰. Ele generează forța sau capacitatea de persuasiune. Centrul de greutate este sursa puterii pentru capabilitățile critice, iar acestea sunt ceea ce un centru de greutate poate face. Spre exemplu, o organizație își fixează un obiectiv. Capabilitatea critică reprezintă mijloacele pentru a atinge acest obiectiv. Centrul de greutate este sursa de putere a posesorului capabilității critice.

Cerințele critice sunt acele „condiții esențiale, resurse și mijloace pentru ca o capabilitate critică să fie complet operațională”¹¹. Fără acestea, centru de greutate nu poate funcționa cu succes și va înceta să mai reprezinte o sursă de putere care generează capabilitatea critică. Cuvântul cheie este „critic”. Deși un sistem necesită multe lucruri, doar anumite cerințe sunt critice.

Vulnerabilitățile critice sunt acele „cerințe sau componente critice care nu există sau care sunt vulnerabile la acțiunile de neutralizare, interdicție sau atac (fizic sau moral) de o manieră care să creeze rezultate decisive, disproporționate față de resursele militare aplicate.”¹² Mai simplu, vulnerabilitățile critice sunt acele cerințe critice sau componente vulnerabile în cazul unui atac. Ele reprezintă ținte de mare valoare și respectiv obiective de protejat. Deseori studenții și planificatorii identifică corect o vulnerabilitate critică, dar fac greșeala de a o confunda cu centrul de greutate. Înțelegerea acestor factori critici permite delimitarea ușoară a centrelor de greutate reale de cele aparente. Trebuie admis faptul că simpla existență și identificare a centrelor de greutate nu este suficientă. Ele primesc intrări

⁷ Merriam - Webster's Collegiate Dictionary (Springfield, MA: Merriam-Webster Inc., 1999, p. 913.

⁸ *Strange, ix.*

⁹ *JP 5-0 (D2), IV-13.*

¹⁰ *Strange, ix.*

¹¹ *Ibidem; JP 5-0 (D2), IV-13, has accepted this definition.*

¹² *Ibidem, ix; JP 5-0 (D2), IV-13, uses the term “aspects” in lieu of “critical requirements”*

pentru a genera capabilități sau forțe. Capacitatea de a genera capabilități sau forțe definește un centru de greutate și îl delimitează față de resurse sau cerințe (nevoi). Un test util de validare a unui centru de greutate și de distingere a sa față de cerințe și vulnerabilități critice este testul „a folosi / a utiliza”. Testul „a face” identifică *capabilitățile critice*. Doar centrele de greutate au capacitatea organică de a executa, „a face” anumite sarcini sau de a îndeplini un anume scop. Cu alte cuvinte, sistemul „face” treaba și constituie sursa de putere care generează forța sau capabilitatea critică. Testul „a folosi” identifică ceea ce sistemul utilizează pentru a îndeplini o anume sarcină sau a îndeplini un anume scop; este o „cerință”. O cale ferată are șine, carburant, operatori, vagoane, locomotive și activitățile conexe ale acestora. Capabilitatea sa critică este mișcarea unor încărcături. Locomotiva este centrul său de greutate, deoarece este singura care are capacitatea organică de a se mișca (capabilitate critică). Doar locomotiva poate crea forța necesară îndeplinirii misiunii. Toate celelalte, vagoanele, combustibilul, infrastructura sunt cerințe critice. Dacă sunt vulnerabile la interferențe atunci ele devin vulnerabilități.

Test

„Face/Utilizează”

Nu

Nu

Nu

Nu

Da

Itemi

Șinele

Carburantul

Vagoanele

Operatorii

Locomotiva

Explicație

Șinele nu fac nimic ele însele. Locomotiva le utilizează pentru sprijin și direcție.

Carburantul nu reprezintă nimic separat. Locomotiva folosește carburant pentru a se mișca.

Vagoanele pot transporta diferite încărcături, dar nu se pot deplasa singure. Locomotiva este cea care le mișcă.

Operatorii sunt elemente critice, dar nu au capacitatea organică de a transporta încărcături ei înșiși. Locomotiva este cea care o face. Ea este singurul element care are capabilitatea critică de a executa o acțiune.

Identificarea centrului de greutate

Cum se poate identifica un centru de greutate? Sun Tzu oferă un indiciu. El afirmă: „Cunoaște-l pe inamic și cunoaște-te pe tine însuși...”. Determinarea centrului de greutate necesită un volum considerabil de muncă. Un comandant trebuie să cunoască modul de acțiune al inamicului și sistemelor sale, precum și punctele tari și slabe ale acestuia. El trebuie să evite tentația de a eluda

analiza integrată a sistemului și de a căuta direct vulnerabilitățile sale, deoarece riscă să le considere pe acestea drept centrul de greutate. Procesul de analiză a centrului de greutate al inamicului are patru etape:

Determinarea capabilității critice a inamicului, a acelei funcțiuni absolut esențiale pe care o îndeplinește sistemul inamicului. Sistemul poate avea mai multe capabilități, dar nu toate sunt esențiale în orice situație.

Identificarea sursei de putere a acestei capabilități critice, ea reprezintă centrul de greutate al inamicului.

Identificarea cerințelor (nevoilor) critice ale centrului de greutate.

Identificarea acelor nevoi sau componente esențiale care sunt vulnerabile în cazul unui atac. Aceste vulnerabilități devin obiective de atacat sau, pentru inamic, de protejat.

Care este următorul pas după ce a fost identificat centrul de greutate? Aveți în vedere că esența unui plan de campanie este concentrarea efortului împotriva centrului de greutate al inamicului simultan cu protejarea celui propriu.

Atacarea centrului de greutate

Există două metode de atacare a unui centru de greutate: directă și indirectă. Amândouă sunt corecte, alegerea uneia depinde de resursele la dispoziție. Dacă centrul de greutate al inamicului este vulnerabil, poate fi aleasă metoda directă, cu mențiunea că întotdeauna această abordare este dificilă și costisitoare. Abordarea indirectă poate fi mult mai indicată. Un atac indirect asupra nevoilor critice ale centrului de greutate poate duce la pierderea de către acesta a capabilității sale critice sau a abilității de a genera forță. În acest caz unele nevoi critice pot fi vulnerabile unui atac. Un atac direct asupra nevoilor centrului de greutate este un atac indirect asupra centrului de greutate însuși.

Centrele de greutate strategice

Atunci când se vorbește despre centre de greutate, se vorbește despre putere sau despre capacitatea de a acționa sau a împiedica pe cineva să acționeze. La nivel strategic există doar două elemente ale puterii naționale: *puterea militară* și cea *economică*. Nu trebuie să fim induși în eroare de celelalte așa numite „elemente de putere”: diplomația și informația (mult citată „voință a poporului”). La nivel național sau strategic, centrul de greutate este fie o capabilitate militară (de securitate), fie una economică (industrială). În războaiele totale, centrul strategic de greutate este o capabilitate economică sau industrială. În *războaiele limitate, aproape în fiecare caz el este o capabilitate militară (de securitate)*. Dacă această categorisire vi se pare prea simplistă, vă solicit atenția asupra următoarelor

considerații. Diplomația este, de cele mai multe ori, o negociere a folosirii forței militare sau economice pentru a influența alți actori. Politica externă fără o putere militară și economică credibilă este precum cea a Vaticanului, are succes doar dacă există un consens al voințelor. Iosif Stalin a știut acest fapt când a întrebat câte divizii are Papa. Diplomația ONU are succes doar atunci când membrii săi dispun de suficientă putere economică și militară. Înțelepciunea populară spune că informația este putere. Personal nu sunt de acord. *Informația nu este putere, ci doar un instrument, un amplificator. Ea contribuie la amplificarea puterii economice și militare. Prin ea însăși este doar informație.*

Câteva considerații despre „voința poporului” și marii lideri. De ce nu sunt Franklin D. Roosevelt, Winston Churchill, Joseph Stalin sau voința poporului centre de greutate? Răspunsul este simplu, dacă revenim la diferențierea capabilității critice de nevoia (cerința) critică. Deși acești lideri ai celui de-al Doilea Război Mondial au reprezentat nevoi critice care au permis crearea și funcționarea centrelor de greutate, nici unul nu a avut capacitatea organică de a înfrânge singur Germania și Japonia. Iată de ce nici unul nu a reprezentat un centru de greutate. Au fost doar operatorii și combustibilul locomotivei. Sunteți în continuare confuzi? Haideți să analizăm rezistența chineză în fața ocupației japoneze în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Voința poporului chinez a fost îndreptată împotriva ocupației japoneze. Dacă ea ar fi fost centrul de greutate, ar fi putut prin ea însăși să alunge ocupantul japonez. Acest fapt nu s-a întâmplat pentru că ea nu a avut abilitatea necesară, deci nu a fost un centru de greutate.

Dacă un student al meu ar fi întrebat de ce au câștigat Aliații celui de-al Doilea Război Mondial, ar răspunde pentru că au avut mai mult material. Cu alte cuvinte, centrul Aliat de greutate a fost capabilitatea economic/industrială, în special cea a SUA. Țările Axei nu au avut capacitatea de a distruge acest centru de greutate, deși campania submarinelor germane a fost aproape de a elimina una dintre nevoile critice a centrului de greutate strategic, și anume transportul maritim. În final, Germania a pierdut războiul pentru că centrul de greutate al Aliatilor a fost prea puternic și a produs mai multe nave care au transportat mai mult material. În același mod, după ce Japonia a invitat SUA în marele război al Pacificului, a adoptat o atitudine defensivă și nu a încercat un atac asupra aceluiași centru de greutate strategic. Astfel, Japonia a pierdut și ea.

Centrele de greutate operative

Eliminarea centrului de greutate strategic al inamicului printr-o singură lovitură este dificilă, dacă nu imposibilă. Pentru a ataca o problemă complexă trebuie să coborâm din sfera strategiei la un nivel mai ușor de analizat. Campaniile au ca punct central nivelurile inferioare, care sunt centrele de greutate operative. Campania trebuie să fie o parte a unui proces etapizat care

vizează atacarea directă sau indirectă a acestor centre de greutate operative sau care stabilește condițiile necesare viitoarelor campanii îndreptate asupra acestora. Eliminarea centrelor de greutate operative slăbește centrul de greutate strategic. *Un centru de greutate operativ protejează centrul de greutate strategic.* De regulă, ele sunt *capabilități sau forțe militare.*

Un alt mod de a defini un centru de greutate operativ este identificarea elementului care blochează accesul către centrul de greutate strategic al inamicului. De cele mai multe ori acest obstacol este centrul de greutate operativ. De aceea, aproape întotdeauna, un centru de greutate de nivel operativ va fi o capabilitate militară/de securitate. Identificarea și definirea centrului de greutate reprezintă focarul eforturilor militare. De aceea trebuie evitate definițiile cu caracter de generalitate. Acest proces necesită o analiză extrem de amănunțită. Spre exemplu, ar fi mai productiv să identificăm forțele strategice nucleare, forțele terestre sau anumite unități drept centru de greutate decât să folosim termenul generic de „forțe militare”.

Ce sunt și ce nu sunt centre de greutate

Următoarele elemente pot fi și, de regulă, sunt centre de greutate:

- forțele întrunite;
- forțele nucleare;
- puterea terestră;
- puterea maritimă;
- puterea aeriană;
- forțele speciale;
- forțele neconvenționale, inclusiv teroriste;
- forțele de securitate ale unui stat;
- anumite unități.

Următoarele elemente sunt deseori identificate greșit ca centre de greutate:

- voința poporului (poate fi o cerință/nevoie. Dacă ea creează forță, atunci forța poate fi un centru de greutate);
- conducerea/personalități cheie (poate fi o potențială cerință/nevoie, totuși, Churchill a avut nevoie de o forță militară pentru a-și aplica voința);
- aeroporturile și porturile maritime de debarcare (A fost cumva portul Pusan forța care a oprit armata Coreei de Nord?);
- mobilitatea strategică (Asta ar face din FedEx – firmă de transport internațional – un centru de greutate);
- liniile de comunicații (Sunt doar șinele de cale ferată în așteptarea locomotivei);

- resursele (Prin ele însele, resursele nu sunt centre de greutate. Centrul de greutate ar fi controlul pieței resurselor. Ele pot fi cel mult cerințe/nevoi pentru un centru de greutate);
- timpul (Este, probabil o cerință sau o strategie. Încercați să-l opriți pe inamic prin cererea unei pauze – time out);
- media (Este un instrument pentru a influența voința poporului sau pe unii lideri cheie, ceea ce reprezintă doar o cerință/nevoie);
- coaliția/alianța (partenerii de coaliție sau aliații pot să creeze sau să contribuie la crearea centrelor de greutate).

Respectarea următoarelor reguli ne va direcționa corect:

- determinarea criteriilor „a face și a folosi” ale centrului de greutate;
- determinarea naturii centrului de greutate (militar/de securitate sau economic/industrial);
- determinați dacă, în situația mobilizării totale la nivel strategic, centrul de greutate este o capacitate economică/industrială. Dacă mobilizarea este doar parțială, centrul de greutate va fi o capacitate militară/de securitate;
- determinați dacă, la nivel operativ, centrul de greutate este o capacitate militară /de securitate.

Fiți concret. Centrul de greutate este un instrument deosebit de puternic în război. Înțelegerea sa și a factorilor critici trebuie să contribuie la reducerea confuziei.

Centrul de greutate: ce a vrut să spună Clausewitz?

Forțele armate au parcurs un lung drum în înțelegerea centrelor de greutate și a vulnerabilităților critice. Primele sunt identificate ca puncte tari, cele din urmă cu cele slabe. Conform Ghidului Ofițerului de Stat Major Întrunit, la un anumit nivel al războiului pot exista mai multe centre de greutate care se pot schimba pe parcursul campaniei, uneori în mod neașteptat, atunci când inamicul „schimbă direcția efortului principal, bazându-se pe centre de greutate neprevăzute anterior”.

Totuși, ambiguitățile abundă. Publicația citată anterior cuprinde și următorul enunț: „Centrele de greutate sunt caracteristici, capacități sau locații din care forța militară își extrage libertatea de acțiune, puterea fizică sau voința de a lupta. La nivel strategic, centrele de greutate pot include o forță militară, o alianță, un set de capacități critice sau funcțiuni sau chiar strategia națională”. Conform acestei definiții, o forță militară nu poate constitui un centru de greutate, deși ea este listată printre exemple. De asemenea, ea face referire la caracteristici, capacități sau locații în mod individual, când, de fapt, ele se găsesc într-o strânsă interdependență,

simultan. O forță care acționează într-o anumite locație este inefficientă dacă nu dispune de capacitățile și caracteristicile necesare. Mai mult decât atât, utilizarea unor sintagme ca: capacitatea fundamentală – sursă a întregii puteri și mișcări sau caracteristici dominante nu fac decât să mărească ambiguitatea. Și pentru a încheia și mai rău, în definiție este inserată și o listă de exemple care include alianțe, comunități de interese, opinia publică și chiar „strategia națională”.

O coliziune de centre

Pentru a înțelege centrele de greutate, trebuie să ne reîntoarcem la textul original al lucrării lui Clausewitz. Cartea întâi definește războiul ca „un act de forță menit să determine inamicul să acționeze conform voinței proprii”¹³, care se concretizează într-o „ciocnire între două forțe”¹⁴. Majoritatea lucrării se concentrează asupra războiului ca o ciocnire între două forțe armate și pe folosirea forței fizice pentru a înfrânge voința de a rezista a inamicului.

Capitolul 27 din cartea VI descrie „natura și efectele centrului de greutate”¹⁵ în contextul „câtorva teatre de operații” în care „divizarea forțelor devine inevitabilă. Un centru de greutate apare întotdeauna acolo unde se concentrează trupele. El este obiectivul cel mai eficient de lovit și, în consecință, cea mai importantă lovitură este îndreptată împotriva sa”. Clausewitz ajunge la esența problemei în capitolul 28: „O bătălie majoră într-un teatru de operații este o coliziune între două centre de greutate; cu cât sunt mai multe forțe concentrate într-un centru de greutate cu atât mai sigur și mai masiv este efectul. Pe cale de consecință, orice utilizare a forțelor în afara obiectivului, trebuie condamnată dacă nu obține sau contribuie la obținerea victoriei.”¹⁶

Înțelegerea greșită a cărții VIII

În cartea VI (Apărarea), Clausewitz aduce clar în discuție opunerea centrelor de greutate ale adversarilor. Dar în cartea VIII (Planuri de război), el aplică termenul în cadrul mai larg al strategiei naționale și de coaliție (sau marea strategie), în contrast cu nivelurile operativ și tactic. La nivel strategic, armata poate fi unul dintre cele câteva centre de greutate. „În țările care sunt subiectul unei competiții interne, centrul de greutate este în general capitala. În țările mici, care depind de unele mai mari, el este, de regulă, armata țării protectoare. În cadrul alianțelor el este reprezentat de comunitatea de interese, iar

¹³ Carl von Clausewitz, *Despre război*, Editura Militară, București, 1982, p. 53.

¹⁴ Carl von Clausewitz, *On War*, editată și tradusă de Michael Howard and Peter Paret, Princeton: Princeton University Press, 1976, pp. 75, 77.

¹⁵ *Ibidem*, p. 485.

¹⁶ *Ibidem*, p. 488.

în cazul revoltelor este reprezentat de personalitatea liderilor și opinia publică.”¹⁷ Mai mult decât atât, capitolul 4 al cărții 8 conține cel mai celebru citat când vine vorba de centre de greutate: „Trebuie avute în vedere caracteristicile dominante ale ambilor beligeranți. Dintre acestea se stabilește centrul de greutate, punctul central al întregii puteri și mișcări, de care depinde totul. Acesta este punctul către care ar trebui dirijate toate energiile noastre.”¹⁸

Abordarea centrelor de greutate în cartea VIII este mai puțin precisă și constituie o sursă de neînțelegeri din cel puțin două motive.

În primul rând, traducerea Howard și Paret, cea mai utilizată ediție de limbă engleză, a confundat anumite aspecte ale textului original. Mai mult decât atât, anumite interpretări au fost scoase din contextul original. Lăsând la o parte anumite traduceri greșite, ediția mai sus citată este consistentă și în spiritul lucrării originale.

Chiar în această traducere, cartea VIII prezintă noțiunea de armate sau componentele funcționale ale acesteia ca centre de greutate fizice ale nivelului strategic. De exemplu: „Pentru Alexandru, Gustav Adolf, Carol al XII-lea și Frederick cel Mare, centrul de greutate a fost armata. Dacă armata le-ar fi fost distrusă, ar fi intrat în istorie ca învinși.”¹⁹

În al doilea rând, există un paragraf deseori ignorat, chiar înaintea celebrului citat anterior în care vorbește despre caracteristicile dominante. În acest paragraf, Clausewitz explică relația dintre capitală și armata care o apără în câteva scenarii.

Dacă Parisul ar fi căzut în 1792, războiul împotriva Revoluției probabil s-ar fi încheiat, în vreme ce, în 1814, cucerirea Parisului nu ar fi concluzionat conflictul, dacă Bonaparte ar mai fi avut o armată. Din nou, dacă în 1812 Napoleon ar fi zdrobit armata rusă, cucerirea Moscovei ar fi dus probabil la încheierea păcii, chiar dacă teritoriul neocupat era enorm. În 1805, Austerlitz a fost o bătălie decisivă, dar cucerirea Vienei și a două treimi din teritoriul austriac nu au fost suficiente pentru încheierea păcii. Pe de altă parte, după Austerlitz, faptul că Ungaria era intactă nu a împiedicat încheierea păcii. Dacă armata rusă ar fi fost împreună cu cea austriacă în 1805 și ar fi fost înfrântă (la Ulm), nu ar fi fost necesară cucerirea Vienei, pacea s-ar fi putut încheia la Linz²⁰.

În al treilea rând, „axul central al întregii puteri și mișcări” trebuie înțeles într-un cadru mai larg, în contextul capitolului 27 al cărții VI. Pasajul următor vine imediat după propoziția: „Centrul de greutate se găsește

¹⁷ *Ibidem*, p. 601.

¹⁸ *Ibidem*, p. 601.

¹⁹ *Ibidem*, p. 601.

²⁰ Carl von Clausewitz, *On War*, editată și tradusă de Michael Howard and Peter Paret (Princeton: Princeton University Press, 1976), pp. 75, 77.

întotdeauna acolo unde este cea mai mare concentrare.”²¹ Forțele luptătoare ale fiecărui beligerant – stat sau alianță – este caracterizat de o anumite unitate și, deci, coeziune. Acolo unde există coeziune, analogia centrului de greutate poate fi aplicată. Astfel aceste forțe vor avea centre de greutate, care prin deplasarea lor, dirijează restul; aceste centre de greutate vor fi găsite acolo unde există cea mai mare concentrare de forțe.

Aici expresia „axul întregii puteri și mișcări” se referă fără echivoc la forțele principale ale forțelor beligerante. Acest punct de vedere este susținut de un pasaj de pe aceeași pagină: „Un act major de gândire strategică este a distinge acele centre de greutate ale forțelor inamicului (concentrările de forțe) și de a identifica sferile lor de eficacitate (și influență). Efectul pe care îl are înaintarea sau retragerea unei părți din forțe asupra celorlalte părți trebuie evaluat în mod constant.”

Expresia „acolo unde există coeziune” creează confuzie. Unii ar putea spune că ea trebuie citită ca atare. Dar, pe baza expresiei anterioare se poate presupune că autorul a avut în vedere și faptul că autorul a dorit să surprindă valabilitatea conceptului, chiar dacă gradul de coeziune este scăzut. Conceptul nu se referă doar la coeziune, ci și la interdependență sau conectivitate²². Să ne referim în continuare la ultima frază din capitolul 27: „Opinia noastră este că, într-un teatru de război, mare sau mic, în care forțele sunt prezente, indiferent de dimensiunea lor, există un anumit grad de unitate care să permită identificarea unui singur centru de greutate. Există un loc în care trebuie luată o decizie”. În fine, este greu de admis faptul că o masă de forțe care acționează ca un centru de gravitate nu este în același timp și ca „ax al întregii puteri și mișcări” și ca un liant al tuturor elementelor.

În *al patrulea rând*, chiar sintagma „caracteristici dominante” a fost interpretată în afara contextului. Următorul enunț din versiunea citată spune că: „Dintre aceste caracteristici dominante se va dezvolta centrul de greutate, axul întregii puteri și mișcări”. Observați utilizarea cuvintelor „dintre acestea” și „dezvolta”; propoziția nu afirmă: „Dintre aceste caracteristici va reieși centrul de greutate”. Mai mult, Clausewitz desprinde o caracteristică – coeziunea. Este o diferență semnificativă între coeziunea unei singure armate, condusă de un singur general și cea a unei forțe aliate extinsă peste 250 sau 500 de mile (400 – 800 km) sau care acționează pe fronturi diferite. În primul caz, coeziunea este mai puternică și unitatea la fel. În celălalt caz, unitatea este dată de interesele politice reciproce și este, de regulă, precară, iar coeziunea părților este de regulă un deziderat²³.

²¹ *Ibidem*, p. 485.

²² Antulio J. Echevarria II, *Clausewitz's Center of Gravity: Changing Our Warfighting Doctrine-Again!*, Carlisle Barracks, Pensilvania Institutul de Studii Strategice, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, septembrie 2002, p. 10.

²³ Howard and Paret, *On War*, p. 486.

În acest context, coeziunea, unitatea și interesele politice nu pot candida cu succes ca și centre de greutate. Ele sunt variabile care definesc armatele sau funcțiunile lor ca și centre. Clausewitz descrie aceste trei caracteristici în termeni clari: unitatea de efort este un element izolat datorită intereselor divergente ale partenerilor în coalitie, ea duce la un grad de coeziune mic sau chiar la inexistența acesteia, în așa fel încât ele vor fi percepute, în zilele noastre, ca puncte slabe și nu ca centre de greutate.

În al cincilea rând, la sfârșitul capitolului, Clausewitz spune că „va descrie modul în care ideea centrului de greutate inamic operează în planul de război.” Notați faptul că el nu se referă la punctele slabe ale inamicului și nici nu este asociat indirect cu un inamic. Chiar și în traducerea amintită, „axul întregii puteri și mișcări” poate fi văzut în lumina unui centru de putere sau o concentrare de forțe, și nu ca un element secundar sau ca o caracteristică din care emană puterea sau în jurul căreia aceasta gravitează. Această interpretare este susținută și de primul motiv privind interpretarea greșită a centrului de greutate.

Traducerile alternative

Descrierea centrului de greutate ca „ax al întregii puteri și mișcării” a apărut de câteva ori în această analiză. De fapt această sintagmă aparține traducătorilor, și nu lui Clausewitz. El a vrut să spună cu totul altceva în fraza *ein Zentrum der Kraft und Bewegung*, care se traduce ca „un centru de putere și mișcare”. Diferența este mică, dar semnificativă. Analogia centrului de greutate cu un ax al unei roți vine din traducere, iar actualul concept a fost modificat de cuvinte.

Deși nu trebuie să aderăm dogmatic la o definiție veche de 180 de ani, *conceptul original al centrului de greutate a fost mai simplu decât actuala definiție* din Glosarul de Termeni și Definiții NATO: „Acele caracteristici, capabilități și localități din care o națiune, alianță, forță militară sau structură își extrage libertatea de acțiune, puterea fizică sau dorința de a lupta.” Studenții la istorie ar putea considera grupările de tancuri, Armata Virginiei de Nord sau pe Winston Churchill și Abraham Lincoln ca centre. Trebuie să ai multă imaginație ca să consideri aceste structuri sau persoane ca și „caracteristici, capabilități și localități”.

Această definiție confuză este rădăcina dezacordurilor pe tema centrelor de greutate. Ea este atât de deschisă interpretărilor, încât analiștii pot vedea aceeași situație într-o varietate de moduri.

Conceptul este mult mai simplu. Nu este nici o îndoială că Clausewitz a înțeles prin centru de greutate principalul punct tare al inamicului. Analogia Howard și Paret afirmă că: „Un centru de greutate apare întotdeauna acolo unde se concentrează trupele. El este obiectivul cel mai eficient de lovit și, în

consecință, cea mai importantă lovitură este îndreptată împotriva sa”. Conform traducerii lui J.J. Graham din 1874: „Centrul de greutate este întotdeauna situat acolo unde este concentrarea de forțe și mijloace mai mare, iar un șoc asupra centrului de greutate al unui corp produce întotdeauna efectul cel mai mare, și mai mult, cea mai eficientă lovitură este cea îndreptată asupra centrului de greutate”.²⁴

Traducerea Graham este mai literală, transmițând mai clar înțelesul. Notați faptul că Clausewitz s-a referit la centrul de greutate în corelație cu realizarea unui efect asupra inamicului și că lovitura asupra sa este cea mai eficientă și neapărat necesar, cea mai puternică. Ambele traduceri sunt de acord că *ceea ce trebuie lovit este de natură fizică*. Nu există nici o indicație despre coeziunea alianței, liniile de comunicații sau porturi.

Conform unui analist, textul german original este mult mai clar decât cel al traducerilor în privința sintagmei „centrul de greutate este centrul de putere”. Cuvântul *Schwerpunkt* (centru de greutate) apare de 51 de ori în textul original. Mai mult, *macht* (putere) apare de 8 ori în corelație cu *Schwerpunkt*. Capitolul 9 al cărții VIII din versiunea Howard-Paret „lasă la o parte termenul *Macht*, dând naștere la interpretări greșite”.²⁵

Elementul de adversitate

Conform ediției Howard-Paret, „Trebuie avute în vedere caracteristicile ambilor beligeranți. Dintre acestea se dezvoltă un anume centru de greutate.” În textul original înțelesul este diferit: *Es Kommt darauf an, die vorherrschenden Verhältnisse beider Staaten im Auge zu haben. Aus ihnen wird sich ein gewisser Schwerpunkt bilden*.²⁶ Graham traduce acest pasaj ca „marea artă este de a avea în vedere relațiile ce guvernează ambele părți. Dintre acestea un centru de greutate va apărea de la sine.”

Această traducere introduce un element esențial care lipsește din traducerea Howard-Paret, și anume: ceea ce este important este natura

²⁴ Carl von Clausewitz, *On War*, tradus de J.J. Graham (London: Kegan Paul, Trench, Trubner, 1908), volume I, cartea 6, p. 354.

²⁵ Joe [Joseph L.] Strange, *Centers of Gravity and Critical Vulnerabilities: Building on the Clausewitzian Foundation So That We Can All Speak the Same Language*, Perspectives on Warfighting Series, no. 4, 2d ed., Quantico, Va.: Marine Corps University, 1996.

²⁶ Carl von Clausewitz, *Vom Kriege*, edited by Werner Hahlweg (Bonn: Ferd. Dummler, 1980), p. 976. He uses the standard meaning of *Schwerpunkt*, which was center of gravity. The military definition as a point of main effort was accepted by the Prussian army. Since Clausewitz appeals to both, accurate translations must depend on the context. Joseph L. Strange este profesor de studii strategice la Colegiul de Război al US Marines; Colonel Richard Iron, British Army, șeful secției doctrină în serviciul Forțe Terestre al Colegiului de Comandă și Stat Major Întrunit.

adversarială (contradictorie) a centrelor de greutate. Clausewitz descrie centrele ca provenind din „relațiile ce guvernează ambele părți”; iată de ce, un centru de greutate este relevant numai raportat la un inamic. Nu este vorba despre un concept izolat. În Războiul Civil, Armata Virginiei de Nord a fost centrul de greutate din cauza amenințării pe care o prezenta asupra Washington-ului și abilității sale de a bloca Armata Potomacului în asediul capitalei Confederate Richmond.

Garda Republicană a fost în 1991 centrul de greutate nu doar pentru că era bine instruită și echipată, ci și pentru că ea constituia o amenințare la adresa Corpului VII. A fost din nou identificată ca centru de greutate în, 2003, datorită rolului său vital în apărarea Bagdadului.

Totuși, așa cum s-a aflat mai târziu, fedainii au fost mai puțin îngrijorați datorită pozițiilor pe care le dețineau în orașele de-a lungul liniilor de aprovizionare. În vreme ce luptătorii kurzi au fost lăsați să lupte cu fedainii, Garda Republicană, datorită puterii sale de foc superioare, a mobilității și nivelului de protecție a reprezentat un centru de greutate mai important. Aceste centre de greutate s-au format ca urmare a relațiilor existente dintre cele două forțe. Deși centrul de greutate operativ irakian a fost pentru kurzi Garda Republicană, pentru forțele coaliției, el a fost reprezentat de forțele asimetrice ale fedainilor.

Clausewitz spune că din momentul în care inamicul decide angajare forțelor sale într-o competiție de putere morală și fizică, centrele de greutate devin „agenți activi” până la sfârșitul acesteia. Centrele fizice funcționează ca agenți activi care încearcă distrugerea capabilităților inamicului și a voinței sale de a rezista, iar centrele morale funcționează ca agenți activi care influențează sau controlează centrele fizice.

Elementul adversarial al conceptului centrelor de greutate lipsește din traducerea Howard-Paret. A fost introdusă sintagma caracteristici dominante. Aceasta stă la originea definiției dată de NATO acestui concept – o eroare de traducere a originalului. Ea sugerează că centrul de greutate poate fi de sine stătător și că el este o funcțiune a „unei națiuni, alianțe, forțe militare sau altei structuri”. Această abordare este în mod evident greșită. Nimic nu este vital într-un război cu excepția echilibrului între combatanți și folosirea termenului englez „caracteristică” permite includerea în categoria centrelor de greutate a practic absolut orice: elemente de logistică, rețele de comunicație, coeziunea unității sau sistemele radar. Acest fapt provoacă confuzie în rândul planificatorilor. Definiția oficială este departe de ceea ce a vrut să spună Clausewitz, deși exemplele citate în doctrine ar putea fi agreate de autor și contravin definiției formale.

Clausewitz ar recunoaște conceptul în evoluție al operațiilor bazate pe efecte. Un centru de greutate există datorită efectului pe care îl produce

asupra inamicului sau situației și nu datorită capabilităților sale organice. Un centru presupune existența anumitor capabilități, caracteristici și locații pentru a obține efectul scontat, dar efectul este punctul de plecare și nu capabilitatea.

Centrele morale de greutate

Este posibil să înfrângi un inamic, să-i distrugi industria și să-i ocupi teritoriul, dar dacă spiritul de rezistență animă inimile populației, victoria nu poate fi proclamată. Este posibil să subjugi inamicul pe termen scurt, dar cine se îndoiește de posibilitatea aparițiilor unor probleme pe termen lung. Spre exemplu, este greu de anticipat faptul că Forțele de Apărare israeliene vor obține o pace durabilă atât timp cât palestinienii se simt nedreptățiți. Iată exemplul unui popor cu o puternică voință, căruia îi lipsește puterea militară convențională, dar care este hotărât să lupte pe termen nelimitat pentru cauza sa.

Clausewitz a înțeles fenomenul voinței populare. Conform traducerii Howard-Parer: „Elementele morale sunt cele mai importante într-un război. Ele constituie spiritul care animă războiul ca întreg iar în faza inițială ele stabilesc o legătură strânsă cu voința care deplasează și conduce masele mari de forțe.... Istoria asigură cele mai puternice dovezi a importanței factorilor morali și a efectelor incredibile ale acestora.” De-a lungul istoriei, mulți potențiali comandanți au eșuat din cauza interpretării incorecte a *centrelor morale de greutate*.

În capitolul 4 al cărții VIII, Clausewitz face referire la anumite centre morale: „În țările în care există o competiție internă, centrul de greutate este, de regulă, capitala.... În cadrul alianțelor el derivă din comunitatea de interese, iar în cazul revoltelor populare ele sunt *liderii și opinia publică*.” Dar a vrut el să spună că „centrul de greutate este, de regulă, capitala” sau s-a referit la ceea ce este în capitală? El concluzionează spunând că luarea capitalei va fi “importantă pentru înfrângerea inamicului.... deoarece ea nu este numai centrul administrativ, dar și cel al activităților sociale, profesionale și politice.” Cine guvernează și conduce activitățile politice și economice? Ediția Graham afirmă: ”Centrul de greutate se află, de regulă, în capitală.” A sta este diferit de a fi. Se referă la „comunitatea de interese”? Ambele traduceri dau această conotație verbului a sta. Dar cine determină comunitatea de interese pe timpul unui conflict? În ceea ce privește revoltele populare, ediția Graham afirmă că centrul de greutate rezidă „în lider și în opinia publică”. Dar dacă opinia publică este apatică? Mai poate fi ea un centru de greutate? O populație având o voință puternică este o sursă de moral și, invers, o populație cu o voință slabă este o vulnerabilitate critică.

Pentru a obține o pace de durată trebuie identificate atât centrul strategic de greutate al inamicului, cât și cel moral. Trebuie să existe o legătură clară între obiectivele campaniei la nivel operativ și centrele morale

de greutate la nivel strategic. Instrumentul militar nu este suficient, trebuie implicate toate instrumentele puterii naționale. Dacă operația este izolată este puțin probabil ca eliminarea centrului de greutate operativ să afecteze semnificativ centrul de greutate moral la nivel strategic.

Rezultatul Războiului din Golf a fost o victorie răsunătoare prin care s-a îndeplinit obiectivul limitat al coaliției, eliberarea Kuweitului, prin distrugerea centrului de greutate operativ al Irakului – Garda Republicană. Dar *Saddam Hussein*, centrul strategic de greutate moral nu a fost eliminat. În *Operația Iraqi Freedom*, Saddam a fost neutralizat în etapa inițială a războiului, iar operațiile informaționale au afectat voința populației de a lupta pentru el. Astfel, centrul de greutate moral a fost neutralizat simultan cu cel operativ, Garda Republicană și Fedainii. Coaliția și-a îndeplinit obiectivele operative prin cucerirea Bagdadului și înlăturarea regimului. Totuși, neutralizarea centrului de greutate strategic nu este același lucru cu distrugerea sa, care este o condiție pentru îndeplinirea unui obiectiv strategic de mare amploare, acela de a obține o pace durabilă. *Evoluția naturii conflictului în Irak demonstrează necesitatea unor eforturi continue pentru a influența voința poporului irakian și a îndeplini obiectivele post-conflict ale Coaliției.*

Cum se identifică centrul moral de greutate? Procesul începe și se încheie cu populația, deoarece ea este cea care creează și susține rezistența morală. Ea se împarte în:

1. Liderii care au voința de a elabora, executa și susține o politică de opoziție față de un inamic precum și abilitatea de a transmite această voință poporului (ex. Stalin, Churchill, Saddam).
2. Elitele conducătoare care sunt grupurile ce dețin puterea reală, denumiți și „cei care creează regii” și care execută politica și au controlul forțelor militare și populației (clericii revoluției iraniene din 1979).
3. Populația cu o puternică voință care se constituie într-un grup mare cu credințe comune care le îndeamnă să intre în conflict (palestinienii și evreii).

Cele două elemente centrale ale centrului de greutate moral sunt voința de a lupta și abilitatea de a comanda resursele necesare.

După Clausewitz: „Primul, supremul și cel mai adânc act de judecată pe care un comandant sau un om de stat trebuie să-l facă este să stabilească tipul războiului în care se angajează. Aceasta este prima și cea mai complexă întrebare strategică.” Pentru aceasta, ei trebuie să cunoască caracterul moral și fizic al inamicului pentru a-i determina centrele de greutate. Nu există alternativă, evitare sau model analitic care să justifice evaluarea incorectă a inamicului atunci când se stabilesc centrele de greutate.

Înfrângerea liderului diferă de subminarea voinței poporului. Spre exemplu, în Afganistan, planificatorii au putut lua în calcul mai multe centre de greutate morale: Molahul Omar, elitele talibane sau segmentele mari de populație pașună. Opțiunea corectă a presupus analiza în detaliu a talibanilor și a situației, în vreme ce o opțiune greșită ar fi condus la o campanie prost dirijată.

Prin apelarea la conceptul original al centrului de greutate se poate determina faptul că ele sunt dinamice, pozitive, agenți activi (populație sau indivizi), evidente (în cazul celor fizice) și pot aplica lovituri puternice și eficiente. *Centrele de greutate fizice pot fi mai ușor vizualizate, sub forma armatelor.* Dimpotrivă, centrele morale sunt mai puțin evidente. Totuși, înțelegerea lor este esențială, deoarece ele sunt extrem de importante la nivel strategic.

Centrele de greutate descrise de Clausewitz nu sunt nici caracteristici, nici capabilități și nici locații. Ele sunt agenții dinamici, fizici și morali ai unei acțiuni sau influențe având anumite calități și capabilități care derivă din poziționarea într-o anumită locație sau teren. Pentru a defini legătura dintre centrele de greutate și vulnerabilități vor fi necesare analize ulterioare pentru a permite planificatorilor să concentreze mai bine sursele de putere în elaborarea unor strategii și campanii de succes. Acest proces va indica locul caracteristicilor, capabilităților și locațiilor în cadrul general al războiului.

LEADERSHIPUL TRANSFORMAȚIONAL ȘI SECURITATEA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP AND THE ROMANIAN NATIONAL SECURITY

Col.dr. Gheorghe CALOPĂREANU*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

De milenii întregi, de la filozofi greci cum ar fi Platon și Socrates și până la specialiști renumiți ai managementului și leadershipului vremurilor noastre, subiectul *leadershipului* a fost intens dezbătut. Cu toată această îndelungată istorie, noțiunea de *leadership* eficient nu a fost niciodată mai promovată și mai studiată ca în secolul în care abia am intrat.

Interesul sporit pentru înțelegerea leadershipului este în mod cert cheia succesului atât a indivizilor și organizațiilor, cât și a regiunii geografice în care trăim.

The subject of leadership has been extensively debated for millenniums, since the great Greek philosophers Plato and Socrates times up to the present age. Despite the long history of large debate on the subject of leadership, the effective leadership term has never been promoted and studied as it has been in our century.

The increased interest of the people in understanding leadership is certainly the key to success not only for individuals and organizations, but also for the region we are living in.

Cuvinte cheie: securitate națională, organizații, leadership transformațional, viziune, leadership tranzițional.

Keywords: national security, organizations, transformational leadership, vision, tranzitional leadership.

Motto: “Națiunile au nevoie de lideri vizionari, iar viziunea este un element esențial al leadershipului transformațional. Însă, liderii de acest tip se găsesc foarte rar.”

*Murray Johannsen,
„A Short Primer to Transformational Leadership”*

* e-mail: cmcom@unap.ro

Mediul de securitate intern, regional și global continuă să fie „ținta” unor riscuri și amenințări diverse, ca natură și conținut, pe fondul afectat de vulnerabilități sociale, economice, politice, militare, informaționale. Complexitatea, interdependența și pericolozitatea lumii în care trăim sunt percepute ca atare de tot mai mulți cetățeni români. Creșterea terorismului, amenințarea cu propagarea rapidă și imprevizibilă a unor maladii infecțioase, lupta pentru supremație în domeniul energetic la scară mondială sunt numai câteva din provocările pentru societatea noastră și afectează sentimentul de securitate.

Cetățenii României înțeleg că amenințările securității individuale și ale securității publice nu mai sunt probleme cărora țara trebuie să le facă față. În materie de securitate, România trebuie să răspundă aceluiași provocări ca și celelalte țări ale lumii, respectiv terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, criminalitatea organizată, traficul de armament, de droguri, de ființe umane etc.

Preocuparea țării noastre de a fi un generator permanent de securitate în zonă, în regiune și în lume se reflectă adecvat și consistent în menținerea la standarde ridicate a organizațiilor și instituțiilor naționale cu atribuții în asigurarea securității și apărării naționale, fapt realizat, în principal, prin asigurarea unui leadership de calitate al acestora.

Leadershipul în teorie

De-a lungul timpului, au fost formulate numeroase definiții ale leadershipului, dar cea mai mare parte a lor se bazează pe un demers tradițional, în care direcția puterii este mai curând descendentă și care, confruntat cu toate schimbările pe care le trăim de la începutul anilor ‘90 și cu viteza cu care ele survin, nu mai este de actualitate. De altfel, el creează adesea bariere între decidenți și persoanele care trebuie să pună în practică deciziile adoptate și limitează posibilitățile de colaborare și de participare între diferitele grupuri sau organisme din cadrul unei organizații sau instituții.¹ În prezent, se dezvoltă un nou demers privind leadershipul. Indivizii, dar și grupurile sunt chemați din ce în ce mai mult să lucreze împreună pentru atingerea scopurilor în comun mai mult decât separat fiecare, cum era cazul altădată.

Adesea, leadershipul este definit mai mult ca arta de a conduce persoanele la îndeplinirea sarcinilor în mod voluntar, ceea ce aduce motivația necesară pentru ca ele să-și consacre eforturile la realizarea scopurilor comune. Leadershipul nu mai este atribuit unei persoane. El este rezultatul unei dinamici ce există în sânul membrilor unei echipe și, implicit, repartizat

¹ Dr. Petre Duțu, *Leadership și management în armată*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2008.

între diferiți membri ai acesteia, în funcție de aptitudinile, motivațiile și acțiunile lor. Astfel, fiecare are ocazia să-și pună în valoare calitățile de șef la momentul propice. La ora actuală, nevoia de a găsi lideri competenți care vor fi capabili să lucreze în sinergie se face cu putere simțită. Într-adevăr, liderii buni nu se găsesc peste tot, ci se obțin cu eforturi susținute și concertate atât din partea indivizilor, cât și a organizațiilor. Totuși, în cadrul comunităților umane, se întâlnesc persoane care joacă rolul de lider. Acestea provin atât din sectorul privat, cât și din sectorul public și se regăsesc, între alții, printre membrii consiliilor de administrație, a oamenilor de afaceri, a comitetelor de părinți, a voluntarilor. Deci, leadershipul este rezultatul unui proces de colaborare și cooperare. El este o componentă esențială a realizării și a succesului proiectului întreprins.

Leadershipul, concept extrem de complex ce face apel la numeroase valori, depinde puternic de context. Se pare că nu există o definiție recunoscută și unanim acceptată a leadershipului. De fapt, ne aflăm în prezența unui ansamblu de calități diverse care, combinându-se, formează ceea ce se numește leadership. Persoanele cu aceste calități sunt considerate lideri care, în funcție de eficacitatea lor într-o situație dată, sunt apreciați, de subalterni, egali și/sau superiori, ca „buni” sau „răi”. Teoriile moderne asupra leadershipului pun mai puțin accentul pe elementele clasice ale leadershipului și mai mult pe analiza relației dintre șef și subalternul său.

Tipologia leadershipului în securitatea națională a României

În deceniul șapte al secolului trecut, cercetătorul american James McGregor Burns², în monumentală sa lucrare intitulată “Leadership”, a căutat să identifice și să definească procesele și comportamentele pe care liderii le adoptă în mod curent pentru a-i motiva sau influența pe cei pe care îi conduc. Astfel, el a împărțit comportamentul liderilor în două mari categorii sau tipuri de influență: *transformațional* și *tranzitional*.

Primul tip, leadershipul transformațional, reflectă dorința și abilitatea liderului de a face să crească nivelul de conștiință al celor din jurul său prin puterea ideilor și prin valorile sale morale. Liderul de acest tip este capabil să transforme emoții dezonorante ale celor pe care îi conduce, cum ar fi gelozia, lăcomia sau teama în principii nobile cum sunt libertatea, justiția sau umanitarismul.

Atitudinea liderilor transformaționali în raporturile cu cei din jur este similară cu aceea a unui mentor sau profesor față de studenții săi.

² James MacGregor Burns (n. 03.08.1918) este biograf al președinților SUA, o adevărată autoritate în domeniul studiului leadershipului, profesor emerit în științe politice la Colegiul Williams. În prezent, predă cursuri la Academia de Studiu al Leadershipului și la Colegiul Park al Universității din Maryland. În anul 1971 a primit Premiul Pulitzer și Medalia National Book pentru lucrarea “Roosevelt: Soldier of Freedom 1940-1945”.

Liderii transformaționali pot fi întâlniți în orice tip de organizație, la oricare dintre nivelurile acesteia și pot influența deopotrivă superiorii, colegii de același rang sau subordonații. Liderul transformațional inspiră celor care îl urmează loialitate, încredere, admirație și respect.

Leadershipul transformațional „...se manifestă atunci când una sau mai multe persoane stabilesc relații cu ceilalți într-un mod care ridică nivelul de motivație și de moralitate ale șefilor și subalternilor.... Obiectivele lor, care puteau la plecare să fie distincte, fiind legate, ca în cazul leadershipului tranzacțional, sfârșesc prin a fuziona”³. Leadershipul transformațional este analizat de regulă prin opoziție cu leadershipul tranzacțional, respectiv cu acel tip de conducător preocupat de a-i convinge pe ceilalți să acționeze prin intermediul oferirii de satisfacții imediate și a unor nevoi pe termen scurt (în general extrinseci). Dacă liderul transformațional te convinge să acționezi în spiritul unei idei înălțătoare, a unor idealuri corporative, științifice, umane, liderul tranzacțional este de tip mercantilist: „daca faci ceva, vei primi altceva în schimb”.

Organizațiile și instituțiile naționale cu atribuții în asigurarea securității și apărării naționale trebuie să fie conduse de manageri care în același timp să fie percepuți și ca lideri transformaționali - vizionari, entuziaști, adepți ai criticismului constructiv și receptivi la acesta. Ei vor fi, cu siguranță, întotdeauna mai eficienți decât acei conducători care își influențează și controlează performanțele prin aplicarea unor reguli, formarea unor structuri organizatorice și prin atragerea subordonaților de partea lor exclusiv prin acordarea unor premii. Liderii transformaționali au, așadar, un foarte mare impact asupra performanțelor individuale sau de grup ale subalternilor. Experiența, deopotrivă cu studiile în acest sens, demonstrează fără dubii că performanțele liderilor de acest tip se situează de cele mai multe ori peste așteptările celor din jur.

Datorită inspirației care îi caracterizează, capacității ridicate de comunicare și de înțelegere a comportamentului uman, leadershipul transformațional poate motiva subordonații la realizarea a ceva mai mult decât aceștia ar fi capabili în condiții normale.

Arta leadershipului trebuie să țină seama, în același timp, de valorile morale și etice. Leadershipul de stil transformațional are o importanță specială în contextual operațiunilor de menținere a păcii, când personalul din instituțiile de securitate și apărare este obligat să-și adapteze comportamentul colectiv și individual în raport cu conduita părților implicate în conflicte. Pe de altă parte, în astfel de misiuni, riscurile, pericolele și amenințările în materie de securitate sunt omniprezente, ceea ce face ca militarii să coopereze strâns pe parcursul tuturor misiunilor.

Leadershipul transformațional se mai traduce și prin incapacitatea unei organizații de a face trecerea la schimbare de sus în jos. Este necesară favorizarea unui mediu în care schimbarea poate să iasă la suprafață și a unui

³ *Le leadership*, <http://www.dnd.ca/somalia/vol2/v2c15f.htm>, p. 4.

climat în care oamenii pot să se gândească la ei înșiși și la colectiv, să ia inițiative și să creeze lucruri interesante. Schimbarea trebuie să provină de la baza organizației, acolo unde oamenii știu ceea ce trebuie făcut.

Pentru ca leadershipul transformațional să funcționeze eficient, el trebuie să exercite o influență constantă asupra valorilor și priorităților subordonaților pentru a-i motiva în atingerea obiectivelor superioare și implicit în creșterea performanțelor. Conducătorii își inspiră angajații, punându-le în valoare vocația, optimismul, entuziasmul și emotivitatea. Ei trebuie să aducă susținerea și încurajarea, să evidențieze interesul, să asigure formarea, să dea exemplu, să fie devotați grupului și să facă dovada unei etici solide. De asemenea, ei trebuie să își incite subordonații să vadă problemele cu un ochi nou și să găsească noi soluții, permițându-le să-și exprime fără teamă emoțiile negative și neliniștile privind activitatea la care sunt solicitați. Astfel, subalternii vor subscrie mai ușor la misiune, vor găsi noi moduri de ameliorare a randamentului lor și, prin urmare, vor face să progreseze cultura organizației pentru care lucrează. În mod obișnuit, leadershipul transformațional este asociat managementului prin obiective. În acest fel, se oferă o imagine clară asupra obiectivelor propuse și se adoptă un plan pentru îndeplinirea lor. Acest tip de leadership încurajează folosirea abilităților oamenilor, stimulează oamenii în plan intelectual. Acest lucru se realizează prin influențarea ideilor personalului, prin căutarea unor abordări noi la probleme, pune accentul pe soluționarea cu eleganță a problemelor, apelează la focalizarea individuală. Fiecare membru este tratat separat de grup; este carismatic/vizionar. De fapt, se merge mai departe decât elaborarea viziunii, ajungându-se până la a influența individul în raport cu misiunea primită, insistându-se pe simțul datoriei și răspunderii față de sine și față de ceilalți membri ai organizației.

Leadershipul tranzacțional este considerat o formă de leadership din ce în ce mai curentă în mediile de afaceri, ale politicii și ale guvernării. În aceste medii, șefii trebuie să încheie o tranzacție, un schimb prin care enunță și precizează ceea ce cer subordonaților, ca și considerația al cărei obiect vor fi aceștia dacă își respectă angajamentele. Leadershipul constă în a îndeplini bine sarcinile încredințate, satisfăcând, totodată, interesele personale ale celor care lucrează în acest scop cu șeful. Aceștia se asigură de respectarea promisiunilor pe care el le-a făcut subalternilor care se achită de ceea ce li s-a cerut.

Practic, *leadershipul tranzacțional* se referă la managementul prin excepție. Intervenția se face doar dacă se deviază de la plan. De fapt, se intervine doar dacă ceva nu merge bine. Prin feedback se direcționează într-un anume sens acțiunile ulterioare. Se contractează o recompensă în cazul îndeplinirii obiectivelor propuse, care se face în funcție de efortul depus și, totodată, se oferă distincții suplimentare pentru excelență⁴.

⁴ Ionuț Ciurea, *Niveluri de leadership*, <http://www.ionutciurea.com/blog/articole/articole-leadership/nivele-si-stiluri-de-leadership/> p.3.

Totuși, acest tip de leadership are limitele sale. O tranzacție nu creează un obiectiv permanent ce are ca efect unirea părților. Respectiv, această tranzacție nu leagă șeful de subalternii săi printr-o înțelegere mutuală și stabilă în vederea unui obiectiv înalt. Ca atare, leadershipul tranzacțional se exercită pe calea întăririi condiționale, adică prin acordarea de recompense (sau absența pedepsei) în funcție de eforturile făcute și de nivelul de randament atins. Desigur, în mediul militar, deși se lucrează cu sistemul de recompense și pedepse, un asemenea tip de leadership nu este de dorit. Îndeplinirea unei misiuni nu se poate condiționa de primirea unei recompense anume.

Concluzii

Evidenta superioritate a rezultatelor obținute de o organizație prin aplicarea leadershipului transformațional, caracterizat în principal prin existența viziunii liderilor, îl situează pe acesta în topul preferințelor specialiștilor în leadership, în detrimentul celui tranzacțional.

Lipsa de viziune a liderilor poate avea consecințe imprevizibile, în mod deosebit atunci când în discuție intră domenii ca securitatea și apărarea unei țări. În România, după anul 1990, lupta politică s-a concentrat preponderent pe cucerirea puterii, pe preluarea pârghiilor decizionale în folosul unor grupuri de interese. Adesea, orizontul programelor de guvernare nu a vizat perioade mai lungi de patru ani (durata dintre două cicluri electorale). Alături de lipsa de interes, lipsa de viziune față de soarta unor domenii strategice ale economiei naționale a vulnerabilizat, an de an, România atât în fața noilor riscuri și amenințări la adresa securității, cât și în fața fenomenului de globalizare economică⁵.

Eficiența și viabilitatea politicii de securitate a României presupun lideri politici și militari cu viziune largă, pregătiți să ia decizii corecte în timp util. Decizia de elaborare și fundamentare a politicii de securitate este apanajul acțiunii politice și, implicit, reponsabilitatea liderilor politici. La rândul său, acțiunea politică, exprimată prin modalități concrete de aplicare a deciziei de operaționalizare a politicii de securitate, este dependentă de agenda politică și este viabilă dacă nu este lăsată exclusiv la mâna politicianilor.

Definitiv în menținerea viabilității acțiunii politice este existența structurilor militare în cadrul legal pentru care au fost create și împiedicarea transformării acestora în instituții ale statului ideologic.⁶

⁵ Dr. Francisc Toba, *Securitatea Națională*, http://www.securitatenationala.ro/e107_plugins/content/content.php?content.24

⁶ [http://www.scribd.com/doc/12896027/Referat „Politica de securitate națională a României”](http://www.scribd.com/doc/12896027/Referat_„Politica_de_securitate_națională_a_României”)

ECHIPAMENTUL DE CONTROL AL APROPIERII DE SOL GCA – 2000

GROUND CONTROL APPROACH SYSTEM GCA – 2000

Prof.univ.dr. Gheorghe BOARU*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Cpt.cdor. Nicușor OPREA**
Baza 90 Transport Aerian

Sistemul GCA-2000 (Controlul apropierii de sol) este un modul radar de control al traficului aerian (ATC) și este alegerea cea mai bună, datorită preciziei radarului de apropiere și a serviciilor de aterizare. Radarul combină o supraveghere radar de control al aeronavelor care sosesc și pleacă din imediata zonă din jurul aeroportului, cu o precizie înaltă de ghidare radar la aterizare, în condiții de maximă siguranță. Sistemul GCA-2000 este capabil de a asigura schimbarea pistelor în mai puțin de un minut, pentru a asigura condițiile optime de aterizare.

GCA-2000 este complet compatibil cu cerințele OACI, asigură controlul la distanță pentru mai multe piste și are capabilități în acoperirea pe verticală și orizontală cu aplicații comerciale sau militare.

The GCA-2000 (Ground Control Approach) is a state-of-the-art air traffic control (ATC) radar and is the number one choice for precision approach radar and landing services worldwide. The radar combines a surveillance radar for controlling arriving and departing aircraft in the immediate area around the airport with a precision approach radar for guiding aircraft to safe landings in extreme physical environments. The GCA-2000 is able to change runways in less than a minute to support variations in landing conditions.

Fully ICAO compliant, the GCA-2000 provides remotely controlled multi-runway coverage and superior height finding capabilities in either commercial or military air traffic applications.

Cuvinte cheie: sisteme de aterizare, controlul apropierii de sol, radar de control al traficului aerian (ATC), aplicații civile și militare.

Keywords: landing systems, ground control approach, air traffic control (ATC) radar, civil and military applications.

* e-mail: boarugheorghe@yahoo.com

** e-mail: nicusor.oprea@gmail.com

Procesul de armonizare a legislației cu procedurile de comandă control civil-militare, realizat prin programul *EUROCONTROL* “Local Convergence and Implementation Plan ~ LCIP – România” și ordinele comune M -138 din 14.11.2002, referitor la aprobarea modernizării sistemului *Air Traffic Management – ATM* și M - 77 din 18.06.2003, referitor la aprobarea programului național de dezvoltare a colaborării civil-militare “România 2000”, a pus bazele cerințelor operaționale de modernizare a infrastructurii aerodromurilor militare.

Programul de modernizare a Forțelor Aeriene Române cuprinde integrarea în Sistemul de Comandă și Control Aerian al NATO, programul de achiziție și modernizare al avionului IAR Șoim (primul lot de patru aparate din 12 fiind deja livrat), programul de modernizare al elicopterului IAR Puma SOCAT (finalizat în 9 iunie 2005), programul de achiziție a noi aparate de transport Hercules C-130, programul de achiziții de sisteme rachetă sol-aer HAWK Raytheon (2005), programul Gap Filler de supraveghere a spațiului aerian, programul Ghidul (echiparea aerodromurilor), programul GCA-2000 (infrastructura de securitate a misiunilor de luptă, instrucție, antrenament) și programul Dialog (sistem național de identificare prin radiolocație).

Echipamentele existente la data începerii programului Ghidul aveau durata de funcționare depășită, erau uzate din punct de vedere tehnic și moral (generația anilor '60-'80) și nu prezentau stabilitate în funcționare, costurile de mentinere în funcțiune fiind ridicate, nu mai erau asigurate materiale și piese de schimb. Un inconvenient principal îl constituia și faptul că acestea nu erau compatibile în totalitate cu cele existente în aviația civilă și aviația militară NATO, nu respectau standardele NATO și normele ICAO, funcționând în benzi de frecvență care nu sunt atribuite serviciului de navigație aeriană de către organismele internaționale de planificare și coordonare a frecvențelor.

Prin intrarea în dotare a noilor echipamente se elimină toate aceste probleme, asigurându-se integrarea în sistemul NATO și respectarea normelor ICAO.

Sistemul STNA reprezintă un element al infrastructurii strict necesar asigurării securității misiunilor de luptă, a zborurilor de instrucție și antrenament de pe aerodromuri, pe una sau două direcții de aterizare și cuprinde:

- echipamente de dirijare în procedurile de apropiere (VOR, DME, NDB);
- echipamente de aterizare instrumentală (ILS în perspectivă DGPS);
- echipamente de dirijare la aterizare (PAR, SRE și SSR/IFF);
- echipamente vizuale de aterizare;
- stații și autostații sol-aer;

Echipamentele intrate în dotare sunt:

- sistemul de dirijare la aterizare GCA-2000;
- sisteme de aterizare instrumentală ILS;
- sisteme VOR/DME;
- stații radio sol-aer VHF/UHF cu salt de frecvență și secretizare;
- instalații de balizaj de aerodrom.

Baza 86 Aeriană Fetești, Baza 71 Aeriană Câmpia Turzii și Școala de Aplicație a Forțelor Aeriene au fost modernizate cu sisteme de management al traficului aerian (ATM) și infrastructura aeroportuară, astfel încât să răspundă standardelor NATO și ICAO (Organizația Internațională a Aviației Civile).

Echipamentele radar GCA-2000 (echipament de control al apropierii de sol) au o rază de acțiune de 30 de mile marine pentru o înălțime medie de sub 3.000 de metri și au fost instalate de Gilfillan Radar Group, o subsidiară a ITT Industries.

Intelcan va livra și va integra sistemul său ATM cu un nou radar de control la sol, cu un sistem pentru supravegherea aerodromului și cu radare de supraveghere secundare. Sistemul ATM Intelcan include un sistem de procesare de date multi radar care implică o alertă sofisticată în timp scurt și caracteristici de avertizare la o altitudine minimă de securitate.

Programul *Ghidul* reprezintă un element al strategiei de modernizare la standardele NATO a Forțelor Aeriene. Programul a fost declanșat în anul 1999, fiind structurat pe mai multe etape și prevede echiparea aerodromurilor exploatate numai de către Forțele Aeriene, a celor exploatate în comun cu aviația civilă, a elidromurilor cu pistă de decolare-aterizare din beton și a celor naturale.

După cum îi arată și numele Sistemul GCA-2000 este un sistem de radar folosit la dirijarea avioanelor în procedura de apropiere după instrumente. Produsul a fost dezvoltat de către divizia care produce echipamente de control al traficului aerian din cadrul firmei ITT.

Sistemul GCA-2000 este un sistem radar solid-state care asigură supravegherea și dirijarea aeronavelor în procedura de aterizare în orice condiții meteorologice. Sistemul funcționează împreună cu un echipament SSR/IFF a cărui antenă este montată pe sistemul de antenă al radarului.

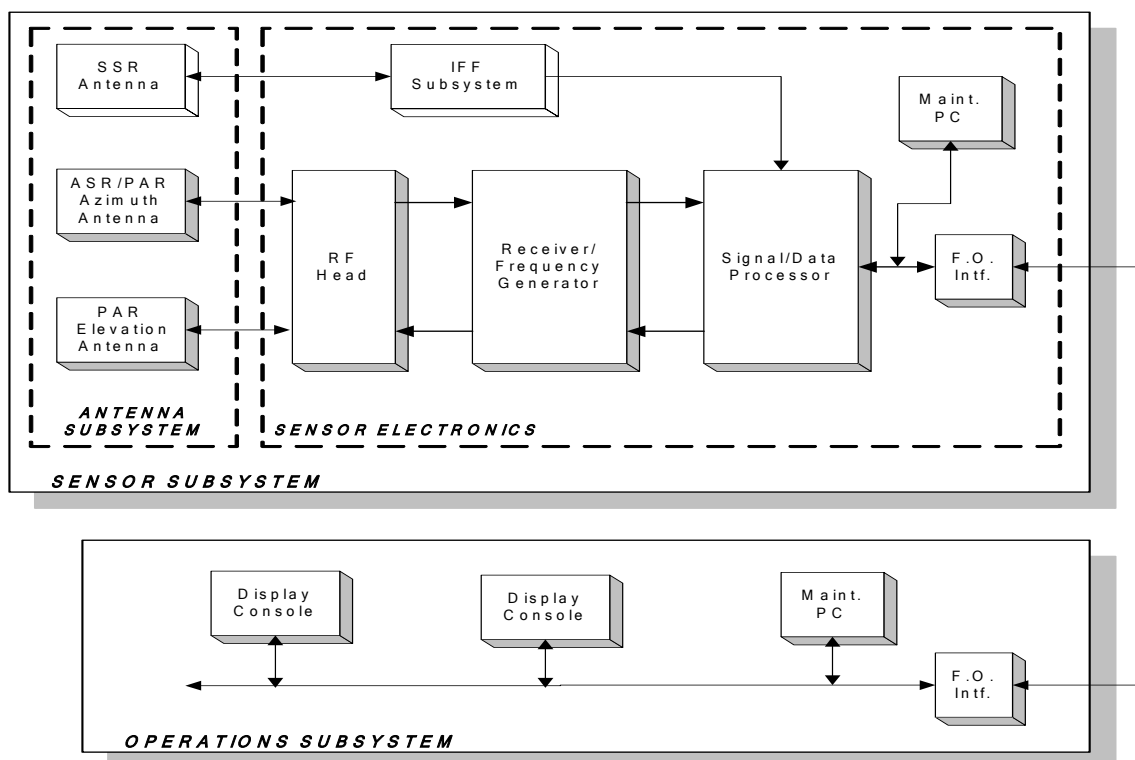
Sistemul GCA-2000 poate funcționa în următoarele moduri de lucru:

- a) modul PAR;
- b) modul ASR;
- c) modul combinat (PAR&ASR);
- d) modul mentenanță.

Un avantaj major al sistemului GCA-2000 constă în timpul scurt de comutare a antenei PAR, maxim 1 minut, pe una din cele 6 piste presetate.

În configurația de sistem fix, GCA-2000 este dotat cu minim două display-uri. Acestea sunt instalate în PCZ/centru de operații. Conexiunile între radar și display-uri sunt realizate prin fibră optică.

Schema bloc a sistemului GCA-2000

Sistemul GCA-2000 constă din două unități principale: senzorul radar și containerul cu echipamentul radar. Consolele care afișează situația aeriană sunt instalate în PCZ/centrul de operații și pot fi separate de containerul cu echipament radar cu până la 1,5 km. Transmiterea informației se face prin intermediul unei interfețe duplex pentru fibră optică care conține și un repetor Ethernet pentru fibra optică.

Senzorul radar include senzorii ASR și PAR împreună cu circuitele de procesare a semnalelor și a datelor care asigură extragerea datelor referitoare la țintă, vreme și obstacole. Datele de la senzori sunt transmise la cele două console de afișare a situației aeriene. Unul dintre cele două display-uri asigură controlorului informații complete pentru aterizare, în format PPI, pentru operare ASR/SSR sau format standard Az/El pentru operare PAR.

Modul de lucru „mentenanță” rulează de pe un calculator special, situat fie în containerul cu echipamentele radar, fie în PCZ. În acest mod de lucru se face testarea blocurilor componente în vederea menținerii sistemului GCA - 2000 în parametri.

Menționăm în continuare unele dintre principalele caracteristici ale sistemului GCA-2000:

PAR:

Acoperire PAR:

Azimut: 300; Elevație: -10 până la +70;

Altitudinea minimă:

30 m deasupra Ground Intercept Point;

Distanța:

20 nmi în Clear Mode; 15 nmi în Rain Mode;

Rata de îmborspătare a informației PAR:

La fiecare secundă.

ASR:

Acoperire ASR:

Azimut 360°; Elevație: 0° - 20°;

Altitudine:

0 - 2400 m;

Distanța:

30 nmi în Clear Mode; 15 nmi în Rain Mode;

Rata de îmborspătare a informației ASR:

La fiecare 5 s (antena se rotește cu 60 rpm).

Bazele Aeriene Fetești, Câmpia Turzii și Bobocu au fost complet modernizate. Contractul perfectat presupune dotarea acestor baze cu sisteme de management al traficului aerian (ATM) și infrastructura aeroportuară, astfel încât să răspundă standardelor NATO și ICAO.

Expertă în tehnologia aviației din 1973, Intelcan colaborează îndeaproape cu clienții săi pentru a oferi servicii deplin integrate. Inginerii săi de sisteme au experiență în domeniul aviației pentru a-i ajuta pe clienți să-și modernizeze serviciile de trafic aerian și să-și integreze noile sisteme cu propriile tehnologii. Echipa Intelcan creează un mediu aviatic mai sigur, mai eficient, folosind soluții flexibile, proiectate de client, în peste 60 de țări din lume.

Abrevieri și acronime

OACI Organizația Internațională a Aviației Civile;

ADF Direcție automată / Automatic Direction Finder;

ILS Sistem de aterizare după instrumente / Instrument Landing Sistem;

MLS Sistem de aterizare prin unde electromagnetice / Microwave Landing System;

NDB Radiofar Nedirecțional / Non Directional Beacon;

PAR Radarul de apropiere de precizie / Precision Approach Range;

SRE Radar de Supraveghere / Surveillance Radar Equipment;

VOR Mijloc de radionavigație omnidirecțional / Radiofar Omnidirecțional;

DME Echipament de măsurare a distanței / Distance Measuring Equipment;

ASR Radar de supraveghere a aerodromului;

IFF Identificarea avionului amic / inamic;

SSR Radar de supraveghere secundar.

BIBLIOGRAFIE

Carta Albă a Securității și Apărării Naționale.

Codul aerian al României.

Cdor Artenie Constantin, *Perspective ale colaborării civil militare în domeniul managementului traficului aerian*, COAP, Balotești, 2002.

ATP- 40 (A) Doctrina pentru controlul spațiului aerian pe timp de criză sau război.

Manualul EUROCONTROL de management al spațiului aerian privind aplicarea conceptului de utilizare flexibilă a spațiului aerian.

F.A./AA-1 Manualul pentru luptă al Apărării Antiaeriene cu baza la sol, București, 2004.

FA- 5 Manualul operațiilor împotriva forțelor aeriene ale inamicului, București, 2004.

Manualul pentru întrebuințarea unităților subunităților de radiolocație Rdlc- 1, București, 2004.

T 3- 4 Manualul pentru instrucția transmisionistului aeronautic și a specialistului de radionavigație, București, 2004.

RE- 1 Doctrina pentru război electronic, București, 2003.

FA- Rdlc 3 Proceduri de operare pentru radarul Gap Filler Boboc, 2006.

F.A.-3, Manualul pentru controlul spațiului aerian, Statul Major al Forțelor Aeriene, Ediție 2005.

F.A. 3-1, Manual pentru controlul traficului aerian operațional, Statul Major al Forțelor Aeriene, Ediție 2005.

Reglementări Aeronautice Civile Române, RACR-RA, Regulile Aerului, Ministerul Lucrărilor Publice, Transporturilor și Locuinței, Ediția 1/2001.

SISTEMUL DE COMANDĂ, CONTROL ȘI COMUNICAȚII ÎN CADRUL MISIUNILOR DE SPRIJIN AERIAN APROPIAT ȘI NEMIJLOCIT

COMMAND, CONTROL AND COMMUNICATION SYSTEM IN CLOSE SUPPORT AND DIRECT AIR MISSIONS

Prof.univ.dr. Gheorghe BOARU*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Lt.col. Gheorghe NIȘULESCU**
Baza 90 Transport Aerian

Realizarea sistemului de comandă control și comunicații în cadrul misiunilor de sprijin aerian apropiat și nemijlocit necesită structuri de la diferite categorii de forțe ale armatei care acționează împreună și de a căror coordonare și sincronizare depinde succesul operațiilor întrunite.

Coordonarea operațiilor aeriene cu cele terestre și maritime sunt esențiale pentru îndeplinirea obiectivelor operațiilor întrunite, evitarea fratricidului și reducerea pierderilor în rândul forțelor proprii. O structură de comandă control care să realizeze aceste obiective reprezintă elementul critic al succesului operațiilor întrunite.

Planning the command, control and communication system in close support and direct air missions requires participation of different services which act together and whose coordination and synchronization the success of joint operations depends.

Coordinating the air forces with land forces and the Navy are essential to meet the objectives of joint operations, avoiding fratricide and losses among friendly forces. A command and control structure which achieves these objectives represents the critical element of success in joint operations.

Cuvinte cheie: sistem de comandă, control și comunicații, operații întrunite, comandă și control, comunicații sol – aer, operații aeriene în sprijinul forțelor terestre și navale.

Keywords: *command, control and communication system, joint operations, command and control, ground-to-air communications, air operations to support the land forces and the Navy.*

* e-mail: boarugheorghe@yahoo.com

** e-mail: giginisu65@gmail.com

Operațiile întrunite necesită structuri de la diferite categorii de forțe ale armatei care acționează împreună, uneori în aceleași raioane sau în raioane alăturate. Coordonarea strânsă și sincronizarea acțiunilor sunt elemente esențiale pentru îndeplinirea obiectivelor acestor operații, evitarea fratricidului, corespondența armamentului cu țintele și reducerea pierderilor în rândul forțelor proprii. O structură de comandă și control care să corespundă acestor cerințe reprezintă elementul critic al succesului operațiilor întrunite.

La nivel operativ, activitatea terestră, în aer și pe mare, trebuie concepută, planificată, condusă și susținută ca o entitate unică. Comandantul la nivel operativ trebuie să conducă și/sau să controleze forțele terestre, aeriene și maritime și de aceea trebuie să fie capabil să manevreze resursele pentru a asigura concentrarea acestora în punctul de efort principal. Dacă, în practică, comandantul nivelului operativ nu are sub comandă mijloace aeriene, el trebuie să coordoneze operațiile cu omologul de la componenta aeriană corespunzătoare, pentru realizarea obiectivelor de nivel operativ. O legătură foarte strânsă între statele majore ale Forțelor Aeriene și cele ale Forțelor Terestre, este o cerință indispensabilă pentru sincronizarea efectivă, în câmpul de luptă, a mijloacelor de bază.

Coordonarea strânsă a tuturor elementelor forței este, de asemenea, esențială pentru prevenirea fratricidului. Dacă forțele navale sau maritime sunt angajate în operații, activitățile acestora trebuie, de asemenea, coordonate.

Coordonarea operațiilor aeriene cu cele terestre și maritime sunt esențiale pentru succesul operațiilor întrunite, ceea ce presupune schimbul de echipe de legătură între componentele operațiilor întrunite. Comandantul componentei aeriene va asigura, printre altele, Centre de Coordonarea Operațiilor Aeriene la celelalte componente. Sarcinile acestor centre sunt de a asigura: consultanță privind întrebuințarea forțelor aeriene și expertiza sistemelor de armament folosite de acestea; pregătirea cererilor pentru sprijinul aerian și interdicția aeriană, iar în unele situații, darea misiunilor la unitățile stabilite de către comandantul componentei aeriene; monitorizarea situației aeriene și consultanța privind aceasta; interfața necesară pentru transferul curent de informații.

Comanda și controlul

Comanda reprezintă autoritatea pe care un comandant, în serviciul militar, o exercită în mod legal asupra subordonaților săi, în conformitate cu gradul sau atribuțiile sale. Comanda include autoritatea și responsabilitatea pentru utilizarea eficientă a resurselor la dispoziție și pentru planificarea utilizării forțelor militare în scopul îndeplinirii misiunilor primite. De asemenea, aceasta cuprinde și responsabilitatea pentru starea de sănătate, condițiile de viață, moralul și disciplina personalului subordonat.

În principiu, comanda (în special, identificarea sarcinilor ce trebuie îndeplinite și motivația) cuprinde atât activități ce țin de management (alocarea mijloacelor și a altor resurse pentru realizarea obiectivelor), cât și de leadership (repartizarea misiunilor subordonaților). Scopul comenzii îl constituie punerea în aplicare a deciziilor luate. După regulamentele NATO, comanda este autoritatea atribuită unui comandant pentru direcționarea, coordonarea și controlul forțelor militare. Într-un sens mai larg, putem defini comanda ca atribut al comandanților și arta de a: formula concepțiile operațiilor; vizualiza situațiile viitoare; evalua riscurile și stabili prioritățile; stabili misiunile; lua deciziile; vedea, asculta și înțelege; anticipa schimbările; conduce, îndruma și motiva organizațiile.

Controlul constituie autoritatea care poate fi exercitată de către comandant asupra unei părți dintre activitățile subordonaților sau a altor structuri subordonate temporar și vizează verificarea punerii în practică a prevederilor din planul de acțiune de către eșaloanele subordonate.

Scopul principal al controlului este de a verifica măsurile ce se iau pentru îndeplinirea cu succes a misiunilor primite și de a ajuta comandanții în pregătirea acțiunilor și în menținerea permanentă a unei stări ridicate de instruire a unităților subordonate.

În sinteză, controlul este știința de a: prelucra datele; descrie situațiile; identifica variabilele; stabili și asigura mijloacele pentru realizarea concepției comandanților; întocmi instrucțiuni specifice pentru orientările generale; corecta abaterile; contabiliza și evalua realizările; proiecta corectivele.

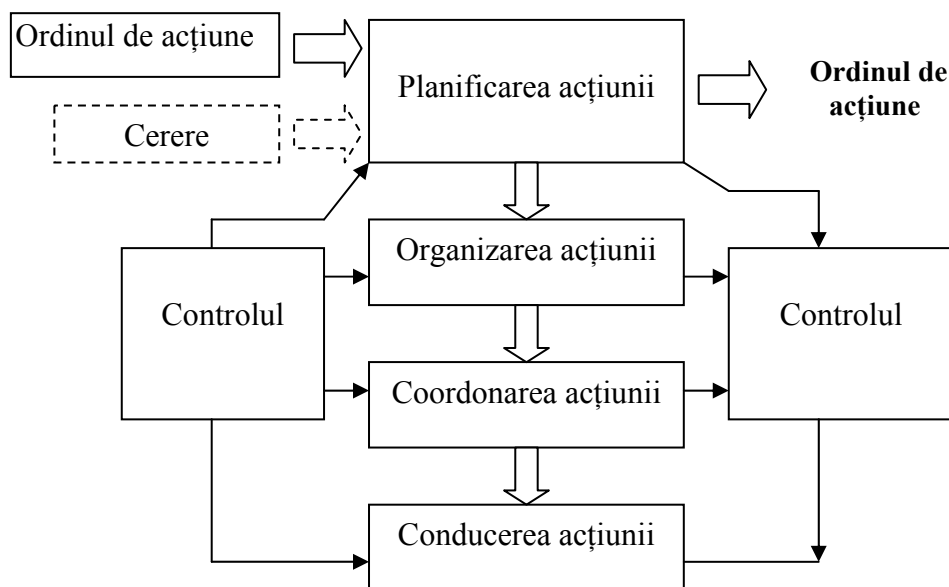
Controlul se execută prin: analizarea rapoartelor transmise pe liniile de comunicații existente; studierea documentelor de luptă; observarea directă a activităților; fotografierea aeriană; întrebuințarea mijloacelor radioelectronice.

Comanda și controlul reprezintă autoritatea și monitorizarea exercitate de către un comandant desemnat asupra forțelor organice și subordonate temporar, pentru îndeplinirea misiunii.

Comanda și controlul reprezintă un proces ciclic esențial prin care acțiunile forțelor militare sunt planificate, conduse, coordonate și controlate (corectate) pentru a îndeplini o misiune. Acest proces începe cu colectarea informației despre situația care este evaluată și analizată, cursurile de acțiune alternative pentru schimbarea situației în avantajul comandantului și apoi propuse și elaborate în formă de planuri; luarea deciziilor privind acțiunile ce vor fi desfășurate; aprobarea și aplicarea deciziilor.

Acțiunile modifică, deci, situația inițială și procesul este reluat. Esența procesului o reprezintă luarea deciziilor și aplicarea lor în timp oportun. Responsabilitatea maximă revine comandantului care solicită sprijinul statului major privind obținerea și asigurarea informațiilor, analiza și anticiparea situației,

recomandă cele mai potrivite cursuri ale acțiunilor de luptă, pregătește planurile, ordinele și dispozițiunile, aprobă și dispune diseminarea deciziilor, supervizează și monitorizează modul de executare a acestora. Un model simplificat al procesului de comandă și control este prezentat în figura următoare.

Sistemul de comandă și control, denumit și C2, este constituit din structurile umane specializate în exercitarea comenzii și controlului (comandamentul mării unități), care asigură exercitarea comenzii și controlului pe baza misiunii primite, a datelor și informațiilor de care dispune (obținute direct sau din baza de date relațională).

Sistemul de comunicații este constituit din echipamente tehnice, metode, proceduri și personal specializat, destinat asigurării interconectării tehnico-funcționale a tuturor componentelor sistemului C4I (Comandă, Control, Comunicații, Computere și Informații) și transferului informațiilor între și în interiorul structurilor de comandă și control, precum și între componentele dispozitivului operativ.

Structurile constituite de către diferitele eșaloane ale Forțelor Aeriene, pe lângă centrele punctele de comandă ale marilor unități și unităților din celelalte categorii de forțe întrunite, pentru asigurarea controlului operativ și tactic în cazul misiunilor de sprijin aerian¹: sunt

- **Centrul de Coordonare a Operațiilor Aeriene** (Air Operations Coordination Center – AOCC). Acesta are rolul de a consilia comandanții componentelor terestră și maritimă cu privire la modul de utilizare a resursei de aviație și a structurilor și mijloacelor de apărare aeriană din organică, de a-i sprijini prin coordonarea operațiilor aeriene cu schemele lor de manevră a

¹ F.A. – 1 - *Doctrina pentru operații a Forțelor Aeriene*, București, 2005.

forțelor și mijloacelor. Fiecare AOCC este subordonat operativ AOC/Componenta Operațională Aeriană și administrativ, comandantului comandamentului din care face parte.

- *Ofițerul de Legătură de Aviație* (Aviation Liaison Officer – ALO) există la nivelul structurii de comandă a marilor unități tactice ale componentei terestre sprijinite. Acesta sprijină comandanții acestor mari unități pe timpul procesului de luare a deciziei, solicită și coordonează sprijinul aerian apropiat atât cel planificat, cât și cel la chemare, îndeplinește și alte cerințe ale eșalonului sprijinit. ALO de la nivelul marilor unități tactice de nivel brigadă sunt direct subordonați AOCC.

- *Grupul de Control Aerian Tactic* (Tactical Air Control Party – TACP) există la nivelul structurii de comandă a unităților componentei terestre sprijinite. Acesta sprijină comandanții acestor unități pe timpul procesului de luare a deciziei, solicită și coordonează sprijinul aerian apropiat atât cel planificat, cât și cel la chemare, coordonează activitatea controlorilor aeriени în poziții înaintate, îndeplinește și alte cerințe ale eșalonului sprijinit. TACP se subordonează ALO de la marile unități tactice.

- *Controlorul Aerian în Poziție Înaintată* (Forward Air Controller – FAC) reprezintă o extensie a TACP. FAC realizează controlul părții finale a atacului aerian în operațiile de sprijin aerian apropiat atunci când situația tactică permite sau poate asigura doar coordonarea aeriană tactică atunci când atacul aerian final nu este posibil.

În același timp, celelalte componente ale Forțelor întrunite, asigură echipe de legătură (ofițeri de legătură) la comandamentele componentei aeriene care: monitorizează situația componentei reprezentate și comunică comandantului componentei aeriene intențiile acesteia; coordonează și înaintează cererile pentru sprijinul aerian și necesitățile pentru controlul aerian; asigură interfața necesară pentru transferul de informații și expertiza sistemelor de armament folosite de acestea.

Sprijinul aerian apropiat

Sprijinul aerian – orice formă de sprijin furnizat de către forțele aeriene, forțelor terestre sau maritime.

Sprijinul aerian apropiat – acțiune aeriană contra țintelor aflate în apropierea imediată a forțelor proprii și care necesită o integrare detaliată a fiecărei misiuni aeriene cu focul și manevra acestora.

Sprijinul aerian apropiat cuprinde totalitatea loviturilor aeriene executate de către avioanele de luptă multirol și elicopterele de atac asupra țintelor aflate în imediata apropiere a forțelor proprii. Pentru a evita pierderile în rândul acestora, datorită efectelor munițiilor de aviație și pentru a spori

eficiența sprijinului aerian apropiat, loviturile aeriene trebuie să fie integrate cu focul și manevra Forțelor Terestre, fapt ce necesită coordonarea detaliată a operațiilor executate de marile unități, unitățile și subunitățile de diferite arme. Sprijinul aerian apropiat este o operație de nivel tactic care poate crea și exploata oportunități operaționale. Acesta devine optim atunci când efortul aerian este conjugat cu efortul de sprijin al celorlalte forțe de sprijin din compunerea forțelor integrate.

Sprijinul aerian apropiat trebuie să fie planificat pentru a pregăti condițiile sau pentru a amplifica succesul Forțelor Terestre. Sprijinul aerian apropiat poate opri atacurile inamicului, poate ajuta crearea de breșe în dispozitivul acestuia, poate acoperi retragerile și apăra flancurile forțelor proprii. Pentru a deveni foarte eficace, sprijinul aerian apropiat trebuie executat în punctele decisive ale luptei și trebuie să fie masat pentru aplicarea concentrată a puterii militare.

Caracteristicile intrinseci ale aeronavelor, incluzând viteza, manevrabilitatea, varietatea armamentelor cumulat cu faptul că ele acționează în a treia dimensiune, le permit atacarea țintelor pe care alte arme de sprijin nu sunt capabile a le angaja efectiv. Totodată, îmbunătățirile în tactici, tehnici, proceduri, echipamente proprii de apărare și armamente, au sporit abilitatea aeronavelor pentru a asigura sprijinul aerian apropiat atât pe timp de zi, cât și pe timp de noapte, în cele mai variate condiții meteorologice, precum și capacitatea de reacție și de schimbare a cerințelor, în funcție de efortul și nevoile cursului acțiunilor integrate.

Comandantul Forței Întrunite identifică partea din efortul aerian care să asigure îndeplinirea obiectivelor sprijinului aerian apropiat, iar comandantul componentei aeriene notifică comandantului componentei terestre numărul de ieșiri/aeronavă prognozate a fi executate pentru executarea misiunilor de sprijin aerian apropiat pe timpul fiecărui ciclu de planificare.

Țintele identificate din timp sunt solicitate ca cereri de sprijin aerian planificate din timp. Cererile imediate apar pe timpul operației și nu pot fi identificate din timp încât să permită coordonarea și planificarea detaliată. Satisfacerea acestor cereri imediate, peste resursa de aviație repartizată/alocată inițial pentru sprijinul aerian apropiat poate influența disponibilitatea mijloacelor aeriene pentru alte operații aeriene planificate.

Comandantul mării unități terestre sprijinite stabilește țintele care sunt lovite în cadrul sprijinului aerian apropiat. Misiunile de sprijin aerian apropiat sunt cerute prin ofițerii de legătură de aviație și centrul de coordonare a operațiilor aeriene și se execută prin metoda acțiunilor planificate din timp sau metoda acțiunilor la chemare. Sistemele de comunicații și informatice ale celor două componente trebuie să asigure transmiterea și procesarea rapidă a cererilor.

Transmiterea cererilor pentru sprijinul aerian se realizează printr-un sistem de repartizare a resursei aeriene. Comandanții componentelor fac

recomandări către comandantul forțelor întrunite. Acesta ține seama de ele, face propria estimare și repartizează resursa aeriană, în funcție de mijloacele disponibile, pe misiuni (lupta împotriva forțelor aeriene ale inamicului, sprijinul aerian, interdicția aeriană). Această repartitie este exprimată ca procentaj sau ca priorități. Repartiția resursei aeriene se face pe baza unor priorități stabilite de comandantul forțelor întrunite pe timpul consultării cu comandanții subordonați, astfel încât să asigure o distribuție optimă a misiunilor / ieșirilor mijloacelor aeriene.

Următorul pas este alocarea acestor mijloace de către comandantul componentei aeriene, pe fiecare fel de misiune, pe baza repartiției resursei aeriene, disponibilității mijloacelor și ratei de generare a misiunilor.

Executarea sprijinului aerian se face pe baza repartizării resursei de aviație, în conformitate cu cererile anterioare planificării misiunilor sau a celor imediate.

Stabilirea țintelor de lovit și a priorității în cazul sprijinului aerian, de către comandamentul marii unități din forțele terestre (maritime) sprijinite.

În stabilirea țintelor care pot fi lovite de Forțele Aeriene, se va ține seama de scopurile urmărite de organele de conducere și de resursa de aviație la dispoziție și se va face de către comandantul Forțelor Aeriene (marii unități interarme a Forțelor Aeriene).

Solicitarea sprijinului aerian se face de la orice nivel de comandă al Forțelor Terestre și Navale, dar cererile respective sunt coordonate de eșaloanele superioare.

Când aeronavele de luptă sunt direcționate de F.A.C. în sprijinul aerian apropiat al Forțelor Terestre, pregătirea acestora la standarde și proceduri înalte este esențială, în vederea coordonării reciproce dintre Forțele Aeriene și Forțele Terestre.

Misiunile de sprijin aerian apropiat pot fi conduse sub controlul direct sau indirect al F.A.C. sau pot fi executate fără existența acestuia.

Când C.A.S. se execută sub controlul direct al F.A.C., acesta intră în legătură directă cu aeronavele care sunt destinate, schimbul de informații realizându-se după identificarea reciprocă. Ca urmare a schimbului de informații, atunci când obiectivul se află în raza vizuală a F.A.C., acesta poate stabili și indica tipul de armament și cantitățile de muniție pe categorii ce pot fi folosite pentru realizarea scopului misiunii. Controlul direct este obligatoriu în zonele în care trupele proprii sunt în contact nemijlocit cu forțele adverse. Aceasta presupune ca F.A.C. să cunoască și să fie familiar cu forma de acțiune în desfășurare și procedeul de luptă adoptat, caracteristicile munițiilor și capacitățile aeronavelor destinate misiunilor C.A.S., să aibă două căi sigure de comunicații și să le mențină în funcțiune pe toată durata misiunii, iar după atac să comunice rezultatul acestuia.

Controlul ce se execută indirect de către F.A.C. presupune că obiectivul nu se află în raza vizuală a F.A.C., dar despre acesta există informații detaliate

certe care permit piloților să ajungă la obiectiv cu minimum de informații. În acest caz, F.A.C. informează piloții aeronavelor date în sprijin asupra situației cele mai recente cunoscute și dă instrucțiuni de coordonare privitor la situația de luptă, focul și mișcările executate de forțele proprii.

Operațiile planificate pentru C.A.S., fără F.A.C., vor fi detaliate în ATM (Air Request/Task Message), iar acestea vor fi actualizate de Ofițerii de legătură (ALO) și Centrul de Coordonare a Operațiilor Aeriene (AOCC). Acestea presupun asumarea responsabilității comandantului forțelor pentru care se execută C.A.S., pentru deplina siguranță a acțiunii și sunt conduse de către conducătorul de zbor.

După primirea ordinului de misiune, aeronavele destinate pentru C.A.S. sunt dirijate și coordonate către obiectiv conform A.T.M. către Punctul de Contact (CP), Punctul Inițial (IP) și în faza finală intră în contact cu F.A.C. Pe toată durata traiectului de zbor se va executa identificarea reciprocă, iar legătura radio se va menține în permanență pentru primirea ultimelor detalii sau în cazul schimbării planului pentru anularea misiunilor. F.A.C. va menține legătura și cu elementele forțelor terestre angajate în lupta cu inamicul pentru a le informa cu privire la acțiunile aeriene ce urmează a fi desfășurate, în vederea excluderii sau diminuării pierderilor în rândul forțelor proprii.

Comunicațiile

O mare importanță revine *comunicațiilor sol-aer* prin intermediul cărora se vor asigura: controlul traficului aerian local, conducerea acțiunilor aeriene în sprijinul Forțelor Terestre, recepția rapoartelor de la aeronavele ce se află în zbor, indicarea locurilor de aterizare, zonelor de parașutare, raioanelor de adunare și a aliniamentului de contact. În acest scop, F.A.C. va fi dotat cu stații radio în gama 225-400 MHz, cu antene de 1,6 m, care vor asigura legături la distanțe de 15-160 km, în funcție de înălțimea la care zboară aeronavele (30-6.000 m). De asemenea, va dispune de stații radio VHF, iar atunci când situația permite, și HF pentru asigurarea comunicațiilor în cadrul structurii din dispozitivul în care este angajat (de regulă în cadrul dispozitivului de luptă al batalionului în apropierea limitei de contact).

Stațiile radio de la sol vor fi interoperabile cu stațiile UHF de pe aeronave în modul de lucru secretizat sau nesecretizat, cu sau fără salt de frecvență, cu posibilitatea schimbării automate a frecvenței în caz de bruij, rezistente la perturbații aleatoare.

Modurile de lucru asigurate sunt: voce, ton de localizare în caz de avarie, date cu viteza de 16 kbps. Pentru transmițeri de date și voce secretizate se va utiliza modulația de amplitudine cu ambele benzi laterale.

Interoperabilitatea sistemelor C4I, precum și capacitatea acestora de a se interconecta și a face schimb de informații oportun și eficient pentru coordonarea și sincronizarea acțiunii forțelor sunt condiții esențiale pentru asigurarea succesului în cadrul operațiilor întrunite.

Abrevieri și acronime

ACO	Airspace Control Order – Ordinul de control al spațiului aerian
ALO	Aviation Liaison Officer – Ofițerul de legătură de aviație
AOCC	Air Operations Coordination Center – Centrul de Coordonare a Operațiilor Aeriene
ATO	Air Task Order – Ordinul de misiune pentru Forțele Aeriene
CAS	Close Air Support – Sprijin Aerian Nemijlocit
C2	Command and Control – Comandă și Control
C4I	Command, Control, Communication, Computers and Intelligence – Comandă, Control, Comunicații, Computere și Informații
FAC	Forward Air Controller – Controlor aerian în poziție înaintată
TACP	Tactical Air Control Party – Grupul de control aerian tactic

BIBLIOGRAFIE

- Concepția privind apărarea aeriană integrată a României*, București, 2003.
- S.M.G. - 6.0 *Doctrina pentru sprijinul cu sisteme de comandă, control, comunicații, computere și informații (C4I) în operațiile întrunite*, București, 2004.
- Doctrina Forțelor Aeriene*, București, 2004.
- Doctrina acțiunilor militare întrunite ale Armatei României*, București, 2001.
- F.A.- 1 Doctrina pentru operații a Forțelor Aeriene*, București, 2005.
- FA / Av - 1 Regulamentul pentru zbor al aviației militare*, București, Statul Major al Forțelor Aeriene, 2005.
- AV - 1 Regulamentul întrebuințării aviației militare în luptă și operații*, București, 1987.
- F.A.-3, Manualul pentru controlul spațiului aerian*, Statul Major al Forțelor Aeriene, Ediție 2005.
- F.A. 3-1, Manual pentru controlul traficului aerian operațional*, Statul Major al Forțelor Aeriene, Ediție 2005.
- Catrina Gheorghe, *Comandă, control aerian la începutul secolului XXI*, referat de cercetare științifică, București, U.N.Ap., 2005.
- Nicolae Marinel, *Sisteme de comandă-control integrate. Proceduri de optimizare a controlului spațiului aerian*, referat de cercetare științifică, București, U.N.Ap., 2004.

PLANIFICAREA SPRIJINULUI LOGISTIC ÎN OPERAȚIILE BAZATE PE EFECTE

PLANNING OF LOGISTICS SUPPORT IN EFFECT BASED OPERATIONS

Lt.col.lect.univ. Iulia TĂNASE*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Planificarea sprijinului logistic în operațiile bazate pe efecte nu este un proces distinct de planificare a operației în sine, ea este parte componentă a acesteia și are ca scop întocmirea anexei de sprijin logistic.

Planning the logistical support in Effect Based Operations is not a distinct process of operation planning, it is a component of this and its aim is the elaboration of the logistical support plan.

Cuvinte cheie: planificarea sprijinului logistic, operații bazate pe efecte, anexa de sprijin logistic, concepția sprijinului logistic.

Keywords: *planning of logistical support, effect based operations, logistical support annex, logistical support plan.*

A planifica înseamnă „a întocmi un plan, a programa, a organiza și a conduce pe bază de plan; a organiza o activitate, întocmind planul după care să se desfășoare diferitele ei faze”¹.

Planificarea sprijinului logistic al operațiilor bazate pe efecte include atât identificarea forțelor și capacităților militare necesare pentru desfășurarea operației, cât și planificarea dislocării și angajării acestora și urmărește asigurarea forțelor luptătoare cu tot ceea ce le este necesar, în cantități suficiente, la momentul oportun și în locuri bine stabilite. Ea se desfășoară în același timp cu planificarea operației militare, vizând suprapunerea efortului logistic peste efortul trupelor. Operațiile bazate pe

* e-mail: juliettetanase@yahoo.com

¹ *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 802.

efecte „necesită planificare bazată pe efecte integrate și continue precum și execuție, configurare, adaptare și reorientare din mers a capacităților și resurselor pentru generarea efectelor”².

Planificarea operațiilor bazate pe efecte „pornește de la aplicarea resurselor/capabilităților pentru a executa acțiuni/misiuni împotriva nodurilor cheie, în vederea creării acelor efecte care să ducă la realizarea obiectivelor propuse”³. Desprindem de aici ideea că în operațiile bazate pe efecte nimic „nu se mișcă” fără resurse, de aceea, procesului de planificare trebuie să i se acorde importanța cuvenită.

Planificarea sprijinului logistic în operațiile bazate pe efecte are următoarele etape: inițierea planificării sprijinului logistic; orientarea personalului implicat în procesul de planificare a sprijinului logistic; elaborarea și dezvoltarea concepției sprijinului logistic al operației; elaborarea anexei de sprijin logistic la planul sau ordinul de operații și revederea anexei de sprijin logistic.

Inițierea planificării sprijinului logistic

Această etapă constituie începutul procesului de planificare al sprijinului logistic și se declanșează odată cu orientarea făcută de comandant (șeful de stat major) ca urmare a primirii anexei de sprijin logistic de la eșalonul superior sau numai ca urmare a orientării, în cazul planificării deliberate. Având la dispoziție liniile directoare din timpul orientării personalului, precum și precizările din anexa de sprijin logistic primită de la eșalonul superior se pot identifica elementele fundamentale necesare propriei planificări: centrul de greutate, puncte decisive, zona de interes, direcțiile de efort, punctele critice, secvențele acțiunii și succesiunea acestora, momente de pauză operativă, dispersarea forțelor și reconcentrarea efortului etc. Aceste elemente sunt completate de rapoartele de informare primite de la subordonați și reprezintă împreună suportul informațional necesar inițierii planificării sprijinului logistic.

În planificarea pe bază de efecte, procesul de planificare este demarat prin explicarea obiectivelor, obținerea cunoașterii sistemice a mediului operațional, elaborarea intenției comandantului și determinarea setului de efecte cerute pentru atingerea obiectivelor dorite. În această situație comprehensiunea șefului structurii logistice este foarte importantă. Dintr-un punct de vedere, el va trebui să înțeleagă ce efecte trebuie obținute, din alt punct de vedere, ce ținte trebuie distruse și, din punct de vedere logistic, care este soluția ideală pentru ca forțele să aibă în orice moment tot ceea ce au

² Colectiv, *Sprijinul logistic bazat pe rețea, factor multiplicator de forță*, Editura U.N.Ap. „Carol I”, București, 2008, p. 55.

³ S.M.G./PF-5, *Doctrina planificării operaționale în Armata României*, București, 2008. p.90.

nevoie. Totodată, el trebuie să înțeleagă foarte bine spațiul de luptă pentru a putea să realizeze o legătură indestructibilă între acțiuni, forțe și resurse. Înțelegerea, pe de o parte, a corelării obiectivelor strategice cu posibilele acțiuni tactice, iar, pe de altă parte, înțelegerea acțiunilor de putere națională pentru afectarea punctelor cheie și a conexiunilor dintre rețelele și sistemele politic, militar, economic, social, de infrastructură și informațional reprezintă un punct de plecare solid în planificarea sprijinului logistic al operațiilor bazate pe efecte.

Subordonaților li se pot transmite ordine preliminare chiar din această etapă, pentru a-și putea lua anumite măsuri urgente, care vor cuprinde minimum de informații esențiale cu privire la tipul de misiune și timpul de începere a acesteia.

Orientarea personalului implicat în procesul de planificare a sprijinului logistic

A doua etapă de planificare se desfășoară de către șeful structurii logistice imediat ce acesta a sosit de la orientarea făcută de comandant și după primirea anexei de sprijin logistic de la eșalonul superior.

Orientarea personalului implicat în procesul de planificare a sprijinului logistic în operațiile bazate pe efecte „cuprinde: evaluarea situației logistice, prezentarea concepției de sprijin logistic a eșalonului superior, îndrumarea pentru planificare”⁴.

Evaluarea situației logistice presupune cunoașterea zonei de responsabilitate, a modului de acțiune a inamicului și a trupelor proprii.

Concepția eșalonului superior trebuie prezentată subordonaților pentru a înțelege care sunt liniile directoare pe care trebuie să le urmeze atât pe timpul planificării, cât și pe timpul desfășurării operației. Aceste date se referă la: mijloacele puse la dispoziție, încadrarea în timp a activităților, gradul de suport logistic ce trebuie realizat, căi de comunicație, raioane interzise, când trebuie să fie gata de luptă.

Analiza misiunii din punct de vedere logistic cuprinde: o trecere în revistă a situației generale și speciale, misiunea din ordinul de acțiune și din anexa de sprijin logistic, intenția eșalonului superior, sarcini trasate de comandant pe timpul analizei misiunii, dacă este cazul constrângeri, restricții și presupuneri.

La finalul acestei etape rezultă îndrumarea pentru planificare care cuprinde specificații pentru fiecare domeniu funcțional al logisticii.

⁴ L2- *Manualul conducerii sprijinului logistic în operații întrunite*, București, 2008, p.12.

Elaborarea și dezvoltarea concepției sprijinului logistic al operației

Obiectivul principal al acestei etape îl constituie determinarea modului în care va fi executat sprijinul logistic astfel încât misiunea să fie îndeplinită.

Fazele acestei etape sunt următoarele: analiza situației sprijinului logistic, întocmirea estimării sprijinului logistic, prezentarea estimării sprijinului logistic în ședința de luare a deciziei, dezvoltarea concepției sprijinului logistic.

a) Analiza situației sprijinului logistic

Scopul acestei faze este de a examina elementele certe și probabile ale situației și de a identifica momentele relevante pentru stabilirea condițiilor concrete în care misiunea va fi realizată.

Analiza situației sprijinului logistic constă în studierea: acțiunilor probabile ale inamicului, situația și misiunile forțelor de logistică, situația economică a zonei, căile de comunicație existente, starea și orientarea lor, organizarea transporturilor, organizarea mentenanței, posibilitățile de rechiziții din zona de responsabilitate logistică, măsurile pe linia sprijinului medical, forțele și mijloacele necesare pentru asigurarea acțiunilor și protecția unității și subunităților logistice, modul de realizare a legăturilor pentru conducerea forțelor de logistică, posibilități de cartiruire în zonă.

b) Întocmirea estimării sprijinului logistic

În principiu, estimarea logistică va cuprinde: misiunea; situația; analiza din punct de vedere logistic a cursurilor de acțiune; compararea cursurilor de acțiune; concluzii.

Compararea cursurilor de acțiune se realizează prin evaluarea rezultatelor, efectelor, avantajelor și dezavantajelor și a criteriilor de selecție considerate importante, potrivit principiilor și ideilor de bază ale concepției ordonate de comandant. La sfârșit se întocmește o matrice de comparare a cursurilor de acțiune din care să rezulte pe care curs se poate acorda cel mai eficient sprijin logistic.

Specific operațiilor bazate pe efecte este faptul că, în timp ce efectul este foarte clar stabilit, modalitatea de ajungere la el nu poate fi stabilită cu precizia unui chirurg, de aceea, pe timpul planificării logistice se iau în considerație mai multe moduri de acțiune.

c) Prezentarea estimării sprijinului logistic în ședința de luare a deciziei

Estimarea logistică va fi prezentată comandantului în ședința de luare a deciziei, prin ea i se va sugera care curs este mai avantajos din punct de vedere logistic.

Din conținutul estimării logistice trebuie să rezulte următoarele concluzii: când și cum poate fi asigurată, din punct de vedere logistic, misiunea primită;

prezentarea unde este posibil și unde nu este posibil sprijinul logistic al misiunii primite; care curs al acțiunilor este cel mai avantajos din punct de vedere logistic; ce anume face ca un anumit curs al acțiunilor să fie preferat din punct de vedere logistic; identificarea deficiențelor logistice majore care trebuie să fie în atenția comandantului; care curs al acțiunii ar trebui să fie în atenția comandantului.

d) Dezvoltarea concepției sprijinului logistic al operațiilor bazate pe efecte

Imediat ce comandantul a decis care este cursul optim de acțiune, planificatorii logisticieni dezvoltă concepția de sprijin logistic pe acel curs.

Ea cuprinde următoarele elemente: misiunea sprijinului logistic, modul de dispunere la teren a modulelor, manevra de forțe și mijloace, gradul de suport logistic, repartitia materialelor din surse, rate de consum, activități pe linie de mentenanță, măsuri de asistență medicală, servicii de campanie, planificarea infrastructurii și serviciilor de campanie, moduri de realizare a legăturilor pentru conducerea forțelor de logistică. Aceste elemente vor constitui baza de elaborare a anexei de sprijin logistic.

Elaborarea anexei de sprijin logistic la planul sau ordinul de operații

Scopul acestei etape este „de a identifica mai departe forțele necesare pentru a implementa CONOPS, pentru a asigura susținerea și protecția lor precum și pentru a organiza și coordona dislocarea lor oportună în zona de operații”⁵.

Planificarea sprijinului logistic se finalizează cu anexa de sprijin logistic, care constituie un capitol important al planului de operații. Ea se materializează pe hartă și se completează cu tabele și scheme, conținând datele de sinteză privind domeniile funcționale ale logisticii.

Specific operațiilor bazate pe efecte este faptul că anexele de sprijin logistic trebuie să fie astfel concepute încât să permită eventualele modificări adaptate schimbărilor survenite în ritmul de desfășurare a acțiunilor de luptă. De altfel, toate regulile de sprijin logistic stabilite prin anexa de sprijin logistic trebuie să se bazeze pe evoluția situației mereu în schimbare, pe simulări și crearea de modele logistice pentru calcularea și anticiparea nevoilor de sprijin logistic precum și pe realizarea siguranței operaționale a logisticii.

Revederea anexei de sprijin logistic

Documentele de specialitate arată că este necesară revederea periodică a planului în scopul identificării eventualelor schimbări ce ar putea avea ca rezultat un nou ghid de planificare. Scopul acestei etape este de a se asigura planificatorii că ceea ce s-a întocmit inițial pe timpul procesului de planificare rămâne viabil în ceea ce privește valabilitatea cerințelor fezabilității și sustenabilității.

⁵ SMG/PF- 5, *Doctrina planificării operaționale în Armata României*, București, 2008, p. 80.

În operațiile bazate pe efecte, planificarea sprijinului logistic trebuie să treacă de la o planificare static-proiectivă, la o planificare dinamic-adaptabilă, devenită posibilă datorită cunoașterii permanente a situației logistice și a nevoilor de sprijin logistic ale trupelor. Atunci când sarcinile tranziției sunt în exces, politica resurselor trebuie să fie schimbată. Punând în corelație directă toate elementele spațiului de luptă, de la informație la decizie, lovire și autosincronizare, disfuncționalitățile nu pot să apară decât atunci când unele dintre structurile de acțiune, de reacție sau de asigurare nu sunt adaptate sau adaptabile resurselor. Nu se poate trece la o planificare dinamică, adaptabilă dacă resursele sunt puține, iar accesul la ele este greu, vulnerabil sau chiar imposibil.

În final, putem concluziona faptul că planificarea sprijinului logistic al operațiilor bazate pe efecte trebuie făcută în strictă concordanță cu fizionomia de desfășurare a operațiunilor militare, iar decizia pe linie logistică trebuie adaptată permanent evoluției schimbărilor de mediu tactic, operativ sau strategic.

ELEMENTE DEFINITORII ALE SPRIJINULUI LOGISTIC AL OPERAȚIILOR BAZATE PE EFECTE

FUNDAMENTAL ELEMENTS OF LOGISTICS SUPPORT OF EFFECT BASED OPERATIONS

Lt.col.lect.univ. Iulia TĂNASE*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Modernizarea structurală, acțională și conceptuală a forțelor militare luptătoare a impus transformarea sprijinului logistic într-unul adaptabil, capabil să sprijine operații modulare și dinamice, așa cum sunt operațiile bazate pe efecte. Astfel logistica bazată pe rețea poate rezolva problemele pe care câmpul de luptă modern le cere.

The structural and conceptual modernization of the combat forces requires the transformation of the logistical support which has to become adaptable, able to support modular and dynamic operations, such as the effect based ones. Therefore network based logistics can solve the problems raised by the modern warfare.

Cuvinte cheie: logistică bazată pe rețea, logistică proactivă, caracter anticipativ.
Keywords: network based logistics, proactive logistics, anticipatory feature.

La acest moment, în toate armatele moderne este dezvoltat conceptul de *logistică bazată pe rețea*, apărut din necesitatea de integrare a acțiunilor din domeniul operațional, informativ și logistic. El se bazează pe „anumite procese fizice funcționale, versatile, adaptabile, autosincronizante și dinamice care planifică, anticipează și coordonează acțiuni ce asigură succesul în toată gama de operații militare”¹.

* e-mail: juliettetanase@yahoo.com

¹ Mr.conf.univ.dr. Bixi Mocanu, *Concepția NATO privind Conceptul de logistică bazată pe rețea*, în „Locul, rolul și misiunile sistemului logistic militar național integrat în sistemul logistic al NATO”, Editura U.N.Ap ”Carol I”, București, 2007, p. 108.

Sprijinul logistic bazat pe rețea are câteva caracteristici principale care-l diferențiază net de sprijinul logistic clasic.

Prima caracteristică este aceea că este *neliniar* și toate activitățile se pot desfășura din toate direcțiile și către toate direcțiile. Sprijinul logistic neliniar presupune sosirea materialelor din mai multe sensuri, iar eşaloanele binecunoscute, pluton logistic, companie sprijin, batalion sprijin logistic pot avea caracteristici și mărimi diferite adaptate multiplelor tipuri de operații.

O altă caracteristică este aceea că sprijinul logistic bazat pe rețea este unul *proactiv*. Dacă în sprijinul logistic clasic, logisticienii așteptau să vadă ce fac forțele luptătoare și pe urmă acționau, în cadrul sprijinului logistic bazat pe rețea, atât logisticienii, cât și luptătorii au posibilitatea obținerii informațiilor în timp real despre tot ceea ce se întâmplă în spațiul de luptă, de aceea se poate realiza un nivel ridicat de interoperabilitate și o capacitate de sustenabilitate impresionantă, ceea ce favorizează rămânerea forțelor în teatru atât cât este necesar.

De asemenea, sprijinul logistic bazat pe rețea se caracterizează printr-o *adaptabilitate* proporțională cu cea a forțelor luptătoare. Nicio entitate logistică nu este dependentă de eşalonul superior dispus la o anumită distanță, fiecare are independența în a găsi soluții multiple, în zona de responsabilitate. Asta presupune acordarea atenției unui spectru lărgit de potențiali furnizori, flexibilitate în distribuție, precum și asigurarea răspunsului „la nevoi” prin sprijin oportun la rețea.

Un alt element caracteristic sprijinului logistic bazat pe rețea acordat în operațiile bazate pe efecte este *caracterul anticipativ*.

Anticiparea în acordarea sprijinului logistic înseamnă „dezvoltarea posibilităților logistice suficient de mobile și flexibile pentru a face față unor evenimente operative și tactice probabile”². Logisticienii vizualizează întregul curs al operațiilor și planifică faza curentă astfel încât coordonarea între operații și sprijin logistic să fie maximă. Există și situații când din procesul de planificare nu rezultă mereu toate detaliile de care este nevoie în realizarea concepției de sprijin logistic. Unele lipsesc pentru că nu au existat suficiente informații la momentul planificării și altele pentru că există mai multe soluții posibile și în funcție de anumite evoluții, se va lua decizia în timp. În aceste cazuri logisticienii trebuie să fie cu un pas înaintea forțelor luptătoare, adică pregătiți pentru toate variantele de acțiune.

Ei trebuie „să simtă și să răspundă” prompt variantelor adoptate de comandant, indiferent care ar fi acestea. Această idee, sub denumirea originală „Sense and Respond Logistics Capability”, prescurtată SRLC, a apărut ca răspuns al planificatorilor armatei americane la problemele sprijinului logistic în conflictele din Golf.

² Regulamentul de luptă al trupelor de uscat ale SUA, FM-105, Ediția 1993, p. 302.

SRLC este un concept „transformațional, bazat pe rețea, axat pe informație, care permite desfășurarea operațiilor într-unite bazate pe efecte și asigură precizie și agilitate în acordarea sprijinului logistic”³. El reprezintă cea mai nouă abordare pentru sprijinul logistic și se bazează pe procese dinamice fizice, funcționale, sincronizate și foarte adaptabile. Totodată promovează transformarea organizațională și doctrinară și sprijină legătura accesibilă a controlului, comenzii, operațiilor, logisticii, informației, supravegherii și recunoașterii.

Cererea de aprovizionare pe un câmp de luptă rebel, fără granițe, este o cerere nedeterminată pentru planificator. Logisticianul trebuie să realizeze că intenția comandantului se va schimba în funcție de situația tactică și strategică din spațiul de luptă⁴. De asemenea, comandantul combatant trebuie să-și sincronizeze sarcinile sale militare cu capacități de sprijin și să recunoască riscul operațional cauzat de situația logistică. Se poate observa o interdependență puternică între ceea ce vrea comandantul combatant și ceea ce poate să facă logisticianul. Fiecare din cei doi, în viziunea acestui concept, dorește să respecte pe cât posibil atitudinea celuilalt. În final, nici comandantul nu va lua decizia fără a consulta logisticianul și nici logisticianul nu va organiza, planifica și desfășura activitățile specifice în afara intenției comandantului.

Sprijinul logistic de tipul SRLC cere integrare în planificarea proceselor comandantului combatant. Unitățile de sprijin strâns legate și integrate într-un proces de distribuire a informației într-o rețea centrală pot să ofere o imagine de ansamblu de operare comună și un grad de cunoaștere incipient de avertizare pentru consumurile în spațiul de luptă. În acest context se poate asigura interoperabilitatea forțelor necesare îndeplinirii misiunilor de luptă, cu forțele de logistică care trebuie să le asigure sustenabilitate operațională ridicată, prin accesarea informațiilor de care este nevoie, când este nevoie și unde este nevoie. Planificarea sprijinului logistic trebuie să ia în considerare rapida amplasare a capacităților, inclusiv depozitarea flexibilă a rezervelor.

Cerințele de informare pentru o abordare cu succes a logisticii „Sense and Respond Capability” sunt prezentate în spațiul de luptă, în orice moment. Informațiile transmise pretutindeni în timp real și o vedere comună de ansamblu a situației logisticii furnizează comandanților combatanți și unităților lor de sprijin informațiile de care au nevoie pentru a aproviziona, în ordinea priorităților, și a face față cu succes la orice situație critică.

Principalele cerințe ale SRLC sunt următoarele: imaginea comună unică a situației; integrarea logisticii cu operațiile și informațiile; comanda și controlul dinamic adaptabile; vizibilitate totală asupra întregului patrimoniu logistic și logistica anticipativă.

³ Colectiv, *Sprijinul Logistic Bazat pe Rețea, factor multiplicator de forță*, Editura U.N.Ap „Carol I”, București, 2009, p. 65.

⁴ www.au.af.mil/au/awc/awcgate/.../oft_sense_respond_log.doc/ 01.08.2009.

Imaginea comună unică a situației

Vizibilitatea datelor logistice reprezintă unul dintre cele mai importante instrumente de luare a deciziei necesare managementului sistemului de aprovizionare și distribuție. SRLC își concentrează modul de efectuare a sprijinului logistic pe corelația cu imaginea unică distribuită a situației. Această imagine necesită a fi întreținută permanent, astfel încât să existe posibilitatea de acces atât la datele istorice ale situației cât și la operațiile planificate care se vor desfășura într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat, pentru a se putea anticipa nevoile ulterioare de sprijin logistic.

Integrarea logisticii cu operațiile și informațiile

SRLC este o parte a unui proces de transformare complex, acela de integrare organică a logisticii cu operațiile și informațiile sub auspiciile și capacitățile războiului bazat pe rețea. Această integrare, dar și noi reguli de ducere a acțiunilor militare sunt bazate pe următoarele arhitecturi viitoare: toate operațiile militare viitoare vor fi planificate pe seturi de capacități ale forței; realizarea intenției comandantului, exprimată prin efectele urmărite și prin misiunile asociate acestora vor constitui esența suportului imaginii unice; toate aspectele funcțiilor militare trebuie să urmărească realizarea intenției comandantului; măsurarea succesului acțiunilor militare nu se va face sub aspect cantitativ, ci sub aspectul calitativ al realizării intenției comandantului; arhitectura și utilizarea structurală și infrastructurală servesc la însușirea intenției comandantului.

Comanda și controlul dinamic adaptabile

SRLC pornește de la presupunerea esențială că poate exista o capacitate care să răspundă tuturor cerințelor de operații și informații. Ea permite ca întreaga structură de comandă și control cu activități de operații, informații și logistică să se adapteze dinamic la evoluția intenției comandantului, la situația tactică, operativă, strategică, la mediu și la dinamica stării forțelor, capacităților logistice și a resurselor materiale. Aplicate la desfășurarea acțiunilor militare, aceste activități dinamice pot coordona, colabora și comunica între ele și pot amplifica în mod semnificativ capacitatea forței.

Vizibilitate totală asupra întregului patrimoniu logistic

Pentru augmentarea bazei resurselor logistice, eliminarea sau reducerea riscurilor și asigurarea vizibilității asupra tuturor componentelor și elementelor patrimoniului logistic de la toate sursele potențiale, SRLC va crea menține și utiliza informații/evidențe standardizate despre bunurile materiale

și interrelaționările dintre acestea care vor include: resurse logistice direct asociate/repartizate în întreg spațiul de luptă; subansamble și piese de schimb de înlocuit sau care pot fi reparate; mijloace de transport și echipamente de încărcare-descărcare; resurse logistice ale altor structuri din cadrul sau din apropierea spațiului de luptă, cum ar fi: forțe aliate, forțe de coaliție, organizații nonguvernamentale, voluntare, private (sănătate, pompieri) etc.

Vizibilitatea presupune ca prestatorii de servicii curente, unitățile luptătoare și rețelele de aprovizionare să se întrepătrundă permițând permanent funcționarea unui flux liber de aprovizionare. Pentru dezvoltarea acestui sistem de vizualizare a resurselor logistice care întrunesc doleanțele beneficiarilor combatanți s-a alcătuit sistemul de aprovizionare global care este net superior sistemului de aprovizionare linear.

Logistica anticipativă presupune asigurarea sprijinului logistic către luptători indiferent câte modificări au avut loc în spațiul de luptă. Ea este ghidată de evaluarea evenimentelor, datelor, informațiilor, analizelor sau acumularea și procesarea de cunoștințe derivate din: modele ale cererii sau consumuri în afara tiparelor cu potențial de a afecta obținerea succesului; resurse logistice nou descoperite luate sau neluate în calcul pe timpul planificării sprijinului logistic, diferite variații și rotații ale personalului care modifică nivelele de aprovizionare și consumurile asociate personalului⁵.

Implementarea cu succes a logisticii „Sense and Respond Capability” în cadrul unităților militare nu se va produce din întâmplare. Ea va fi rezultatul unei colaborări și a unui angajament printre pretendenții tuturor nivelelor, sprijiniți de schimbări în modelele decizionale, operaționale și culturale. În rădăcinată în valoarea netă de „simț și răspuns”, este o schimbare de paradigmă care include planificarea, operațiile, informația și logistica, aducând o nouă perspectivă nevoilor de apărare la începutul mileniului III.

⁵ Colectiv, *Logistica bazată pe rețea, factor de amplificare a potențialului de luptă*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, pp. 35-42.

EFECTELE GLOBALIZĂRII ASUPRA SOCIETĂȚII CONTEMPORANE

THE EFFECTS OF GLOBALIZATION ON CONTEMPORARY SOCIETY

Lt.col.drd. Corneliu DINCO

Batalionul 136 Treceeri

Lt.col.dr. Gheorghe IORDACHE*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Pentru a caracteriza interdependența crescândă a societății umane, termenul general folosit este acela de globalizare. Suntem de părere că ar fi o greșeală să ne gândim la globalizare ca la un simplu proces de creștere a unității lumii actuale. Globalizarea relațiilor sociale ar trebui să o înțelegem ca o reordonare a timpului și a distanței în viața socială. Viața socială de zi cu zi este influențată, din ce în ce mai mult, de evenimente ce se petrec departe de contextul social în care ne desfășurăm activitățile cotidiene.

In order to characterize the growing interdependency of our society, we use the concept of globalization. Our opinion is that it would be a mistake to think of globalization like a simple process of growing unity of our world. We should understand the globalization of the social relations as a reorganization of time and distance in social life. The day to day social life is more and more influenced by events that take place away from the social context of our daily activities.

Cuvinte cheie: regionalizare, triadizare, globalizare.

Keywords: regionalization, triadization, globalization.

Globalizarea ne afectează pe toți în mod direct, iar unul dintre obiectivele acestui articol este de a demonstra acest lucru, precum și de a sublinia importanța extraordinară care revine acestei tematici. În acest context, un rol important îl joacă o evaluare a oportunităților și a riscurilor pe care le presupune globalizarea, încercând, pe cât posibil, să ne ferim de tendințele actuale de demonizare, sau, dimpotrivă, de preamărire a consecințelor acestui fenomen.

* e-mail: iordache65@yahoo.com

Și în cazul consecințelor globalizării, dezbaterile publice aduc în prim-plan diverse noțiuni și sintagme la modă, care trebuie, la rândul lor analizate. De exemplu:

- „eroziunea statului național”;
- „dumping social”;
- „societăți multinaționale necontrolabile”;
- „degradarea mediului”;
- „clivaj între bogați și săraci”¹.

Lista aceasta poate fi completată în funcție de situațiile și punctele centrale aflate în discuție. Punctul de plecare în acest demers poate fi un articol din presa curentă sau un text de pe internet, pentru că subiectele de acest tip apar aproape zilnic. Un aspect important pentru interpretarea acestor cuvinte-cheie îl reprezintă dimensiunile globalizării: societate, politică, economie, cultură, mediul ambiant².

Atunci când încercăm să diferențiem dimensiunile, este important să observăm că acestea nu pot fi delimitate în mod clar una de cealaltă. Astfel, pentru a da un exemplu, problemele globale legate de mediu nu pot fi cercetate izolat nici de dimensiunea „economie” și nici de dimensiunea „politică”. Această rețea globală nu numai la nivelul actorilor, ci și la cel al domeniilor tematice, reprezintă una dintre particularitățile globalizării. Este important de văzut ce anume poate fi subordonat conceptului de globalizare, acesta neepuizându-se în nici un caz în procesele economice, chiar dacă globalizarea economică poate fi un punct de start. La fel de important este și faptul că trebuie să înțelegem că nu totul face parte din procesul de globalizare și că nu totul este determinat în mod decisiv de acesta. Pentru că și globalizarea are limite și trebuie să ținem permanent cont de acest lucru.

Lumea a devenit un „global village”, un sat global³, rețelele inovatoare de comunicare la mare distanță (chat, e-mail) adăugându-se comunităților tradiționale precum familia sau vecinătatea. Totuși, ele nu pot înlocui aceste sfere tradiționale de comunicare, pentru a numi doar un exemplu din cadrul dimensiunii sociale.

Politica se confruntă cu probleme majore. Globalizarea și concurența la nivel local limitează spațiul de acțiune al politicilor naționale, multe probleme neputând fi rezolvate corespunzător decât la nivel internațional, respectiv global. Prin urmare trebuie găsite noi forme și arene politice. În acest sens, integrarea europeană este văzută ca un răspuns de succes la

¹ *** *Consecințele globalizării*, http://dadalos.org/globasierung_rom, accesat în 26.03.2009.

² *** *Dimensiunile globalizării*, http://dadalos.org/globasierung_rom, accesat în 26.03.2009.

³ Rita Mae Kelly, Jane H. Bayes, Mary E. Hawkesworth, Brigitte Young, Gen, *Globalizare și democratizare*, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 53.

provocările globalizării. Politica la nivel regional și național a avut și are în continuare de suferit de pe urma economiei delimitate și dematerializate, practicate din ce în ce mai mult la nivel internațional. Capitalismul, factor integrant al statului social, este și el amenințat de acest dezechilibru fundamental. Totuși, nu toate lucrurile care se pun pe seama globalizării sunt și adevărate. De multe ori, politicienii se folosesc de globalizare ca de un țap ispășitor și ca de o armă argumentativă cu multiple întrebuintări. Acest lucru este evident, mai ales dacă ne gândim la unele exemple din domeniul politic, care nu se intersectează în nici un punct cu globalizarea.

Exemple în ceea ce privește dimensiunile globalizării pot fi extrase fără probleme din presa pe care o citim zilnic, *dimensiunea economică* aflându-se de cele mai multe ori pe primul loc (creșterea enormă a comerțului și a investițiilor directe, globalizarea piețelor financiare, producția integrată la nivel transnațional, corporațiile transnaționale, competiția la nivel local între state și regiuni, sfârșitul economiilor naționale).

Statisticile oficiale încearcă să demonstreze că globalizarea aduce profituri întregii omeniri atât celor din lumea a treia, cât și țărilor bogate. Suntem de părere că parțial este adevărat, dacă se compară veniturile medii. Dar aceste medii sunt înșelătoare. Ele ascund diferențe enorme între bogați și săraci în interiorul țărilor. Un exemplu frapant îl furnizează India și China. În aceste țări imense, care cuprind 40% din populația globului, regiunile urbane se îmbogățesc rapid. Nivelul de viață a ajuns la acela al Rusiei⁴. Aceste performanțe depășesc media națională. Dar vastele zone rurale nu progresează deloc. Și mai rău, masa săracilor se mărește odată cu creșterea populației. Cei foarte săraci nu devin mai săraci, ci mai numeroși. În țările din Africa, diferența apare între societatea tradițională și privilegiații regimului, care se plimbă în mașini scumpe și afișează un lux occidental. Citind statisticile profesorului britanic Robert Wade (stabilite pe o perioadă de 6 ani în timpul anilor 1990), constatăm că 85% dintre locuitorii planetei nu au profitat deloc de prosperitatea mondială a acestor ani fericiți⁵.

Producțiile hollywoodiene pot fi vizionate peste tot în lume, iar „americanizarea” culturii mondiale este un fapt incontestabil. Culturile regionale și locale nu dispar însă din această cauză. Din contră: informarea cu privire la aceste culturi este unul dintre fenomenele secundare ale globalizării.

Globalizarea comercială nu le permite oamenilor să-și petreacă timpul într-o altă modalitate, decât cea condiționată de semnificațiile atribuite

⁴ Albert Tille, *Distanța se adâncește între bogați și săraci*, articol apărut în publicația elvețiană „Domaine Public”, nr. 1471, din 04.05.2001, din <http://www.globalizare.com>, accesat în 26.03.2009.

⁵ *Ibidem*.

termenilor comerciali, economici și financiari. Totul se rezumă la comerț, chiar și cultura devenind o afacere profitabilă, relațiile de dragoste, de asemenea. Zilele speciale (1 Martie, 8 Martie, Ziua Îndrăgostiților, Crăciunul etc.) nu sunt simboluri și valori ale culturii și credinței adevărate, ci prilejuri pentru o creștere a prețurilor și intensificare a vânzărilor, cu alte cuvinte reprezintă ținta investitorilor, a comercianților⁶.

Unele probleme globale, cum ar fi: încălzirea atmosferei, gaura din stratul de ozon sau tăierea pădurilor tropicale, ilustrează în modul cel mai impresionant fenomenul globalizării, pentru că, în acest caz este vorba, în mod cert, despre probleme globale care necesită o abordare globală. Evident că și în domeniul mediului ambiant există probleme de ordin regional și local, chiar dacă acestea au un caracter ce depășește uneori granițele, cum ar fi poluarea râurilor. Există însă și alte situații, ce nu țin de elemente, precum spațiu și timp. De exemplu, supraviețuirea unor state insulare de mici dimensiuni, care au constituit împreună Organizația Alliance of Small Islands States, A.O.S.I.S. (Alianța Micilor State Insulare), și care sunt amenințate la modul cel mai serios de creșterea neconținută a nivelului mării, depinde de comportamentul tuturor oamenilor din lume, și în special al celor din țările industrializate ultradezvoltate. Nu ne miră astfel că acestor probleme le-a fost dedicată prima dintr-o serie de conferințe internaționale din decursul anilor 1990 (Conferința cu privire la Mediu și Dezvoltare de la Rio de Janeiro din anul 1992).

În urma acestei conferințe, sectorului de afaceri i s-a conferit un rol specific în modelarea noii agende ecologice și responsabilități în realizarea acesteia atât în activitățile curente, cât și în asociație cu sectorul public. Industriile au început să recunoască fragilitatea mediului înconjurător și a ecosistemelor. Costul conformării la constrângerile de protejare a mediului este tot mai mult văzut ca o formă de asigurare împotriva unor schimbări a atitudinii opiniei publice sau a valorilor sociale de natură să afecteze direct activitățile industriale⁷.

Fraza foarte des citată, conform căreia națiunile sunt prea mici pentru problemele mari, și prea mari pentru problemele mici, provine dintr-un articol din anii 1980 scris de Daniel Bell. Probleme globale, precum efectul de seră, nu pot fi soluționate la nivelul unui singur stat, la fel cum nici problemele locale nu pot fi rezolvate, de exemplu, în cadrul sistemului educațional. În consecință, statul național se erodează. El nu dispare și nici nu devine inutil,

⁶ Cristinel Mazilu, *Investigații ale semnificațiilor globalizării*, <http://www.globalizare.com>, accesat în 26.03.2009.

⁷ Petru Dumitriu, *Sistemul ONU în contextul globalizării*, Editura Curtea Veche, București, 2008, p. 156.

așa cum se sugerează în multe comentarii. Granițele, nu demult rigide, care delimitau teritoriul unei țări, puterea statului și puterea populației devin astfel mai permeabile. În spatele dezbaterii despre „eroziunea statului național” nu se ascunde așadar nici mai mult, nici mai puțin, decât cele de mai sus. Această „eroziune” transpare într-un mod deosebit de avansat în Europa. Aici, statele au transferat asupra unei organizații supranaționale noi, Uniunea Europeană, de la competențe centrale până la suveranitatea monetară. Aceste fenomene nu sunt însă noi, ele sunt cunoscute și discutate începând din anii 1970 sub termenul de „interdependență”; procesele s-au accelerat însă, atingând dimensiuni noi atât din punct de vedere calitativ, cât și cantitativ. Aceasta este de fapt noutatea adusă de globalizare.

Atât deteriorarea mediului ambiant, cât și repartizarea nedreaptă, existau încă cu mult înainte de a începe discuțiile despre globalizare. Aceste probleme s-au acutizat din pricina globalizării. Asupra acestui fapt încearcă să ne atragă atenția și mișcarea criticilor globalizării, care a reușit să-și atragă între timp un număr considerabil de susținători. Pe de altă parte, globalizarea creează premisele pentru a putea reacționa cum se cuvine, la nivel mondial, la anumite probleme de ordin global. Creșterea capacității de concurență în cadrul competiției globale de la nivelul local și scăderea implicită a cheltuielilor presupuse de plata asigurărilor sociale (scăzând astfel și cheltuielile salariale suplimentare) sunt văzute ca o necesitate, în special de către industrie, în timp ce sindicatele avertizează asupra pericolului provenit din așa numitul „dumping social”. Cu siguranță că salariații din India câștigă mai puțin decât cei din Europa și că în această privință nu se va schimba nimic în viitorul apropiat. Acest lucru conferă întreprinderilor un potențial considerabil de amenințare: ei ar putea să amenințe cu mutarea în „țările mai ieftine”. Dar nici acest raport aparent clar nu ține în fața unei analize mai detaliate. Deciziile cu privire la alegerea locației nu sunt luate numai pe baza cheltuielilor salariale. Alți factori, ca de pildă nivelul de educație sau prezența pe diferite piețe joacă, de asemenea, un rol important. Globalizarea nu înseamnă că totul poate fi produs fără probleme în orice locație. Însă globalizarea poate fi instrumentalizată ca argument, respectiv ca element de susținere în favoarea părăsirii unei anumite țări.

Este caracteristic faptul că asocierile oamenilor în cadrul unor organisme sau uniuni mai largi, cum ar fi: Organizația Națiunilor Unite (O.N.U.), Uniunea Europeană (U.E.) sau Organizația Mondială a Comerțului (O.M.C.), care era logic să se consolideze odată cu propagarea globalizării, funcționează ca mare appendice ale marilor afaceri și ale întreprinzătorilor. Astăzi, omul comunică cu întreaga lume, fără să iasă din casă. Conform analizelor criticilor globalizării, omul se găsește și sub directă supraveghere a puterilor din

întreaga lume, în timp ce rămâne în propria lui casă. Conform acestora, în felul acesta nu numai că nu se promovează comuniunea mondială, ci se distruge orice structură socială sănătoasă și se pun bazele unei forțe inumane mondiale. În concluzie, globalizarea sfârșește într-o himeră care este întreținută, determinată și dirijată de vânători de putere, văzuți sau nevăzuți, și este așadar clar că societatea mondială nu se construiește prin omogenizarea oamenilor, ci prin înălțarea lor la demnitatea persoanei. Orice altă încercare duce mai curând sau mai târziu, nu numai la dezamăgire, ci și la anomalii dureroase.

Astăzi, efortul în vederea globalizării a devenit mai metodic, mai sistematic, mai impersonal, mai nedeslușit. Prin intermediul unei informații metodice se încearcă impunerea unei autorități mondiale care nu se interesează de națiuni, de state, de societăți și de persoane, sau se interesează de acestea numai în măsura în care servesc obiectivelor ei. Măsura evaluării culturii popoarelor, a valorilor morale sau chiar a valorii persoanei o constituie în ultimă instanță interesul celor puternici. De aceea, eventuala predominare a globalizării ar putea duce la distrugerea omului ca persoană, la sfârșitul istoriei și al diverselor forme de cultură și civilizație. Dacă vom ajunge sau am ajuns deja la acest nivel, nu este încă destul de clar. Ceea ce este de necontestat astăzi, este faptul că globalizarea este nu numai căutată sub diverse forme, dar este și impusă în mod practic, deoarece este facilitată de date care există și de evoluții care se conturează.

Accelerarea globalizării este atât de puternică în unele domenii, încât confuzia și scepticismul afectează spiritele. Prin comparație, cadrul politic general pare imobil și învechit. Cetățenii aspiră în mod confuz la un rol nou, mai direct legat de cadrul lor de viață. Dar, în același timp, votează mai puțin, n-au încredere în partide și în guvernele de la putere, părăsesc sindicatele, își bat joc de justiție, critică mijloacele de informare. În jurul său, fiecare simte din plin că alibiul modernității folosește pentru aservirea totală sub nivelul implacabil al unei uniformități sterile⁸.

De la un capăt la altul al globului, se impune un asemenea stil de viață răspândit prin mijloacele de informare și prescris de repetarea până la sațietate a culturii de masă. Peste tot în lume găsești în același timp aceleași filme, aceleași seriale de televiziune, aceleași informații, aceleași cântece, aceleași sloganuri publicitare, aceleași obiecte, aceleași haine, aceleași mașini, același urbanism, aceeași arhitectură, același tip de apartamente adesea mobilate și decorate în mod identic. În cartierele înstărite ale marilor orașe ale lumii, bucuria diversității cedează locul în fața ofensivei fulgerătoare a standardizării, a omogenizării, a uniformizării. Peste tot triumfă „world

⁸ Cristinel Mazilu, *Investigații ale semnificațiilor globalizării*, din <http://www.globalizare.com>, accesat în 26.03.2009;

culture", cultura globală. În istoria omenirii, practici proprii unei culturi nu se impuseseră niciodată atât de rapid ca modele universale. Modele care sunt și politice, și economice; democrația parlamentară și economia de piață, admise acum aproape peste tot ca atitudini „raționale”, „naturale”, participă de fapt la occidentalizarea lumii⁹.

Suntem de părere că globalizarea, în măsura în care va cuprinde întreaga lume, va omogeniza și va nivela caracteristicile spirituale și culturale. Desigur, este neliniștitor faptul că globalizarea avansează în zilele noastre într-un ritm din ce în ce mai alert. Acest ritm accelerat al globalizării nu ar constitui el însuși o amenințare de moarte pentru istorie și pentru cultură. Dar el nu este singur. În paralel se constată că mulțimea standardelor crește într-un ritm propriu, sau mai bine zis crește ritmul dezvoltării acestora.

Sunt cunoscute aspectele legate de schimbarea configurației economiei mondiale odată cu trecerea anilor. De asemenea, sunt cunoscute problemele legate de înmulțirea substanțelor care poluează mediul înconjurător, problemele legate de creșterea consumului de energie la nivel mondial. Toate aceste probleme, dacă ar fi să le punem într-un grafic, ar avea aceeași formă: ar începe orizontal și, cu trecerea timpului, se îndreaptă în mod obligatoriu în sus, ca să ajungă în zilele noastre, să fie aruncate aproape de verticală. În spațiul economiei financiare, care se leagă în mod direct de globalizare și o promovează, putem semnală mai multe realități ciudate, mai ales cu privire la trecutul imediat. Mai precis „termometrul” economiei mondiale, indicatorul Dow Jones al bursei din New York, cu evoluția pe care o descrie din 1900 până în 2000, arată în mod precis forma pe care am descris-o: un grafic care își schimbă panta continuu și urcă spre vârf, aproape vertical.

Ce exprimă această evoluție? Nu cumva evoluția unei explozii? Nici un sistem nu poate să se dezvolte la infinit. La un moment dat, rezistența acestuia va fi depășită și sistemul se va dezintegra, va exploda. Deja zdruncinările, oscilările care se fac simțite și la cei mai puțin inițiați, arată cât de aproape suntem de momentul acesta. Dacă acest grafic ar indica temperatura reactorului unei fabrici care folosește energia nucleară, sistemul de siguranță nu ar trebui să dea semnalul de alarmă, ca oamenii să aibă timp să se adăpostească, să părăsească spațiul periculos cât mai repede? Care ar trebui să fie ordinul ce trebuie dat astăzi, cine să fie comandantul care să-l dea și cine ar trebui să fie executantul?

Din punctul nostru de vedere, ordinul ar trebui să fie dat de unul dintre conducătorii curajoși, unul dintre arhitecții globalizării contemporane, pentru persoana umană, pentru că prin aceasta se edifică globalizarea.

Idealul dezvoltării, care a luat dimensiuni mistice, este înșelător din mai multe puncte de vedere. Aceasta nu înseamnă că pot fi puse la îndoială

⁹ *Ibidem.*

multele și impresionantele avantaje care îi fac omului o viață mai comodă și mai liberă. Dezvoltarea economică unilaterală nu folosește tuturor oamenilor. În realitate, globalizarea nu include segmente considerabile ale societății internaționale și, mai ales, lumea a treia. De exemplu, Mohammed Ayoud analizează relevanța conceptului de lume a treia după încheierea Războiului Rece. El consideră că dezmembrarea Uniunii Sovietice a dus, în primul rând, la extinderea geografică a lumii a treia, care cuprinde acum și Asia Centrală, zona Caucazului și Balcanii. În al doilea rând, importanța strategică a lumii a treia a crescut după încheierea Războiului Rece, făcând și mai vizibile diferențele dintre statele dezvoltate și puternice, și cele sărace și slabe, prin pierderea pârghiilor de acțiune în disputa ideologică Est-Vest. Ca rezultat, statele Sudului ar fi sub asediu din partea unei comunități internaționale nerăbdătoare să se amestece în treburile lor interne, și pe punctul de a-și pierde din nou suveranitatea¹⁰.

Multe popoare, mai ales cele din lumea a treia, se găsesc astăzi la cel mai scăzut nivel de trai, din cauza acestei dezvoltări. Acest lucru se întâmplă nu numai pentru că nu pot dobândi bunuri pe care le au și de care se bucură alții, dar și pentru că sunt lipsiți de mijloacele elementare de întreținere, de care dispuneau în trecut, dar care au dispărut ca urmare a goanei după idealul dezvoltării.

Cu toate acestea, conducătorii lumii a treia sunt în favoarea globalizării organizată după modelul propus de națiunile bogate. De aceea, organizațiile economice internaționale găsesc un acord larg în jurul doctrinei lor liberale. Ca dovadă, China a solicitat aprig și a obținut intrarea sa în O.M.C., o veste bună pentru privilegiații urbani. Dar numai pentru ei. Pentru criticii globalizării, această globalizare care adâncește inegalitățile este un mecanism periculos, precum încălzirea planetei, ale cărei efecte invizibile vor fi catastrofale în viitor, inegalitățile în creștere vor deveni, din punct de vedere social și politic, explozive¹¹. Țările cu cele mai multe inegalități sunt, de asemenea, cele mai instabile și cele mai violente. Populația săracă, care învață din mass-media să cunoască deliciile societății de consum occidentale, nu vrea decât să migreze spre țările bogate. Globalizarea a deschis frontierele serviciilor și bunurilor. În ciuda tuturor barajelor poliției, ea nu poate să oprească circulația persoanelor.

Prin logica dezvoltării, toate activitățile umane se transformă în activități economice, așa cum, prin morala dezvoltării, singurele valori rămân

¹⁰ Petru Dumitriu, *Sistemul ONU în contextul globalizării*, Editura Curtea Veche, București, 2008, pp. 60-61.

¹¹ Albert Tille, *Distanța se adâncește între bogați și săraci*, articol apărut în publicația elvețiană „Domaine Public”, nr. 1471, din 04.05.2001, din <http://www.globalizare.com>, accesat în 26.03.2009;

cele economice. Considerând dezvoltarea economică drept cel mai înalt bun, rezultă că „dezvoltare” înseamnă totalitatea bunurilor produse și a tuturor serviciilor oferite, indiferent dacă acestea sunt alimente sănătoase sau sunt substanțe nocive, medicamente sau stupefiante, instrumente medicale sau armament¹². Deoarece cursa înarmărilor, asociată cu manevrele politice corespunzătoare, pune în mișcare imense rețele de factori economici, devine evident faptul că aceasta poate fi considerată drept factor de dezvoltare. De aceea, nu este întâmplător că idealul dezvoltării s-a întărit și a crescut enorm după cel de-al Doilea Război Mondial, în corelație cu alte războaie locale sau cu pregătirile pentru război.

Prin tehnologia modernă, omul este bombardat permanent de o cantitate uriașă de informații dirijate sau nu, folositoare sau nu. Aceste date creează posibilități nelimitate, dar, în același timp, creează probleme majore cărora omului îi este imposibil, sau mai bine zis aproape imposibil să li se opună.

Perspectiva care se schițează astăzi, în lume, prin extinderea fenomenului globalizării este sumbră. Toate fenomenele existente confirmă criza și anunță viitoarea explozie. Atâta timp cât omul lucrează având ca scop exclusiv interesul său individual, viața socială este subminată și se ajunge la impas. Idealul dezvoltării economice se transformă în trambulină a autodistrugerii. Îmbuibarea, pe de o parte, și moartea prin inaniție, pe de altă parte, amenință cu moartea societatea noastră globalizată. Cei bogați devin mai bogați, deoarece economia edificată pe câștig duce bogăția mereu în mâinile celor bogați, iar cei săraci devin mai săraci, deoarece aceeași economie, în fața reducerii ritmului dezvoltării pentru asigurarea viabilității sale, limitează veniturile celor săraci.

Suntem de părere că globalizarea nu trebuie privită ca o uniune de state, ca pe un nou imperialism, ci ca o acceptare a cuceririi și a dominației economice, financiare, informatice etc. E ceea ce putem denumi ca impunerea culturii dominante, a brandurilor și logo-urilor de tip McDonald, Carrefour, Kaufland, I.B.M., Toyota etc. într-un război foarte dur, numit concurență. Așa cum virusii gripei aviare ori SIDA, poluarea, infectarea cu substanțe radioactive etc. nu respectă nici o graniță, tot la fel globalizarea se impune împotriva voinței unora sau altora. Cert este că, astăzi, totul se vinde, se negociază, se schimbă. Deși nu există, se face simțită o conducere globală. U.E., O.N.U., N.A.T.O., F.M.I. etc. sunt intrări și ieșiri ale spațiului global.

Analizând obiectiv procesul de globalizare de până acum, rezultă faptul că avantajele economice înclină mai mult spre țările dezvoltate și către marile puteri economice, unde își găsesc originea societățile transnaționale. În acest sens acționează și mecanismul financiar internațional, care prin

¹² Georgios I. Mantzaridis, *Introducere în morală*, ediția a III-a, Tesalonic, 1995, p. 134.

instituțiile sale (F.M.I., Banca Mondială, Organizația Mondială a Comerțului etc.) dominate de marile puteri economice, avantajează într-o proporție foarte mare țările dezvoltate implicate în acordarea de credite, în înfăptuirea investițiilor străine directe, iar instituțiile, societățile transnaționale și statale creditoare obțin profituri ridicate.

Din cele prezentate mai sus, putem să tragem următoarele concluzii:

- tentativele de reglementare pe plan internațional a gestionării fluxurilor migratorii nu au reușit;
- valorile culturale, ideile și credințele se deplasează odată cu oamenii. Odată cu progresul tehnologic, mobilitatea unor valori și idei a crescut;
- întreruperea legăturii exclusive dintre statul teritorial și puterea politică, deoarece noi instituții leagă statele suverane între ele și regroupează suveranitatea dincolo de statul național;
- expansiunea și întărirea dreptului internațional constituie un beneficiu al globalizării contemporane, pentru că penetrează suveranitatea statală în materie de război, crime împotriva umanității, ecologie și drepturile omului;
- mobilitatea violenței organizate, care beneficiază de aceeași infrastructură care facilitează fluxurile globale de bunuri, forța de muncă și capital, generează riscuri globale care impun o acțiune multilaterală;
- globalizarea economiei face ca nici o activitate economică să nu mai poată fi izolată de concurența globală;
- asistăm la globalizarea degradării mediului. După ce industrializarea occidentului și a țărilor socialiste și-a adus contribuția la degradarea mediului, acum se industrializează Sudul, forțat de creșterea exponențială a populației¹³.

Din punctul nostru de vedere, globalizarea este generatoare de securitate și în același timp de insecuritate. Pacea, văzută ca punctul terminus în construirea unei arhitecturi de securitate la nivel global, nu a durat decât atât timp cât învingătorii au putut să se mențină în fruntea ierarhiei de putere. Astăzi lumea se găsește în căutarea unei noi formule de organizare a păcii și de edificare a unei structuri optime de securitate. În acest efort sunt implicate nu numai statele, cum tradițional s-a întâmplat, ci și instituțiile politice și politico-militare regionale sau globale. După părerea noastră, nu s-a ajuns și nu se va ajunge curând la un consens. Statele nu acționează în conformitate cu

¹³ Petru Dumitriu, *Sistemul ONU în contextul globalizării*, Editura Curtea Veche, București, 2008, p. 58.

principiile și normele acceptate pentru o nouă formulă de organizare a păcii cerute de condițiile actuale, ci în funcție de propriile interese și de percepția pe care acestea o au la un moment dat asupra potențialului propriu și al opozanților în ecuația de putere.

După părerea noastră, eliminarea uneia sau a mai multor țări sau organizații din arhitectura de securitate, care se structurează la acest început de mileniu, ar putea conduce la eșecul acesteia, care se preconizează prin globalizare. Dacă se uită că pacea ar trebui să fie ținta activității tuturor organismelor internaționale, pentru realizarea unui climat de securitate stabil, atunci considerăm că munca depusă pentru fiecare pas în domeniul globalizării a fost în zadar, iar globalizarea va deveni un permanent izvor de insecuritate pentru toată lumea, de la individ până la state și organizații internaționale.

În final, ne permitem să afirmăm că globalizarea este, probabil, o realitate ireversibilă și orice țară care dorește și vrea să construiască un viitor prosper pentru poporul său, se va vedea nevoită să interfereze cu ea.

REGIONALIZARE, TRIADIZARE SAU GLOBALIZARE?

REGIONALIZATION, TRIADIZATION OR GLOBALIZATION?

Lt.col.drd. Corneliu DINCO*

Batalionul 136 Treceeri

Lumea de astăzi a devenit, în aspectele importante, un singur sistem social, ca rezultat al dezvoltării legăturilor de interdependență care ne afectează acum pe fiecare dintre noi. Astăzi putem vorbi de forme ale asocierii care se răspândesc în întreaga lume, în sensul în care până acum niciodată nu s-au aflat pe scenă toți actorii posibili.

Într-un fel, posibilitatea unei singure societăți umane mondiale a existat din totdeauna, însă ocazia nu a apărut decât acum. Sistemul global nu este doar un mediu în interiorul căruia se dezvoltă și evoluează societățile particulare. Legăturile sociale, economice și politice care traversează granițele dintre state condiționează în mod decisiv soarta celor care trăiesc în fiecare din ele.

Today's world has become, in its important aspects a single social system as a result of the development of the interdependency connections that now affect each and every one of us. Nowadays we can talk about ways of association that spread throughout the entire world even if not all the possible actors have been on stage until now.

In a way, the possibility of a single human global society has always existed, but the opportunity has just revealed itself. The global system is not just an environment that houses the development and evolution of particular societies. The social, economic and political bonds that transcend the state borders decisively condition the faith of those that inhabit each of them.

Cuvinte cheie: regionalizare, triadizare, globalizare.

Keywords: regionalization, triadization, globalization.

Cunoscutul cercetător al unor subiecte, precum pacea și conflictele, Ernst-Otto Czempiel, afirmă că elementul care caracterizează epoca actuală este regionalizarea, și nu globalizarea¹. În continuare vom prezenta câteva argumente folosite de acesta pentru susținerea afirmațiilor sale.

* e-mail: dincocornel@yahoo.com

¹ Ernst-Otto Czempiel, *Regionalisierung und Globalisierung – Herausforderungen der deutschen Außenpolitik*; în: Friedrich-Ebert-Stiftung, Akademie der politischen Bildung (ed.),

Globalizarea este, după cum se pare, elementul definitoriu al sfârșitului de secol al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea. Acest cuvânt se află pe buzele tuturor. Într-adevăr, lumea a devenit orizontul cunoașterii societății. Mass-media a pătruns peste tot, autostrăzile conectează toate colțurile lumii, corporațiile transnaționale sunt reprezentate în foarte multe țări din lume. Termenul „globalizare” este folosit și în mod argumentativ, pentru a justifica schimbările dorite la nivelul politicii și al economiei. El servește la „punerea în scenă” a transformărilor politice.

Analizând însă termenul „globalizare” mai îndeaproape, se constată că acesta nu este foarte rezistent. Internaționalizarea economiei mondiale a început încă de la jumătatea secolului al XIX-lea, corporațiile transnaționale doar extinzând în anii șaizeci ceea ce începuseră să facă cu mult înainte. Ele nu sunt reprezentate, încă, la nivel mondial. Ele apar în țările industrializate, întinse de-a lungul unui „cordon” îngust care se întinde de pe continentul nord-american, peste Europa occidentală și până în Asia de sud-est. La nordul și sudul acestui „cordon”, globalizarea este încă foarte puțin prezentă. Lumea mai are încă mult de așteptat până ce se va fi globalizat economic. Există însă procese care tind să cuprindă întregul mapamond. Printre acestea, în timpul Războiului Rece, amenințarea armelor nucleare. Utilizarea acestora ar fi avut consecințe globale, posibil o distrugere integrală a Pământului. Poluarea aerului și apelor este și ea prezentă în toată lumea, la fel și schimbările climatice. Aceste procese nu trebuie subevaluate, ele trebuie luate foarte în serios. Ele nu fac însă să ridice termenul de „globalizare” la rangul de caracteristică definitorie a epocii.

Termenul „globalizare” arată în mod corect, dar imprecis, că poziția statului s-a schimbat, la sfârșitul secolului al XX-lea, în dublu sens. Ea este plină de procesele de interdependență, care permit unui stat să-și atingă scopurile doar cu cooperarea altor state. Statul se află astfel foarte strâns în relațiile cu vecinii săi. Acest proces are loc mai ales la nivel regional. Doar puține procese au o tentă globală: potențiala distrugere prin folosirea armelor de distrugere în masă, poluarea aerului și a apelor.

De aceea, afirmă Czempel, regionalizarea este elementul definitoriu al epocii, și nu globalizarea.

Într-un material întocmit de Grupul de la Lisabona² se atrage atenția asupra faptului că procesele de „globalizare” economică sunt restrânse la nivelul câtorva state, al unei triade, din care cauză vorbim mai degrabă despre

Globale Politik für eine globale Welt – Das Vermächtnis von Willy Brandt, Bonn 1999, pp. 24-25 și 30-31 din http://dadalos.org/globasierung_rom, accesat în 26.03.2009.

² Grupul de la Lisabona, Grenzen des Wettbewerbs. Die Globalisierung der Wirtschaft und die Zukunft der Menschheit, Lizenzausgabe für die Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 1997, p. 108-112 din http://dadalos.org/globasierung_rom, accesat în 26.03.2009.

o „triadizare”. Acest aspect reprezintă fluxurile internaționale de capital în funcție de locul de destinație. Conform materialului întocmit, globalizarea din zilele noastre este o globalizare parțială, și de aceea, termenul de „triadizare” este mai potrivit. „Triadizarea” înseamnă că procesele de integrare tehnologică, economică și socio-culturală sunt mai intensive și mai importante între cele mai bine dezvoltate trei regiuni ale lumii: Japonia și țările nou-industrializate din sudul și sud-estul Asiei; Europa Occidentală; America de Nord.

Triadizarea are loc și în mintea oamenilor. Japonezii, nord-americanii și europenii din vestul continentului gândesc că lumea „care contează” este lumea lor. Aici sunt prezente argumente care susțin supremația culturală și științifică, supremația tehnologică, hegemonia militară, bunăstarea economică și, implicit, capacitatea de controlare și organizare a economiei și societății mondiale.

Fenomenul triadizării se arată, în plus, și în modelul geografic al alianțelor corporatiste strategice. Din cele 4.200 de acorduri de cooperare încheiate între anii 1980 și 1989, la nivel mondial, 92 % au fost semnate între corporații din Japonia, vestul Europei și nordul Americii³. Țările din această triadă interacționează tot mai mult între ele, procesul lor de integrare mergând tot mai departe. Dacă ținta înseamnă victorie, atunci nu pot exista decât puțini câștigători. Cei care pierd sunt excluși și lăsați să se descurce de unii singuri. Cei care câștigă vor ține, și în continuare, unii de ceilalți, integrându-se tot mai mult. Necesitatea de a construi noi punți de legătură între cei excluși și cei integrați își pierde din importanță. Odată cu globalizarea apare astfel și o nouă divizare a lumii. Prin acest proces de excludere, unele țări și regiuni își pierd cu timpul legăturile cu țările și regiunile evaluate din punct de vedere economic. În loc să participe la procesul de angrenare și integrare stimulat de noua ordine globală, aceste țări se deplasează în direcția opusă. Procesul de excludere vizează aproape toate țările din Africa, mari părți din America Latină și Asia (cu excepția sud-estului Asiei) și țările din fostul bloc estic. Cu alte cuvinte, economia mondială s-a caracterizat, în ultimii douăzeci de ani, printr-o scădere a schimbului de mărfuri dintre economiile foarte bogate și cu o rată de creștere ridicată ale Americii de Nord, Europei Occidentale și Asiei și restul lumii, în special Africa. Cu alte cuvinte acest lucru înseamnă excludere, înseamnă noua scindare între o lume globalizată din ce în ce mai integrată și una din ce în ce mai exclusă⁴.

Epoca actuală este martoră la disputa dintre cele două tendințe: globalizarea și autolimitarea. Pe de o parte se înlătură granițele și se unifică lumea, iar pe de altă parte se dezvoltă proceduri introvertite și autolimitări naționale sau naționaliste, despre care se credea de multă vreme că au slăbit.

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

Apoteoza globalizării a coincis cu disoluția regimurilor comuniste. Popoarele care nu au trecut prin experiența internaționalismului promovat de regimurile comuniste au fost chemate să se alăture caravanei globalizării. În același timp, popoarele care au trăit decepția internaționalismului socialist s-au întors spre particularitățile lor etnice, încurajate uneori spre aceasta în mod provocator de proprii lor predicatori ai globalizării.

Această situație contradictorie, dar și interesat coordonată, care se observă în zilele noastre dovedește absența unei dorințe sincere pentru adevărata universalitate. Globalizarea promovată de noua ordine mondială constituie numai o înșelătoare față a universalității. În timp ce pare că-i unește pe oameni sau că favorizează apropierea reciprocă a acestora, că elimină barierele despărțitoare dintre ei și facilitează comunicarea, în realitate ea duce la transformarea popoarelor în mase de indivizi, la nivelarea culturilor, la amestecul religiilor, la omogenizarea înfățișării și comportamentului oamenilor, la „americanizarea”⁵ modului de viață.

Lumea se transformă rapid. Lărgirea la scară mondială a schimburilor economice și a circulației populației are efecte cumulate, astfel încât disfuncțiile pe care le produce s-au accelerat în ultimii ani: criza vechilor regimuri industriale, dificultățile persistente ale națiunilor europene și, de asemenea, creșterea noilor țări industrializate. În lumea actuală, fluxurile de informații nu mai au frontiere, astfel încât controlul și responsabilitatea, deținute până în prezent de state, devine foarte dificil de menținut. Trei poli majori (Londra, New York și Tokio) și încă o duzină de centre importante domină și organizează viața financiară a întregii planete⁶.

Nu este suficientă suprimarea barierelor vamale și asigurarea liberei circulații a persoanelor, realizată prin Acordul de la Schengen, pentru ca marele spațiu european să fie unificat. S-a descoperit că teritoriile naționale sunt mult mai diferite decât se credea. Raporturile de putere asupra spațiului și a societăților nu erau și nu sunt aceleași. Suprimarea barierelor între teritorii repune în discuție politicile unor state pentru anumite sectoare sensibile.

Legalizarea de către olandezi a consumului de droguri ușoare nu ridică probleme majore înainte de Acordul de la Schengen. Astăzi, ea compromite acțiunile Franței sau ale Germaniei, mult mai rigide în această privință.

Adaptarea structurilor teritoriale la lărgirea circuitelor economice este posibilă și fructuoasă din punct de vedere economic, dar ea implică o restructurare politică al cărei cost este mult mai mare pentru marea parte a

⁵ G. I. Mantzaridis, *Globalizare și universalitate – himeră și adevăr*, Editura Bizantină, București, 2002, p. 6.

⁶ Paul Claval, *Geopolitică și geostrategie – gândirea politică, spațiul și teritoriul în secolul al XX-lea*, Editura Corint, București, 2001, p. 204.

populației. Ea necesită un acord profund al populațiilor asupra principalelor aspecte ale societății și se poate aștepta la o evoluție nedorită.

Marele spațiu european se va crea până la urmă, teritoriile care îl compun își vor pierde specificitatea, dar populațiile, pentru a-și apăra preferințele sau convingerile, vor crea niște microstructuri teritoriale în care se vor închide. Crearea unui spațiu mai mare pare să aducă după sine cu întărirea ghetourilor.

În ciuda dificultăților care apar, pe măsură ce Europa se construiește, dinamica apropierei este atât de fructuoasă, încât este imitată din ce în ce mai mult. În America a luat ființă A.N.A.L.S (Asociația Nord Americană de Liber Schimb), unde diferențele culturale dintre Mexic, pe de o parte, și Canada și S.U.A., pe de altă parte, ridică o multitudine de dificultăți.

America Latină numără, în prezent, trei grupări de acest tip: Piața Comună din America Centrală, grupul statelor din zona Anzilor și MERCOSUR. Acesta fusese anunțat încă din 1960, prin crearea unei Asociații Latino-Americane de Liber Schimb (A.L.A.L.S.), care ulterior a cuprins și Mexicul. Decizia lărgirii acestei zone a pieței comune a fost luată cu ocazia reuniunii de la Punta del Este, în 1967. Creșterea dictaturilor și criza au întârziat procesul.

M.E.R.C.O.S.U.R. a apărut în urma semnării Tratatului de la Asuncion, în 26 martie 1991⁷. La origine, el cuprindea Argentina, Brazilia, Paraguay și Uruguay – un total de 200 de milioane de consumatori, unde exista o continuitate teritorială și unde complementaritatea resurselor și avântul industrial au fost suficiente pentru a permite o integrare rapidă. Chile, tentată de mai multă vreme de adeziunea la A.L.A.L.S., tocmai s-a raliat la MERCOSUR; este o dovadă a succesului pe care începe să-l aibă. Protocolul de la OURO PRETO (decembrie 1994), furnizează structura instituțională a MERCOSUR.

Din punctul nostru de vedere, este imposibilă delimitarea tranșantă între zone și găsirea exactă a barierelor circuitelor economice dintre diferitele entități globale. Considerăm că nu este corect să acceptăm ideea de a fi doar ființe materialiste, preocupate doar de acumularea de bani și bogăție. Satisfacerea nevoilor materiale este o parte integrală a întregii comunități, o parte a întregului proces de organizare a societății și este doar un aspect al caracterului nostru.

În urma celor prezentate mai sus, se pot aprecia ca pozitive următoarele aspecte:

⁷ B. Guillochon, *Globalizarea o singură planetă, proiecte divergente*, Editura Rao, București, 2003, p. 115.

- transmiterea atribuțiilor guvernului național comunităților locale interesate în rezolvarea eficientă a propriilor probleme administrative, sociale, educaționale, bugetare;
- crearea unor structuri supranaționale de decizie care orientează și urmăresc atingerea obiectivelor pozitive ale umanității;
- creșterea conștiinței diversității nemotivată exclusiv național cu posibilități infinite de manifestare;
- micșorarea spațiilor neîngrădite în vreun fel ca împlinire a visurilor, în special ale generațiilor tinere;
- depășirea preceptelor politice înguste care au blocat secole de-a rândul înțelegerea dintre oameni și grupuri de oameni prin așezarea în față a unui scop comun: lume unică;
- eliminarea arbitrariului în relațiile internaționale, premisă a unei lumi pașnice;
- difuzarea globală a bogăției, premisă a unor politici echilibrate lipsite de extreme.

Câteva dintre aspectele negative, reieșite din această analiză, sunt următoarele:

- necesitatea ca naționalul să-și delege suveranitatea, ba chiar să renunțe la ea în favoarea unor instituții supranaționale puțin pregătite să apere specificul local;
- scăderea puterii instituțiilor politice ce poate conduce la elemente de haos pe teritorii restrânse sau mai largite;
- manipularea populațiilor prin mecanisme economice, mass-media etc., în direcții care nu au nimic de-a face cu scopul globalizării;
- transformarea statului națiune într-un amplasament pur economic pentru capital;
- tensiunile sociale iminente datorită unor amplasamente economice discreționare;
- definirea lumii în centre și periferii ca urmare a absenței (cel puțin în această perioadă de tranziție) a unor structuri de decizie globală;
- posibilitatea transformării globalismului în totalitarism; el poate deveni o simplă platformă de testare a intereselor naționale a unei țări și numai a aceleia sau a unei instituții de altă natură coalizată cu o instituție politică cu rol hotărâtor;
- în etapa actuală a noii ordini economice, lipsa unei experiențe, fie ea și teoretică care să lumineze tranziția postcapitalistă poate conduce la confiscarea globalizării, în interese private, ale unor indivizi sau țări;

- agresiunea fără precedent asupra valorilor naționale ca: suveranitate, prosperitate, democrație, premisă a apariției extremismelor de orice natură;
- rămânerea globalizării la stadiul unui experiment al istoriei prin neadaptarea mecanismelor de realizare a ei la tot ceea ce înseamnă prosperitate pentru toți;
- folosirea firmelor transnaționale care sunt rezultatul unor fuziuni ca instrumente de presiune;
- pierderea în favoarea altor țări a controlului asupra unor regiuni istorice prin procese, cum ar fi cele de regionalizare.

ROLUL SISTEMULUI INFORMAȚIONAL ECONOMIC ÎN PROCESUL DE MANAGEMENT

THE ROLE OF THE INFORMATIONAL ECONOMIC SYSTEM WITHIN THE PROCESS OF MANAGEMENT

Lect.univ.dr. Cornel CRIȘAN*

Universitatea „Bogdan Vodă” Cluj-Napoca

Prof.univ.dr. Marius MOTOCU

Universitatea „Bogdan Vodă” Cluj-Napoca

Pentru managementul financiar-contabil, sistemele de informații au menirea de a asigura gestionarea resurselor, evaluarea performanțelor programelor, planificarea atribuțiilor, monitorizarea progresului înregistrat, formând un element cheie al controlului managerial.

Informația are un caracter previzional care rezultă atât din conținutul situațiilor financiar-contabile, cât și din bugetul entității care este principalul instrument al previzionării financiare.

Informația, și îndeosebi informația economică, este astăzi prezentă în toate domeniile de activitate, fiind un element indispensabil al progresului, valorificarea acesteia fiind posibilă numai în cadrul unui sistem informațional economic, unde principala sursă de date și una dintre componentele de bază ale acestuia este *contabilitatea*.

For the financial-accounting management, the information systems are meant to ensure the administration of resources, the evaluation of the programmes' performances, the planning of tasks, the surveillance of the progress achieved, representing a key-element of the managerial control.

Information has an anticipatory character resulting both from the content of the financial-accounting situations and from the budget of the entity, which is the main instrument of the anticipatory finances. Nowadays, information and especially the economic information is part of all activity fields, being a key element of progress and its exploitation being possible only within an information economic system where the main data source one of the basic components is accountancy.

Cuvinte cheie: management, sistem informațional, informație economică, procesare, performanță.

Keywords: management, informational system, economic information, processing, performance.

* e-mail: cornel_crisan25@yahoo.com

Caracteristici ale datelor și informațiilor economice

În practică, noțiunile de *dată* și *informație* sunt considerate ca fiind sinonime, dar în realitate, între ele există o deosebire esențială. Astfel, dacă facem o radiografie a situațiilor financiare ale unei entități întocmite la finele anului, constatăm că acestea conțin un volum mare de cifre și termeni specifici care sunt considerate date. Pentru ca ele să constituie informații, cel care exploatează situațiile financiare trebuie să posede cunoștințe economice (finanțe, contabilitate). Într-o altă formulare, materia primă din care se obțin informațiile o constituie datele, identificate prin fapte, evenimente, tranzacții etc., care sunt transmise unor receptori.

Unii autori definesc informația ca "acea entitate care înlătură total sau parțial starea de nedeterminare, numită entropie, pe baza unui mesaj adresat unui receptor."¹

După alți autori: "Prin informație se înțelege orice fapt, orice percepție etc., care mărește gradul de cunoaștere al unei ființe umane în raport cu mediul înconjurător."²

Plecând de la premiza că fiecărei activități umane îi corespund informații specifice, putem considera informația ca fiind acea dată sau complex de date care înlătură total sau parțial starea de incertitudine.

Informațiile sunt utilizate sau comunicate în cadrul activităților operaționale, de conducere, și circulă, în general, în dublu sens între aceste două planuri. Astfel, consumatorii de informații se pot prezenta sub forma unor nivele de decizie și de informare. Primele consumă informația sub forma unor elemente de fundamentare a deciziilor, iar celelalte sub forma unor elemente pentru perfecționarea comportării în cadrul unei activități sau în raport cu mediul înconjurător. Dar, nu toate informațiile vehiculate într-o firmă sunt utile. Managerii și oamenii de afaceri trebuie de multe ori să rafineze informațiile pentru a le face utile. Se poate întâmpla ca managementul să dispună de prea multe date și prea puține informații, iar o parte dintre acestea să fie inutile. De aceea, orice informație se poate considera, ca atare, dacă este utilă pentru cineva, pentru ceva sau este atașată unui consumator.

În acest sens, menționăm câteva caracteristici necesare pentru ca o informație să fie utilă:

- consistență (să poată furniza cunoștințe necesare în procesul de management);
- exactitate (să reflecte situația reală a fenomenului, acuratețea informației);

¹ Ș. Nițchi, D. Racovițan, coordonatori, *Bazele prelucrării informațiilor & tehnologie informațională*, Editura Intelcredo Deva, 1996, p. 12.

² G. Pisău, C. Toma, I. Mihăescu, *Elaborarea și introducerea sistemelor informatice*, Editura tehnică, București, 1986, p. 19.

- oportunitate (să vină la momentul potrivit în vederea luării deciziei);
- accesibilitate (să poată fi solicitată la momentul potrivit);
- suficiență (să acopere cerințele celui care ia deciziile);
- concisă (să aibă nivelul de agregare necesar procesului de luare a deciziilor).

Un caz particular al informațiilor îl reprezintă *informațiile economice*, acestea fiind "principalele surse folosite în procesul de management, care permit examinarea critică a modului de utilizare a resurselor materiale, umane și naturale, în vederea luării deciziilor care se impun."³ Principalele informații economice se referă la cele din sfera: marketingului, auditului, bugetului de venituri și cheltuieli sau generate de evidența contabilă a operațiunilor economice, performanței, rentabilității, riscului, afacerii etc. Astfel de informații reflectă starea și funcționarea componentelor patrimoniului, a legăturilor dintre acestea, dar și a elementelor din afara entității cu care aceasta interacționează direct sau indirect. O parte a informațiilor din această sferă sunt primite de la utilizatorii externi, dar cea mai mare parte provine din interiorul entității, acolo unde se produc evenimentele și tranzacțiile și unde trebuie realizată analiza economico-financiară. Sintetizând acest aspect, considerăm că informația economică este vitală pentru orice manager în procesul de planificare, control și decizie.

Rolul sistemului informațional economic

Valorificarea optimă a informației economice este posibilă numai în cadrul sistemului informațional economic al entității, respectiv în procesul de conducere a acesteia. Unii autori definesc la modul general sistemul ca fiind „o mulțime de părți ce operează ca un întreg pentru realizarea unui scop comun.”⁴

Fiecare sistem se caracterizează prin legăturile sale multiple pe care le are cu mediul înconjurător, legături ce pot fi materiale sau informaționale. De asemenea, un sistem se caracterizează printr-o anumită structură, prin reguli ce-i guvernează funcționarea și un anumit scop pentru care a fost creat și care este urmărit permanent. În particular, putem considera o entitate ca fiind un sistem cu intrări (materiile prime) și ieșiri (produsele finite), în care funcționarea este guvernată de regulile proceselor tehnologice, sistemul legislativ și deciziile managerilor.

Prin sistem informațional al unei activități se înțelege "ansamblul informațiilor, surselor și nivelelor consumatoare, canalelor de circulație, procedurilor și mijloacelor de tratare a informațiilor din cadrul respectivei

³ A. Pop, *Contabilitatea financiară românească*, Editura Intelcredo, 2002, p. 13.

⁴ *Ibidem* nr. 1, p. 19.

activități"⁵. Specialiștii din domeniul economic sunt de părere că "sistemul informațional economic al întreprinderii cuprinde un ansamblu organizat și integrat al principiilor, metodelor, mijloacelor și procedeele utilizate într-o unitate pentru culegerea, înregistrarea, prelucrarea, stocarea și/sau transmiterea, analiza și valorificarea informațiilor economice necesare organelor de conducere în vederea luării deciziilor."⁶

Sistemul informațional economic al unei entități se divizează într-o serie de subsisteme: financiar-contabil, aprovizionare-desfacere, producție și de personal. În fapt, toate datele privind fenomenele și procesele economice consemnate în documente devin *informații economice*, care în procesul de management se transformă în acțiuni prin intermediul deciziilor.

Etaplele succesive parcurse din momentul culegerii datelor, prelucrării lor și până la valorificarea acestora de către conducerea entității, reprezintă *fluxul informațiilor economice*, iar itinerarul unei informații, de la generare până la clasarea sau distrugerea sa reprezintă *circuitul informațional*.

Fluxurile informaționale economice și circuitele informaționale, organizate într-o concepție unitară, alcătuiesc *sistemul informațional economic*. Prin intermediul acestuia se asigură legăturile informaționale dintre subsistemul operațional și cel decizional proprii unui sistem de management. Într-o unitate economică, la baza fluxului de informații stau fluxurile de bunuri materiale (stocuri de materii prime, produse finite, mărfuri etc.) și fluxurile bănești între care există o relație de interdependență. Practic, *sistemul informațional economic* este generat de fluxul informației dintre compartimentele de producere a datelor (unde au loc fenomenele și procesele economice), compartimentele de prelucrare a datelor (de exemplu, cel contabil) și cele de conducere a entității. Din punct de vedere funcțional, sistemul informațional economic cuprinde planificarea economico-financiară, evidența economică și legislația economico-financiară.

În cadrul sistemului informațional economic se disting contabilitatea și analiza economico-financiară, ca surse importante de informații necesare procesului managerial, în care:

- contabilitatea măsoară efectele activității economice și înregistrează datele corespunzătoare pe care apoi le stochează în vederea folosirii lor ulterioare. În continuare, contabilitatea prelucrează aceste date transformându-le în informații utile și întocmește situațiile financiare prin intermediul cărora comunică aceste informații factorilor de decizie;

⁵ *Ibidem* nr. 2, p. 20.

⁶ M. Epuran, V. Babaita, C. Imbrescu, *Teoria contabilității*, Editura Economică, București, 2004, p. 29.

- analiza economico-financiară, utilizând procedee specifice, prelucrează datele obținute din contabilitate, acestea fiind necesare în procesul de management al entității.

Contabilitatea și analiza economico-financiară oferă informații pentru trei funcții manageriale⁷.

- planificarea, se referă la stabilirea obiectivelor și identificarea alternativei optime pentru atingerea acestora;
- controlul, care este procesul de urmărire a respectării planurilor;
- evaluarea, care reflectă examinarea întregului proces decizional în scopul perfecționării sale.

În ceea ce privește contabilitatea, dar mai ales rolul complex al acesteia, profesorul universitar Niculae Feleagă, consideră contabilitatea o sursă privilegiată de informații pentru orice analiză strategică și financiară⁸. Pe de o parte, informațiile contabile reprezintă materii prime pentru analistul economico-financiar, iar pe de altă parte, informațiile oferite de situațiile financiare, care intervin între entitate și investitor.

Sistemul informațional economic al entității este marcat de evoluția rețelelor de comunicații internaționale care transmit mesajul uneori codificat sau digitalizat, urmând a fi reconstituit la receptor (conținutul său fiind identic cu cel emis inițial). Asemenea rețele reprezintă un salt evolutiv spre un nou nivel al comunicațiilor care solicită un înalt nivel de perfecționare a utilizatorilor lor.

La nivel global, mai multă informație economică înseamnă mai multă putere economică, iar la nivelul unei entități, mai multă informație se poate traduce prin:

- cunoașterea direcțiilor de dezvoltare a tehnologiei, dar și noi tehnici care pot fi aplicate imediat;
- semnalarea unor noi segmente de piață sau identificarea celor mai potrivite pentru investiții;
- cunoștințe privind evoluția forței de muncă în general și necesitățile personalului propriu în special;
- costuri de producție mai scăzute etc.

În lume există, în prezent, rețele de comunicații cu zeci de mii de programe și modele încorporate, modificând și manipulând continuu milioane de mesaje, confirmând una dintre previziunile lui Toffler, sintetizate astfel: "rețelele își vor asuma roluri revoluționare noi în afaceri și în societate."⁹

⁷ E. Belvard, Henri Needles Jr., R. Anderson, James C. Caldwell, *Principiile de bază ale contabilității*, Editura ARC, Chișinău, 2001, p. 5.

⁸ N. Feleagă, *Contabilitate financiară*, vol. II, Editura Economică, București, 1995, p. 51.

⁹ Alvin Toffler, *Puterea în mișcare*, Editura Antet, București, 1995, p. 120.

Informația economică, factor determinant în realizarea obiectivelor entității

Cadrul general pentru întocmirea și prezentarea situațiilor financiare precizează atributele care determină calitatea informațiilor oferite de conturile anuale, atribute ce pot fi extrapolate asupra tuturor informațiilor economice: inteligibilitatea, relevanța, credibilitatea și comparabilitate¹⁰.

Inteligibilitatea informației economice presupune existența unui bagaj de cunoștințe din această sferă (economică), care să permită utilizatorilor săi interpretarea corectă a datelor prezentate.

Condițiile pentru ca informația economică să fie relevantă și credibilă, se regăsesc în oportunitatea și accesibilitatea costului său. În prezent, cantitatea de informații pe care entitatea le folosește drept instrumente de informare este într-o continuă creștere. Pentru a nu se realiza o supradimensionare a cantității de informații, o informație trebuie să fie sintetică, să se refere la ceea ce este important, fiind recomandabil a se ține cont de relevanța acesteia. Despre informația economică se poate spune că este relevantă în măsura în care confirmă date cunoscute sau doar presupuse, dacă influențează procesul de previzionare a poziției și performanțelor firmei și pe cel decizional.

Se poate concluziona că această caracteristică (relevanța) este determinată de natura informației și pragul de semnificație al acesteia. Informația economică are calitatea de a fi credibilă dacă este neutră, corectă, lipsită de părtinire și de erori semnificative, dacă operațiunile economice sunt redată cu fidelitate. Este necesar ca prezentarea stării de fapt a tranzacțiilor și evenimentelor să se realizeze în concordanță cu fondul acestora și cu realitatea economică, și nu doar cu forma lor juridică (principiul prevalenței economicului asupra juridicului).

Evaluarea și prezentarea informațiilor economice trebuie să se realizeze astfel încât să facă posibilă compararea în timp și spațiu a efectelor evenimentelor și tranzacțiilor economice. În acest sens, conducerea entității este obligată să facă publice informațiile economice, să ofere utilizatorilor o imagine generală asupra activității și performanțelor sale.

Există două posibilități de comunicare a informațiilor economice practicate de managerii entității, acestea constituind o axă a politicii strategice: informarea financiară legală și oferta voluntară de informații.¹¹ Deși calitatea informării economice legale s-a ameliorat considerabil în

¹⁰ Cadrul general pentru întocmirea și prezentarea situațiilor financiare, paragraful 24, *Standardele Internaționale de Contabilitate*, Editura Economică, București, 2002.

¹¹ M. Negescu, C., *Valorificarea valențelor de informare ale bilanțului contabil*, www.biblioteca.ase.ro

ultimii ani sub influența fenomenului de armonizare contabilă internațională, oferta voluntară de informații permite societăților să-și crească competitivitatea informațională în fața concurenților.

Chiar dacă contabilitatea și analiza economico-financiară reprezintă cele mai importante surse de informații economice, ele nu sunt decât părți ale sistemului informațional economic al entității. Privit în ansamblul său, acest sistem este organizat în compartimente distincte al căror rol fundamental este rentabilizarea ca o urmare firească a realizării obiectivelor.

Astfel, având în vedere procesul apariției și creșterii rentabilității, se pot determina trei surse principale de informații economice:

- cea mai accesibilă sursă de informații economice o constituie desigur rapoartele financiare: bilanțul, contul de profit și pierdere, situația fluxurilor de trezorerie și notele la situațiile financiare;
- o altă sursă de informații economice, cu un grad mult mai scăzut de accesibilitate (reducând practic la nivelul factorilor de decizie din cadrul entității), o constituie contabilitatea de gestiune (costurile pe produse, inclusiv cheltuielile directe pe care le încorporează) și informațiile determinate prin bugetarea analitică (consumurile fizice de resurse, prețurile de cumpărare pe unitate de resursă consumată, prețurile de vânzare pe produse, piețe, clienți etc.);
- a treia sursă informațională, ușor accesibilă, dar cu un grad redus de concentrare, o constituie reacțiile mediului economico-financiar, social, politic la acțiunile entității.

Având în vedere libertatea entității de a-și construi politicile contabile, aspectele referitoare la utilitatea informațiilor contabile și credibilitatea comunicării financiare devin discutabile. Pe de altă parte, managementul entității trebuie să furnizeze informații privind performanța acesteia, care sunt apreciate prin intermediul datelor oferite de contul de profit și pierdere. Acesta este însă o construcție dependentă de modelele contabile utilizate de entitate, ceea ce conduce la o imagine relativă a rezultatului.

În ceea ce privește performanța, definirea sa este nuanțată în funcție de interesele utilizatorilor de informații și de principiile contabile fundamentale referitoare la determinarea rezultatului. În pofida eforturilor tot mai accentuate de armonizare înregistrate în ultima perioadă, raportarea performanței este departe de a fi uniformă la nivel internațional¹².

În aprecierea performanței, utilizatorul informațiilor contabile se sprijină și pe celelalte rapoarte financiare alături de contul de profit și pierdere. Fără informațiile referitoare la poziția financiară și modificările

¹² I. David, *Rentabilitatea în sistemul de performanțe economico - financiare ale întreprinderii*, www.biblioteca.ase.ro

acesteia, la resursele economice și capacitatea anterioară a entității de a genera aceste resurse, la structura financiară, lichiditate și solvabilitate, imaginea performanței este irelevantă. Deși rapoartele financiare constituie mijloacele fundamentale de comunicare a informațiilor, dacă luăm în considerare faptul că obiectivul prioritar al contabilității de gestiune este pilotarea entității în scopul obținerii performanței, pentru determinarea acesteia pot fi utilizate și rapoarte care nu conțin date financiare (specifice contabilității de gestiune).

Așadar, pentru identificarea performanței și luarea deciziilor, utilizatorii apelează la "baza de date" constituită în măsura accesibilității informațiilor din situațiile financiare și nefinanciare. În condițiile internaționalizării piețelor financiare, pentru a facilita interpretarea informațiilor oferite de rapoartele financiare, este necesară reducerea disparității lor naționale în ceea ce privește metodele și principiile contabile. Se pune astfel problema realizării unui sistem contabil internațional, în dorința de a putea compara posibilitățile de plasare a capitalului.

Progresul tehnologic impune însă revoluționarea arhitecturii sistemelor contabile și implicit modernizarea sistemului de indicatori necesari procesului de management. Astfel, având în vedere faptul că, reflectarea unei operațiuni economico-financiare se poate realiza prin înregistrarea unei mulțimi de informații aferente, partida dublă contabilă apare tot mai mult ca o constrângere legată de un stadiu al dezvoltării tehnologice, iar contabilitatea tridimensională se poate considera o alternativă viabilă. Într-un sistem în partida triplă, bogăția informațiilor înregistrate la data producerii evenimentului sau tranzacției economice, permite ca în același timp să se realizeze și analiza datelor – contabilitatea de gestiune constituind în acest sens cea de-a treia dimensiune.

Concluzii

Managerii au o mare nevoie de *informații* economice, contabilitatea fiind principala sursă la nivelul entității patrimoniale. Aceasta trebuie să furnizeze informații care să asigure o imagine fidelă asupra situației financiare, a modificărilor poziției financiare ale structurilor economice, în scopul utilizării acestora de către utilizatorii interni și externi, a fundamentării unor decizii economice. Acest obiectiv se realizează prin sintetizarea periodică a activității curente de către contabilitate, în informații care să fie relevante pentru aprecierea activității desfășurate de către o entitate economică într-o anumită perioadă de timp, oglindite în documente de sinteză contabilă (bilanț, situații financiare anuale sau conturi anuale).

Informațiile furnizate de contabilitate trebuie să satisfacă atât cerințele interne ale organelor decizionale, cât și ale utilizatorilor externi, respectiv a investitorilor prezenți și potențiali, a creditorilor financiari și comerciali, a clienților, a instituțiilor fundamentale, a comunităților. Informațiile furnizate de către evidența contabilă determină în mod substanțial luarea unor decizii eficiente și operative de către managementul oricărei entități fie ea publică sau privată. Informațiile financiar-contabile sunt un produs extrem de căutat în complexul proces managerial ce se desfășoară pe diferite paliere economico-sociale, managerii utilizând din acestea datele referitoare la poziția financiară, performanța financiară obținută și modificarea poziției financiare a entității patrimoniale.

În activitatea lor, *managerii sunt asistați de un fond de informații constituit din documente justificative, registre și situații financiare*. Pentru managementul financiar – contabil, *sistemele de informații* au menirea de a asigura o mai bună gestionare a resurselor, dar pot contribui și la evaluarea performanței programelor, la planificarea atribuțiilor, la monitorizarea progresului înregistrat conform obiectivelor propuse, formând un element – cheie al controlului managerial.¹³ Esențial în *sistemele de informații* este sistemul contabil reprezentat de ansamblul de proceduri și documente ale unei entități, care permite procesarea tranzacțiilor ca mijloc de ținere a evidenței financiare. Un astfel de sistem permite identificarea, colectarea, analizarea, calcularea, clasificarea, înregistrarea, sintetizarea și raportarea tranzacțiilor și a altor evenimente.

¹³ C. Crișan, P. Dumbravă, L. Breban, *Managementul, evidența, bugetarea, controlul și auditarea entităților publice*, Editura Alma Mater, Cluj-Napoca, 2008, p. 27.

IDENTIFICAREA RISCURILOR, VULNERABILITĂȚILOR ȘI AMENINȚĂRILOR LA ADRESA SECURITĂȚII POLITICE A ROMÂNIEI

THE IDENTIFICATION OF RISKS, VULNERABILITIES AND THREATS REGARDING POLITICAL SECURITY OF ROMANIA

Lt.col.drd. Filofteia MÎNICAN *

Biroul Național de Codificare

Conceptul securitate este unul dintre conceptele cele mai discutate și contestate, incluzând o varietate de aspecte și elemente, care nu țin doar de aspectul politic și militar, ci și de aspectele economice, sociale, culturale, ecologice și chiar demografice.

Riscurile, vulnerabilitățile și amenințările la adresa securității statelor au atras atenția specialiștilor preocupați de securitate. Întrucât spectrul acestora este complex, în rândurile următoare ne vom referi doar la cele care vizează securitatea politică a României.

The concept of security is one of the most discussed and disputed concepts, which includes a variety of aspects and elements, that are not concerned only with military and political aspects, but also with economic, social, cultural, ecological and even demographic aspects.

Risks, vulnerabilities and threats regarding security of the states have attracted the attention of specialists preoccupied with security. Because their spectrum is complex, we'll refer in the next places only to those seeking the political security of Romania.

Cuvinte cheie: risc, vulnerabilitate, amenințare, securitate, strategie de securitate națională, politica de securitate.

Keywords: risk, vulnerability, threat, security, strategy of national security, security policy.

Problematica riscurilor, vulnerabilităților și amenințărilor a captat atenția analiștilor și specialiștilor preocupați de securitatea României, confirmând remarca potrivit căreia „riscul și securitatea sunt concepte care umplu viața modernă”¹. Riscurile, vulnerabilitățile și amenințările la adresa

* e-mail: minicanfilofteia@yahoo.com

¹ Doina Ghimici, *Riscurile de insecuritate în estul Europei*, în „Noua Revistă Română”, nr.3-4/1996, p. 172.

securității sunt conștientizate în mod diferit de statele lumii, chiar dacă sunt dispuse în aceeași zonă geografică. Sensibilitățile generate de probleme istorice deschise, nivelul de dezvoltare economică, puterea militară, ambițiile hegemonice, interesele naționale fundamentale, calitatea de membru sau nu la o alianță militară funcțională etc. dau acestor concepte sensuri, nuanțe și particularități naționale sau de grup.

Întrucât spectrul riscurilor, vulnerabilităților și amenințărilor la adresa securității este complex, ne vom referi doar la cele care vizează *securitatea politică*² a României.

România nu este generatoare de instabilitate în Europa, însă se află în vecinătatea unor astfel de zone (Transnistria, Balcani, Caucaz, Orientul Apropiat).

Existența în apropierea frontierelor românești a unor stări conflictuale latente ce se pot reaprinde, degenerând în confruntări deschise, securitatea fragilă a unora dintre statele din regiune, expansiunea grupărilor teroriste către sud-estul Europei etc. transformă spațiul adiacent țării într-o zonă complexă, care oferă condiții favorabile dezvoltării unor nuclee extremist-teroriste și ale crimei organizate. Astfel, teritoriul românesc poate fi vizat fie ca adăpost pentru unele grupuri teroriste, fie ca un nod de rețea pentru unele posibile atacuri împotriva unor țări aflate pe falia islamică: Turcia, Bulgaria, Bosnia și Herțegovina.

Edificarea noii identități europene și euroatlantice constituie o cerință esențială pentru securitatea României, care impune canalizarea eforturilor politice, organizatorice și financiare ale organelor statului român cu atribuții și responsabilități în domeniul securității și apărării. Faptele istoriei au arătat că diferite componente ale statului pot deveni vulnerabile în fața unor amenințări diverse, ceea ce demonstrează că și în cazul României „*insecuritatea reflectă o combinație de amenințări și vulnerabilități, iar cele două nu pot fi separate într-un mod rațional*”³.

Așa cum ne-am propus, încercăm atât o clarificare conceptuală a riscurilor, vulnerabilităților și amenințărilor, cât și identificarea acestora la adresa securității politice a României.

Existența unor *asemănări și deosebiri*⁴ între vulnerabilități, riscuri și amenințări arată relația dinamică dintre ele. Ca *asemănări* pot fi menționate: sursa lor (internă sau externă); natura lor (politică, economică, militară, ecologică, socială, culturală, informațională) și caracterul lor (directe sau

² „Securitatea politică se referă la stabilitatea organizațională a statelor, a sistemelor de guvernare și a ideologiilor care le legitimează” – Barry Buzan, *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2000, p. 31.

³ Barry Buzan, *op.cit.*, p. 120.

⁴ Petre Duțu, *Mediul de securitate în contextul globalizării și integrării regionale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 117.

indirecte). Dintre deosebiri, pot fi enumerate: gradul diferit de probabilitate al acțiunii (vulnerabilitățile au șansă redusă de a acționa prin ele însele, riscurile au o probabilitate mai mare de acțiune, iar amenințările au cel mai înalt grad de probabilitate); rolul hazardului în producerea lor (în cazul vulnerabilităților hazardul nu are o contribuție semnificativă, riscurile sunt un produs al întâmplării, iar amenințările depind într-o mică măsură de hazard) și durata de manifestare (vulnerabilitățile durează cel mai mult în timp, riscurile au o viață mai scurtă decât vulnerabilitățile, iar amenințările au durata cea mai mică de viață).

În clarificarea conceptuală a amenințărilor și vulnerabilităților, apreciem necesare și următoarele lămuriri:

- amenințările se manifestă la adresa unei vulnerabilități și privesc toate domeniile (politic, economic, social, militar, ecologic): deosebirea este clar reliefată de Barry Buzan: „atunci când avem cât de cât idee despre natura amenințărilor și a vulnerabilității obiectelor asupra cărora sunt îndreptate, începem să ne dăm seama de semnificația securității naționale ca o problemă politică”⁵;

- vulnerabilitățile la adresa unui stat sunt concrete, fiind în strânsă „conexiune atât cu statele, cât și cu puterile slabe”⁶; amenințările, în schimb, sunt mai greu de controlat din două motive: primul îl constituie „raportul subiectiv/obiectiv dintre indivizi”, iar al doilea este rezultatul dificultății de a separa „amenințările destul de serioase, care ar atenta la securitatea națională, de cele care apar ca niște consecințe ale vieții de zi cu zi în mediul competitiv internațional”⁷;

- vulnerabilitățile sunt factori de natură internă, legați de stabilitatea și soliditatea sistemului național global și specifici fiecărui stat în parte; din acest motiv nu le putem generaliza la nivelul întregii comunități internaționale;

- fiecare stat poate să-și reducă insecuritatea pe două căi⁸: prin diminuarea vulnerabilităților și prin prevenirea ori micșorarea amenințărilor. Prin urmare, politica de securitate a fiecărui stat se poate concentra pe două dimensiuni: cea interioară (reducând vulnerabilitățile) sau cea exterioară (reducând amenințările).

Putem concluziona că *riscul* este o vulnerabilitate activă sau expusă, *vulnerabilitatea* este un indicator al problemelor de securitate și un catalizator al manifestării active a unor riscuri și amenințări, iar *amenințarea* este un risc

⁵ Barry Buzan, *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2000, p. 112, apud. Ionel Nicu Sava, *Studii de securitate*, Centrul Român de Studii Regionale, București, 2005, p. 189.

⁶ Barry Buzan, *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2000, p. 120.

⁷ *Ibidem*, pp.121-123.

⁸ *Ibidem*, p. 120.

produs⁹. Vulnerabilitățile diminuează capacitatea de reacție a statelor la riscurile ori amenințările existente sau favorizează apariția sau dezvoltarea acestora. Cu alte cuvinte, o vulnerabilitate poate să se transforme, în anumite condiții, în risc la adresa securității, iar un risc sau o amenințare pot fi transformate în vulnerabilitate dacă sunt gestionate corect.

Modul în care se gestionează vulnerabilitățile, riscurile și amenințările la adresa securității politice a României depinde de:

- posibilitățile de care dispune țara (economice, financiare, militare etc.);
- interesul național afectat.

Vulnerabilitățile definesc o stare de slăbiciune care poate fi exploatată cu ușurință în scopul distrugerii sau sustragerii de bunuri sau pentru câștigarea unui acces neautorizat, variind „în funcție de diferențierea stat puternic, stat slab”¹⁰. Vulnerabilitățile pot fi definite ca fiind „stări de lucruri, procese sau fenomene din viața internă, care diminuează capacitatea de reacție la riscurile existente ori potențiale sau care favorizează apariția și dezvoltarea acestora”¹¹.

La adresa statului român, vulnerabilitățile pot fi determinate de o serie de *factori*¹²: forma și natura granițelor, dimensiunea teritoriului, poziția geostrategică, structura etnică și religioasă a populației, comunitatea de origine și limbă, infrastructura etc.

Așa cum au fost identificate în cadrul documentelor de referință ale securității, principalele *vulnerabilități* din mediul intern al României sunt¹³:

- degradarea climatului general de siguranță civică și creșterea în amploare a criminalității. Eforturile țării noastre de armonizare legislativă și implementarea unor programe ca urmare a capitolului de negociere cu Uniunea Europeană „Afaceri interne” vizează tocmai eliminarea acestei vulnerabilități;
- accentuarea unor fenomene de corupție, care afectează stabilitatea economică;
- amplificarea infracționalității economico-financiare;
- contrabandă, migrația clandestină și traficul de persoane, în contextul insuficienței securizării a frontierelor;

⁹ Mai multe detalii: Ionel Nicu Sava, *Studii de securitate*, Centrul Român de Studii Regionale, București, 2005, p. 199 și Petre Duțu, *Mediul de securitate în contextul globalizării și integrării regionale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 93.

¹⁰ Ionel Nicu Sava, *Studii de securitate*, Centrul Român de Studii Regionale, București, 2005, p. 189.

¹¹ Hotărârea nr. 36 din 18 decembrie 2001 privind adoptarea Strategiei de Securitate Națională, publicată în Monitorul Oficial nr.822 din 20 decembrie 2001, pct. 4.

¹² Col.prof.univ.dr. Mircea-Dănuț Chiriac, *Riscuri și amenințări la adresa securității României*, articol publicat în *Factorii de risc ce pot afecta interesele României în contextul aderării la Uniunea Europeană*, simpozion științific, București, 21 iunie 2007, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 54.

¹³ Conform Guvernului României, *Carta Albă a Securității și Apărării Naționale*, București, 2004, p. 73.

- traficul cu armament, muniție, materii explozive, substanțe toxice, radioactive;
- escaladarea traficului și consumului ilicit de droguri și substanțe stupefiante;
- contrabanda cu produse, tehnologii și servicii aflate sub embargo internațional;
- posibilitatea penetrării ilegale sau distrugerii rețelilor de telecomunicații speciale;
- posibilitatea apariției unor amenințări teroriste, fenomene extremiste, xenofobe sau separatiste;
- dezastre, calamități naturale, acțiuni (premeditate sau accidentale) cu consecințe negative asupra mediului înconjurător.

Strategia de Securitate Națională a României din 2006 identifică următoarele *vulnerabilități și disfuncționalități*¹⁴, care pot amplifica riscurile și amenințările la adresa securității României:

- dependența accentuată de unele resurse vitale greu accesibile;
- tendințele negative persistente în plan demografic și migrația masivă;
- nivelul ridicat al stării de insecuritate socială, persistența stării de sărăcie cronică și accentuarea diferențelor sociale;
- proporția redusă, fragmentarea și rolul încă insuficient al clasei de mijloc în organizarea vieții economico-sociale;
- fragilitatea spiritului civic și a solidarității civice;
- infrastructura slab dezvoltată și insuficient protejată;
- starea precară și eficiența redusă a sistemului de asigurare a sănătății populației;
- carențele organizatorice, insuficiența resurselor și dificultățile de adaptare a sistemului de învățământ la cerințele societății;
- organizarea inadecvată și precaritatea resurselor alocate pentru managementul situațiilor de criză;
- angajarea insuficientă a societății civile în dezbaterile și soluționarea problemelor de securitate.

Sunt autori care consideră că, în România, managementul defectuos, degradarea economică cu consecințele sale sociale și instabilitatea politică sunt „cele mai vulnerabile surse interne de insecuritate care, „încurajate” și „favorizate” de influențe și presiuni din exterior, pot afecta unitatea,

¹⁴ *Strategia de Securitate Națională a României. România Europeană, România euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică, mai sigură și prosperă*, Președintele României, 2006, pp. 10-11.

suveranitatea și integritatea teritorială a țării”¹⁵. Și utilizarea actului de decizie în folos propriu de către partidele politice aflate la putere și rata crescândă a șomajului pot fi incluse în vulnerabilități. Perpetuarea vulnerabilităților în mediul intern pot afecta pe termen mediu și lung securitatea României, generând diverse efecte, fapt ce impune stabilirea de modalități de prevenire și acțiune adecvate.

Riscurile la adresa securității statelor au cunoscut o amplificare, determinată de lărgirea sferei stabilității și securității, însă „au translatat de pe palierul militar al confruntării armate pe platforme noi, nepreparate din timp antiristic și devenite brusc, extrem de importante”¹⁶. Riscurile și amenințările la adresa securității României sunt percepute din postura de membră a Alianței Nord-Atlantice și a Uniunii Europene. Riscurile la adresa securității pot fi văzute ca fiind prezența unor factori activi sau potențiali care pot afecta securitatea unui stat și trebuie căutați atât în interiorul și exteriorul țării, cât și în planuri diferite (politic, militar, economic, social, ecologic, informațional-comunicațional, etnic, religios, tehnologic).

Strategia de Securitate Națională a României, adoptată prin Hotărârea nr.36 din 18 decembrie 2001 definește factorii de risc la adresa securității României ca fiind „acele elemente, situații sau condiții interne sau externe, care pot afecta prin natura lor securitatea țării, generând efecte contrare sau de atingere a intereselor noastre fundamentale”¹⁷. Strategia de Securitate Națională a României din 2006 nu definește riscurile sau amenințările la adresa securității, însă enumeră principalele riscuri și amenințări ce pot pune în pericol securitatea națională a României, valorile și interesele sale ca stat membru al comunității europene și euroatlantice.

În prezent, riscurile la adresa securității României sunt preponderent de natură nemilitară, manifestându-se în domeniile politic, economic, financiar, social și ecologic. Cu toate acestea, factorii politici trebuie să aibă în vedere permanent că „neglijarea unor astfel de riscuri ar putea genera vulnerabilități majore la adresa securității proprii și a capacității de acțiune pentru îndeplinirea obligațiilor internaționale asumate”¹⁸.

¹⁵ Gl.bg. (r) dr. Gheorghe Crețu, *Riscuri la adresa securității naționale*, Editura Silvy, București, 2006, pp. 23-24.

¹⁶ Col.(r) prof.univ.dr. Lucian Stăncilă, *Factori de risc la adresa securității României*, articol publicat în *Factorii de risc ce pot afecta interesele României în contextul aderării la Uniunea Europeană*, simpozion științific, București, 21 iunie 2007, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 13.

¹⁷ Hotărârea nr.36 din 18 decembrie 2001 privind adoptarea Strategiei de Securitate Națională, publicată în Monitorul Național nr.822 din 20 decembrie 2001, pct. 4.

¹⁸ *Strategia de Securitate Națională a României. România Europeană, România euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică, mai sigură și prosperă*, Președintele României, 2006, p. 8.

Evantaiul riscurilor la adresa securității este larg; literatura de specialitate evidențiază mai multe criterii de clasificare a riscurilor. Demersul științific își propune aprofundarea riscurilor de natură politică care ocupă un loc aparte, „deși din diverse „rațiuni” guvernării ocolesc modalitățile de a orienta atenția opiniei publice asupra unor astfel de riscuri la adresa securității naționale care există sau ar putea exista în ipostaze diverse”¹⁹.

Riscurile politice la adresa securității României pot produce consecințe grave tuturor subsistemelor sistemului social global și pot veni din mediul intern și din cel extern (tabelul nr.1).

Tabelul nr. 1

**Riscurile de natură politică
la adresa securității României**

Mediul din care provin	Riscuri propozabile	Efecte propozabile
INTERN	Instabilitatea politică, criza de autoritate a instituțiilor puterii, infrastructura strategică slab dezvoltată.	1. Dezechilibre grave în toate subsistemele sistemului social global; 2. Confruntări politice; 3. Corupție politică. 4. Menținerea și adâncirea unor decalaje interne; 5. Instabilitate politică. 6. Mentalități și atitudini antiorganizaționale și entropice.
	Disfuncționalități cauzate de imaturitatea democratică	
	Carențele cadrului legislativ; Aplicarea insuficientă a sistemului legislativ și a promovării culturii și supremației legii.	
	Lipsa de claritate a interesului național, a voinței și responsabilității politice.	
	Neînțelegerea și nesprijinirea consensuală a politicii de securitate.	

¹⁹ Gl.bg. (r.) dr. Gheorghe Crețu, *Riscuri la adresa securității naționale*, Editura Silvy, București, 2006, p. 141.

EXTERN	Tendințele revizioniste privind granițele stabilite prin tratatele internaționale și încercarea de schimbare a hărții politice a regiunii unde se află România	1. Neîndeplinirea obligațiilor asumate pe plan internațional. 2. Activitățile teroriste și extremiste. 3. Crima organizată transnațională. 4. Atentatele biologice și ecologice. 5. Nepromovarea intereselor naționale. 6. Conflictele și instabilitatea politică. 7. Decalajele politice, economice, sociale etc. dintre state. 8. Limitarea accesului statului român la resurse vitale pentru populație și economie. 9. Izolarea politică.
	Transferarea problematicii minorităților naționale în domeniul politic și al securității.	
	Refacerea unor vechi alianțe sau crearea unor noi din care nu fac parte toate statele interesate.	
	Reactualizarea politicii zonelor de influență și sprijinul diferențiat din partea statelor occidentale și aplicarea unor tratamente discriminatorii.	
	Acceptarea unor înțelegeri și acorduri în contradicție cu obiectivele securității României.	
	Tergiversarea unor acorduri internaționale și aprecieri greșite de către organele de decizie a contextului politic în detrimentul interesului național.	
	Inadecvarea organismelor internaționale la contextul politic subregional regional și global.	

În mediul actual de securitate complex, nesigur și influențat de fenomenul globalizării și al terorismului este dificil de prevăzut și apreciat care dintre factorii de risc se pot transforma în amenințări la adresa securității României.

Cu toate acestea, actuala Strategie de Securitate Națională a României precizează principalele riscuri și amenințări ce pot pune în pericol securitatea națională a României:

- *terorismul internațional*: considerat cea mai gravă amenințare la adresa vieții și libertății oamenilor, a democrației și celorlalte valori fundamentale pe care se întemeiază comunitatea democratică a statelor euroatlantice. La nivel global, terorismul internațional a căpătat noi valențe și dimensiuni, fenomenul fiind foarte greu de controlat, exemplele cele mai semnificative privind diversitatea formelor și procedeele de acțiune fiind

materializate în acțiuni de amploare și cu efecte dramatice (Statele Unite ale Americii, Spania, Irak, Marea Britanie, Egipt etc.). Terorismul poate lovi oriunde și oricând; această realitate a făcut ca lupta împotriva terorismului să devină o prioritate la nivel național, ca parte a efortului internațional și a solidarității împotriva acestui flagel. Țara noastră participă la elaborarea și la adaptarea deciziilor comune în domeniul prevenirii și combaterii terorismului internațional în interiorul și în afara spațiului euroatlantic și participă la acțiuni pentru contracararea terorismului în cadrul coalițiilor pe baza deciziilor politice.

- *proliferarea armelor de distrugere în masă*: armele nucleare, chimice, biologice și radiologice constituie o altă amenințare deosebit de gravă sub raportul potențialului de distrugere, întrucât prin intermediul acestora un grup terorist de mici dimensiuni poate provoca pierderi care anterior nu puteau fi provocate decât de armate ale unor state naționale. România, consecventă politicii sale de securitate și de înțelegere cu toate statele lumii, consideră că participarea la programele de neproliferare se realizează prin revigorarea acțiunilor tradiționale (activități politice și diplomatice, acorduri privind controlul armamentelor și exporturilor) și armonizarea mecanismelor și proceselor naționale cu cele ale Alianței Nord-Atlantice, Uniunii Europene, Organizației Națiunilor Unite și Agenției Internaționale pentru Energie Atomică.

- *conflictele regionale*: au un puternic substract politic și alături de alte stări tensionate, tendințe separatiste, dispute teritoriale și situații de instabilitate prezente în proximitatea României generează incertitudine, irosirea resurselor și perpetuarea sărăciei; în același timp, alimentează alte forme de criminalitate și violență și favorizează terorismul. România a atras atenția comunității internaționale, Uniunii Europene și Alianței Nord-Atlantice asupra pericolului pe care îl reprezintă conflictele înghețate, și în mod deosebit, conflictul transnistrean.

- *criminalitatea transnațională organizată*: se află în evoluție și influențează politic statele și activitatea instituțiilor democratice, incluzând și forme perfecționate de corupție. Prin Legea nr.565 din 16 octombrie 2002 (publicată în Monitorul Oficial nr.813 din 8 noiembrie 2002), România s-a alăturat luptei mondiale împotriva criminalității transnaționale organizate.

Guvernarea inefficientă este considerată o amenințare la adresa securității României. Manifestările de clientelism politic, ineficiența administrației publice, tendințele autoritariste și lipsa de transparență și responsabilitate publică, constituie efectul deficitului democratic și al corupției instituționale, care determină subminarea încrederii cetățenilor în instituțiile publice. Corupția va fi combătută în momentul în care va exista voința politică pentru eliminarea ei.

România, în condițiile apartenenței la Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică trebuie să-și mențină și apere identitatea națională; practic identitatea noastră națională nu trebuie să fie amenințată sau diminuată ca urmare a integrării europene. În condițiile în care o țară europeană se simte amenințată în identitatea ei poate recurge la reacții care să afecteze securitatea și stabilitatea Europei. Interesul general este pentru o Europă unită, puternică și competitivă și pentru o identitate europeană bine definită; în acest scop „este extrem de important ca identitățile naționale să fie rezervate, afirmate și echitabil integrate la nivel continental”²⁰. Participarea structurilor militare românești la diferite misiuni (umanitare, de menținere a păcii, lupta împotriva terorismului etc.), precum și activitățile desfășurate în afara țării pe linie culturală, diplomatică etc. au făcut cunoscute valorile tradiționale românești și ne-au pus în contact cu principiile, normele și valorile democratice promovate de Alianța Nord-Atlantică și de Uniunea Europeană. Păstrarea identității naționale este și trebuie să rămână un obiectiv permanent al României.

Introducerea, după anul 1990, a conceptului de *amenințare la adresa securității naționale* prin Legea nr.51 din 29 iulie 1991 (art. 3 enumeră faptele și manifestările care se constituie în amenințări la adresa securității naționale) poate fi explicat prin faptul că „s-a creat cadrul juridic fundamental nou în ceea ce privește apărarea securității naționale”²¹. Constituția României (art.30 alin.7 pct.2) consacră o amenințare la adresa securității naționale, potrivit căreia „sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitare la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică”.

*Factorii*²² care determină intensitatea unei amenințări la adresa securității politice sunt: specificitatea identității amenințării, probabilitatea îndeplinirii, gravitatea consecințelor, apropierea amenințării în timp și spațiu, percepția amenințării amplificată sau nu de circumstanțe istorice.

Amenințările la adresa securității politice a României pot definite în termeni de suveranitate, independență și integritate teritorială sau pot fi definite ca fiind amenințări „îndreptate împotriva stabilității organizaționale a statului”²³. Așadar, majoritatea amenințărilor politice sunt îndreptate împotriva ordinii de drept, iar „ținta amenințărilor politice o constituie

²⁰ Ilie Bădescu, Ioan Mihăilescu, Ionel Nicu Sava, *Geopolitică, globalizare, integrare*, Editura Mica Valahie, București, 2003, p. 314.

²¹ Col. Emil Olaru, *Amenințările la adresa securității naționale*, lucrare prezentată în cadrul simpozionului de comunicări științifice, Buzău, 1 iulie 2006, Editura Școlii de Aplicație a Forțelor pentru Operații Speciale „General-maior Grigore Bastan”, p. 81.

²² Barry Buzan, *op.cit.*, p. 142.

²³ *Ibidem*, p.126.

identitatea națională a statului; pot avea caracter ideologic sau național și pot fi intenționale și structurale.”²⁴

Scopul amenințărilor politice îl constituie statul, identitatea națională, ideologia ce îl susține și instituțiile prin care statul se exprimă, iar modalitatea de punere în practică a amenințărilor politice este variată: presiuni asupra organelor politice de decizie în favoarea unei anumite politici, răsturnarea guvernului, distrugerea structurii politice, izolarea politică a statului în cauză, suspendarea sau excluderea din structurile de securitate etc.

Categoria amenințărilor politice intenționale include²⁵:

- amenințările generate de natura regimului politic (dictatorial, fundamentalist);
- nrecunoașterea diplomatică a statului;
- intervențiile politice specifice din partea unui stat în afacerile interne ale altui stat;
- propaganda ostilă;
- sprijinul multilateral acordat unor grupări politice antistatale;
- crearea de grupări interne, ostile statului național;
- suspendarea sau excluderea din diferite organisme de securitate;
- influențarea elaborării unor recomandări și rezoluții ale unor organisme internaționale defavorabile pentru statul vizat.

Amenințările politice structurale²⁶ derivă din evoluția sistemului social global în care anumite entități pot deveni anacronice în ansamblul relațiilor bilaterale și pot viza: cosuveranitatea asupra unor teritorii; subordonarea unor partide organizate pe criterii etnice de pe teritoriul altor state; extrateritorialitatea legislativă.

Amenințările politice la adresa identității naționale sunt considerate „cu mult mai directe.”²⁷

În cazul României și Republicii Moldova, națiunea este separată politic de ani buni, istoria comună a celor două țări devenind tot mai mult o istorie paralelă, iar susținerea unei identități separate este „o amenințare politică pentru ambele state”²⁸. România a fost primul stat care a recunoscut

²⁴ Col.prof.univ.dr. Mircea-Dănuț Chiriac, *Riscuri și amenințări la adresa securității României*, articol publicat în Factorii de risc ce pot afecta interesele României în contextul aderării la Uniunea Europeană, simpozion științific, București, 21 iunie 2007, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, pp. 55-56.

²⁵ Col.prof.univ.dr. Ion Irimia, *Aspecte ale insecurității naționale*, articol publicat în Buletinul A.I.S.M. nr.2/2002, p. 15.

²⁶ Col. (r) dr. Grigore Alexandrescu, *Amenințări la adresa securității*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p.13.

²⁷ Barry Buzan, *op.cit.*, p. 127.

²⁸ *Ibidem*, p.193

independența Republicii Moldova (27 august 1991), concepând relațiile diplomatice pe două „coordonate majore”²⁹: afirmarea caracterului special al acestei relații, conferit de comunitatea de limbă, istorie, cultură, tradiții (realități ce nu pot fi eludate sau negate) și dimensiunea europeană a cooperării bilaterale, având la bază obiectivul strategic de integrare în Uniunea Europeană.

Evoluția fluctuantă a relațiilor și animozitățile diplomatice dintre România și Republica Moldova pe fondul alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009, din țara vecină, combinată cu aniversarea a 91 de ani de la unirea Basarabiei cu România, declararea ambasadorului Filip Teodorescu persoană non-grata etc. demonstrează că în relațiile diplomatice dintre cele două țări pot apare „momente de răceală”³⁰. Pentru depășirea unor astfel de momente, factorii politici din cele două țări trebuie să mențină relații normale și să respecte toate libertățile constituționale. În relațiile cu țara vecină, România reafirmă principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite și pe cele ale Actului Final de la Helsinki, chemând, în același timp, toate statele la respectarea integrității teritoriale, suveranității și independenței Republicii Moldova și, mai mult, „nu va permite transformarea Prutului într-o nouă cortină de fier”³¹. Din anul 2007, relațiile Republicii Moldova cu România înseamnă și relații cu Uniunea Europeană. România, cum prevede Strategia de Securitate Națională, are o datorie politică și morală de a sprijini Republica Moldova pe tot parcursul procesului de modernizare, democratizare și integrare europeană și susține din punct de vedere politic, economic și diplomatic principiul suveranității și integrității teritoriale.

După căderea comunismului, o serie de parlamentari au atras atenția asupra demersurilor de destabilizare desfășurate de Uniunea Democrată a Maghiarilor din România (de exemplu: referendumul inițiat în Transilvania privind autonomia așa-zisului ținut secuiesc, declarațiile separatiste ale reprezentanților U.D.M.R). Deși nu s-au concretizat în amenințări la adresa securității politice a României, astfel de demersuri escaladează tendințele naționaliste și constituie demersuri deosebit de periculoase față de politica de securitate a României și față de politica de stabilitate și securitate a Uniunii Europene în Balcani. „UDMR-ul forțează prin toate mijloacele provocarea unui conflict în cadrul U.E., pe teritoriul României, în Transilvania. Pentru a

²⁹ Sursa: <http://www.mae.ro> accesat pe 28 aprilie 2009.

³⁰ Parlamentarul Iurie Roșca din Republica Moldova, aflat în vizită la Iași a declarat că „suntem moldoveni acolo, dar, mental și ca gândire, suntem români”, completând că în ultima perioadă „relațiile Republicii Moldova cu România s-au răcit considerabil”. Sursa: <http://www.infonews.ro>, accesat pe 27 aprilie 2009.

³¹ Din mesajul președintelui României, Traian Băsescu, prezentat în fața Camerelor reunite ale Parlamentului României în data de 14 aprilie 2009. Sursa: <http://www.presidency.ro>, accesat pe 20 aprilie 2009.

avea un motiv să pună pe agenda Uniunii Europene un nou conflict interetnic, fără a ține cont că U.E. este sătulă de astfel de situații, U.D.M.R. încearcă să creeze instabilitate în regiunea Balcanilor, pe teritoriul României”³².

Evenimentele recent petrecute dintre România și Ucraina legate pe Canalul Bâstroe și de respectarea drepturilor minorităților românești din Ucraina, indică faptul că doar calea diplomatică este soluția cea mai bună. În acest sens, România nu va folosi statutul de membru al Uniunii Europene și cel al Alianței Nord-Atlantice de a bloca aderarea Ucrainei, în scopul de a o obliga să respecte tratatele și angajamentele internaționale.³³

Prin politicile și acțiunile desfășurate, România promovează strategii politice și diplomatice și se implică eficient în funcționarea mecanismelor care vizează soluționarea prin mijloace pașnice a riscurilor și amenințărilor la adresa securității politice. Interesul țării pe plan extern este ca procesul de lărgire a acelor două organizații să nu conducă la crearea unor noi linii de separație.

Pentru contracararea riscurilor, vulnerabilităților și amenințărilor la adresa securității politice a României se pune accent atât pe latura anticipativă și preventivă, cât și pe cunoașterea aprofundată și extinsă, domeniu în care serviciile de informații au un rol important, de avanpost în menținerea securității. Gestionarea eficientă a riscurilor, vulnerabilităților și amenințărilor la adresa securității României se poate realiza numai în cadrul unei alianțe politico-militare credibile, capabilă să acopere întreaga arie de interes și responsabilitate a membrilor săi.

BIBLIOGRAFIE

- Col.(r.) dr. Alexandrescu Grigore, *Amenințări la adresa securității*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.
- Bădescu Ilie, Ioan Mihăilescu, Ionel Nicu Sava, *Geopolitică, globalizare, integrare*, Editura Mica Valahie, București, 2003.
- Boncu Simion, *Securitatea europeană în schimbare. Provocări și soluții*, Editura Amco Press, București, 1995.
- Buzan Barry, *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2000.

³² Din intervenția doamnei Mira Anca Victoria Mărculeț Petrescu referitoare la Conferința președinților Comisiilor de politică externă care a avut loc la Berlin între 26-27 februarie 2007. Sursa: <http://www.cdep.ro/06>, accesat pe 7 mai 2009.

³³ Sursa: <http://www.gandul.info>, accesat pe 6 mai 2009.

- Gl.bg.(r.) dr. Crețu Gheorghe, *Riscuri la adresa securității naționale*, Editura Silvy, București, 2006.
- Duțu Petre, *Mediul de securitate în contextul globalizării și integrării regionale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.
- Col. Olaru Emil, *Amenințările la adresa securității naționale*, lucrare prezentată în cadrul simpozionului de comunicări științifice, Buzău, 1 iulie 2006, Editura Școlii de Aplicație a Forțelor pentru Operații Speciale „General-maior Grigore Bastan”.
- Sava Ionel Nicu, *Studii de securitate*, Centrul Român de Studii Regionale, București, 2005.
- *** *Factorii de risc ce pot afecta interesele României în contextul aderării la Uniunea Europeană*, simpozion științific, București, 21 iunie 2007, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.
- Constituția României*, Editura Nicora, București, 2003.
- Carta Albă a Securității și Apărării Naționale*, București, 2004.
- Strategia de Securitate Națională a României. România Europeană, România Euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică, mai sigură și prosperă*, adoptată de către Consiliu Suprem de Apărare al Țării prin Hotărârea nr.62 din 17 aprilie 2006.
- Buletinul A.I.S.M.* nr.2/2002.
- Noua Revistă Română*, nr.3-4/1996.
- Surse internet: <http://www.presidency.ro>, accesat pe 20 aprilie 2009
- <http://www.infonews.ro>, accesat pe 27 aprilie 2009
- <http://www.mae.ro>, accesat pe 28 aprilie 2009
- <http://www.gandul.info>, accesat pe 6 mai 2009
- <http://www.cdep.ro/06>, accesat pe 7 mai 2009

DIPLOMAȚIA MILITARĂ – FACTOR DE PREVENIRE A CONFLICTELOR MILITARE

MILITARY DIPLOMACY – PREVENTION FACTOR OF MILITARY CONFLICTS

Lt.col.drd. Filofteia MÎNICAN *

Biroul Național de Codificare

Diplomația militară românească a avut de la începuturile sale o contribuție importantă la dezvoltarea relațiilor externe ale statului român, la informarea conducerii statului și a armatei cu date, fapte și concluzii de ordin militar în vederea adoptării celor mai eficiente decizii politico-militare.

From its beginnings, Romanian military diplomacy had an important contribution in promoting the external relations of the Romanian state in providing the state leaders and the Armed Forces with information, facts and conclusions in order to adopt the most efficient military-political decisions.

Cuvinte cheie: diplomație, diplomație militară, diplomația apărării, atașat militar, diplomație preventivă, diplomație coercitivă.

Keywords: *diplomacy, military diplomacy, defence diplomacy, military attaché, prevention diplomacy, coercive diplomacy.*

Folosită încă din antichitate, diplomația are un rol important și în prezent pe multiple planuri. Prin activitatea de influențare a deciziilor și a comportamentului guvernelor și a oamenilor prin dialog, negociere și alte măsuri care nu implică acte de violență, diplomația poate fi o deschidere a reglementării relațiilor dintre toate statele. Diplomația, prin șansele oferite, în primul rând pentru cunoașterea altor lumi, oameni și obiceiuri, este „cel mai bun mijloc pe care civilizația a fost capabilă să-l inventeze pentru a veghea ca relațiile internaționale să nu fie guvernate numai de forță”¹.

* e-mail: minicanfilofteia@yahoo.com

¹ Ioan Gâf-Deac, Ioan I. Gâf-Deac, *Managementul activităților diplomatice*, Editura Economică, București, 2001, p. 19, apud. Catherine Păvăloiu, *Diplomația-structură istorică și activitate*, articol publicat în Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I” nr.4/2007, p. 407.

Scurt istoric al diplomației militare românești

Diplomația militară este la fel de veche ca pacea și războiul. Toate războaiele au fost însoțite de încercări de amenințare sau de descurajare a unei părți de cealaltă (componente ale diplomației coercitive) sau de încercări de găsire a unor soluții de prevenire a războiului sau de găsirea a unor compromisuri, de negocieri pe durata războiului sau la încheierea acestuia (componente ale diplomației preventive).

Birourile atașaturilor militare pe lângă ambasade au apărut în secolul al XIX-lea, practica aceasta fiind inaugurată de Austria, Prusia și Rusia. România, asemeni altor state, a preluat această inițiativă. Pe data de 12 noiembrie 1859, prin Înaltul Ordin de Zi nr.83, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a înființat Statul Major General al Armatei Române, în componența căruia intra și Secția a II-a, primul organ de informații al Armatei Române, care avea printre alte componente și atașatura militară.

În anul 1860, domnitorul Alexandru Ioan Cuza trimite primul reprezentant al Armatei Române într-o țară străină, Franța, pe căpitanul Ioan Alecsandri, fratele poetului Vasile Alecsandri. Pentru a-i spori importanța pe lângă Napoleon al III-lea, căpitanul Ioan Alecsandri este avansat succesiv la gradele de maior și locotenent-colonel. În poziția deținută, locotenent-colonelul Ioan Alecsandri a contribuit la consolidarea actului unirii pe plan internațional și la dezvoltarea relațiilor militare româno-franceze.

Pe baza Regulamentului cu privire la rangul reprezentaților diplomatici elaborat în cadrul Congresului de la Viena, din anul 1815, Marele Stat Major elaborează în anul 1822 Regulamentul pentru atașații militari români, care prevedea că „ofițerii de stat major primesc misiuni pe lângă legațiile române din străinătate sau pe lângă ministerele de război străine, și raportează periodic ministrului de război datele privind compunerea armatei sale, organizarea lor, metodele de recrutare și înaintarea în grad, îmbrăcămintea, echipamentul și armamentul.”²

În anul 1875, Ministerul de Război al României a acreditat pe lângă Înalta Poartă pe generalul Ioan Ghica ca trimis militar la Constantinopol, iar în anul 1877 îl numește șeful misiunii diplomatice române, în Rusia.

În octombrie 1878 este numit primul atașat militar român în străinătate, la Constantinopol, în persoana maiorului Romulus Magheru, iar în anul 1879 este acreditat la Paris în funcția de atașat militar căpitanul Pavel Sănătescu. Treptat sunt deschise și alte posturi, astfel încât înaintea și pe timpul primului război mondial, România avea atașați militari acreditați în: Anglia, Austro-Ungaria, Belgia, Bulgaria, Franța, Germania, Grecia, Italia, Serbia, Japonia, Norvegia, Rusia, Statele Unite ale Americii și Turcia.

² Sergiu T. Medar, *Diplomația apărării*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2006, p. 21.

O nouă formă a regulamentului atașărilor militare apare în anul 1892, care prevedea: „întreținerea de relații cordiale cu armata și statul acreditar și corpul diplomaților din acel stat; cunoașterea în amănunt a armatei și țării în care este acreditar, desprinderea concluziilor utile pentru modernizarea înzestrării și a introducerii de noi acte normative în armata română; identificarea oportună a intențiilor de prietenie din partea unor state și armate și cu prioritate a celor cu gânduri ascunse (dușmănoase) mai ales dacă sunt vecine și comunicarea urgentă ministrului de război român, distingând în rapoartele sale „ceea ce a văzut de ceea ce a auzit.”³.

În timpul Primului Război Mondial, atașarii militari au adus o contribuție esențială prin furnizarea de informații de mare valoare în procesul de luare a deciziilor politice și militare și prin medierea unor procese de înzestrare a armatei române cu armament și tehnică militară modernă. Amintim, în acest sens, contribuția următorilor atașați militari: locotenent-colonel Constantin Ionescu-Munte (la Paris), locotenent-colonel Nicolae Arion (la Londra) sau locotenent-colonel Ștefan Holban (la Petersburg).

După terminarea Primului Război Mondial și până în anul 1925 se constată o scădere a numărului de state în care România avea reprezentare diplomatică. În martie 1938, se elaborează un nou regulament pentru atașarii militari, aeronautici și navali din străinătate, valabil până în anul 1946.

În ajunul declanșării celui de-al doilea război mondial, România a avut acreditarți atașați militari în 25 de țări: Anglia, Austria, Albania, Bulgaria, Belgia, Cehoslovacia, Danemarca, Elveția, Franța, Finlanda, Germania, Grecia, Italia, Iugoslavia, Japonia, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, Spania, Slovacia, Statele Unite ale Americii, Suedia, Turcia și Ungaria. Informațiile furnizate în perioada premergătoare și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial sunt dovada profesionalismului și devotamentului atașărilor militari.

La 1 iulie 1945, atașatura militară a României a fost desființată, activitatea atașărilor militare fiind reluată în anul 1947, când au fost deschise 14 posturi de atașați militari. După anul 1968, aceasta s-a extins, ajungând ca în anul 1977 armata română să aibă atașați militară în 48 de state (30 cu rezidență în țara de acreditar și 18 cu extindere de acreditar). Ulterior, conducerea politică a statului, decide reducerea numărului de atașați militari, astfel încât, în anul 1989, armata română avea în străinătate doar 4 atașați militari la Belgrad, Budapesta, Berlin și Roma.

După anul 1990, atașatura militară, odată cu întreaga societate românească, cunoaște un amplu proces de transformare. Într-un interval de doi ani sunt redeschise posturi de atașați militari în 26 de țări cu rezidență în țara de acreditar și în 12 țări cu extindere de acreditar. În anul 2005,

³ *Ibidem*, p.21.

Direcția de Informații Militare avea acreditați atașați ai apărării în 48 de țări cu reședință în țara de acreditare și 14 țări cu extindere de acreditare.

Atașatii militari acreditați în străinătate au avut un rol deosebit în promovarea imaginii României și armatei sale în străinătate. Principalele misiuni ale atașatului apărării, militar, aero și naval sunt următoarele: reprezentarea diplomatică; promovarea intereselor industriei române de apărare; culegerea, exploatarea, analiza și transmiterea de informații și consilierea ambasadurii în chestiuni legate de apărare. Comportamentul corect al acestora față de țările Alianței Nord-Atlantice în care erau acreditați a făcut ca Direcția de Informații Militare să capete credibilitate, iar relațiile de cooperare dintre această direcție și structurile omologe din afara țării să se dezvolte substanțial.

În activitatea desfășurată, diplomații militari trebuie să cunoască politica internă și externă a statului propriu și a statului gazdă, precum și a țărilor aliate, neutre sau adverse. „Diplomatul militar este un executant al componentei de apărare a politicii externe a statului, creativitatea și inițiativa sa manifestându-se în modul de a identifica și aplica soluțiile care să conducă la îndeplinirea eficientă a politicii externe a statului.”⁴

Diplomația apărării nu este un atribut exclusiv al atașatilor apărării, militari, aero și navali. Orice militar aflat pe teritoriul unui alt stat și care desfășoară o activitate în scopul evitării conflictelor, îndreptată, deci, către cooperarea militară dintre cele două state, este un diplomat militar. Pentru diplomatul militar, dialogul este cea mai utilă armă: „cu un prieten este necesar, cu un potențial dușman este absolut necesar.”⁵

Rolul și funcțiile diplomației militare românești

Diplomația reprezintă „o instituție dinamică, menită să faciliteze relațiile dintre state, să promoveze scopurile naționale și internaționale ale națiunilor -fie ele țeluri fundamentale, interese vitale sau obiective politice concrete”⁶ și căruia nu i se cere să realizeze imposibilul. Esența diplomației rămâne negocierea, dialogul între state rămâne substanța diplomației⁷.

Diplomația are două componente de bază: diplomația preventivă și diplomația coercitivă. Rolul diplomației apărării apare în ambele componente: componenta coercitivă a diplomației este atributul alianțelor și coalițiilor de state și uneori al statelor mari și puternice; în cadrul diplomației preventive

⁴ *Ibidem*, p.16.

⁵ *Ibidem*, p.15.

⁶ Elmer Plischke, *Modern Diplomacy. The art and the artisans*, Washington D.C., American Enterprise Institute, 1979, p.71-72, apud. prof.univ.dr. Dumitru Maziliu, *Diplomația-drept diplomatic și consular*, Editura Lumina Lex, București, 2003, p. 19.

⁷ Vasile Pușcaș, *Relații internaționale/transnaționale*, Editura Sincron, Cluj-Napoca, 2005, p. 105, 113.

componenta diplomatică militară este cea care realizează climatul de încredere necesar dezvoltării relațiilor politice, economice, financiare și culturale dintre două state, folosind dialogul ca principală modalitate de detensionare a situațiilor.

Considerăm necesară clarificarea diferenței diplomației apărării și diplomației militare:

- *diplomația apărării* este un concept politico-militar care cuprinde toate componentele sistemului de securitate națională și modul în care acestea se reflectă sau sunt interpretate în relațiile internaționale;

- *diplomația militară* este o componentă a diplomației apărării care se referă numai la fenomenul militar și parțial politico-militar. Diplomația militară poate fi definită ca fiind o altă modalitate de executare a unor misiuni de armata unui stat, constând într-un ansamblu de activități și acțiuni desfășurate de instituția militară pe plan intern și extern, pe baza unor tratate și acorduri bilaterale sau multilaterale, cu scopul de a spori încrederea și cunoașterea reciprocă și pentru întărirea securității zonale, regionale și globale.

Activitatea diplomatică, inclusiv cea diplomatică-militară se desfășoară în temeiul unor reglementări internaționale: Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice din 18 aprilie 1961⁸ și Convenția de la Viena cu privire la relațiile consulare din 24 aprilie 1963⁹, precum și al normelor internaționale de curtoazie, care, deși fără caracter juridic, sunt larg aplicate, recunoscându-li-se meritul de a crea și de a menține o atmosferă propice dezvoltării relațiilor dintre state.

Diplomația militară, ca element principal al diplomației apărării, are rolul de a:

- crește încrederea între state;
- asigura activitățile de derulare a controlului armamentelor;
- preveni proliferarea armelor convenționale, a armelor de nimicire în masă, a tehnologiilor nucleare și a tehnologiilor duale;
- preveni surpriza diplomatică, economică, tehnologică, militară;
- preveni sau reduce riscul de izbucnire a conflictelor;
- limita evoluția și efectele conflictelor;
- propune și materializa căi de încetare a conflictelor;
- asigura condițiile de revenire la situația de pace;
- impune, menține și consolida pacea;
- asigura aplicarea principiilor dreptului internațional și umanitar în acțiunile militare.

⁸ România a ratificat Convenția prin Decretul Consiliului de stat nr.566 din 4 iulie 1968, publicat în Buletinul Oficial nr.89 din 1968.

⁹ România a ratificat Convenția prin Decretul Consiliului de stat nr.481 din 1971, publicat în Buletinul Oficial nr.10 din 28 ianuarie 1972.

Problematica militară a constituit o preocupare în cadrul politicii externe a statului român, iar rezultatele deosebite obținute în diferite domenii militare, la care se adaugă tendința de implicare a diplomației în menținerea păcii și securității internaționale, a condus la folosirea experților militari în cadrul misiunilor diplomatice.

Politica promovată și apărută de diplomația militară românească nu diferă de cea a statului român și se circumscrie contextului actual al relațiilor interstatale, întrucât omenirea acționează pentru înlăturarea violenței, pentru scoaterea în afara legilor a războaielor și pentru asigurarea unui climat de pace și înțelegere.

Funcțiile diplomației militare derivă din politica externă a statului român, diplomații militari acoperind domeniul politico-militar și militar al acesteia.

Prin urmare, principalele funcții ale diplomației militare românești sunt:

a) reprezentarea armatei în exterior, prin organisme oficiale, precum atașatura militară, misiuni militare și reprezentanți pe lângă diferite organizații militare și de securitate internațională;

b) întreținerea și dezvoltarea relațiilor de prietenie și de colaborare cu armatele statelor aliate, partenere și prietene;

c) participarea la realizarea dialogului, parteneriatului și cooperării cu unele organizații militare și de securitate internațională;

d) apărarea și promovarea intereselor statului român în raporturile cu subiecții militari și politico-militari ai relațiilor internaționale;

e) negocierea și încheierea de tratate și acorduri internaționale de natură militară și politico-militară;

f) informarea, prin mijloace licite, în conformitate cu Convenția de la Viena asupra evoluțiilor politico-militare și militare din statul acreditant ca și a evoluțiilor politico-militare și militare de interes pe plan internațional;

g) participarea la conferințe, seminarii internaționale, mese rotunde, expoziții și alte manifestări publice cu tematică politico-militară sau militară;

h) participarea cu trupe și/sau observatori la exercițiile organizate de alianțe/coaliții sau la exerciții organizate de state cu care România are relații de colaborare militară;

i) participarea cu trupe și/sau observatori militari la misiuni reale în cadrul alianțelor sau coalițiilor din care România face parte.

În activitatea desfășurată, atașații militari dovedesc că au o pregătire multilaterală și că dispun de calități care să le permită înțelegerea exactă a mentalității celor cu care vin în contact. Activitatea pe care o desfășoară un ofițer la post presupune contacte numeroase cu diplomați străini, militari și civili. Misiunea atașatilor militari este de a contribui, în calitate de experți, la activitatea ambasadelor, a șefilor misiunilor diplomatice, prin desfășurarea

activității de informare asupra situației și evoluției evenimentelor ce au loc în statul de acreditare și prin dezvoltarea relațiilor militare cu armata țării de acreditare. După anul 1990, procesul de reformă al armatei a fost sprijinit puternic de atașatii apărării prin informațiile oferite referitoare la modul în care sunt organizate armatele statelor Alianței Nord-Atlantice și prin contactele numeroase ce au permis personalităților politico-militare române să se întâlnească cu omologii din străinătate.

Nu doar atașatii militari contribuie la bunul mers al diplomației militare, ci toți militarii români. Fiecare militar român participant la misiuni în teatrele de operații din Kosovo, Afganistan, Irak sau la misiunile desfășurate sub egida NATO, ONU sau UE a dovedit că este și un diplomat militar. Participând la misiunile internaționale, militarii români au stabilit relații de colaborare cu militarii altor state și au câștigat, prin efortul depus, respect atât la nivel multinațional, cât și la nivel NATO. Participarea României la Programul Parteneriat pentru Pace (PfP) a cunoscut o creștere semnificativă cantitativ și calitativ. Menționăm că în perioada 1994-2001, participarea românească în cadrul PfP a însemnat mai mult de 2.900 de activități¹⁰.

O succintă evaluare a participării României cu ofițeri de stat major în comandamente multinaționale în perioada 1991-2009, permite desprinderea următoarelor concluzii și considerații de ordin general¹¹:

- prezența română la activitățile menționate mai sus a fost apreciată de către factorii de conducere NATO atât la fața locului, cât și prin scrisorile de mulțumire adresate ministerului apărării naționale sau șefului Statului Major General;
- activitățile desfășurate în cadrul parteneriatului, misiunilor de menținere a păcii, de stabilizare a forței și reconstrucție a armatelor naționale (Afganistan și Irak) au constituit un prilej de cunoaștere a altor părți, a problemelor de abordare și execuție, ca și un util schimb de experiență în cele două domenii de referință;
- învățămintele desprinse în urma desfășurării diverselor activități au fost transmise structurilor implicate, în vederea informării sau transpunerii lor în practică;
- exercițiile cu participare multinațională de forțe, ca și operațiunile reale de menținere a păcii, căutare-salvare și cu caracter umanitar, au contribuit la realizarea interoperabilității în gândire și acțiune, standardizarea echipamentelor și sistemelor de lucru etc.

¹⁰ Constantin Hlihor, *România. Căderea comunismului și nașterea democrației 1989-2000*, Editura Universității din București, 2006, p.351.

¹¹ Sursa: <http://www.mae.ro>, accesat pe 2 iulie 2009.

Toate acestea dovedesc că diplomația militară rămâne un factor de prevenire a conflictelor militare, iar interesul național este unicul obiectiv după care își ghidează activitatea.

Diplomația românească a căutat să răspundă nevoilor instituțiilor europene și euroatlantice de a avea un mediu de stabilitate și securitate. În cadrul acesteia, diplomația militară ocupă un loc de cinste. De la primul reprezentant militar român trimis în străinătate în epoca modernă (căpitanul Ioan Alecsandri pe lângă misiunea diplomatică din Franța, în 1860) și de la primul atașat militar propriu-zis (maiorul Romulus Magheru, la Constantinopol, în 1878) până la ultimul acreditat din zilele noastre, atașatii militari români au avut o contribuție importantă la dezvoltarea relațiilor militare externe ale statului român, la informarea conducerii statului și a armatei cu date, fapte și concluzii de ordin militar în vederea adoptării celor mai eficiente decizii politico-militare. Trebuie evidențiat și faptul că diplomația militară se dovedește esențială în lupta împotriva terorismului internațional. Atașatii apărării și fiecare militar, în particular, își aduc contribuția pentru succesul acestei lupte. Fără diplomație nu este posibilă formarea unei coaliții împotriva terorismului.

BIBLIOGRAFIE

- Duțu Alesandru, Lenuța Nicolescu, Alexandru Oșca, *Atașatii militari transmit... (1938-1944)*, Editura Europa Nova, București, 2001.
- Hlihor Constantin, *România. Căderea comunismului și nașterea democrației 1989-2000*, Editura Universității din București, 2006.
- Medar Sergiu T., *Diplomația apărării*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2006.
- Prof.univ.dr. Maziliu Dumitru, *Diplomația - drept diplomatic și consular*, Editura Lumina Lex, București, 2003.
- Pușcaș Vasile, *Relații internaționale/transnaționale*, Editura Sincron, Cluj-Napoca, 2005.
- Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, nr.4/2007.
- Surse internet: <http://www.mae.ro>, accesat pe 2 iulie 2009.

O NOUĂ ABORDARE A SECURITĂȚII – ABORDAREA CUPRINZĂTOARE

A NEW SECURITY APPROACH – COMPREHENSIVE APPROACH

Lt.col. Gigel ABAGIU*
Ministerul Apărării Naționale

Conceptul *Abordarea Cuprinzătoare*** a securității ocupă astăzi agendele de securitate ale tuturor organizațiilor care au ca obiective securitatea și stabilitatea. Acest concept este de o importanță vitală, nu numai pentru Alianța Nord-Atlantică, sau pentru fiecare membru al său, ci pentru întreaga comunitate internațională. Esența acestui concept rezidă în coordonarea eficientă, în fapt coordonarea cooperării elementelor militare cu cele civile. Considerăm importantă înțelegerea acestui concept pentru că acesta reprezintă nu numai recunoașterea faptului că instrumentul militar, de unul singur, nu mai poate avea succes în conflictele noului mileniu, ci pentru că exprimă în modul cel mai relevant implicațiile schimbărilor din mediul de securitate asupra acțiunilor militare.

The comprehensive Approach concept is on the security top-agenda of all organizations whose objectives are security and stability nowadays. This concept is a vital one, not only for the North-Atlantic Alliance, or for each member of it, but for entire international community. The core of this concept lies in effective coordination, in fact the coordination of cooperation between the military and civil elements. Understanding this concept means admitting that the military instrument, alone, does not meet the new conflicts of the millennium anymore, but expresses in the most comprehensive manner the implications of security environment transformations over the military actions.

Cuvinte cheie: securitate, coordonare, cooperare, elemente militare, elemente civile, contribuția NATO.

Keywords: security, coordination, cooperation, military elements, civil elements, NATO contribution.

* e-mail: abagiugigel@yahoo.com

** Am preferat utilizarea sintagmei *abordare cuprinzătoare* celei de *abordare comprehensivă*, care este utilizată frecvent și în limba română, chiar pe unele pagini web oficiale, deoarece, conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române, Editura Univers Enciclopedic, 1998, p. 204, termenul de *comprehensiv* are semnificația următoare: care se poate înțelege ușor, clar, inteligibil, pătrunzător; ori sensul termenului *cuprinzător* este acela de integrator, sistemic, mult mai potrivit în contextul actual.

Operațiile militare desfășurate încă din anii '90 au evidențiat necesitatea abordării mai largi a managementului crizelor și rezolvării conflictelor. O astfel de abordare cuprinzătoare urmărește integrarea, în situațiile de criză, a instrumentelor militare și nemilitare utilizate în prevenirea conflictelor, stabilizare și reconstrucție, ca și în procesele privind buna guvernare și dezvoltarea economică și socială.

Aceste instrumente ar trebui asigurate de către Comunitatea Internațională, într-o manieră concertată și o strânsă cooperare cu guvernul-gazdă. Multe elemente ale unei abordări cuprinzătoare sunt deja puse în practică și funcționează în diferite teatre de operații, unele concepute și implementate ad-hoc, altele deja planificate, însă cu diferite grade de eficiență.

Poate că noutatea acestui concept al abordării cuprinzătoare rezidă tocmai în sublinierea importanței și întărirea planificării și optimizării implementării, în conducerea operațiilor de stabilizare și a eforturilor de reconstrucție.

NATO a condus operații în mod continuu, încă din anul 1992, prima dată în Balcani și, din anul 2003, în afara Europei. Lecțiile învățate în teatrele de operații din Kosovo, Bosnia și Herțegovina, Afganistan, ca și cele din Pakistan, din anul 2005 (ajutor în caz de dezastru), precum și în urma operațiilor de sprijin ale Uniunii Africane, în Darfur, au relevat faptul că NATO nu acționează ca singur actor în teatru, ci alături de alți actori ai comunității internaționale. Totodată, realitatea demonstrează că progresele obținute în urma consultării și cooperării cu alte organizații internaționale, deopotrivă guvernamentale sau neguvernamentale, prezente în aria de operații sunt semnificativ mai mari decât cele obținute prin eforturi unilaterale.

Astfel, la summit-ul de la Riga, din luna noiembrie 2006, șefii de state și de guverne ai țărilor membre NATO au decis că trebuie concepută și dezvoltată în regim de urgență o politică, dar și proceduri care să stabilească contribuția NATO la o abordare cuprinzătoare, cu aplicativitate directă în Afganistan și Kosovo. Considerăm important de subliniat faptul că filosofia care stă la baza abordării NATO este aceea a cooperării cu alte organizații internaționale, și nu a conducerii lor.¹

Ca urmare, șefii de state și de guverne au aprobat o nouă Directivă a Politicii Generale (Comprehensive Political Guidance - CPG)². Această directivă asigură cadrul transformării continue a Organizației Nord-Atlantice

¹ *Comprehensive Political Guidance*, <http://www.nato.int/docu/basic/txt/b061129e.htm>, http://www.nato.int/issues/com_political_guidance/index.html, <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0C54E3B3-1E9C-BE1E-2C24-A6A8C7060233&lng=en&id=39778.pdf>, The Quarterly Journal Summer, 2007, pp. 87-93, accesat la 06.02.2009.

² *Ibidem*.

și stabilește prioritățile privind problemele legate de capacitățile necesare acestui scop, menționând totodată că, în ceea ce privește NATO, contribuția alianței se va reflecta în creșterea importanței operațiilor de stabilizare și a sprijinului eforturilor de reconstrucție post-conflict. Directiva ilustrează astfel recunoașterea de către statele membre ale alianței a importanței relației civil-militare, atât în teatru, cât și la nivelul Cartierului General al NATO (NATO HQ), stabilit la Bruxelles.

În opinia lui R. Schuwirth³, importanța acestui document constă în recunoașterea faptului că Alianța își focalizează eforturile pe operațiile de răspuns la crize, pe lângă misiunea sa principală, de apărare colectivă. Totodată, subliniază necesitatea unei abordări bazate pe efecte, vizând o mai bună coordonare și cooperare a tuturor instrumentelor de putere, în scopul obținerii efectelor dorite. În același context, relevă necesitatea dobândirii capacităților necesare de a conduce operații expediționare multinaționale, în mod rapid și eficace, de a descuraja, respinge, apăra și proteja împotriva terorismului, de a contribui la protejarea teritoriului Alianței și a populațiilor țărilor membre, de a sprijini în mod consecvent orice formă de efort de reconstrucție și stabilizare.⁴

Deși toate statele membre recunosc necesitatea unei astfel de abordări, există încă viziuni diferite asupra concepției și implementării, care se pot constitui în impedimente. Dincolo însă de circumstanțe, de mandat și de condițiile locale, asigurarea securității este cheia care facilitează eforturile de reconstrucție și dezvoltare și, de aceea, pentru alianță, ca furnizor de securitate, este de o maximă importanță.

NATO recunoaște că angajamentul politico-militar în Afganistan trebuie ghidat de o abordare cuprinzătoare, care să unifice eforturile implicării în teatru cu eforturile diplomatice, cu cele ale altor parteneri, pentru a facilita progresul în implementarea acordului *Afghanistan Compact*⁵, aprobat la Conferința de la Londra, în luna februarie 2006. La această conferință, au participat 66 de state și 15 organizații internaționale. Guvernul din Afganistan, reprezentat de președintele Hamid Karzai, a oferit o imagine de ansamblu asupra evoluțiilor din țară, asupra priorităților și planurilor de dezvoltare economică și politică pentru următorii cinci ani. La sfârșitul

³ General Rainer Schuwirth, Chief of Staff Supreme Headquarters Allied Powers Europe (SHAPE), 2006.

⁴ General Rainer Schuwirth, *From the Balkans to Afghanistan & the Middle East*, 23rd International Workshop on Global Security - Berlin, 18-20 May 2006, <http://www.csd.org/2006book/schuwirth.htm>, accesat la 14.02.2009.

⁵ Afghanistan Peacebuilding, *The London Conference and the Afghanistan Compact*, <http://www.cmi.no/afghanistan/?id=327&The-London-Conference-and-the-Afghanistan-Compact>, accesat la 14.02.2009.

conferinței, delegații au aprobat un acord politic, denumit *Afganistan Compact*, care confirmă angajamentul guvernului afgan și al comunității internaționale de a coopera în vederea instituirii unui regim de pace și securitate în Afganistan, structurat pe principiile statului de drept, care să permită protejarea drepturilor fundamentale ale omului și dezvoltarea economică, socială și politică.

Aceste eforturi de cooperare vizează o gamă largă de inițiative și activități: asistența guvernului afgan în întărirea autorității pe tot cuprinsul țării; facilitarea executării Reformei Sectorului de Securitate (Security Sector Reform-SSR); asigurarea condițiilor de securitate pentru implementarea Strategiei de Dezvoltare Națională a Afganistanului; promovarea dialogului intraregional și cooperarea între Afganistan și vecinii săi, mai ales cu Pakistanul și cu țările membre ale Parteneriatului pentru Pace din Asia Centrală NATO (NATO Partnership for Peace Nations of Central Asia).

În sprijinul acestor obiective, NATO și Afganistan-ul au convenit, în luna septembrie 2006, asupra unui program de cooperare⁶, respectiv Declarația Organizației Tratatului Atlanticului de Nord și Republicii Islamice Afganistan asupra „Cadrului pentru Întărirea Cooperării în Parteneriat” (Framework for Enduring Cooperation in Partnership), semnată între NATO și Afganistan, care se adresează necesităților afgane, cele mai importante aspecte ale cooperării fiind cele referitoare la apărarea reformei, instruire, educație și diplomatie publică. Ele au fost concepute pe principiul respectării proprietății afgane și a rolului operațional al NATO.

NATO recunoaște faptul că o cooperare strânsă și continuă cu liderii afgani și cu alți actori internaționali, cum ar fi Națiunile Unite, Uniunea Europeană, Banca Mondială etc. reprezintă premise ale succesului.

Ca rezultat al acestor inițiative, angajamentul NATO în Afganistan este acum unul multidimensional. Din luna august 2003, când NATO a preluat comanda Forței Internaționale pentru Asistență și Securitate (International Security Assistance Force –ISAF)⁷, alianța și-a extins paleta

⁶ Framework for Enduring Cooperation in Partnership, <http://www.nato.int/docu/update/2006/09-september/e0906a.htm>, accesat la 14.02.2009.

⁷ Misiunea ISAF a fost instituită prin rezoluția nr. 1386 a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite. Aceasta a fost constituită din militari aparținând celor 19 state, care și-au desfășurat activitatea în cadrul operațiunii „FINGAL”. Inițial, mandatul misiunii a fost de șase luni, fiind apoi prelungit prin Rezoluțiile Consiliului de Securitate al O.N.U. cu nr.1413 și nr.1444 din 2002. Operația „ISAF” condusă de NATO are ca principală misiune asigurarea securității în capitala Afganistanului, Kabul și împrejurimile acesteia. La misiunea ISAF, România a angajat forțe încă de la începutul misiunii – februarie 2002, constând într-un pluton de poliție militară, personal de stat major, un detașament de informații militare, două

acțiunilor, în concordanță cu rezoluțiile succesive ale Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite (UN Security Council).

Forța Internațională pentru Asistență și Securitate (ISAF)⁸ rămâne piesa de bază a angajamentului NATO, fiind compus din aproape 65000 de militari din 42 de națiuni contribuitoare, care au trupe dislocate pe tot teritoriul Afganistan-ului (în luna iulie 2009, aria de responsabilitate⁹ -AOR- a ISAF era de 650.000 km²).

Structura de comandă a ISAF-ului include Cartierul General, în Kabul și 26 de Echipa de Reconstrucție Provincială (Provincial Reconstruction Teams - PRTs). Pe măsură ce numărul țărilor membre ale alianței va crește, este de așteptat ca și numărul militarilor din teatru să crească.

Dincolo de Planul de Operații al ISAF (OPLAN), misiunea Forței este aceea de a asigura asistență de securitate, prin securizarea mediului, de a crea și instrui Forțele Afgane de Securitate Națională (Afghan National Security Forces), de a susține și întări autoritatea guvernamentală, în temeiul legilor, prin acțiuni de dezarmare a grupurilor armate ilegale (Disarmament of Illegally Armed Groups - DIAG), îndrumarea Poliției Naționale Afgane, îmbunătățirea securității frontierelor, precum și întărirea eforturilor, în lupta contra narcoticelor, ale guvernului afgan și Națiunilor Unite. Printre alte obiective, instruirea și echiparea Armatei Naționale Afgane, în special instruirea batalioanelor afgane (Afghan National Army - *kandaks*), se realizează cu sprijinul Echipelor Operaționale de Consiliere și Legătură¹⁰ (Operational Mentoring and Liaison Teams - OMLTs).

Echipele de Reconstrucție Provincială se află în fruntea tuturor acestor eforturi ale NATO. Acestea sunt unități mixte, civil-militare, de dimensiuni mici, care asigură asistența autorităților locale în procesul de guvernare și furnizarea de servicii esențiale; reprezintă, practic, interfața între populația locală și prezența internațională în Afganistan. Statele Unite au dislocat prima echipă în Afganistan în anul 2002. În luna martie 2009, activau 26 de astfel de echipe, care acționează sub conducerea ISAF-NATO.

Conform unui studiu elaborat de experții americani¹¹, nu există un concept sau o abordare comună, integrată, a operațiilor sau a structurii acestor

Echipe de Reconstrucție Provincială, o echipă de control trafic aerian, a se vedea <http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=38648&idlnk=&cat=>, accesat la 09.01.2009.

⁸ <http://www.nato.int/ISAF/>, accesat la 14. 02.2009.

⁹ International Security Assistance Force and Afghan National Army, strength & laydown, <http://www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/placemat.pdf>, accesat la 26.07.2009.

¹⁰ NATO in Afghanistan, Operational Mentor and Liaison Team (OMLT) Programme, <http://www.nato.int/issues/afghanistan/factsheets/omlt.html>, accesat la 14. 02.2009.

¹¹ *Afghanistan Study Group Report*, http://www.thepresidency.org/pubs/Afghan_Study_Group_final.pdf, din 30 ianuarie 2008, coord. General James, L. JONES, USMC (RET), Ambassador Thomas R. PICKERING, accesat la 12.01.2009.

echipe. În zona relativ mai calmă din nordul și vestul Afganistanului, echipele aparțin unor țări europene și sunt angajate în operații de menținere a păcii. În sudul și estul Afganistanului, o zonă cu un mare potențial conflictual, echipele (SUA, Marea Britanie, Canada și Olanda) asigură partea civilă a operațiilor de contrainsurgență (COIN Operations). În mod normal, o astfel de echipă este constituită din 80 de persoane – lideri militari, două echipe de resortul Afaceri Civil-Militare, o unitate de protecție a forței de mărimea unui pluton și reprezentanți de la Departamentul de Stat și Agricultură și Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID).

Caracteristica esențială a acestor echipe este faptul că ele trebuie adaptate nevoilor și specificului local și regional. Însă ele au nevoie de un anumit grad de coordonare. În plus, în interiorul acestor echipe nu există un lanț unic de comandă. Reprezentanții agențiilor civile raportează superiorilor lor din ambasade sau din capitalele țărilor de care aparțin. Prioritățile și programele echipelor sunt stabilite în funcție de mediul local, social și politic, de capacitățile și fondurile națiunii care conduce echipa. Mai mult, nu este rațional, conform autorilor, ca distribuția resurselor să se facă în funcție de mărimea fondurilor de care dispune națiunea care conduce echipa. Nu există o coordonare a mecanismului de distribuire a ajutoarelor. În final, dacă nu s-a convenit asupra scopurilor și obiectivelor programelor acestor echipe, este imposibil să se facă o evaluare corectă a acțiunilor desfășurate la nivel local sau la nivel de program.

Scopul acestor echipe în Afganistan este acela de a extinde autoritatea guvernării centrale în toate provinciile. Echipele se concentrează deci pe trei arii: guvernare, reconstrucție și securitate. Pentru a îmbunătăți guvernarea, echipele lucrează cu guvernatorii provinciilor, șefii poliției și consiliile zonale, pentru a mări capacitatea de asigurare a serviciilor.

În reconstrucție, echipele lucrează cu consiliile de dezvoltare zonală pentru dezvoltarea proiectelor și obținerea de fonduri. Ele depind de un vast sistem de surse și programe civil-militare.

Dincolo de asigurarea securității, echipele nu conduc operații de luptă, tip combat, protecția civililor, sau păstrarea ordinii publice și respectarea legii; nu sunt angajate în operații contra narcoticelor. Ele trebuie să reflecte perspectiva strategică a eforturilor NATO în Afganistan, rolul lor desemnat fiind acela conform circumstanțelor locale, conform raportului *Afghanistan Study Group Report*: „Echipele de Reconstrucție Provincială au nevoie de un concept operațional și o structură organizațională comună de bază, la fel și în ceea ce privește scopurile și obiectivele, care trebuie să asigure o gamă standard de servicii.”¹² În mod ideal, consideră autorii raportului, un coordonator

¹² *Afghanistan Study Group Report*,

internațional ar trebui însărcinat cu supravegherea procesului de evaluare, optimizare și realizare a sinergiei mecanismelor echipelor. Ca alternativă, NATO ar trebui să conceapă și să conducă acest proces.

În vederea optimizării eforturilor lor, aceste Echipe de Reconstrucție Provincială trebuie să-și întărească componenta civilă, cu mai mulți experți în reconstrucție, dezvoltare și bună guvernare. Un rol mai mare al părții civile facilitează dezvoltarea nivelului de trai la nivel local.

În domeniul reconstrucției, Echipele de Reconstrucție Provincială sprijină dezvoltarea priorităților stabilite de guvernul afgan, prin reforma Sectorului de Securitate, ajută la extinderea asistenței umanitare, dezvoltarea dialogului cu liderii locali, întăresc autoritatea locală. În timp ce obiectivele militare cad în sarcina ISAF, Reprezentantul Civil Senior al NATO pentru Afganistan¹³ (NATO's Senior Civilian Representative - SCR for Afghanistan) are rolul de a facilita complementaritatea între eforturile NATO și cele ale altor actori internaționali, în sprijinul guvernului afgan și Afghanistan Compact. Totodată, reprezintă și „canalul” direct de comunicare, între guvernul afgan și Cartierul General al NATO, de la Bruxelles.

Această sinergie, între eforturile de asigurare a securității de către militari și de reconstrucție, de către civili, cu aportul autorităților afgane, al Misiunii de Asistență a Națiunilor Unite (United Nations Assistance Mission in Afghanistan) și a organizațiilor neguvernamentale, poate fi considerată un model de materializare a abordării cuprinzătoare.

În Afganistan, ISAF execută o gamă largă de acțiuni militare – de luptă, contra-insurgență, menținere a păcii, reconstrucție și dezvoltare, chiar și ajutor umanitar. În operațiile anterioare, aceste activități se succedau, dar în Afganistan toate aceste acțiuni se execută concomitent. Aceste activități se suprapun, fac dificilă identificarea clară a începutului unei misiuni și sfârșitul alteia, sau separarea liniei între activitățile militare și cele civile.

Inevitabil, presa adesea tinde să se focalizeze pe ceea ce este rău și eșuează în a arăta progresele semnificative pe care angajamentul activ al NATO l-a realizat în Afganistan. Acest progres este, într-adevăr, în unele cazuri, destul de fragil. Dar sunt semne clare de progres în multe zone ale Afganistanului – o funcționare mai bună a instituțiilor; prezența mai multor

http://www.thepresidency.org/pubs/Afghan_Study_Group_final.pdf, din 30 ianuarie 2008, coord. General James L. JONES, USMC (RET), Ambassador Thomas R. PICKERING, p. 24, accesat la 12.01.2009; pentru o mai clară înțelegere a rolului Reprezentantului Civil Senior al NATO, a se vedea și <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/romanian/interview.html>, interviul acordat de Hikmet ÇETIN, numit SCR în luna noiembrie 2003.

¹³ Candace KARP, Richard PONZIO, NATO, SSR and Afghanistan, pdf., se2.dcaf.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=21&fileid=485B3F9B-93DF-50A1-B1C3-63B6CE827722&lng=en, pdf., accesat la 14.02.2009.

copii, în special fete, la școală; o îmbunătățire a situației economice. Bineînțeles, provocarea rezidă tocmai în faptul că acest progres trebuie susținut și întărit. În acest scop, alianța a stabilit pașii care trebuie urmați, fapt ce implică un efort pe termen lung în această țară. Dar susținerea progresului în Afganistan nu poate fi făcută exclusiv de NATO.

Evoluția situației din Afganistan a impus recunoașterea faptului că doar prezența forței militare nu este suficientă pentru a garanta și promova securitatea. Un progres durabil în această țară necesită îmbunătățiri și în alte domenii, cum ar fi crearea de locuri de muncă, facilități medicale, servicii educaționale, infrastructura de comunicații. Deși Echipele de Reconstrucție Provincială (Provincial Reconstruction Teams), aflate sub comanda NATO, pot asigura sprijin în această direcție, sarcina lor reclamă un efort concertat al Comunității Internaționale, respectiv din partea organizațiilor și agențiilor de reconstrucție civile, organizații nonguvernamentale și ajutor financiar.

Însă durabilitatea progresului în Afganistan reclamă deopotrivă și îmbunătățiri vizibile ale nivelului de trai. Altfel, agențiile externe pot fi privite ca „prezențe de ocupație”, iar guvernul să fie perceput ca slab și ineficient. Ca urmare, este necesară dezvoltarea unei strategii care să sprijine în egală măsură societatea afgană și structurile politice, iar acest lucru cade în sarcina guvernului legitim afgan.

Se cuvine să facem precizarea că nu este vorba de abordarea cuprinzătoare a Alianței Nord-Atlantice, ci de *contribuția NATO la Abordarea Cuprinzătoare*, în care este implicată întreaga comunitate internațională. În planificarea și conducerea operațiilor, NATO a căutat să le insereze într-un cadru mai larg, legând asigurarea securității de reconstrucție și dezvoltare. În trecut, acest lucru se făcea în special la inițiativa unor lideri locali și a comenzii forței dislocată în zonă.

Devine astfel necesară o coordonare structurată și eficientă la nivel local, național și instituțional, unde eforturile fiecărei organizații să fie complementare și reciproce. Acest lucru este posibil numai în cazul în care aceste organizații au obiective comune, cel puțin similare și trebuie făcut într-un asemenea mod care să nu compromită independența organizației, așa cum nu trebuie încălcat nici spațiul unde organizațiile neguvernamentale acționează în scop umanitar.

NOUL CONCEPT STRATEGIC AL NATO – EXPRESIA TRANSFORMĂRIILOR DIN MEDIUL DE SECURITATE ASUPRA ACȚIUNILOR MILITARE

NATO'S NEW STRATEGIC CONCEPT – THE EXPRESION OF THE SECURITY ENVIRONMENT TRANSFORMATION OVER THE MILITARY ACTIONS

Lt.col. Gigel ABAGIU*
Ministerul Apărării Naționale

Noul Concept Strategic, care urmează a fi adoptat în anul 2010, la următorul summit din Portugalia va defini, pe termen lung, rolul acestei alianțe, în contextul noului mediu de securitate al secolului XXI. Reafirmând valorile de bază, principiile și scopurile alianței, în conformitate cu Carta Națiunilor Unite, statele membre convin asupra necesității reformulării strategiei, în condițiile în care lumea se confruntă cu amenințări diferite de cele ale contextului anilor '90.

Constituită în scopul apărării colective, alianța manifestă astăzi caracteristici ale securității colective și practică instrumente ale securității cooperative.

The new Strategic Concept, to be adopted in 2010, upon the next summit in Portugal, will define the long-term role of the Alliance in the context of the new security environment of the XXI century. Reaffirming the basic values, principles and goals of the Alliance in accordance with the United Nations Charter of the, Member States agree on the need to redefine strategy, as the world faces threats different from those of the 90's.

Set up for the purpose of collective defence, the Alliance shows today features of collective security and practice tools of cooperative security.

Cuvinte cheie: securitate colectivă, apărare colectivă, securitate cooperativă.

Keywords: national security, stability, collective security, cooperation, integration.

* e-mail: abagiugigel@yahoo.com

În luna aprilie 1999, la Washington, NATO a susținut cel de-al 15-lea summit din istoria sa de 50 de ani, un moment extrem de important în evoluția alianței, prin adoptarea unei noi concepții strategice, adecvată noului context geopolitic al lumii și noilor amenințări la adresa securității alianței.

Conceptul descrie *scopul și funcțiile alianței, perspectivele strategice, abordarea problematicii securității*, reafirmând importanța menținerii unor capacități militare eficiente în întreaga gamă de circumstanțe, de la descurajare și apărare colectivă, la operații de răspuns la crize. Printre capacitățile considerate importante în mod deosebit sunt abilitatea de a angaja eficient forțele, mobilitatea, desfășurare rapidă, supraviețuirea, susținerea și interoperabilitatea (inclusiv cu forțele țărilor partenere și ale altor țări non-membre NATO).

Noile conflicte post-Război Rece au impus o reconfigurare a misiunilor NATO, dar și a forțelor militare destinate acestora. Deși rolul tradițional de apărare colectivă rămâne prioritatea majoră a alianței, misiunile forțelor includ acum și pe cele de management al crizelor, misiuni de sprijin al păcii și de reconstrucție post-conflict. Cele două componente ale NATO, politică și militară vor trebui să decidă care dintre noile misiuni influențează sau schimbă capacitatea alianței de a-și îndeplini rolul prioritar, acela de apărare colectivă.

În acest sens, considerăm important să precizăm că, spre deosebire de Organizația Națiunilor Unite, unde decizia finală se ia în urma consensului celor cinci membri* permanenți ai Consiliului de Securitate, în Alianța Nord-Atlantică decizia se ia în urma consensului tuturor statelor membre, indiferent de puterea statului respectiv. Dacă un stat nu este de acord, nu poate fi obligat să participe la aplicarea acesteia.

Alianța nu are o armată proprie. Forțele integrate ale alianței sunt constituite prin contribuția fiecărui stat membru cu efective și tehnică. Ele pot fi temporare sau permanente, se află sub comandă unică și, în concordanță cu principiile fundamentale din țările democratice, rămân sub îndrumare și control politic la cel mai înalt nivel. Rolul acestor forțe este acela de a asigura apărarea țărilor membre, potrivit Articolului 5 din Tratatul Atlanticului de Nord. Însă, după destrămarea URSS, pericolul unui atac direct la adresa unei țări membre s-a diminuat considerabil, deci și probabilitatea de invocare a Articolului 5, concomitent cu apariția altor amenințări la adresa securității internaționale și, implicit, a membrilor alianței. În aceste condiții, alianța a fost nevoită să execute operații în absența unei amenințări directe la adresa membrilor, dar care, indirect, ar fi putut afecta securitatea și interesele membrilor săi. Acestea au fost denumite *operații non-Articol 5*.

* Membrii permanenți ai Consiliului de Securitate ONU sunt: Statele Unite ale Americii, Federația Rusă, Marea Britanie, China și Franța.

La zece ani, de la acest moment, importanța reconceptualizării strategiei Alianței Nord-Atlantice a fost subliniată încă din primul articol al Declarației¹ adoptată la 6 aprilie 2009, la summit-ul care a avut loc la Strasbourg (Franța) și Kehl (Germania), prin inițierea procesului de elaborare a unui Nou Concept Strategic, care urmează a fi adoptat în anul 2010, la următorul summit din Portugalia și care va defini, pe termen lung, rolul acestei alianțe, în contextul noului mediu de securitate al secolului XXI. Reafirmând valorile de bază, principiile și scopurile alianței, în conformitate cu Carta Națiunilor Unite, statele membre convin asupra necesității reformulării strategiei, în condițiile în care lumea se confruntă cu amenințări diferite de cele ale contextului anilor '90.

Constituită în scopul apărării colective, alianța manifestă astăzi caracteristici ale securității colective și practică instrumente ale securității cooperative. Din acest punct de vedere, considerăm necesar să subliniem că, în opinia noastră, punctul de reper pentru Noul Concept Strategic, îl constituie chiar definirea rolului și importanța alianței ca instituție, respectiv „o solidă apărare colectivă a populațiilor, teritoriului și a forțelor constituie obiectivul esențial al alianței și rămâne cea mai importantă sarcină de securitate. Transformarea continuă a NATO va întări abilitatea alianței de a face față amenințărilor secolului XXI la adresa securității, inclusiv prin asigurarea de forțe dislocabile, capabile să execute o gamă largă de operații militare și misiuni dincolo de teritoriul alianței, la periferie sau la distanță strategică”².

Sfârșitul Războiului Rece a deschis calea către consolidare a unei Europe, care este astăzi în întregime liberă, dar care se confruntă cu amenințări din ce în ce mai diverse. NATO a avut și va avea un rol activ în tot acest proces, prin angajarea țărilor partenere la dialog și cooperare, oferind totodată posibilitatea altor state de a deveni membre ale alianței, în conformitate cu Articolul 10 al Tratatului de la Washington.

Practic, prin această Declarație, s-au confirmat problemele ridicate, la conferința* cu tema „NATO at 60: Bigger, Better, Bolder?”, din luna decembrie 2008, unde cei 150 de participanți din toate țările membre au subliniat necesitatea continuării reformelor în cadrul NATO, pentru continuarea progreselor care s-au înregistrat în ultimul timp. Amenințările din

¹ Declarația adoptată la summit-ul de la Strasbourg/Kehl, 2009, vezi textul la <http://www.america.gov/st/texttrans-english/2009/April/20090406105350ptellivremos0.1462017.html?CP.rss=true>, accesat la 08.04.2009.

² *Idem*, paragraful 3.

* Conferința a fost organizată în parteneriat de către Consiliul Atlantic al Statelor Unite, Centrul de Studii Internaționale și Strategice, Centrul pentru Relații Transatlantice, Centrul pentru Politică Internațională și Tehnologie și Universitatea Națională de Apărare, a se vedea http://www.csis.org/media/csis/events/081209_event_summary_nato.pdf, accesat la 09.01.2009.

ce în ce mai diverse, tradiționale și nontradiționale impun noi strategii și noi capacități, care însă trebuie construite pe consensul unanim al țărilor membre, deja marcate de divergențele de opinie referitoare la conflictul din Irak. Dezbaterile la această conferință au stat sub semnul evidenței că „NATO este încă o alianță în tranziție”³. De aceea, se consideră important ca NATO să-și reafirme valorile sale esențiale și angajamentul de asigurare a securității colective, pe baza Articolului 5, din Tratat.

Necesitatea elaborării unui Nou Concept Strategic rezidă în clarificarea și soluționarea mai multor probleme. Una dintre ele ar fi aceea dacă misiunile de apărare a teritoriului propriu și operațiile expediționare se exclud reciproc, iar a doua, dacă NATO poate și ar trebui să-și asume astfel de acțiuni concomitent.

Conflictul din Georgia, din luna august 2008, a accentuat această dilemă, ridicând întrebarea în ce măsură NATO trebuie să ia în considerare *noii actori*, în special, organizațiile nonstatale, *noi strategii*, care să vizeze nu numai agresiunea, ci și intimidarea, și *noile amenințări* privind securitatea energetică și cibernetică⁴.

Reprezentanții statelor membre au subliniat necesitatea consensului unanim referitor la rolul expediționar al NATO, care trebuie menținut din două rațiuni: prima ar fi aceea că apărarea teritoriului necesită capacități expediționare; în al doilea rând, este vorba despre interesele strategice ale alianței. Însă contribuția NATO la pacea și securitatea internațională nu se poate limita doar la misiuni expediționare. Este nevoie de o întărire a cooperării multilaterale cu alți parteneri, fie cu țări care au potențial de a deveni viitoare membre ale alianței, fie cu alte organizații.

Întărirea parteneriatului este importantă din mai multe motive: amenințările transnaționale sau globale cer strategii de securitate comune, construirea unei relații bazată pe credibilitate cu țările non-membre, îmbunătățirea nivelului de interoperabilitate, continuarea și susținerea transformării în domeniul militar prin accesarea unor resurse civile.

Unele voci susțin că, mai degrabă decât lărgirea, prin acceptarea de noi membri, NATO trebuie să devină, mai eficient, mai eficace și chiar mai hotărât. În ceea ce privește cooperarea cu alte instituții, mai ales în ce privește misiunile, este prioritară întărirea relațiilor cu Națiunile Unite, dat fiind faptul că, în operațiile non-Articol 5, forțele militare aliate sunt angajate la solicitarea și sub mandatul ONU.

Există, de asemenea, consensul că NATO și UE sunt organizații complementare, dar astăzi relația este încă deficitară. Recomandările în această

³ A se vedea http://www.csis.org/media/csis/events/081209_event_summary_nato.pdf, accesat la 09.01.2009.

⁴ *Idem*.

privință vizează consultări multiple între Consiliul Nord-Atlantic (NAC) și Comitetul Politic și de Securitate (PSC), într-o manieră transparentă, atât privind Noul Context Strategic și Noua Strategie Europeană de Securitate, cât și asupra problemelor legate de Rusia, Afganistan sau Kosovo. Reintegrarea deplină a Franței poate oferi, în acest sens, o nouă oportunitate privind reforma instituțională în cadrul alianței.

Declarația de la Strasbourg/Kehl subliniază, totodată, că securitatea alianței este strâns legată de securitatea și stabilitatea Afganistanului, iar ISAF rămâne prioritatea-cheie. Ca parte a abordării cuprinzătoare a securității, ISAF cooperează cu guvernul și poporul afgan, cu alți actori ai comunității internaționale, sub îndrumarea Misiunii de Asistență a Națiunilor Unite în Afganistan, în scopul construirii unei țări sigure și stabile, împiedicând astfel ca, alături de Pakistan, să devină un fief al extremiștilor, de unde aceștia să poată lansa atacuri teroriste.⁵

Totodată, la cererea Organizației Națiunilor Unite și pe baza rezoluțiilor Consiliului de Securitate al ONU, NATO a întreprins acțiuni împotriva pirateriei și a atacurilor armate pe mare. În acest sens, s-a lansat operația *Allied Protector*, cu scopul de a conduce operațiile maritime în zona Cornului Africii, contribuind astfel la eforturile altor națiuni și organizații (paragraful 12).

Paragrafele 43 și 49 ale Declarației surprind direcțiile de transformare ale forțelor militare, destinate a îndeplini o gamă largă de misiuni și care trebuie să fie ușor dislocabile, autosustenabile, interoperabile și, deci, mai eficiente. Forța de Răspuns a NATO reprezintă un exemplu în acest sens.

De o importanță vitală sunt considerate domeniile comunicațiilor și sistemelor informatice, care trebuie consolidate pentru a preveni atacurile cibernetice. În această idee, conform Politicii de Apărare Cibernetică/Policy on Cyber Defence, s-a înființat Autoritatea de Management a Apărării Cibernetice a NATO, iar apărarea cibernetică este parte integrală a exercițiilor NATO (paragraful 49).

Ca urmare, Declarația relevă hotărârea membrilor de a continua transformarea, de a întări alianța, atât prin noi politici, dar și prin susținerea și modernizarea forțelor armate, astfel încât să fie capabile să desfășoare acțiuni din ce în ce mai diverse, adecvate tuturor tipurilor de amenințări.

În concluzie, Noul Concept Strategic, care urmează să fie finalizat în anul 2010, va ghida dezvoltarea militară și politică a alianței, în scopul unei

⁵ Declarația adoptată la summit-ul de la Strasbourg/Kehl, 2009, vezi textul la <http://www.america.gov/st/texttrans-english/2009/April/20090406105350ptellivremos0.1462017.html?CP.rss=true#ixzz0EQbKeYSG&A>, paragraful 9, accesat la 08.04.2009.

abordări eficiente a provocărilor la adresa securității internaționale. Totodată, acest document va reflecta schimbările de esență ale acțiunilor militare specifice începutului de mileniu, pe fondul recunoașterii că instrumentul militar nu mai poate fi decisiv într-o confruntare și că se impune integrarea lui într-o abordare sistemică privind asigurarea securității.

O astfel de abordare sistemică, cuprinzătoare trebuie construită plecând de la premisa că, astăzi, pacea, securitatea și dezvoltarea sunt mai interdependente ca niciodată. Iar acest lucru implică o strânsă cooperare și coordonare între organizațiile internaționale, privind activitățile de management și de prevenire a crizelor. În acest context, o importanță deosebită revine și Organizației Națiunilor Unite – prin Consiliul de Securitate, care deține responsabilitatea primară în ce privește menținerea păcii și securității internaționale, precum și Uniunii Europene, care este capabilă să mobilizeze o gamă largă de instrumente militare și civile, având un rol din ce în ce mai mare în sprijinul stabilității internaționale.

DETERMINĂRILE OPERAȚIILOR MILITARE VIITOARE

DETERMINATIONS OF THE FUTURE MILITARY OPERATIONS

Lt.col. Florin STAN*

Batalionul 21 Vânători de munte

Așa cum, în secolul al XV-lea, artileria a revoluționat războiul, așa cum produsele erei industriale - tancurile și avioanele - au transformat felul în care s-a luptat în secolul al XX-lea, „zorii erei informaționale - evoluțiile tehnologice care propulsează sectoarele specializate în calculatoare, senzori și comunicații vor conduce în următorii 20-30 de ani la schimbări mai radicale decât în orice altă perioadă a istoriei umanității.

As in the XVth century artillery revolutionized war, as products of the industrial era - tanks and planes- changed the fighting way in the XXth century, „the dawn of the information era - technology developments that propel the computer specialized fields, sensors and communications will lead in the next 20-30 years to more radical changes than in any other period of the human history.

Cuvinte cheie: operații militare viitoare, era informațională, determinări tehnologice, determinări imagologice.

Keywords: *future military operations, information era, technological determinations, imagological determinations.*

Conceptul de „război nou” a generat în ultimul timp o cantitate impresionantă de literatură, în mare parte aparținând comentatorilor radicali și de stânga care consideră că Bosnia și Kosovo sunt exemple de cauză justă pentru intervenția umanitară. Nici alte războaie nu sunt deloc atât de „noi” pe cât ar părea, primul război din Golf fiind declanșat de aplicarea unei politici clasice de agresiune interstatală. Deznodământul rapid și foarte dezechilibrat s-a datorat numai parțial tehnologiei avansate, în principal fiind cauzat de strategia slabă, lipsa componentei operaționale și moralul scăzut al trupelor

* e-mail: stan66flo@yahoo.com

irakiene. Războiul de 6 zile din 1967 s-a încheiat cu o victorie la fel de uimitoare, cu pierderi extrem de disproportionale, chiar dacă israelienii nu aveau senzori de înaltă tehnologie sau rachete cu ghidaje de precizie. În primul război din Golf, printre erorile strategice comise de Saddam Hussein s-au numărat faptul că nu a așteptat până când avea să dispună de un stoc adecvat de arme de distrugere în masă și că a rămas pasiv în Kuweit în timp ce coaliția aliată se mobiliza. Ne-am putea întreba la ce s-ar fi ajuns dacă arsenalul irakian ar fi fost la îndemâna unui Ariel Sharon aflat la comanda unei armate motivate. Poate că acesta ar fi continuat atacul, îndreptându-se către capitala Arabiei Saudite. Saddam Hussein a făcut greșeala fatală de a-și închipui că ocuparea Kuweitului nu avea să întâmpine nici o opoziție. Armata irakiană era incapabilă să desfășoare operații mobile complexe; împotriva Iranului purtase un război defensiv practic static, în care beneficiase de o putere de foc superioară. Instrucția de nivel scăzut și motivația slabă a rezerviștilor care constituiau grosul armatei erau previzibile, ținând cont de sistemul politic al lui Saddam.

Cazul conflictului din Kosovo demonstrează că armatele avansate nu vor distruge întotdeauna cu ușurință forțele militare, chiar dacă există o superioritate aeriană copleșitoare. Forțele bine camuflate și apărute au fost greu de distrus. Ca și Saddam, Slobodan Miloșevici a ocupat un teritoriu și a sfidat forțele NATO, convins că nu aveau să intervină pentru evacuarea lui. Problema sa a fost că nu a anticipat intensitatea bombardamentelor executate de NATO asupra țărilor civile din Serbia, cum nu s-a gândit nici că NATO va avea în vedere o invazie terestră în cazul eșecului ofensivei aeriene.

În era informațională, pe primul plan se situează exploatarea tehnologiei informației pentru a utiliza potențialul exploziv al răspândirii și prelucrării rapide a acesteia. La rândul lor acestea revoluționează modul în care interacționează actorii statali și non-statali, schimbă radical principiile tradiționale ale managementului și organizării. În mod evident tehnologia erei informaționale și noile idei ale managementului au o mare influență asupra structurilor militare în ceea ce privește organizarea, compunerea, dotarea, instruirea, ducerea luptei și modul în care acestea participă la acțiuni militare. Implicațiile militare ale noii științe care studiază comparativ modelele operațiilor militare sunt încă în studiu și putem să ne punem întrebarea, de ce vorbim despre fizionomia operațiilor viitoare? Pe de o parte deoarece evoluția fără precedent în domeniul armamentului va duce la noi concepte strategice și operative, iar pe de altă parte datorită faptului că ne aflăm în mijlocul unei revoluții în domeniul militar.

Operațiile militare viitoare vor avea o serie de determinări pe care le prezentăm în continuare.

Determinările politice

Înmulțirea, diversificarea riscurilor și amenințărilor la adresa stabilității și păcii, difuzia acestora în profunzimea comunităților sociale și diseminarea lor pe spații largi supun decizia politică - de recurgere la violență armată - unor teste dure, provocate îndeosebi de diferențele de cultură politică în asumarea responsabilităților și consecințelor. Regulile de angajare, cursurile și intensitatea acțiunii, până și unele momente „strict tehnice” (planificarea, selectarea țintelor, alegerea momentelor, întrebuințarea forțelor) vor avea o puternică încărcătură politică – chiar dacă raționamente de operaționalizare și eficiență ar impune ca aceasta să fie ignorată.

“Nevoia de stabilizare „post-conflict” va impune anumite note temporizatoare pentru acțiunile militare. Dar, în mod deosebit, determinările politice sunt vizibile în etapa de stabilizare când fiecare moment al acțiunii, fiecare nouă misiune, orice succes sau eșec vor fi analizate și apreciate politic, iar considerentele de natură militară vor fi luate în considerare doar dacă vin rapid în întâmpinarea scopurilor politice. Ca urmare, planificatorii acțiunilor militare sunt nevoiți să ia în calcul elemente care până nu demult aveau relevanță mică ori erau ignorate din motive de eficiență.”¹

- eliminarea pierderilor exagerate ori aparent inutile provocate în rândurile adversarului, chiar cu riscul neatingerii rapide a scopului;
- protecția trupelor proprii;
- protejarea unor obiective (economice, sociale, culturale etc.) ale adversarului;
- schimbarea rapidă a cursurilor acțiunii, în funcție de reacțiile opiniei publice interne și externe;
- evidențierea, monitorizarea și planificarea de acțiuni în locurile și momentele în care adversarul ar putea acționa prin provocări ce ar afecta imaginea trupelor proprii.

Determinările economice

Acțiunea militară devine un domeniu organizat și planificat precum o afacere economică, o investiție în adevăratul sens al cuvântului, în care, cu cheltuieli și resurse minime, să se obțină câștiguri maxime, un consorțiu care să aducă profituri timp îndelungat. Ca urmare, comandanții și statele lor majore vor fi obligați să aibă în vedere și asemenea considerente precum:

¹ Grigore Alexandrescu, Nicolae Dolghin, Constantin Moștofle, *Fizionomia acțiunilor militare*, București, Editura U.N.Ap., 2004, p. 7.

- identificarea și analizarea „centrelor de greutate” ale adversarului, nu doar din motive ce țin de arta militară, ci și pentru a-și modela comportamentul și intensitatea violenței armate în funcție de realitățile economice stricte ale acestora;
- identificarea și intervenția în circuitele financiare a adversarului;
- planificarea întrebuințării în acțiune a armamentului și tehnicii de luptă din înzestrare și din depozite în funcție de exigențele operaționale, performanțe, dar și de vechime, termene de garanție și expirare, gradul de încărcare a depozitelor, eliberarea spațiilor și capacităților logistice, bugetele viitoare ;
- estimarea dezvoltărilor economice postconflict.

Determinările tehnologice

Revoluția provocată cu câțiva ani în urmă de armamentele de înaltă precizie, muniția inteligentă, explozivii puternici, programele cosmice este desăvârșită astăzi de infinitele deschideri provocate de computere în domeniul nanotehnologiilor, comunicațiilor, culegerii și transmiterii datelor și informațiilor, în știință și economie. Nu există domeniu de activitate umană care să nu fie influențată de aceste deschideri. S-a creat, astfel, posibilitatea asocierii produselor letale cu destinație militară, supuse, de regulă, unor restricții pentru mediile non-militare, cu tehnologiile de vârf, ușor accesibile. De această combinație pot beneficia nu numai structurile militare, dar și teroriștii, grupurile insurgente paramilitare, o parte a liderilor politico (religioși) - militari locali, care vor dispune, astfel, de posibilitățile de protecție și coordonare a acțiunilor la nivel global, de lărgire a spectrului acțiunilor, de a se transforma, astfel, într-un adversar capabil să lovească oriunde și oricând. În aceste condiții, acțiunile militare vor fi influențate progresiv de noile realități:

- supremația dominației informaționale în spațiul de luptă (scutul informațional);
- exercitarea comenzii-controlului (C2) și luarea deciziei în condițiile circulației fluxurilor de informații în timp real;
- necesitatea realizării C2 în condițiile în care fluxurile de informații sunt întrerupte.

Determinările imagologice

Acțiunile militare în care violența armată este exagerată pot duce la pierderea sprijinului public mondial (național), chiar dacă rațiunile politico-militare o justifică. De asemenea, pierderile în rândurile trupelor proprii, situațiile umilitoare temporare pot ridica întrebări asupra legitimității acțiunii

și războiului în ansamblul său, dar și întărirea spiritului combativ ori fanatismul adversarului. Iată de ce, nu întotdeauna cursurile acțiunilor care duc la atingerea rapidă a scopului acțiunii militare pot fi adoptate fără riscuri. Imaginea obligă acțiunile militare la o reconsiderare a criteriilor de eficiență. Desigur, acțiunea militară nu se poate sustrage celorlalte determinări (sociopsihice, demografice, geografice), dar nu putem ignora o realitate sociodemografică a zilelor noastre ce își va pune tot mai mult amprenta asupra acțiunii militare: aproximativ jumătate din populația lumii trăiește în orașe, iar în viitor populația citadină va fi și mai numeroasă. Progresiv, ponderea acțiunilor militare pentru controlul orașelor și a căilor de comunicație dintre ele se va accentua.

Etapile acțiunii militare pot fi identificate folosind diferite criterii. Consider că acest criteriu al intensității violenței armate este cel mai reprezentativ în descrierea fizionomiei acestui domeniu. Principalele etape sunt:

- etapa pregătitoare;
- etapa decisivă;
- etapa de stabilizare.

Etapă pregătitoare

Pregătirile în vederea proiectării (constituirii) forței, concomitent cu demersurile politice, diplomatice, economice sunt dominante, iar violența armată este o excepție. Recurgerea la forță invocă diferite motive, de la cele de natură umanitară până la erori. Totuși, este etapa în care se planifică campania militară și pregătește teatrul de operații, se culeg date și se prelucrează informații, se desfășoară acțiuni ale forțelor speciale la limita legalității pentru a modela condițiile spațiului de luptă. Toate acestea pentru a asigura succesul în teatru și combinate cu perspectiva, permanent prezentă, a executării loviturilor preventive fac din această etapă un moment controversat în plan politic, diplomatic și din punct de vedere al dreptului internațional aplicabil în conflictele armate. Durata etapei depinde de mulți factori, iar dacă nici loviturile preventive nu vor convinge adversarul, se va trece la următoarea etapă.

Etapă decisivă

Este de fapt violența armată, aplicată selectiv și însoțită de demonstrații care să convingă că ceea ce va urma, va fi mai grav. Vor fi lovite simultan toate obiectivele care contribuie la nimicirea (anihilarea) centrului de greutate al adversarului. Centrul de greutate poate reprezenta forțe militare, comandamente cu toată infrastructura lor, aviația, sistemul apărării aeriene, sistemul informațional și de comunicații, infrastructura, logistică, sistemul de conducere a focului, centrele informaționale, infrastructura teritorială,

obiective energetice, toate celelalte obiective prin a căror lovire se creează disfuncționalități în conducerea statului avându-se însă permanent în vedere provocarea de pierderi cât mai reduse (pagube colaterale) în rândul populației civile, dar fără a le exclude.

Loviturile executate din toate mediile și vor fi însoțite permanent de măsuri de război electronic. Simultan cu începerea loviturilor, vor începe și acțiunile componentei terestre fără să mai existe acele decalaje de timp între operațiile aeriene, navale și cele terestre.

Etapă de stabilizare

„Este cea în care violența armată se va exercita mai mult ca reacție sau preventiv, când există informații certe că se pregătesc acțiuni destabilizatoare.”² Dominante vor fi misiunile specifice reconstrucției pe care le vor executa, în mare măsură, aceleași forțe care au participat la etapa decisivă:

- refacerea (protejarea) sistemului politic;
- refacerea sistemului economic;
- protecția populației civile;
- protecția obiectivelor de importanță economică, socială și administrativă;
- menținerea ordinii publice;
- refacerea infrastructurii teritoriale.

Pentru acest tip de acțiuni, de regulă, structurile militare sunt mai puțin pregătite și nu întotdeauna dispuse să și le asume. Este un domeniu de perspectivă pentru teoria și practica militară.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Alberts David S., John J. Garstka, Richard, E. Hayes, David A. Signori,
Understanding Information Age Warfare, CCR
Publications, august 2001.

*** AAP-6, *NATO Glossary of Terms and Definitions for Military Use*, Brussels 1994.

*** *Directiva ministerială NATO 2003*

*** *Prague Commitment Capabilities*, noiembrie 2002.

Strategic Vision, The Military Challenge, NATO's Strategic
Commanders, 1 martie 2004.

² *Ibidem*, p.10.

NATO ÎN SECOLUL XXI

NATO IN THE XXIst CENTURY

Lt.col. Florin STAN*

Batalionul 21 Vânători de munte

De-a lungul istoriei sale, Alianța și-a ajustat misiunea fundamentală de a furniza o apărare militară colectivă, puternică, pentru a proteja interesele de securitate ale membrilor săi. În scopul de a întâmpina noile amenințări ale Secolului XXI, Alianța trebuie să continue dezvoltarea conceptelor inovatoare și a capacităților mult mai adaptive. Mai mult, rolul Alianței, în răspunsul la crize, se extinde, pe când în același timp noi națiuni aderă și trebuie să fie integrate în Alianță.

Throughout its history, the Alliance has adjusted the fundamental mission of providing strong collective military defense, to protect the security interests of its members. In order to face the new threats of the XXIst century, the Alliance must continue the development of the more adaptive innovative concepts and resources. Moreover, the Alliance role, in response to the crises, is expanding, while at the same time new nations join and should be integrated into the Alliance.

Cuvinte cheie: tehnologie avansată, mediu de securitate, globalizare, operații multidimensionale.

Keywords: *advanced technology, security environment, globalization, multidimensional operations.*

Implicațiile strategice ale noului mediu de securitate

Odată cu adoptarea unui rol global, NATO va opera într-un mediu strategic vast, care este influențat de câțiva factori cheie, determinanți ai schimbării. Fiecare dintre acești factori poate duce la creșterea riscurilor de securitate, o adevărată provocare pentru viitorul Alianței. În cazurile în care interesele de securitate ale membrilor săi sunt amenințate, Alianța trebuie să fie pregătită să intervină atât diplomatic, cât și militar.

Printre factorii cheie ai noului mediu strategic se pot enumera:

* e-mail: stan66flo@yahoo.com

- *tensiunile, crizele și conflictele care vor continua să apară, cu sau fără avertizare.* Impactul unor asemenea evenimente este considerabil ținând cont că rețeaua „Erei Informatică” furnizează acea conduită prin care informația publică poate trece și perturbarea poate fi observată global. Grupurile teroriste și extremiste pot utiliza aceste rețele pentru a promova perturbarea și insatisfacția, prin intermediul campaniilor informatice focalizate care exercită presiuni asupra NATO. Entitatea mai capabilă de a influența eficient percepția și înțelegerea unei crize sau conflict de către audiența locală și cea internațională va obține inițiativa. Într-un mediu globalizat, dacă perturbarea regională nu este restricționată în ariile de interes strategic, aceasta va avea un impact negativ economic, politic și de securitate asupra Alianței;

- *accesul universal la tehnologia avansată.* Acest acces va genera mult mai multe oportunități, pentru adversari, de a dezvolta economic mijloace neconvenționale eficiente, destinate atacurilor directe și indirecte împotriva națiunilor membre NATO. Utilizarea războiului asimetric împotriva vulnerabilităților percepute poate atinge efecte disproporționate. Această abordare furnizează adversarilor noi modalități de urmărire a cauzelor proprii, în special când unii sunt pregătiți să facă sacrificiul suprem. Armele convenționale pot fi, de asemenea, surclasate sau înlocuite de arme de distrugere în masă. Proliferarea acestor arme de către un număr crescut de actori statali și non-statali, este cauza unei îngrijorări crescute. Terorismul transnațional și crima organizată internațională au potențialul de a submina securitatea Alianței, într-o lume unde preocuparea pentru securitatea personală și colectivă capătă amploare față de dogma tradițională a apărării teritoriului;

- *continuarea existenței diferențelor demografice, între țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, referitoare la vârsta și numărul populației.* Aceasta poate conduce la presiuni semnificative datorate migrației dintr-o țară în alta, ceea ce determină creșterea tensiunilor etnice și punerea în dificultate a sistemelor de angajare și sănătate. Factorii de mediu, în particular cererile crescute de energie, continua dependență de combustibilii fosili și cererea crescută de apă și hrană, nu pot fi ignorați. Reducerea acestor resurse promovează necazurile și semnifică provocări pentru extremiști, precum și o oportunitate pentru crima organizată de a amenința securitatea. Sărăcia, foametea și boala predomină în țările în curs de dezvoltare și contribuie la creșterea numărului membrilor grupurilor cu ideologii radicale;

- *statele slabe și cele dezmembrate, rezultate din colapsul economic, competiția pentru resurse, proasta guvernare și slaba infrastructură.* Acestea vor continua să fie surse de crize și instabilitate. Statele slabe ridică serioase îngrijorări de securitate, datorită lipsei controlului intern și a securității

frontierelor. O creștere în proliferarea armelor și implicarea actorilor non-statali, incluzând criminalii și teroriștii, poate rezulta. În aceste condiții, statele slabe pot deveni sanctuare pentru grupurile ce sprijină terorismul transnațional și crima organizată. În consecință, statele slabe, având o mică semnificație în sensul tradițional al resurselor strategice sau al poziției geografice, pot constitui valori strategice prin potențiala bază pe care o pot oferi actorilor non-statali puternici.

Implicațiile militare ale noului mediu de securitate

Cât de nedorite ar fi agresiunile pe scară largă împotriva Alianței, posibilitatea unei asemenea amenințări, pe termen lung, nu poate fi desconsiderată. Alianța poate, de asemenea, să aleagă să răspundă mai frecvent la atacuri împotriva intereselor de securitate în afara ariei de responsabilitate euroatlantică, sau să medieze conflicte între națiuni, care necesită forțe convenționale numeroase. De aceea, cu toate că amenințările asimetrice, din partea actorilor statali și a celor non-statali, pot constitui cel mai important și mai probabil risc de securitate, NATO trebuie să dețină capacitatea de a conduce operații de înaltă intensitate, pentru a fi în măsură să răspundă amenințărilor mult mai robuste și neașteptate.

Implicațiile militare, determinate de viitorul mediu de securitate, sunt următoarele:

- *necesitatea abordării unui concept de securitate larg și multidimensional.* Această abordare va depăși preocupările tradiționale de apărare și se va focaliza pe alte roluri cum ar fi: prevenirea conflictelor, managementul crizelor, menținerea păcii, construirea păcii și roluri de asistență umanitară. Acest concept va conduce Alianța la continuarea și creșterea rolului activ în managementul crizelor. Conflictele interstatale, foarte posibil sprijinite de teroriști și alți actori non-statali, pot să se transforme rapid în conflagrații de amploare, care amenință interesele de securitate ale NATO;

- *colectarea informațiilor, analizarea, propagarea și împărtășirea acestora va fi critică pentru anticiparea și prevenirea posibilă a conflictelor.* O înțelegere deplină a mediului operațional, în primele stadii ale riscurilor de securitate care apar, va fi necesară. Înțelegerea situației va sprijini și va fi sprijinită de o rețea de informații securizată, care va crește viteza procesului decizional. Timpul dintre anticiparea riscului sau amenințării și execuția unui curs de acțiune trebuie să fie scurtat;

- *necesitatea unei abordări, politică, militară, civilă și economică, coordonată.* Forțele militare aliate vor opera într-un mediu multilateral împreună cu alte țări și în strânsă cooperare cu o gamă largă de organizații

internaționale, naționale și neguvernamentale. Viitoarele operații militare legate de alte inițiative informaționale, economice, sociale, legale și diplomatice, vor necesita să fie implementate într-o manieră măsurată și cooperativă;

- *forțele militare vor trebui să fie reconfigurate rapid și modelate conform „cutiei cu abilități” pentru a îndeplini cerințele misiunii.* Pe când națiunile colective trebuie să dețină întreaga gamă a capacităților, echipele specializate în domenii cum ar fi geniul, apărarea chimică, biologică și radiologică, operațiile speciale, cooperarea civil-militari, serviciile logistice și medicale, vor avea roluri importante crescute atât timp cât Alianța dezvoltă noi strategii pentru a răspunde la apariția crizelor. Reconcilierea și reconstrucția post-conflict vor fi întotdeauna misiuni vitale în orice campanie, și în final va necesita mai multă investiție în pregătire și resurse.

În acest context, punctele cheie, determinate de viitorul mediu de securitate, în viziunea NATO, sunt următoarele:

- globalizarea poate genera necesitatea pentru punerea unui mai mare accent pe securitate în regiuni cheie, în afara zonei de responsabilitate a Alianței Nord-Atlantice;

- lipsa securității interne și a frontierelor în statele slabe va genera o nouă bază pentru noi amenințări, în particular terorismul;

- schimbările demografice, de mediu și de resurse vor afecta decalajul crescut dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, influențând amprenta viitoarelor operații;

- războiul asimetric, armele de distrugere în masă, armele letale și neletale cu masive efecte distrugătoare, accesul la noua tehnologie și creșterea numărului adversarilor non-statali, în speță teroriștii și criminalii din organizațiile transnaționale, vor reprezenta amenințări ale securității interne și externe;

- va crește numărul crizelor, extinzând spectrul conflictelor în care Alianța poate sau poate alege să fie implicată;

- cu toate că amenințările convenționale la adresa Alianței nu sunt imediate sau directe, totuși ele sunt posibile. Alianța trebuie să rămână capabilă să rezolve apariția unor asemenea amenințări, datorită implicațiilor neacceptabile;

- natura omniprezentă a mediului global al informației de astăzi va crește dramatic cerința și importanța activităților informative eficiente;

- abordarea mult mai cuprinzătoare a viitoarelor operații, implicând mijloace politice, militare, civile și economice, trebuie să fie folosită pentru a obține rezultatele scontate;

- timpul dintre recunoașterea unui risc de securitate și cursul acțiunii de răspuns trebuie să fie scurtat;

- forțele militare ale viitorului trebuie să fie rapid configurabile pentru îndeplinirea cerințelor misiunii;

- reconcilierea și reconstrucția post-conflict vor avea o importanță crescută;

- o mai mare valoare legală și politică, precum și cerința continuă de a menține suportul public, vor necesita succese rapide, cu puține pagube colaterale.

Viziunea NATO este ca viitoarele operații ale Alianței să fie conduse într-o manieră care se concentrează mult mai direct asupra scopurilor finale care se doresc a fi atinse.

Abordarea bazată pe efecte a operațiilor va implica aplicarea integrată a tuturor instrumentelor de putere ale Alianței, în scopul de a obține rapid rezultate strategice și operative.

Noua configurație a acțiunilor militare

Planificarea și conducerea viitoarelor operații va necesita o abordare joint și multilaterală crescută. Viitoarele operații vor fi mult mai complexe și multidimensionale, pe măsură ce forțele se adaptează rapid la scenariul operativ schimbător, de la lupta letală de mare intensitate, la operații de stabilizare și menținere a păcii. Activitățile militare în viitoarele teatre de operații se pot desfășura simultan, în multe momente, de-a lungul spectrului conflictului. Avansul în sisteme de informații, mijloace de colaborare, sisteme spațiale și echipamente militare va permite operațiilor militare să fie planificate și executate cu un tempo ridicat.

În acest domeniu au fost identificate următoarele *puncte cheie*:

- operațiile vor fi mult mai complexe și multidimensionale;
- planificarea și conducerea operațiilor va avea un caracter multilateral și joint crescut;

- operațiile vor fi mult mai diverse, variind de la operații de răspuns la criză la conflicte de mare intensitate;

- se va pune mai mult accent pe operațiile umanitare, în sprijinul păcii, de consolidare a păcii și de răspuns la crize;

- întregul tempo al operațiilor va crește;

- tehnologiile care apar trebuie controlate pentru a menține avantajul competitiv;

- un număr sporit de operații vor fi conduse în regiuni din afara ariei de responsabilitate euroatlantică și vor necesita forțe expediționare cu capacități logistice crescute;

- operațiile vor necesita forțe militare care sunt:

- menținute la un înalt nivel de pregătire, desfășurabile și sprijinite;

- rapid reconfigurabile, rapid capabile de acțiune și sprijinite în potențialele operații;
- total interoperabile cu alte forțe militare și capabile de a interacționa fără greutate cu autoritățile civile, organizațiile neguvernamentale și alte agenții, în zona de operații joint;
- capabile de colectarea, schimbul și utilizarea informațiilor în cadrul unui sistem dezvoltat în rețele, în același timp capabile de a împiedica ajungerea informațiilor la adversar;
- capabile de estimare, decizie și acțiune, în cunoștință de cauză, cu rapiditate, precizie și letalitate;
- noii membrii și parteneri trebuie să fie total integrați în operații;
- cooperarea diplomatică și militară, precum și consultațiile, în posibilele regiuni de conflict, vor fi esențiale;
- strategii de operare în scenarii post-conflict trebuie dezvoltate;
- operațiile viitoare vor fi mult mai eficient conduse prin adaptarea abordării bazate pe efecte;
- forțele capabile de efecte trebuie să fie în măsură să obțină trei obiective în interiorul strategiei de transformare:
 - obținerea superiorității deciziei;
 - obținerea efectelor coerente;
 - obținerea dislocării de tip joint și a susținerii;
- vor fi dezvoltate concepte și capacități în aria obiectivelor de transformare:
 - supremația informației și NNEC;
 - angajare eficientă și manevra joint;
 - CIMIC eficient;
 - operații expediționare;
 - logistică integrată;
- planificarea apărării trebuie stabilită în contextul cerințelor transformaționale;
- trebuie să fie dezvoltată o abordare, bazată pe posibilități, a planificării apărării.

Pentru a contracara cu succes viitoarele amenințări și a atinge cele trei scopuri din cadrul strategiei de transformare, NATO trebuie să dezvolte următoarele *capacități*:

- abilitatea de a obține informația și de a desfășura supravegherea, recunoașterea și localizarea țintelor la toate nivelele de comandă;
- abilitatea de a aduna și a exploata informațiile provenite de la toate sursele și a face cu ușurință schimbul acestora;

- un sistem de evaluare în rețea, pentru a identifica nodurile cheie și a proiecta efectele dorite;
 - abilitatea de a evalua rapid efectele;
 - abilitatea de a conduce activități informative robuste și sincronizate la toate nivelele;
 - procese politice, militare, civile și economice, pentru focalizarea pe colaborarea interagenției, împreună cu mecanisme pentru cooperare și consultații ;
 - sisteme precise, letale și neletale, care pot fi rapid angajate;
 - o structură modulară și flexibilă a forței militare, pentru îndeplinirea cerințelor misiunii;
 - transport aerian și naval strategic, pentru îndeplinirea viitoarelor cerințe de desfășurare;
 - logistică integrată, pentru susținerea forțelor expediționare;
 - o mai mare autosuficiență în logistică la nivelul forței;
 - abilitatea de a conduce cu succes operații în întregul spectru al conflictului și post-conflictului;
 - abilitatea de a contabiliza potențialele amenințări create de apariția noilor tehnologii;
 - furnizarea protecției forței, atât pentru populația civilă, cât și pentru militari;
 - instruire joint, multinațională, exerciții și programe experimentale, pentru dezvoltarea conceptelor și creșterea competențelor și interoperabilității.
- Este necesar ca Alianța să continue transformarea și să dezvolte noi capacități în scopul de a asigura succesul de-a lungul întregului spectru al viitoarelor operații. În particular o atenție deosebită se va acorda următoarelor aspecte:
- îmbunătățirea informațiilor comune și a abilității de anticipare și reacție;
 - investirea în cercetare, tehnologie și dezvoltare, precum și adoptarea conceptelor care vor permite forțelor să utilizeze superioritatea deciziei pentru obținerea efectelor coerente;
 - dezvoltarea capacităților bazate pe rețea, destinate să obțină o gamă largă de efecte strategice;
 - creșterea numărului de forțe desfășurabile care posedă flexibilitatea necesară tranziției, de la lupta armată la menținerea păcii, menținând capacitatea de a conduce întregul spectru al operațiilor militare;
 - maximizarea întregii eficiențe și calități a forțelor prin îmbunătățirea doctrinei, organizării, instruirii, echipamentului, conducerii, personalului, facilităților, standardelor, interoperabilității, desfășurării, interdependenței și susținerii;

- îmbunătățirea abilității de coordonare și cooperare a forțelor cu partenerii civili, pe timpul operațiilor de la toate nivelele;
- creșterea abilității forțelor de a conduce operații post-conflict;
- creșterea abilității de a conduce activități informative cum ar fi Informarea Publică și Operațiile Psihologice, într-o manieră coordonată, la toate nivelele de comandă.

Schimbările complexe și nesigure din mediul strategic vor solicita noi modalități de gândire, planificare și acțiune. Determinată de constrângeri politice, influențe legale și disponibilitatea noilor capacități tehnologice, concentrarea militară va crește pe efectele care trebuie obținute pentru a atinge scopurile finale ale Alianței și mai puțin pe distrugerea fizică a mașinii militare inamice.

Puterea superioară, sporită de viteză, precizie, cunoaștere și letalitate va înlocui raportul de forțe perimat. Datorită acestor factori viitoare operații NATO vor fi mult mai eficient conduse prin adoptarea abordării bazate pe efecte.

BIBLIOGRAFIE

- Alberts S. David, John J. Garstka, Richard E. Hayes, David A. Signori-
Understanding Information Age Warfare,
CCRPublications, august 2001.
- *** AAP-6, *NATO Glossary of Terms and Definitions for Military Use*, Brussels 1994.
- *** *Directiva ministerială NATO*, 2003.
- *** *Prague Commitment Capabilities*, noiembrie 2002.
- Strategic Vision: „The Military Challenge”- NATO’s Strategic Commanders*, 1 martie 2004.

SECURITATEA ENERGETICĂ – SECURITATE DE IMPACT, CU EFECTE SINERGICE COMPLEXE

ENERGY SECURITY – SECURITY OF IMPACT, WITH COMPLEX SYNERGETIC EFFECTS

Cam.fl. (r) drd. Ionel BAIBARAC*

Securitatea energetică se constituie într-o componentă foarte importantă a securității naționale, a securității comune, a securității cooperative și, evident, a securității internaționale. Aceasta, întrucât resursele energetice se află totdeauna în centrul atenției tuturor țărilor și tuturor structurilor, indiferent de profil, de apartenență și de configurare geografică. Securitatea energetică este o dezvoltare necesară a interesului energetic, iar interesul energetic este vital pentru orice țară, inclusiv pentru cele care dispun de numeroase și consistente resurse. În consecință, securitatea energetică este o securitate vitală, o securitate de impact.

The energy security becomes vital for the national security, as well as for the European and international security environment. Facing the competition for energy resources, for distribution network and for energy infrastructures, the energy problems are proliferating and the solutions are more difficult to find. The results of these confrontations generate chains of effects - some predictable, others not - with developments very difficult to control, which have a synergistic impact, a surprisingly complex one. For this reason the energy security may be considered a security of impact.

Cuvinte cheie: competiția pentru resurse energetice, securitate energetică, securitate de impact, securitate energetică și petrol.

Keywords: *competition for energy resources, energy security, security of impact, the crude oil and energy security.*

Dependențe și interdependențe

Securitatea energetică are cel puțin trei componente importante: securitatea surselor, securitatea consumatorilor și securitatea infrastructurilor. Toate cele trei componente sunt foarte importante și interacționează. De

* e-mail: baibarac@omnimpex.ro

¹ <http://www.nato-pa.int/default.Asp?SHORTCUT=1462>, SECURITE ENERGETIQUE: COOPERER POUR RENFORCER LA PROTECTION DES INFRASTRUCTURES ENERGETIQUES CRITIQUES, Profet de rapport special, lord Jopling, (Royaume-Uni), rapporteur special.

aceea, problema securității energetice, în ultimii ani, a devenit prioritară pentru toate țările din lume, dar mai ales pentru cele din spațiul european și euroatlantic, întrucât acestea nu au suficiente resurse. Lipsa resurselor creează nu doar conexiuni și rețele importante de infrastructuri energetice, ci, în planul securității, generează și întreține un adevărat sindrom: *sindromul dependențelor energetice*. Un fapt devine evident: căutarea securității energetice, fiind legată într-o manieră atât de directă de supraviețuirea economică, depășește ca importanță majoritatea celorlalte preocupări ale guvernelor.

Cea mai mare parte a țărilor lumii și îndeosebi a țărilor Uniunii Europene și a celor care fac parte din NATO nu sunt independente din punct de vedere al resurselor energetice. Ele depind, de regulă, de surse situate departe de frontierele lor și, de cele mai multe ori, în regiuni instabile, cu un grad foarte redus de securitate. Este vorba, în principal, de regiunile care adăpostesc zăcăminte de hidrocarburi, întrucât, așa cum se știe, noi trăim, practic, într-o civilizație a petrolului, iar principala competiție a lumii se duce, de fapt, pentru petrol și pe piața petrolului.

Concentrarea obsesivă asupra petrolului nu este câtuși de puțin surprinzătoare, dată fiind miza pusă în joc. În lumea foarte schimbătoare a politicii, petrolul nu este doar o sursă de putere mondială, ci și un mediu pentru această putere, o substanță a cărei importanță uriașă unește companii, comunități și chiar națiuni întregi, într-o strânsă rețea mondială, sensibilă la cele mai mici vibrații. Un singur lanț de evenimente din domeniul petrolier (dintre cele foarte multe) – explozia unei conducte în Irak, frământările politice din Venezuela, un schimb belicos de replici între miniștrii petrolului din Rusia și Arabia Saudită – trimite unda de șoc în ordinea energetică globală, saltă sau coboară prețurile, determină restructurări în puterile lumii, creează probleme dintre cele mai dificile.

Astăzi, petrolul a ajuns atât de legat de sferele economice și politice, încât guvernele țărilor sunt nevoite să supravegheze piețele cu aceeași atenție și cu aceeași îngrijorare cu care supravegheau, odinioară, răspândirea comunismului. Un motiv principal este acela că șase din ultimele șapte recesiuni mondiale au fost precedate de creșteri bruște ale prețului petrolului. Astăzi, printre economiști și factori de decizie politică, temerea cea mai răspândită este că, în economia globală reală a zilelor noastre, mare consumatoare de energie și dependentă de creșterea economică, volatilitatea prețului petrolului ar putea constitui, pentru prosperitate, stabilitate și chiar pentru supraviețuire, un risc chiar mai mare decât terorismul sau războiul.²

² Paul Roberts, *Sfârșitul petrolului, în pragul unui dezastru*, Editura Litera Internațional, București, 2004.

Resurse, piețe și prețuri

Piața petrolului este întortocheată, complicată, cu schimbări numeroase și îngrijorătoare, între altele și de fluctuațiile dese și dense, amenințătoare ale prețului barilului de petrol. Din punct de vedere al răspândirii rezervelor, sectorul gazelor naturale se caracterizează printr-un grad mai ridicat de concentrare, comparativ cu sectorul petrolier. Astfel, 30,5% din rezervele totale de gaze naturale se găsesc în Rusia, 14,8% în Iran, 9,2% în Qatar, 4,1% în Arabia Saudită, 3,9% în Emiratele Arabe, 3,4% în SUA, 2,9% în Algeria, 2,7% în Venezuela, iar 28,5% fiind divizat între mai multe alte țări. În același timp, rezervele de petrol sunt răspândite ceva mai echilibrat, astfel: în Arabia Saudită 21,6%, în Canada 14,8%, în Irak 9,3%, în Emiratele Arabe Unite 8,1%, în Kuwait 8,0%, în Iran 7,4%, în Venezuela 6,4%, în Rusia 4,9%; Diferența de 19,4% este distribuită între alte țări. (Aceste date au fost comunicate de ANRE³ la FOREN⁴ 2008, Neptun 15-19 iunie 2008).

Cererea de petrol a crescut imens și crește în continuare, dar nu numai la marii consumatori – Statele Unite, China, Uniunea Europeană – ci și în cadrul țărilor în curs de dezvoltare. Se estimează că cererea de consum de petrol a țărilor în curs de dezvoltare va reprezenta, în următoarele decenii, 74 % din cererea mondială energetică pe perioada 2005-2030. În raport cu 2005, cererea mondială de petrol – apreciază Agenția Internațională a Energiei (AIE) – va crește cu mai mult de jumătate până în 2030. Această cerere va trebui, totuși, controlată și chiar frânată, datorită obiectivelor la scară mondială de reducere a emisiunilor de bioxid de carbon (CO₂).

Există și teama că unele dintre țările furnizoare de petrol pot folosi această condiție pentru punerea în aplicare a unor politici care sunt potrivnice evoluției democratice și non conflictuale a lumii. Petrolul poate fi folosit de unele dintre țările care îl au drept șantaj politic. Oricum, țările producătoare de petrol au o situație specială în cadrul actualei civilizații care, în esența ei, este o civilizație a petrolului.

Este de asemenea posibil ca unele dintre infrastructurile energetice – îndeosebi conductele și rutele transportatoare, dar și instalațiile de foraj și de extracție și marile rezervoare – să constituie obiective și ținte ale atacurilor teroriste. Probabil că, în viitor, o parte dintre atacurile teroriste importante se vor centra și concentra și pe aceste tipuri de infrastructuri, în măsura în care ele vor aduce atingeri importante interesului Occidentului vizat de teroriști.

Securitatea energetică este prioritară pentru oricare țară din lume. În noile condiții, ea devine la fel de importantă, dacă nu chiar mai importantă, ca securitatea frontierelor sau ca securitatea națională. La urma urmei, nu există

³ Agency for Natural Resources and Energy.

⁴ Forumul Regional al Energiei.

și nu poate exista securitate națională fără securitate energetică. Este și motivul pentru care, la summit-ul de la Riga din 2006, guvernele țărilor aliate au însărcinat NATO să reflecteze asupra rolului pe care îl are și îl poate avea în domeniul securității energetice. În aprilie 2008, la summit-ul de la București, au fost examinate rezultatele acestei reflecții și s-a căzut de acord asupra unor principii și domenii de acțiune în acest domeniu.

Raportul special prezentat de lordul Jopling⁵ subliniază câteva din rezultatele acestor reflecții. Este vorba, între altele de raportul prezentat în 2006 de Jan van Gennip din Olanda, raportor general al Comisiei de economie și securitate, de Rezoluția 354 din 2006 intitulată Ameliorarea securității energetice mondiale, de raportul bulgarului Mario Tagarinski, intitulat Securitatea energetică a regiunii transatlantice, prezentat sub egida Subcomisiei pentru securitatea energetică și de mediu (STCEES) din cadrul Comisiei pentru științe și tehnologii (STC), precum și raportul (pe atunci, în pregătire) al lui Vahid Erdem din Turcia, raportor al Grupului Special pentru Mediterana și Orientul Mijlociu (GSM), pe tema chestiunilor energetice din Mediterana.

Protecția infrastructurilor critice energetice (PICE) devine prioritară și pentru Alianță, reprezentând unul dintre obiectivele fixate în cadrul Declarației de la București de la summit-ul din aprilie 2008.

Securitatea energetică depinde de foarte multe evenimente și realități ale conflictualității endogene și exogene. Printre acestea, ar putea fi incluse și următoarele:

- accidente și catastrofe naturale;
- accidente și catastrofe tehnologice;
- reduceri și întreruperi voluntare ale aprovizionării cu energie sau cu componente ale acesteia;
- creșterea prețului la produsele și serviciile energetice;
- embargo;
- atacuri teroriste sau de altă natură asupra infrastructurilor critice energetice etc.

Se conturează, cu destulă claritate, trei categorii de pericole și chiar de amenințări, ce pot deveni deosebit de grave:

- cele care rezultă din catastrofe și accidente naturale sau tehnologice;
- cele care rezultă ca urmare a unor decizii politice grave privind extragerea hidrocarburilor și altor resurse energetice, aprovizionarea cu produse energetice, transportul, depozitarea și distribuirea acestora;

⁵ *Ibidem*, <http://www.nato-pa.int/default>.

- cele datorate unor posibile atacuri teroriste, războaielor locale, rețelelor mafiote și ale crimei organizate etc.

Studiul lui Andrew Monaghan⁶, prezintă pe larg aceste tipuri de amenințări și de vulnerabilități.

În anul 2007, raportorul Comisiei privind dimensiunea civilă a securității (CDS) a prezentat raportul intitulat *Protecția infrastructurilor critice* în care au fost subliniate responsabilitățile ce revin guvernelor din Europa și din America de Nord pentru reducerea vulnerabilităților infrastructurilor la acte teroriste și la alte categorii de amenințări.

Toate acestea arată cât de dense și de serioase sunt preocupările Alianței Nord-Atlantice, dar și ale Uniunii Europene și ale tuturor țărilor din lume privind securitatea lor energetică. Acest tip de securitate nu mai poate fi analizat și structurat doar în coordonate frontaliere sau naționale, în sensul că fiecare țară este responsabilă de securitatea ei energetică și nu trebuie s-o intereseze ce fac celelalte. Astăzi, mai mult ca oricând, securitatea energetică devine un atribut al tuturor, devine o *securitate prin cooperare*, fiecare țară fiind obligată, prin calitatea ei de beneficiară a resurselor energetice ale planetei, să contribuie la securitatea acestora, la reducerea vulnerabilităților infrastructurilor energetice critice și, pe această bază, la consolidarea mediului de securitate planetar. Chiar dacă resursele de hidrocarburi – care constituie, la ora actuală, baza energiei ce se consumă pe planeta Pământ – se găsesc doar în anumite locuri de pe planetă, responsabilitatea securizării acestora nu revine doar țărilor pe teritoriile cărora se află astfel de resurse, ci, într-o formă sau alta, întregii comunități internaționale. Cu alte cuvinte, fiecare țară este nu numai consumatoare de energie, de resurse energetice și de securitate energetică, ci și producătoare de securitate energetică.

Afirmația aceasta nu este nici metaforică, nici nivelatoare, nici rezultată din ceea ce în logică se numește generalizare pripită. Ea rezultă din caracteristicile fundamentale ale mediului de securitate planetar, din creșterea, până la integralitate, a interdependențelor, din situația de fapt a resurselor energetice și, mai ales a infrastructurilor de transport, din dezvoltarea fără precedent a unor înalte tehnologii bazate pe astfel de resurse, dar și din jocurile economico-financiare și din speculațiile ce se fac pe această temă.

Dezvoltarea economică și socială a atins o asemenea treaptă în care interdependențele – esențiale pentru procesul de globalizare și de integrare – creează vulnerabilități și îndeosebi vulnerabilități energetice și infrastructurale. Se poate chiar spune, parafrazând o cunoscută afirmație din

⁶ Andrew Monaghan, *Energy Security: NATO's Limited and Complementary Role*, Colegiul de Apărare NATO, Studiul nr. 36, mai 2008,

teoria haosului potrivit căreia dacă un fluture bate din aripi la Beijing, peste o lună sau peste un an, s-ar putea produce, din această cauză, o furtună devastatoare pe coastele californiene, că, în principiu, dacă prețul barilului de petrol crește cu un dolar la extracție, în Golf, s-ar putea ca, din această cauză, în următoarele luni, producția lui Boeing să sufere pierderi de un miliard de dolari. Sensul acestor afirmații este acela că, indiferent ce credem noi despre cauzalitatea directă sau despre relația univocă și indubitabilă cauză-efect, interdependențele, duse la limită, generează efecte haotice care influențează semnificativ și chiar determină complex filosofia și fizionomia cauzelor. Actuala criză financiară confirmă pe deplin această afirmație.

Impact complex, efect sinergic

Securitatea energetică se definește pe această interinfluență cauză-efect și efect-cauză, pe o conexiune inversă care scapă din chingile determinismului linear și își configurează propriul ei drum, propria ei structură în rețea, întortocheată și haotică.

În continuare, vom aborda această problematică, pornind de la dinamica geopolitică a definirii și delimitării zonelor interes energetic, cu toate consecințele care rezultă de aici în acest plan atât de complex al securității și siguranței energetice, într-o lume în care încă totul se construiește sau se distruge pe prețul fluctuant și periculos al barilului de petrol.

Avansăm, în acest sens, o ipoteză pe care vom încerca s-o demonstrăm, s-o confirmăm sau s-o infirmăm pe parcursul demersului nostru științific: s-ar putea ca valoarea de sinapsă strategică a Mării Negre, formulată de unii cercetători⁷, să rezulte nu numai din calitatea ei de mare semiînchisă și fără marea, fără curenți verticali, fără viață sub 150 de metri, fără securitate a navigației, dar bogată în furtuni, ci și din calitatea ei posibilă de mare așezată pe o mare de hidrocarburi, la limita nord-vestică a Culoarului strategic energetic (CSE) alcătuit din Asia Centrală, Marea Caspică, Marea Neagră și Orientul Mijlociu.

Regiunea Mării Negre este o zonă geografică distinctă, bogată în resurse naturale și poziționată strategic la întâlnirea dintre Europa, Asia Centrală și Orientul Mijlociu. Cu o populație numeroasă, regiunea ridică o serie de oportunități și provocări pentru cetățenii săi. Regiunea este o piață în expansiune cu un potențial de dezvoltare ridicat și constituie un nod important pentru fluxurile energetice și de transport. Cu toate acestea, este în egală măsură o regiune cu conflicte înghețate nerezolvate, cu multe probleme de mediu și controale insuficiente la graniță, ceea ce încurajează migrația ilegală

⁷ Gl.bg.dr. Gheorghe Văduva, *Pivot sau margine?*, în *Geopolitica*, nr. 14-15 (4/2005).

și criminalitatea organizată. În pofida evoluțiilor pozitive importante din ultimii ani, există în continuare disparități în ritmul reformelor economice și în calitatea guvernării între diferitele țări din regiune. Un răspuns dinamic la nivel regional la aspectele menționate anterior poate aduce beneficii importante cetățenilor din țările în cauză și poate contribui, de asemenea, la prosperitatea, stabilitatea și securitatea din Europa.

Uniunea Europeană depune deja eforturi considerabile pentru a stimula reformele democratice și economice, pentru a promova stabilitatea și pentru a susține dezvoltarea în regiunea Mării Negre prin ample programe de cooperare. Trei politici europene sunt relevante în acest context: procesul de preaderare, în cazul Turciei; politica europeană de vecinătate – PEV (cinci parteneri estici ai PEV fiind activi în egală măsură în cooperarea în regiunea Mării Negre) și parteneriatul strategic cu Federația Rusă. Mai mult, CE a contribuit la adoptarea unui set larg de inițiative sectoriale de interes regional.

Regiunea Mării Negre oferă oportunități, dar și seturi de provocări care presupun acțiunea coordonată la nivel regional. Este vorba în special de sectoare cheie precum energie, transport, mediu, circulație și securitate. Obiectivul cooperării regionale consolidate nu este acela de a trata în mod direct conflictele vechi din regiune însă ar putea duce la o mai mare încredere reciprocă și, în timp, ar contribui la înlăturarea anumitor obstacole. Luând în considerare confluența culturilor din regiunea Mării Negre, o mai mare cooperare regională ar putea avea efecte benefice și în afara regiunii. Regiunea Mării Negre este o zonă de producție și distribuție de o importanță strategică pentru securitatea energetică a UE. Dispune de un potențial semnificativ de diversificare a aprovizionării cu energie și constituie, așadar, un element esențial al strategiei externe a UE în sectorul energetic. Diversificarea securității furnizării energiei este atât în interesul partenerilor noștri din regiune cât și al UE. Comisia propune Sinergia Mării Negre ca nouă inițiativă de cooperare regională a UE.⁸

Comisia va continua să consolideze relațiile cu producătorii de energie, cu țările de tranzit și consumatorii în cadrul unui dialog privind securitatea energetică. Dialogul urmărește promovarea armonizării actelor cu putere de lege și a actelor administrative prin intermediul proiectului Baku, precum și în cadrul PEV și a dialogului energetic UE - Rusia. Acest obiectiv va fi urmărit și prin extinderea, dacă este necesar, a Tratatului de instituire a Comunității Energiei la Moldova, Turcia și Ucraina, de asemenea, prin memorandumurile de înțelegere cu Azerbaidjan și Ucraina, prin acorduri de parteneriat și cooperare (PCA) și acorduri comerciale, prin negocierile de

⁸ *Comisia Europeană - Sinergia Mării Negre*, Bruxelles, 11.04.2007.

aderare la OMC și, eventual, prin alte acorduri energetice bilaterale. Obiectivul este instituirea unui cadru clar, transparent și nediscriminatoriu, în conformitate cu acquis-ul comunitar, pentru producerea, transportul și tranzitul energiei. UE sprijină, de asemenea, țările din regiune să se concentreze mai mult asupra surselor de energie alternative, asupra eficienței energetice și asupra economiei de energie, pentru a elibera importante resurse de energie.

UE colaborează îndeaproape cu partenerii regionali pentru a întări stabilitatea energetică prin modernizarea structurii energetice existente și prin construirea de noi infrastructuri. În acest context, Comisia dezvoltă, în colaborare cu partenerii săi, un nou coridor energetic pe axa Marea Caspică - Marea Neagră. Coridorul menționat anterior oferă mai multe posibilități tehnice pentru exporturile suplimentare de gaze naturale din Asia Centrală, prin regiunea Mării Negre, în UE. Mai mult, luând în considerare creșterea cantității de petrol care tranzitează Marea Neagră, motiv de preocupare pentru siguranță și mediu, UE este interesată să prevadă o dimensiune durabilă și ecologică în materie de petrol în cadrul activităților sale de cooperare din regiune. Mai multe proiecte de ocolire a Bosforului sunt deja luate în considerare.

În martie 2006, Comisia Europeană a analizat situația energetică a Uniunii Europene și posibilele evoluții în domeniu, publicând concluziile într-un document intitulat Cartea Verde – O Strategie Europeană pentru Energie Sustenabilă, Competitivă și Sigură. Însuși titlul reflectă obiectivele pe care Uniunea Europeană și le-a stabilit pentru politica sa energetică: o dezvoltare durabilă a sectorului, în armonie cu mediul, precum și transformarea sectorului energetic într-un factor de competitivitate și stabilitate, atât în ceea ce privește satisfacerea necesarului european de energie, cât și în privința importurilor.

Principala constatare a Cărții Verzi este că Uniunea Europeană nu are încă o politică energetică comună și de aceea riscă să nu poată atinge obiective de bază, cum ar fi siguranța energetică pe termen lung, o piață de energie funcțională, dezvoltarea economică sustenabilă și reducerea impactului asupra mediului. Cartea Verde propune o serie de domenii în care țările membre ar trebui să colaboreze mai mult: economisirea energiei, promovarea surselor regenerabile de energie, investiții în noi tehnologii energetice și utilizarea unei singure voci în discuțiile și negocierile internaționale pe probleme energetice.

Concluzie

Securitatea energetică este, prin toate sistemele și structurile sale, prin întreaga ei configurație și dinamică, o *securitate de impact imediat, complex și foarte dinamic*. Interesul vital al fiecărui stat include, în structura sa de rezistență, o substanțială componentă energetică. Pe măsură ce societatea se

dezvoltă, consumurile energetice cresc direct proporțional cu efectele acestor consumuri, iar vulnerabilitățile energetice cunosc noi dezvoltări, în funcție de numeroasele provocări, sfidări, pericole și amenințări de natură energetică. Gestionarea acestora devine prioritară în următoarea etapă de dezvoltare a societății, etapă caracterizată prin sporirea interdependențelor, dezvoltarea fără precedent a infrastructurilor, mai ales a celor energetice și prin impactul complex, adesea imprevizibil, al rețelei. De aceea, considerăm că securitatea energetică este una de impact major cu efecte sinergice în lanț asupra tuturor domeniilor securității naționale și internaționale. Implicarea Alianței Nord-Atlantice și a Uniunii Europene în configurarea și asigurarea securității energetice a spațiului european și a celui euroatlantic este actuală, necesară și, considerăm noi, obligatorie.

GEOPOLITICA RESURSELOR ENERGETICE ȘI A ELEMENTELOR DE INFRASTRUCTURĂ ENERGETICĂ DIN ZONA DE INTERES A ROMÂNIEI

GEOPOLITICS OF ENERGETIC RESOURCES AND ENERGETIC INFRASTRUCTURE ELEMENTS IN THE ROMANIA'S INTEREST AREA

Cam.fl. (r) drd. Ionel BAIBARAC*

Este de așteptat ca noua configurație eurasiatică în domeniul energetic să contribuie semnificativ la o dezvoltare economică echilibrată și durabilă a țărilor din Europa și din Asia, în parametrii unei reconstrucții lente, într-un spațiu al confluențelor de falii, economii, culturi și civilizații, prin care să se asigure (desigur, în timp) dezamorsarea străvechii filozofii generatoare de conflicte și migrații, a ceea ce Gerard Chaliand¹ numește foaier perturbator (Nordul Mării Caspice, Manciuria) și renașterea unui nou spirit, în esența lui, eurasiatic și euroatlantic.

Even if the vast economic and financial power is not in geoenergetic areas, but in the big economic zones, the areas with energetic resources are concentrating the vital interests of the energy security. Romania as a country which is producing and consuming energy resources is focusing its energy policy and strategy to the proximity areas with energetic resources and also to the major platforms of Eurasia as well as to the major transport corridors, as a realistic energy security approach.

Cuvinte cheie: zone geoenergetice, zone economice, coridoare energetice, securitate energetică euroasiatică.

Keywords: *geoenergetic zones/areas, economic zones, energy corridors, Eurasian energy security.*

Geopolitica și geostrategia zonelor de interes energetic românesc

Axa semnificativă a unui coridor energetic – Marea Neagră, Caucaz, Marea Caspică, Asia Centrală –, ce se va dovedi din ce în ce mai productiv, în pofida numeroaselor probleme de securitate pe care le ridică, revine

* e-mail: baibarac@omnimpex.ro

¹ Gérard Chaliand, *Anthologie mondiale de la strategie des origines jusqu'au nucléaire*, Robert Laffont, Paris, 1990, pp. I-IX.

semnificativ în actualitate, chiar dacă războiul din Cecenia și problemele Caucazului sunt pe lista marilor primejdii ale planetei. Revine în actualitate, întrucât Europa se constituie într-un mare consumator de energie, iar Rusia și coridorul energetic principal al Planetei sunt principalii furnizori. Cele trei mare axe energetice eurasiatice sunt următoarele: Golful Persic, Iran Asia Centrală; Marea Neagră, Marea Caspică, Asia Centrală; Axa rusească (zona europeană, Siberia, Marea Ohoțk).

Este de așteptat ca noua configurație eurasiatică în domeniul energetic să contribuie semnificativ la o dezvoltare economică echilibrată și durabilă a țărilor din Europa și din Asia, în parametrii unei reconstrucții lente, într-un spațiu al confluențelor de falii, economii, culturi și civilizații, prin care să se asigure (desigur, în timp) dezamorsarea străvechii filozofii generatoare de conflicte și migrații a ceea ce Gerard Chaliand² numește foaier perturbator (Nordul Mării Caspice, Manciuria) și renașterea unui nou spirit, în esența lui, eurasiatic și euroatlantic. Ar fi ultima mare victorie într-un război care se duce din Antichitatea timpurie pentru liniștirea acestui spațiu și ultima mare ofensivă a frontierei occidentale, în care Marea Neagră va juca rolul de sinapsă strategică.

Zona Caucazului (Rusia, Azerbaidjan, Georgia, Armenia) este o zonă de falie, cu numeroase probleme economice, sociale, etnice și religioase. Această caracteristică este în contrast cu o altă dimensiune esențială a spațiului caucazian, cea de zonă de confluență terestră între două mări – Marea Neagră și Marea Caspică – și între două mari civilizații – cea ortodoxă și cea islamică – și cu darul Caucazului de a fi tangent la Marea Caspică și a adăposti astfel resurse energetice sau rute de transport al acestora.

De-a lungul secolelor, în bătălia pentru Caucaz și pentru resurse, Rusia este cea care a câștigat cel mai mult și care a dominat cel mai mult. În momentul de față, ea deține jumătate din ceea ce se înțelege prin spațiul caucazian. Dar interesul pentru acest spațiu, care, în opinia noastră, trebuie înțeles și ca o zonă de securitate strategică a resurselor și rutelor energetice din Caspica și din Asia Centrală, depășește cu mult cadrul zonal și devine, cu preponderență, european, eurasiatic și euroatlantic.

După Orientul Mijlociu, Marea Caspică este considerată cea de a doua zonă de importanță strategică, datorită resurselor de petrol și gaze naturale. Ea este o zonă specială, o zonă geoenergetică, întrucât mutațiile politice și strategice profunde care s-au produs și se produc încă aici nu exclud conflictualitatea tradițională, ci o implică și o amplifică. De asemenea, statutul juridic deosebit al Mării Caspice și situația populațiilor, economiilor

² Gérard Chaliand, *Anthologie mondiale de la strategie des origines jusqu'au nucléaire*, Robert Laffont, Paris, 1990, pp. I-IX.

și nevoii de identitate a țărilor riverane, dar și interesul accentuat al marilor puteri și al marilor consumatori, în speță, al Statelor Unite, Rusiei, Chinei, Uniunii Europene și chiar al Japoniei conferă acestui spațiu o situație foarte asemănătoare cu cea a Balcanilor de Vest. În plus, față de Balcanii de Vest, zona caucaziană implică în mod direct Rusia și Turcia, doi actori de mare și consistentă vigoare istorică, politică și strategică, fără de care nu se poate rezolva niciuna dintre ecuațiile geopolitice ale zonei.

Consolidarea semnificativă poziției și intereselor statelor riverane, după destrămarea Uniunii Sovietice – Azerbaidjan, Kazahstan și Turkmenistan – și reevaluarea concomitentă a rezervelor de petrol și de gaze naturale au modificat profund situația geopolitică a zonei.

Bazinul caspic are un rol foarte important în geopolitica regiunii și în strategia hidrocarburilor. Hidrocarburi de aici se cunosc încă din Evul Mediu. Ele au început să fie exploatate în peninsula Apcheron în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Întrucât nu dispunea de capitalul necesar, Rusia a liberalizat exploatarea și a deschis concesiuni pentru mai multe societăți occidentale, între care *Royal Deutch Shell* și *Petroleum Production Company* ale fraților Nobel.

La ora actuală, nu există date foarte certe în legătură cu volumul resurselor de aici. Totuși, rezervele probate ale Azerbaidjanului, Kazahstanului, Turkmenistanului și Uzbekistanului reprezintă 7.500 miliarde de metri cubi de gaz și 2,2 miliarde de tone de petrol, respectiv 5,5% și 1,9% din rezervele mondiale (ne referim la o estimare făcută în 1997). Aceste cifre sunt comparabile cu datele despre Marea Nordului ale cărei rezerve sunt, după 30 de ani de exploatare, 2,25 miliarde tone (Gt). Cifrele referitoare la bazinul caspic variază însă foarte mult de la o sursă la alta. Spre exemplu, US Department of Energy, într-un raport emis în primăvara anului 1997 Congresului, evaluează aceste resurse la 24 de miliarde tone de petrol. Două studii publicate de Institutul Internațional de Studii Strategice din Londra (IISS) și Fundația J. Baker susțin relativitatea importanței bazinului caspic și subliniază incertitudinile economice și politice cărora le este supusă evaluarea și dezvoltarea hidrocarburilor de aici. Dar companiile britanice de exploatarea prezente în Marea Caspică ocupă locul doi, după cele ale Statelor Unite. După părerea majorității responsabililor sectorului petrolier, potențialul caspic nu depășește o zecime din cel al celui Orientului Mijlociu, care deține 66% din rezervele probate mondiale de petrol și 33 % din cele de gaze naturale.

În Bazinul Caspic, jocul major al strategiilor îl constituie nu atât exploatarea, cât *trasarea și realizarea conductelor*. Trei categorii de state sunt implicate în această luptă: noile state independente producătoare de petrol și gaz, țările susceptibile de a fi căi de tranzit și puterile „exterioare”. Rusia

posedă propria ei rețea moștenită de la URSS pe care o folosește și pentru a exercita presiuni asupra țărilor riverane Mării Caspice, dar și asupra Uniunii Europene. Dincolo de aceste presiuni, este, în continuare, de așteptat, ca Rusia să-și folosească potențialul ei energetic pentru a construi și impune politica energetică pe care o consideră cea mai corectă și cea mai profitabilă pentru ea.

Uniunea Europeană și SUA sunt favorabile multiplicării căilor de transport al petrolului și gazelor naturale și vizează un «*culoar eurasiatic*» est-vest care să realizeze un sistem de conducte bine securizate. Una dintre acestea a și fost construită și leagă Baku de Ceyhan, prin Turcia. Acest oleoduct are un dublu avantaj în ochii Washingtonului: să întărească rolul geopolitic al Turciei; să contribuie la consolidarea noilor state independente, să le scoată adică de sub influența Moscovei și Teheranului și să le treacă în zona de influență a Occidentului. Cu alte cuvinte, Occidentul dorește să-și extindă zona de influență și asupra Mării Caspice. Recentul conflict ruso-georgian arată, însă, că un astfel de obiectiv nu se poate realiza cu ușurință.

Uniunea Europeană, prin intermediul *programelor TRACECA (Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia)* și *INOGATE (Interstate Oil & Gas Export to Europe)* contribuie în egală măsură la realizarea mai multor rețele de comunicații în zonă.

Dar marile proiecte ce urmează a fi puse pe rol se află, într-o formă sau alta, sub tutela mării companii Gazprom. De aici rezultă trei concluzii semnificative: sunt necesare, în continuare, sisteme și infrastructuri de transport energetic la care să participe efectiv toate țările interesate; astfel de proiecte nu se pot realiza fără participarea efectivă a Rusiei, care se afirmă din ce în ce mai mult nu doar ca o superputere militară, ci și ca o superputere energetică; este absolut necesară securizarea directă și indirectă, prin politici, strategii, forțe, mijloace și acțiuni adecvate, a tuturor platformelor geoenergetice și rutelor de transport energetic.

România, ca țară cu realizări substanțiale și tradiții în industria petrolieră, poate redeveni un nod important în reconfigurarea zonelor europene și euroatlantice de interes energetic, dacă își pune în valoare întregul ei potențial științific și întregă ei experiență în domeniu.

Politica geoenergetică a României face parte din politica geoenergetică europeană, iar zonele de interes energetic ale României nu sunt altele decât zonele de interes energetic ale Uniunii Europene, dar cu câteva particularități care țin de poziția noastră specială și de capacitatea de prospecțiune, evaluare și exploatare a resurselor din Marea Neagră.

Zona Mării Negre (prospectare geologică, identificare de noi resurse, foraj, exploatare, transport) trebuie să fie prioritară pentru România în politicile și strategiile privind resursele energetice, întrucât potențialul

energetic al acestei zone nu este încă pe deplin cunoscut, iar interesul pentru zonă, deși în creștere, este încă minor.

Marea Neagră rămâne, pentru România, o zonă de interes energetic interioară și de proximitate. România realizează de zeci de ani explorări, foraj și exploatare petrolifere în Marea Neagră și, în continuare, o astfel de acțiune trebuie extinsă nu doar prin concesionare de zăcămintele altor companii, cât mai ales prin realizarea și punerea în aplicare a unor proiecte substanțiale și pe termen lung de valorificare, prin forțe proprii și parteneriate, de către companii naționale și parteneri, în primul rând, a resurselor energetice din acest bazin care se va dovedi foarte consistent.

Infrastructuri și proiecte de infrastructuri din principalele zone de interes energetic

Securitatea energetică presupune două mari domenii importante și complementare: asigurarea populației și economiei cu resurse energetice și protecția infrastructurilor și proceselor energetice. Primul domeniu ține de prospectarea, cunoașterea și exploatarea rațională a resurselor energetice, astfel încât să se asigure necesarul de consum pentru populație și economie și să fie prevenite crizele energetice. Cel de-al doilea vizează, în principal, securitatea infrastructurilor energetice. Aceste două domenii sunt strâns legate între ele și nu pot fi separate decât metodologic, în cadrul conceptului de securitate energetică.

Resursele energetice sunt numeroase și diversificate. Ele pot fi clasificate, după părerea noastră, în câteva categorii mari, în funcție de modul în care se produce sau se degajă energia necesară, astfel: resurse energetice naturale și resurse de proces.

Evident, *resursele energetice naturale* sunt cele care se găsesc în stare naturală. Ne referim îndeosebi la cărbune, petrol și gaze naturale. Cele mai importante dintre aceste resurse sunt, evident, petrolul și gazele naturale. Conform „teoriei oficiale” a originii petrolului și gazelor naturale susținută în special de geologii americani și britanici, aceste resurse s-au format cu milioane de ani în urmă, prin fosilizarea dinozaurilor și algelor marine, în bazine situate cam la 1-2 km pe fundul mărilor, iar durata lor este limitată. Pornind de aici, a apărut o teorie a „vârfului petrolului”, susținută, între alții, de geologul Colin Campbell, de la British Petroleum, și de bancherul din Texas, Matt Simmons, potrivit căreia lumea va trece printr-o nouă criză, cea de la finele erei petrolului, sau cea a Vârfului Petrolier Mondial, care va atinge apogeul în 2012 și chiar în 2007, întrucât rezervele de petrol sunt epuizate.³ În sprijinul acestei teorii, se situează declinul producției de petrol din Marea Nordului, din Alaska și din alte bazine petrolifere, ca și creșterea

³ <http://www.blogdei.com/index.php/2007/11/05/2766-la-guerre-et-le-pic-petrolier-confessions-d-un-ex-croyant-de-la-theorie-du-pic-petrolier>

explozivă a prețului barilului de petrol. Campbell arată, în sprijinul teoriei sale, că de la finele anilor '60 nu s-a mai descoperit nici un bazin de petrol de talia celui din Marea Nordului.

Teoria „vârfului de sarcină” în ceea ce privește exploatarea petrolului se bazează pe manualele de geologie occidentale, în cea mai mare parte scrise de geologi americani și britanici, care afirmă că petrolul este un „combustibil fosil”, un reziduu biologic al animalelor mari (dinozauri) și chiar al algelor, depus pe fundul mărilor, de-a lungul a peste 10 milioane de ani, și care se găsește în bazine situate la adâncimi de 1-2 km în scoarța pământului și, evident, sunt epuizabile.

Această teorie n-a fost niciodată confirmată pe deplin. Mai mult, după expedițiile făcute, în 1974, pe falia geofizică din Atlantic, în zona Zidului Atlanticului, adică a lanțului muntos subacvatic care, sub presiunea magmei ce acționează prin această falie, îndepărtează continentele americane de Europa și de Africa, s-a demonstrat că planeta este foarte activă din punct de vedere geofizic, iar eventualele pungi de petrol care s-ar fi format de-a lungul a zece milioane de ani s-ar fi deplasat împreună cu platformele respective. În aceste condiții, zăcămintele de petrol ar trebui să fie foarte consistente în zonele în care există platforme geofizice marine subduse. Or, realitatea este tocmai inversă... Marile zăcămintele cunoscute sunt în zone opuse acestora...

În legătură cu „teoria biotică”, se pot afirma următoarele: nu a fost niciodată confirmată; niciuna dintre previziunile privind epuizarea bazinelor de hidrocarburi nu s-a materializat; geofizica pământului, structurarea și dinamica scoarței terestre (care are o grosime de numai 30 km) sunt în contradicție cu această teorie, în sensul că petrolul nu se poate forma „în liniște” din masa biotică în zone atât de active geologic și geofizic; induce panică, nesiguranță și voluntarism în jocul prețurilor energetice.

Dacă petrolul nu este de natură biotică, atunci de ce natură ar putea fi?* Această întrebare, pe care și-au pus-o, începând cu anii '40, o parte dintre oamenii de știință din fosta Uniune Sovietică, țară supusă izolării și strategiei de îndiguire, nu rezolva, în fond, nimic. Nega doar teoria oficială a petrolului, adică pe cea „biotică” și demonstra că o astfel de teorie nu este verosimilă.

Războiul Rece era în plină desfășurare. Rușii aveau nevoie de resurse energetice și nu le puteau primi de nicăieri. În 1947, Rusia avea rezerve de petrol foarte limitate. Este vorba de câmpurile petrolifere de la Baku, considerate a fi aproape epuizate și în peninsula Apcheron. În 1947, Rusia a fost nevoită să se retragă, în ceea ce privește petrolul, din nordul Iranului, iar

* Teoria biotică a petrolului nu a fost nici contestată în mod oficial, dar nici confirmată științific și cu atât mai puțin în practica descoperirii și exploatării zăcămintelor de petrol și de gaze naturale.

americani și francezii n-au autorizat-o să opereze, pentru a-și asigura petrolul necesar, nici în Orientul Mijlociu, nici în Africa, nici în Birmania, nici în Malaiezia, nici în Asia și nici în America Latină. În acest fel, ea a fost nevoită să caute petrol în imensul său teritoriu, adică în ograda proprie. Pentru decidentul politic de atunci, era o chestiune hotărâtoare. De aceea, conducerea politică a încredințat oamenilor de știință misiunea de a căuta soluții la o chestiune vitală, răspunzând unui imperativ categoric, acela de a găsi suficient petrol în propriul teritoriu. *Cum adică să nu găsești petrol într-un teritoriu atât de vast?!*

S-a pus din nou pe tapet o veche și complicată întrebare: De unde provine petrolul? Pentru a găsi răspunsuri adecvate la această întrebare, oamenii de știință din cadrul Institutului de Fizica Pământului al Academiei de Științe din Moscova și cei ai Institutului de Științe Geologice al Academiei din Ucraina au început să se preocupe de această problemă imediat după 1940, dar mai ales după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial.

Originea teoriei biotice a petrolului se află, într-un fel, tot pe teritoriul Rusiei. În 1757, Mihail Lomonosov a emis ipoteza că petrolul ar putea fi format din reziduuri biologice. Ea a fost respinsă de alți oameni de știință, între care și chimistul francez Louis Joseph Gay-Lussac și geologul german Alexander Von Humboldt, la începutul secolului al XIX-lea. Ei au emis ideea că petrolul este o substanță abiotică ce vine din profunzimile pământului.⁴ De asemenea, chimistul francez Marcellin Berthelot a efectuat, în 1859, experiențe prin care a dovedit că generarea petrolului nu are nicio legătură cu materialul biologic, că nu conține nicio moleculă și nici un proces biologic. Cercetările lui Berthelot au fost continuate și dezvoltate și de alți oameni de știință printre care se situează și Biasson și Sokolov, care au confirmat că petrolul nu are nicio legătură cu materialul biologic.

Chimistul rus Dimitri Mendeleev, cum era și firesc, s-a ocupat și el de ipoteza lui Lomonosov. Chimistul rus, spre deosebire de Berthelot, care nu sugerase de unde vine petrolul și cum s-a format el, afirmă cu claritate că petrolul este un material primordial care vine din profunzimile pământului. El a emis, la rândul lui, ipoteza că există falii profunde care permit petrolului să iasă la suprafață.

Uniunea Sovietică a elaborat foarte rapid (doar în cinci ani) o știință a petrolului. În 1951 s-a emis prima teorie ruso-ucraineană asupra originii abiotice a petrolului. Nikolai A. Kudriavstev, la congresul unional de geologie a petrolului, a analizat ipoteza petrolului biotic și a subliniat neajunsurile acestei teorii. I s-au alăturat imediat o serie de oameni de știință ruși și ucraineni, printre care P. N. Kropotkin, K. A. Shakvarstova, G. N. Dolenko, V. F.

⁴ <http://petrole-abiotique.blogspot.com/2005/09/do-vient-la-thorie-du-ptrole-abiotique.html>

Linetskii, V. B. Porfiriev și K. A. Anikiev. Între 1951 și 1965, numeroși oameni de știință, sub direcționarea lui Kudriavstev și a lui Porfiriev, au publicat numeroase articole prin care demonstau incoerența teoriei biotice a petrolului.

Încă în 1956, profesorul Vladimir Porfiriev a prezentat concluziile echipei de cercetare. Teoria a fost însă validată în timp, prin contribuția a numeroși oameni de știință. În esență, se sublinia că petrolul și gazele naturale n-au nicio legătură cu materia biologică de la suprafața pământului. Petrolul brut și gazele naturale sunt materiale primitive care vin din străfunduri abisale. Aici, în profunzimile planetei Pământ, la temperaturi înalte și presiuni foarte mari, s-au format, din elemente care se găsesc în întregul Univers, punți de petrol și gaze naturale care au fost apoi împinse la suprafața pământului sub forma unor erupții reci. Așadar, rezervele de petrol ale planetei vor dura atâta vreme cât vor exista acele elemente primare care se află în interiorul planetei. Adică, atâta timp cât planeta va „funcționa” (va avea adică activitate geofizică), vor exista și rezerve importante de petrol. Vor fi descoperite altele noi, iar zăcămintele vechi se vor revigora. Problema nu este dacă există sau nu petrol, ci aceea a realizării unor utilaje care să foreze la mari adâncimi.

Această teorie a permis Uniunii Sovietice să descopere mari zăcăminte de petrol și gaze naturale în regiuni considerate complet lipsite de astfel de resurse, după teoria originii biotice a petrolului. Teoria abiotică a petrolului a fost aplicată mai ales începând cu anii 1990, ca și după dezmembrarea URSS, pentru forarea unor puțuri de petrol și gaze naturale într-o regiune ținută secretă timp de 45 de ani și considerată, din punct de vedere geologic, că ar fi un bazin steril. Este vorba de regiunea Nipru-Donet, situată între Ucraina și Rusia. Geofizicienii și chimiștii ruși și ucraineni, urmând teoria abiotică a petrolului, au efectuat o analiză detaliată a trecutului tectonic și structurii geologice a subsolului cristalin profund al acestei regiuni. După aceea, au fost făcute investigații geofizice și geochemice consistente.

Au fost forate 61 de puțuri, 37 dintre ele fiind productive și competitive din punct de vedere comercial. Este vorba de o rată impresionantă de succes, de peste 60 %. Mărimea câmpurilor descoperite este echivalentă cu zona North Slope din Alaska. Forajul american a fost considerat un succes doar cu o rată de reușită de 10 %. Adică doar 1 din 10 puțuri conținea petrol.

Teoria abiotică a petrolului a fost considerată, în Uniunea Sovietică o chestiune de securitate a statului și ținută în secret, deși ea se afla, într-o formă sau alta, în discuție de multă vreme. Încet, încet, ea începe să fie cunoscută și luată în seamă în toată lumea, inclusiv în Occident, mai ales după războiul din Irak din 2003.

Ea este foarte importantă pentru reconfigurarea problematicii securității energetice a fiecărei țări în parte și a întregii lumi. Cad miturile și frustrările resurselor limitate, chiar dacă, deocamdată, acest lucru nu se

resimte și în prețul barilului de petrol. Probabil, marile companii din toată lumea, inclusiv cele rusești, care exploatează, transportă și valorifică petrolul au încă de câștigat de pe urma siajului, mirajului și avantajului conflictual induse de universul niciodată probat și demonstrat al teoriei biotice a petrolului.

Infrastructurile energetice sunt foarte diversificate, complexe și răspândite pe întreaga planetă. Unele dintre acestea sunt naționale – aparțin, adică, statelor sau unor companii naționale –, altele aparțin unor companii transnaționale și, au, deci o dezvoltare transfrontalieră. Există următoarele categorii de infrastructuri: de prospectare și de foraj; de extracție; de depozitare primară; de transport; de depozitare înainte de rafinare; de prelucrare (rafinare); de distribuție la consumatori.

Din categoria infrastructurilor de prospectare și de foraj fac parte și următoarele: construcțiile și alte mijloace fixe legate de prospectări geologice, de identificare a zonelor unde pot fi găsite și exploatare resurse neconvenționale (eoliene, care folosesc forța mareelor, de biogaz etc.), cărbune, petrol, gaze, precum și cele necesare sistemelor de și de acces; rețele de drumuri, căi ferate, mijloace de comunicații, rețele de energie electrică etc. necesare pentru sistemele de prospectare, identificare, foraj; alte elemente de infrastructură.

Infrastructurile de extracție (exploatare) sunt, în principiu, aceleași cu cele de la foraj, la care se adaugă cele specifice acestui proces: puțuri; noi rețele de drumuri, comunicații, rețele electrice etc.; galerii și alte infrastructuri miniere; suporturi pentru utilaje; instalații și rețele electrice și de aeraj etc.

În cadrul infrastructurilor de depozitare primară (în zona de extracție) ar putea fi situate și următoarele: conducte de transport al petrolului și gazului natural de la puțuri sau de la platformele de extracție în rezervoarele din zona zăcămintelor; rețele electrice, de apă și canalizare necesare procesului de depozitare primară; infrastructuri de securitate a depozitelor și infrastructurilor critice din zona de extracție și de depozitare primară etc.

Infrastructurile de transport spre zonele de depozitare în vederea prelucrării sunt, de asemenea, numeroase și diversificate. Printre acestea se situează și următoarele: rețele de conducte (de petrol și gaze naturale) spre depozitele de la rafinării sau de la alte sisteme și mijloace de prelucrare; depozite; depozite portuare; construcții energetice portuare; alte construcții specifice; rețele de drumuri, electrice, de apă, canalizare etc.

Infrastructurile de prelucrare (rafinare), precum și cele de prelucrare a gazelor naturale sau altor produse sunt cele ale oricăror fabrici: construcții; instalații de rafinare (prelucrare); rețele de drumuri uzinale; rețele electrice, de apă și canalizare, de termoficare, de oxigen, de comunicații etc.; depozite de uzină.

Infrastructurile de distribuție la consumatori sunt cele mai complexe și cele mai numeroase. Ele includ tot ce se situează între depozitul uzinal și pompa de la care se alimentează autoturismul, la locuința fiecărui om sau la

toate entitățile productive care nu pot funcționa în nici un fel fără resurse energetice. Unii dintre cei mai importanți consumatori de energie sunt și producători de energie sau de alte produse.

Există, de fapt, mai multe tipuri de energie, în funcție de resursele energetice și de modul în care aceasta se produce. Unele sunt convenționale, altele sunt considerate neconvenționale.

Dintre cele convenționale fac parte și următoarele: energia produsă pe bază de cărbune; energia produsă pe bază de hidrocarburi (petrol și gaze naturale); energia produsă pe bază de lemn (folosită de o parte a populației rurale); hidroenergia; energia nucleară.

Resursele considerate neconvenționale produc următoarele tipuri de energie: energia eoliană; energia mareelor; energia geofizică; energia solară; energia pe bază de biogaz etc.

De-a lungul secolelor, chiar dacă sursele și resursele energetice nu s-au modificat prea mult – desigur, cu excepția descoperirii și folosirii energiei nucleare –, infrastructurile de toate tipurile, de la cele de prospectare și extracție la cele de prelucrare și transport, de la cele de asigurare a energiei necesare vieții oamenilor și comunităților la cele de securitate a acestora, și tehnologiile s-au dezvoltat semnificativ, schimbând aproape complet fizionomia infrastructurilor lumii.

Spre exemplu, Marea Britanie dispune de 19 reactoare nucleare, 108 instalații petroliere, 180 de platforme de gaze naturale, 14.000 km de oleoducte și gazoducte, 9 mari rafinării de petrol și 1966 instalații eoliene, în timp ce Statele Unite au 104 centrale nucleare, 5.000 centrale electrice, 149 de rafinării, 3 milioane de kilometri de oleoducte și 300.000 km de gazoducte.⁵

Desigur, nu toate infrastructurile energetice sunt critice. În Raportul comisiei europene din 2007, se arată că „infrastructurile critice vor desemna, în general, instalațiilor și serviciile indispensabile funcțiunilor de bază ale unei societăți, în absența cărora funcționarea acesteia ar grav perturbată”.

În 2007, Rusia a exportat în jur de 4,4 milioane de barili de petrol brut pe zi și, în fiecare zi, mai mult de 2 milioane de barili de produse petroliere. Prin conducta Drujba, care trece prin Belarus, Ucraina, Germania, Polonia și alte destinații (Ungaria, Cehia și Slovacia), a fost exportată o cantitate de 1,3 milioane de barili pe zi, via portul Primorsk, situat în apropierea Orașului Sankt Petersburg. Mai bine de 900.000 de barili pe zi au fost exportați prin porturile și conductele de la Marea Neagră.

⁵ <http://www.nato-pa.int>, *Securite energetique: cooperer pour renforcer la protection des infrastructures energetiques critiques*, proiect de raport special, lord Jopling (Marea Britanie), raportor special, 17 octombrie 2008, p. 3.

Aproape toate infrastructurile de transport petrolifer și de gaze naturale sunt controlate de Transneft⁶. Există însă și cantitatea de 300.000 de barili pe zi care nu este controlată de Transneft.

Cea mai mare parte a petrolului și produselor petrolifere rusești este destinată consumului european. O parte dintre exporturi se face însă către Statele Unite ale Americii. Începând cu 2004, exporturile de petrol ale Rusiei către SUA s-au dublat, ajungând, în 2007, la peste 400.000 de barili pe zi. Rusia importă însă unele produse de petrol, cum ar fi, spre exemplu, benzina cu cifră octanică ridicată.

În ultimii zece ani, țările europene ale OCDE⁷ se bazează pe exporturile rusești de petrol care au sporit de la 12% din totalul importurilor, la 29 %, în 2007.

Proiectul Baltic Pipeline System (BPS) elaborat în decembrie 2001 transportă petrolul brut din Siberia occidentală în portul Primorsk. Țările europene din nord au acces direct la terminalele rusești din golful finlandez, fără să mai depindă de conductele care trec prin Estonia, Letonia și Lituania. Debitul de la Primorsk a crescut mereu, an de an, ajungând, în medie, în 2007, la 1,5 milioane de barili pe zi. Capacitatea lui este de 3 milioane de barili pe zi. Există și proiectul BPS-II care mărește debitul. În mai 2008, autoritățile ruse au decis cea de a doua fază, cea spre portul Ust-Luga, al cărei cost se ridică la 3,3 miliarde dolari.

Transportul petrolului, îndeosebi spre Statele Unite, prin și din portul Murmansk, devine foarte avantajos. În primul rând, pentru că, în cea mai mare parte a anului, aici nu este gheață și, în al doilea rând, pentru că durata transportului se reduce simțitor. Se construiesc numeroase de conducte din regiunile rusești bogate în petrol spre acest port, reducându-se simțitor transportul pe calea ferată, care, în 2007, era de 270.000 de barili pe zi.

Există proiecte în execuție pentru realizarea unor conducte care să ajungă în estul Asiei și în numeroase alte zone. Rusia s-a angajat să realizeze, în două etape, un gazoduct de 2.500 mile de la Taișet la Kozmino, la sud-est de Nahodka, un terminal semnificativ în Pacific, care ar trebui să fie gata în 2009, accesibil Japoniei și țărilor din zonă.

⁶ Transneft (trans – transport; neft – petrol) – companie rusă de stat care deține cel mai mare sistem de conducte de transport petrolier din lume. Aceste conducte au, la un loc, o lungime de aproape 50.000 km.

⁷ OCDE – Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică. Organizație formată din statele dezvoltate care acceptă principiile democrației reprezentative și ale economiei de piață. Își are originea Organisation for European Economic Co-operation (OEEC), înființată în 1948 pentru a ajuta realizarea planului Marshall, iar în 1961 s-a extins. Actualmente este formată din 30 de state.

China, la rândul ei, s-a angajat să finanțeze un traseu de 45 de mile, cu o capacitate de 300.000 de barili pe zi, de la Skovorodino la frontiera chineză. Este vorba de o conductă care se va realiza în două etape. În aprilie 2008, urma să atingă 1,5 milioane de barili pe zi, aducând petrolul din Siberia Orientală spre rafinăriile din Siberia Occidentală. Cea de-a doua etapă a acestei conducte va fi cea de la Skovorodino la Pacific și va avea o capacitate de 1,6 milioane de barili pe zi.

Proiecte cu participare sau implicare românească

Ne aflăm într-o etapă de reconfigurare geopolitică a unor zone de confluență sau de construcție dinamică, mai ales în dimensiune energetică. Competiția pentru piețe și resurse presupune organizări și reorganizări de forțe, mijloace și strategii, parteneriate, acorduri, înțelegeri, și nu doar competiții în sine. În aceste sens, există patru mari probleme ce se cer armonizate și soluționate cât se poate de corect și de avantajos: resursele energetice (existență, identificare, evaluare, prognozare); accesul la resurse (acorduri, înțelegeri, cereri și oferte); transportul la consumatori; securitatea resurselor, a accesului și transporturilor.

Nici un stat nu poate soluționa aceste probleme de unul singur. De aceea, toate statele din lume cooperează, într-o formă sau alta, pentru a găsi soluții acceptabile de toată lumea și, pe cât posibil, mai ales în avantaj propriu. Este, desigur, și cazul României, țară care a fost cândva o mare putere în domeniului petrolului. Deocamdată, inițiativa în domeniul petrolului este deținută, pe continentul european și în spațiul eurasiatic, de marile companii rusești. Tot ele, îndeosebi Gazprom, încearcă să-și asigure supremația și în ceea ce privește transportul european al petrolului, aparent la concurență sau pentru a ocoli marile rețele rusești, dar, în realitate, în strânsă consonanță cu acestea.

Două dintre aceste mari proiecte (Nabucco și South Stream) sunt interesante și atractive și pentru România, țară care, odinioară ocupa unul dintre locurile fruntașe în lume la exportul de produse petroliere și de utilaj petrolier și care a pierdut, practic, aproape orice inițiativă în domeniul petrolului, precum și aproape toate piețele sale de odinioară. Aceste două proiecte – care nu sunt nici pe departe concurente, ci complementare – ar putea constitui o mică speranță.

Proiectul Nabucco

Proiectul Nabucco face parte din acel sistem de conducte europene și eurasiatice menit să armonizeze interesele energetice ale tuturor consumatorilor și producătorilor de petrol și să asigure marile cerințe de consum. Toate proiectele de transport sunt costisitoare. Mai mult, traseele

conductelor pot crea foarte multe probleme. Unele țin de finanțarea acestor mari proiecte, altele se referă la modul în care țările europene pot participa și beneficia de ele, iar cele mai multe se referă la complexele și complicatele probleme de securitate a acestor sisteme și rețele. Cinci companii - BOTAS din Turcia, Bulgargaz din Bulgaria, Transgaz din România, MOL din Ungaria și OMV Erdgas din Austria – au semnat, la 11 octombrie 2002, la Viena, un acord de cooperare privind înființarea unui consorțiu pentru efectuarea unui studiu de fezabilitate cu scopul realizării unei conducte de gaze naturale, cu scopul de a conecta și valorifica rezervele din Zona Mării Caspice și Orientului Mijlociu cu piețele europene. Traseul acestei conducte cu o lungime de 2841 km are ca punct de plecare granițele estice ale Turciei, traversează Turcia, Bulgaria, România, Ungaria și Austria, punctul final al acesteia fiind nodul Baumgarten din Austria, unde se realizează conexiunea cu conductele de gaze rusești care ajung în Europa de Vest. La această conductă se pot lega și alte rețele, cum ar fi cele din Irak, din Siria și din Egipt. Comisia Europeană a inclus acest proiect în programul Trans European Network – TEN, pe lista de proiecte prioritare. De aici rezultă că el obține o finanțare de 50% din valoarea studiului, restul urmând să fie finanțat de către țările inițitoare.

De fapt, marea problemă a acestui proiect o reprezintă tocmai finanțarea lui. Problemele următoare – cea a realizării lui și cea a securizării lui – deși se pun de pe acum, așteaptă încă soluții. De aici nu rezultă că proiectul nu propune și soluții de realizare sau de securizate (la urma urmei, aceste fac parte intrinsecă din proiect), ci doar că soluțiile nu sunt și nu pot fi fixe, imuabile, ci flexibile, adică adaptabile în permanență la dinamica provocărilor, pericolelor, amenințărilor energetice, a vulnerabilităților energetice, și, evident, a riscurilor care rezultă de aici. Se apreciază că Nabucco este un proiect competitiv, întrucât distanța de la resurse la consumatori, mai ales pentru cei din Europa Centrală și din Europa de Sud, este mult mai scurtă decât alte rute. Se apreciază, de asemenea, că în 2011 vor fi livrate 8 miliarde de metri cubi de gaze naturale, urmând ca, până în 2020, volumul acestora să crească la 25-31 de miliarde metri cubi. În jurul Europei exista suficiente surse care să acopere creșterea preconizată a cererii de gaze în Europa pentru următoarele decenii, dar în prezent nu există suficiente posibilități de transport a acestor volume de gaze naturale către piețele gazifere europene.

De asemenea, datorită faptului că pentru anumite regiuni din partea centrală a Europei de Vest și Balcani, distanța de la Marea Caspică este mai scurtă decât față de alte surse (în principal Rusia), se consideră că în acest sens Nabucco este un proiect competitiv. Analiza de piață, a dovedit aceste

presupuneri. Aceste rezultate indică un volum posibil de transportat începând cu livrări de 8 miliarde de metri cubi, în 2011, și cu o creștere treptată până la volume de 25 – 31 de miliarde de metri cubi în anul 2020.

Fezabilitatea proiectului Nabucco rezultă din: caracterul competitiv din punct de vedere al costului și implicit al tarifului de transport previzionat, comparativ cu alte proiecte noi; siguranța livrărilor, dată de marile câmpuri de gaze din zona Mării Caspice și din Orientul Mijlociu; diversitatea livrărilor pentru piețele țintă, față de sursele existente; faptul că partenerii Nabucco preiau cantități de gaze naturale pentru a acoperi parțial cererea lor viitoare; creșterea constantă a necesarului de consum din țările europene puternic industrializate; posibilitatea descoperirii și creșterii cererii de transport pentru alte zăcăminte din zona Mării Negre și din alte zone de pe coridorul hidroenergetic; costul ridicat de livrare a gazului natural lichefiat produs de țările din Maghreb (nordul Africii).

Această rută poate fi conexată cu alte rute nu numai în nodul final, ci și în alte puncte situate pe teritoriile țărilor inițitoare, astfel încât traseul să fie integrat în marile rețele eurasiatice.

Proiectul South Stream

South Stream este un proiect inițiat de grupul rusesc Gazprom care ar urma să traverseze Marea Neagră, până la Varna, apoi Bulgaria, pentru a ajunge în Italia, iar o ramură a acestei conducte în Grecia și în Serbia. Există două viziuni asupra acestui proiect: una care îl consideră un concurent al proiectului Nabucco; alta care îl consideră complementar proiectului Nabucco, întrucât Europa își va spori consumul de petrol și gaze naturale, iar acestea nu pot ajunge în Vest decât printr-o rețea de conducte din ce în ce mai consistentă.

Probabil că niciuna dintre țările care vor dori să participe la aceste proiecte nu va fi exclusă, din cel puțin trei motive: asemenea proiecte sunt costisitoare și sunt necesare finanțări substanțiale, suportate de mai multe țări; continentul european are mare nevoie de petrol și gaze naturale, iar cea mai apropiată și mai bogată sursă de află în Rusia și în Asia Centrală; un asemenea proiect se constituie într-o modalitate foarte profitabilă, de valoare geopolitică, de construire a unei mari entități eurasiatice, cu rol esențial în reconfigurarea energetică și economică a lumii. Acest proiect poate fi considerat și ca o alternativă europeană la sistemul rusesc de transport al petrolului și gazelor naturale, dar și ca modalitate de completare a acestei rețele, de mărire a debitului de gaze naturale necesare pentru consumul european. Pentru un astfel de proiect, Rusia a încheiat deja acorduri de tranzit cu Bulgaria, Serbia, Ungaria și Grecia și negociază cu Slovacia și Austria și, după afirmațiile unor personalități ruse și române, și cu România.

Denumire	Traiect	Joncțiuni	Participanți	Lungime (km) și capacitate (mc)	Data finalizării	Cost estimat
Nabucco	Georgia, Turcia, Bulgaria, România, Ungaria, Austria (Baumgarten)	Turcia, Bulgaria, România, Ungaria, Austria	OMV 20% MOL 20% Transgaz 20% Bulgargaz 20% Botas 20%	3.300 30 mld.mc. în 2010	2012	5-5,8 mld. Euro;
Soth Stream	Beregovaia, Marea Neagră, Varna, Italia și Austria	Gazprom, Bulgaria, Grecia, ENI (Italia), Serbia, Ungaria, România, Austria.	OPA, MOL, OMV, NIS,	900 (offshore) 30 mld. mc în 2013	2013	20 mld. euro

North Stream și South Stream consolidează poziția Gazprom în Europa, cu toate consecințele care decurg de aici.

După cum se observă și din această hartă, cele două trasee se intersectează, și s-ar putea ca, la un moment dat, să aibă și parcursuri comune. Oricum, pentru securitatea energetică europeană, merită ca astfel de proiecte să fie acceptate și susținute din toate punctele de vedere. Recent, Comisia Europeană a adoptat un nou plan de acțiune privind securitatea energetică și solidaritatea între statele membre, în cadrul revizuirii strategiei energetice europene. România va fi un beneficiar important al măsurilor propuse: Nabucco primește sprijinul necesar, iar rețelele sale de gaz și electricitate vor

fi interconectate la cele din regiune.⁸ Principalele concluzii ale Comisiei Europene privind strategia de securitate energetică europeană sunt următoarele: *pe termen mediu și lung*, obiectivul de a reduce până în 2020 emisiile cu 20%, creșterea procentului de energii regenerabile la 20% și îmbunătățirea eficienței energetice cu 20%, conținut în ceea ce se cheamă „strategia 20-20-20”; *pe termen scurt*, diminuarea vulnerabilităților rezultate din dependența de o singură sursă de energie, cea rusească. Aceste concluzii oferă o interesantă perspectivă României, având în vedere că traseul conductei Nabucco se intersectează și chiar se poate baza și pe infrastructurile deja existente în România sau care urmează să fie finanțate și construite.

Comisia Europeană are în vedere cinci propuneri substanțiale privind securitatea energetică și solidaritatea între statele membre: promovarea infrastructurii necesare și diversificarea surselor energetice; identificarea de noi furnizori, în afara celor ce vin din spațiul rusesc, în acest sens, intensificându-se relațiile cu țările din afara UE, dar, în același timp, și consolidarea relațiilor cu Rusia, care rămâne principalul furnizor al UE; revizuirea legislației privind stocurile de gaz și petrol și crearea unui mecanism de răspuns la criză; reconsiderarea eficienței energetice; utilizarea mai bună a resurselor și rezervelor energetice ale UE.

Cel de-al treilea pachet legislativ energetic al UE încurajează investițiile în infrastructură, îndeosebi în cea transfrontalieră. În acest sens, comisia a stabilit șase priorități: elaborarea unui plan baltic de interconectare care să conexeze mai bine regiunea de restul Europei, să consolideze securitatea și să accentueze diversitatea furnizării de energie în zonă, în acest sens fiind alcătuit, până la finele lui 2008, un grup la nivel înalt, urmând ca, în 2009, să înceapă faza de implementare; coridorul de gaz sudic pentru alimentarea din zona caspică și Orientul Apropiat, în care este inclus și Nabucco, vizează gazul din Azerbaidjan și Turkmenistan, și crearea unui consorțiu – Caspian Development Cooperation – care să achiziționeze acest gaz; elaborarea și punerea în aplicare a unui plan de acțiune pentru gazul lichefiat; realizarea unui inel energetic mediteranean prin care rețelele europene de gaz și electricitate vor fi extinse pentru a conecta Europa de nordul Africii, precum și realizarea unor proiecte de valorificare a energiei solare și eoliene; interconectarea rețelelor de electricitate și gaz pe direcția nord-sud cu țările Europei Centrale și de Sud-Est și crearea unei comunități energetice; realizarea unei rețele electrice în jurul Marii Nordului.

⁸ http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles%7CdisplayArticle/articleID_15485/Romania-intra-direct-pe-orbita-Comisiei-Europene-privind-securitatea-energetica-care-pot-fi-castigurile-din-noul-plan-de-actiune-pe-energie-al-UE.html

În aceste condiții, vor fi necesare proiecte și pentru securitatea energetică a țărilor din zona Mării Negre. Unele vor fi, desigur, în viziune europeană, altele vor cere acțiuni și inițiative locale și regionale. De exemplu, realizarea unei autostrăzi circulare în jurul Mării Negre ar necesita și conceperea unui areal energetic corespunzător.

Marea Neagră – sinapsă strategică

Predominanța parteneriatelor strategice, îndeosebi a celor dintre Rusia și Statele Unite ale Americii, dintre Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii, dintre Rusia și Uniunea Europeană (în construcție), dintre Rusia, China și Japonia, este oarecum temporizatoare și, aparent, liniștitoare. Adesea, ceea ce este important nu se vede. Parteneriatele strategice pot să ascundă, totuși, un clocot de falie și unul de izvor, întrucât, aici, în centrul acestui imens spațiu, adică în foaierul perturbator de odinioară, care se întindea între nordul Mării Caspice și Manciuria⁹, mai exact, în zona Asiei Centrale, există nu numai uriașe resurse energetice, ci și acel imens generator de mișcare a populațiilor, ieri, și al amenințărilor asimetrice, azi și, probabil, mâine. Dintotdeauna, atât spațiul eurasiatic, cât și forțe exterioare acestuia s-au străduit să domine și să anihileze acest foaier perturbator, care a atins apogeul sub Gingis Han. Așadar, bătaia pentru resursele energetice ale Caucazului, Asiei Centrale și, într-un plan ceva mai îndepărtat, ale Siberiei, vizează, între altele și continuarea acțiunilor de control și anihilare a acestui spațiu din care, astăzi, șiroiesc, în toate direcțiile, nu populații nomade care frământau, odinioară, în copitele cailor, drumurile și ținuturile *rimland*-ului (coastele de est ale Chinei, Indiei, Indochinei) sau *heartland*-ului (Rusiei și Europei Centrale), ci imense cantități de materii prime pentru droguri, care urmează, în principiu, aceleași direcții și aceleași coridoare strategice ale Antichității și Evului Mediu. Astăzi, ca și ieri, pentru anihilarea acestui spațiu perturbator, sunt aplicate, deopotrivă, strategii de borduire, de îndiguire și strategii de neutralizare, de dominare și metamorfozare.

Într-o dimensiune a unei posibile și, în același timp, necesare construcții eurasiatice, Marea Neagră poate juca rolul de sinapsă strategică, datorită unei realități foarte dinamice, dar care se poate grupa și regropa în următoarele coordonate: cele șase țări riverane – Turcia, Georgia, Rusia, Ucraina, România și Bulgaria –, deși aparțin unor concepte, culturi și chiar politici diferite, pot adera la o politică sinergică foarte consistentă de transformare a zonei într-un pivot geopolitic și geostrategic în jurul căruia se poate constitui, extinde și reconfigura un spațiu geopolitic de sinteză cu rol de

⁹ Gérard Chaliand, *Anthologie mondiale de la stratégie des origines au nucléaire*, Editions Robert Laffont, S.A., Paris, 1990.

reconstrucție, prin confluență și parteneriat, a unei entități eurasiatice semnificative, cu rol de *heartland energetic*, de care atât Europa, cât și imensa Asie au mare nevoie; Marea Neagră este o zonă cu resurse și, în același timp, o regiune situată pe una dintre axele principale ale transportului eurasiatic petrolier și de gaze naturale; Culoarele strategice de odinioară – strategic baltic, nor-european, dunărean și maritim – se transformă, potrivit noilor proiect de oleoducte și gazoducte – în coridoare strategice energetice; interesele majore ale țărilor din zonă vizează, cu prioritate, punerea în aplicare a unor concepte și politici de dezvoltare economică durabilă.

Aceste coordonate nu pot fi relevate, afirmate și aplicate oricum. Va trebui să treacă mult timp până ce interesele țărilor din zona imediată și din zona extinsă pot fi identificate și armonizate. Fiecare dintre țările din zonă își păstrează o rezervă politică și strategică, întrucât toate inițiativele și acțiunile de până acum – de la constituirea Organizației Economice a Mării Negre, la BLACKSEAFOR – nu au însemnat mari revirimente în plan geopolitic și geostrategic. Extinderea NATO și prezența Alianței în Marea Neagră (Turcia, Bulgaria și România dețin aproape jumătate din litoralul Mării Negre¹⁰) și cea a Uniunii Europene nu au operat mutații radicale în această regiune. Desigur, Uniunea Europeană a inclus regiunea în programele sale de dezvoltare și în politica sa de vecinătate (PEV), dar interesele și realitățile din zonă sunt încă problematice și complexe.

Situația explozivă din Caucaz, neînțelegerile dintre Rusia și Georgia, problemele nesoluționate dintre Rusia și Ucraina, procesul în desfășurare dintre Ucraina și România privind delimitarea platoului continental și a zonei economice exclusive se constituie în realități care frânează procesul de evoluție a regiunii spre un statut de confluență și sudură eurasiatică și, ca atare, nu se bucură încă de o atenție specială. Dar vremea când Mării Negre i se va acorda – de către Uniunea Europeană, NATO, Statele Unite, Rusia, Grupul G8 etc. – atenția care i se cuvine nu este prea departe. Proiectul unei autostrăzi de centură, proiectele de transport energetic, organizațiile regionale economice și de securitate sunt pași importanți spre o entitate sinergică eurasiatică.

Toate aceste sunt însă temporare. Ele fac parte din reacția asimetrică, mai exact, atipică la o construcție ce se anunță consistentă și durabilă. Primii pași deja au fost făcuți. Regiunea Mării Negre a fost inclusă în politicile europene de vecinătate (PEV) și, mai ales, în proiectele europene de dezvoltare.

¹⁰ Cei 4.047 km ai litoralului Mării Negre sunt distribuiți astfel: Turcia – 1.295 (32%); Ucraina – 1.174 km (29%); Rusia – 566 km (14%); Georgia – 486 km (12%); Bulgaria – 284 km (7%) și România – 242 km (6%).

Stabilizarea, securizarea și ridicarea economică a țărilor din zona extinsă a Mării Negre (Rusia, Georgia, Turcia, Bulgaria, România și Ucraina – țări riverane – și Armenia, Azerbaidjanul, Grecia, Macedonia, Albania, Serbia, Ungaria, Slovacia, Republica Moldova – țări interesate și dependente de Marea Neagră), dar și implicarea Uniunii Europene – îndeosebi a Germaniei, ca țară dunăreană, deci aparținând acestei regiuni –, precum și a Alianței Nord-Atlantice, ca entitate de securitate și construcție securitară globală dinamică și complexă, pot constitui, în și din acest spațiu, o *zonă de sudură și de sinapsă strategică eurasiatică*, în jurul căreia s-ar armoniza interesele Orientului Apropiat și Orientului Mijlociu, ale Asiei Centrale, ale Rusiei și ale Uniunii Europene. Pilonii importanți care ar putea genera o astfel de politică și, în consonanță, o strategie complexă de sinteză eurasiatică, sunt Rusia, Turcia și Germania.

Rusia este prea departe de zonă pentru a o trata cu prioritate, are interese globale majore, mai ales în spațiul Central European, în cel Nord European, în cel al Asiei de Nord Est și în cel al Asiei Centrale, Germania este, deocamdată, centrată pe reconfigurarea coridorului strategic energetic din nord – North Stream – iar Uniunea Europeană și NATO au probleme cu extinderea, reconfigurarea arealelor, gestionarea conflictualității lumii, îndeosebi în Irak, Afganistan și Balcanii de Vest, în Caucaz și în alte zone fierbinți, crearea unor zone de vecinătate liniștită etc. De aceea, considerăm că o relație constructivă dintre Uniunea Europeană și țările din zonă, inclusiv cu cele care nu sunt membre UE, mai ales cu Turcia și Ucraina, ar putea să dea curs și consistență unor proiecte foarte benefice pentru regiune și pentru întreaga dimensiune eurasiatică.

Viitorul proiect al a unei autostrăzi litorale, punerea în aplicare a unor proiecte de explorare și prospectare a adâncurilor Mării Negre, dezvoltarea fără precedent a turismului, îndeosebi pe litoralul turcesc, în zone posibil biblice cum este muntele Ararat, situat nu departe de litoral, dar și pe litoralul celorlalte țări, precum și activarea economică și comercială consistentă a vechiului *drum al mătășii* ar putea ridica, încet, încet, valoarea regiunii. Regiunea Mării Negre, prin resursele pe care le are, prin ceea ce se așteaptă să conțină adâncurile încă necunoscute ale acestei mări unice, dar și prin confluența de culturi, poate deveni *un pivot cu funcție stabilizatoare și integratoare în spațiul eurasiatic*, dacă și numai și numai dacă toate țările din zonă – Rusia, Turcia, Ucraina, Georgia, Bulgaria și România –, sprijinite de Uniunea Europeană și de Statele Unite, dar mai ales de Germania, țară dunăreană, deci țară interesată de Marea Neagră, doresc acest lucru.

Demararea proiectelor europene privind Marea Neagră, forțată și de perspectivele politicilor energetice ale viitorului, reprezintă cea mai bună dovadă a importanței cu totul speciale a acestei regiuni.

Concluzie

Problema resurselor energetice și, legat de acesta, cea a infrastructurilor reprezintă unele dintre cele mai complexe provocări ale începutului de secol și mileniu. Fiecare țară își redefinește și își reconfigurează, în funcție de noile realități, zonele de interes energetic și infrastructurile energetice la care se arondează, pe care le susține, le proiectează și le realizează. Această dimensiune depășește cadrul național și de vine o chestiune de cooperare internațională și de securitate energetică internațională cooperativă. După o cădere dramatică în domeniul energiei și a pierderii piețelor energetice pe care le frecventa și, pe unele, chiar le domina, România este în curs de a-și redefini și reconfigura zonele de interes energetic, infrastructurile la care va participa și de care are neapărată nevoie.

NEVOIA DE INTELLIGENCE SPECIFICĂ PENTRU SECURITATEA ENERGETICĂ

THE NEED FOR INTELLIGENCE TYPICAL FOR ENERGY SECURITY

Cam.fl. (r) drd. Ionel BAIBARAC*

Una dintre cele mai mari confruntări de pe planetă este cea din domeniul resurselor și piețelor energetice. Iar acolo unde există confruntare, există și o cerință intrinsecă de informație, de intelligence. Informația în domeniul energetic, ca și interesul energetic, devine informație vitală. Globalizarea și fragmentarea generează noi orientări și noi conexiuni în spațiul financiar, economic, îndeosebi energetic, și informațional pentru că totul se bazează pe energie. Viața însăși este, deopotrivă, substanță, energie și informație și durează atâta vreme cât există suficiente resurse energetice. Unde există resurse energetice, capacități și sisteme de a le folosi, există și putere.

One of the biggest confrontations on our planet is the one in the fields of resources and energy markets. And where there is confrontation there is also a need for intelligence. Information in the energy field, as well as energy interest, becomes vital information. Globalization and fragmentation generate new goals and connexions in the financial, economic, and especially in the energy area, as well as in the intelligence. And this is because everything is based on energy. Life itself is substance and, at the same time, energy and information, and it lasts as long as there are enough energy resources. Where there are energy resources, as well as the capacities and systems to use them, there is power all the same.

Cuvinte cheie: informații strategice, securitate energetică, interesul energetic, informații.

Keywords: strategic intelligence, energy security, energy interest, intelligence.

Cerința de intelligence strategic

Domeniul informațiilor energetice ține de marea strategie, prin care se pune în operă marea politică, mai exact, politica guvernelor, a alianțelor și coalițiilor, a marilor puteri și a tuturor statelor, întrucât toate statele de pe

* e-mail: baibarac@omnimpex.ro

planetă sunt consumatoare de energie. Inteligența strategică în domeniul energiei constă în capacitatea și capabilitatea specialiștilor și a structurilor specializate – de informații, de analiză, de studii și cercetări strategice etc. – de a elabora, pe baza unor concepte, teorii, practici, lecții învățate și experiențe, concepții și metodologii de acțiune prin care să se ofere decidentului politic instrumentele necesare pentru elaborarea unor decizii corespunzătoare privind realizarea interesului energetic.

Inteligența strategică are trei componente mari:

- capacitatea și capabilitatea de a conexe teorii și de a elabora teorii ale strategiei informației și strategiilor forțelor, mijloacelor și acțiunilor informative din domeniul energetic;
- capacitatea și capabilitatea de a folosi experiența acumulată în domeniul informației energetice, precedentul, lecția învățată, atât pentru perfecționarea teoriei strategiei informației energetice, cât și pentru elaborarea de modele și de componente informaționale ale expertizei strategice;
- arta de a crea noi concepte, noi teorii, noi metodologii și noi conexiuni în planul informației energetice.

Desigur, s-ar putea spune că nu este treaba serviciilor de informații să piardă timpul cu așa ceva, că datoria lor este să caute datele necesare elaborării informației, să le analizeze, să le transforme în informație (înțeleasă ca nedeterminare înlăturată), să elaboreze intelligence-ul și să-l prezinte decidentului politic și strategic. Poate că, într-adevăr, serviciile operative nu se ocupă sau n-ar trebui să se ocupe cu teorii și metodologii, treaba lor fiind foarte concretă și foarte grea: aceea de a căuta, colecta și elabora informația. Intelligence înseamnă însă mult mai mult decât o alergătură continuă pe meridianele lumii, decât observare, investigare, culegere, analiză, comparare și transmitere de informație. Filozofia și fizionomia informației energetice necesită reflecție strategică, inteligență strategică, capabilitate de a cuprinde, înțelege, folosi și crea conexiuni. Și mai înseamnă putere de a evalua și previziona, de a atrage atenția asupra unui posibil curs al acțiunii, de a prognoza și actualiza.

Aceste determinări sunt de foarte mare importanță în întreaga activitate Intelligence, dar mai ales în ceea ce privește Intelligence-ul energetic. Spunem aceasta, întrucât domeniul energetic atrage cele mai mari și mai dramatice confruntări, cele mai complexe evoluții și cele mai imprevizibile desfășurări. Marile bătălii ale acestei lumi se duc pentru piețe și resurse. Globalizarea determină noi falii, noi conflicte, noi și complexe reorganizări și reconfigurări și în domeniul energetic. Principala bătălie energetică se duce acum pentru Asia Centrală, iar marii actori – Statele Unite, Rusia, Uniunea

Europeană, China, Japonia, India și Orientul Mijlociu fac față cu greu schimbărilor rapide de situații. Informația circulă cu repeziciune, iar ciclul plan de căutare, culegere, prelucrare, interpretare, analiză, evaluare, verificare, elaborare a intelligence-ului, prognozare și folosire se accelerează.

Oricât de strânse și de consistente ar fi parteneriatele strategice, legăturile bilaterale, politicile și strategiile de alianță și de coaliție, când este vorba de marile zone de interes energetic, de marile platforme energetice, de rute de transport, de consum și de piețe, fiecare își ia cele mai exigente și cele mai drastice măsuri, în primul rând de informare, de analiză și de cunoaștere. Rezultatele acestor eforturi nu se dau și nu se vor da niciodată pe deplin publicității. Și, mai ales, nu se va da publicității Intelligence-ul. Tot ceea ce se știe este efectul complexității efortului informațional, importanța lui colosală, marea responsabilitate a celor care sunt angajați în astfel de acțiuni, valoarea incomensurabilă a unei expertize strategice informaționale energetice foarte bine elaborate și temeinic susținute. Marile țări au în vedere calitatea și forța Intelligence-ului și fac tot ce este posibil ca acestea să se mențină la cel mai înalt nivel de performanță, evitând să le scoată în stradă și să le supună dezbaterilor pe forumuri. *Intelligence* înseamnă și va însemna totdeauna *dincolo de ceea ce se vede*.

Caracteristici ale mediului de securitate energetică și nevoia de intelligence energetic specific

Nevoia de intelligence specific pentru securitatea energetică rezultă, între altele, din caracteristicile mediului internațional de securitate energetică și din modul în care acest mediu se conexează cu cerințele naționale de securitate energetică. Problema securității energetice este, în esența ei, națională, în sensul că securitatea energetică face parte din responsabilitatea statelor. Dimensiunea internațională a securității energetice, chiar și în epoca globalizării, este una de extensie, de cooperare internațională, de acces la resurse (prin acorduri și reguli acceptate și validate de state) și de protecție a infrastructurilor energetice. Dar convergența internațională a intereselor energetice este dificilă și foarte greu de realizat. Mai degrabă, avem de-a face cu evoluții divergente și chiar conflictuale ale mediului internațional de securitate energetică.

Printre principalele caracteristici ale mediului internațional de securitate strategică¹ pot fi situate și următoarele:

- evoluția balanței dintre cererea și oferta de resurse naturale energetice pe categorii de resurse: petrol, gaze naturale, cărbune;

¹ *Strategic Insights*, Volume VII, Issue 1, feb. 2008.

- elementele de geopolitică specifice resurselor energetice și impactul acestora asupra securității energetice;
- manifestările de naționalizare a resurselor, practicarea mercantilismului de stat, folosirea resurselor ca instrument de influențare politică;
- militarizarea resurselor energetice;
- atitudinile marilor actori energetici în competiția globală pentru resurse energetice, inclusiv pentru noile proiecte de infrastructuri energetice;
- principalele riscuri la adresa securității energetice cum ar fi: terorismul; pirateria maritimă; dezastrele naturale; instabilitatea regională și conflictele înghețate; sabotaje; revolte și revoluții interne; lipsa fondurilor financiare și nerealizarea la timp a unor investiții în infrastructurile energetice critice;
- principalele provocări la adresa securității energetice, cum ar fi: încălzirea climei și creșterea cantității gazelor cu efect de seră; creșterea consumului exagerat în anumite zone; risipa și lipsa eficienței economice, gradul de intensitate energetică exprimat în unități monetare raportate la unități de PIB;
- volumul zilnic al tranzacțiilor globale cu țiței și gaze naturale, dar în special cu țiței;
- dezvoltarea tehnologiilor pentru energii regenerabile;
- vulnerabilitățile aprovizionării cu țiței și gaze naturale pe întreg lanțul de valori de la exploatare și până la consumatori;
- schimbările în practicile de comerț internațional cu țiței și gaze;
- schimbările geopolitice cu impact strategic asupra aprovizionărilor cu țiței și gaze.

Aceste caracteristici sunt foarte importante. Planurile de căutare a datelor și informațiilor energetice trebuie să răspundă cerințelor ce rezultă din fiecare caracteristică.

Elemente fundamentale pentru estimări și evaluări naționale de intelligence privind securitatea energetică

Coordonatele Intelligence-ului energetic național – singurul care, la ora actuală, are relevanță și valoare politică, economică, militară și strategică, într-o dimensiune vitală – se înscriu într-o paletă foarte largă și, în același timp, foarte specializată. Un astfel de Intelligence cere o arhitectură complexă, pe suport interdisciplinar, la care trebuie să participe nu specialiști în informații energetice, pe toate palierele acestui domeniu. Intelligence trebuie să rezulte și, totodată, să configureze aspecte complexe ce țin de următoarele elemente fundamentale:

- estimări pe termen scurt și pe termen lung referitoare la prețurile, cererea și oferta principalelor resurse energetice și combustibililor alternativi;
- planuri și intenții ale principalilor producători și exportatori de resurse energetice;
- implicații asupra securității naționale cauzate de creșterea costurilor energetice;
- implicații asupra securității naționale ca urmare a folosirii resurselor energetice drept instrument politic de către unii furnizori;
- implicații asupra securității naționale cauzate de fluctuațiile bruște ale prețurilor resurselor energetice primare, în speciale când sunt creșteri explozive ale prețurilor;
- implicații asupra securității naționale create de dependența energetică de un anumit furnizor.

Energia este cea mai importantă provocare geostrategică și geoeconomică a vremurilor noastre², iar țițeiul este considerat călcâiul lui Ahile³ al economiei occidentale vizată de Al-Qaida. Totodată, petrolul este apreciat ca fiind cauza cea mai probabilă a unor conflicte între state în secolul XXI⁴.

Un realism care avertizează

În 2008, National Intelligence Council (NIC) prevedea o scădere a influenței Statelor Unite, mai ales față de China. Dar NIC nu a elaborat previziuni și asupra rolului dinamic al Rusiei, al Franței și chiar al Marii Britanii în ceea ce privește „capitalismul de stat”.⁵ Revenirea la această temă este fundamentală pentru schimbările în curs.

În *Washington Times* a apărut, pe 19 noiembrie 2008, un articol prin care au fost relevate principalele aspecte dintr-un raport general al National Intelligence Council asupra previziunilor pe termen lung privind situația politică generală a lumii până în 2025. Precedentul raport a fost prezentat în 2004. Raportul atrage atenția îndeosebi asupra declinului semnificativ al puterii americane și dezvoltării unui concept de multipolaritate.

Cea de-a doua mare schimbare fundamentală s-a produs, potrivit raportului NIC-2009, în domeniul energiei, în evoluția paralelă a crizei climatice și asupra posibilelor sale consecințe catastrofice. *Criza climatică se*

² Thomas L. Friedman, *Gas pump geopolitics*, International Herald Tribune, 29-30 apr., 2006.

³ Michael Scheuer, *Saudi Oil Facility-The Achilles Heel of the Western Economy*, The Jamestown Foundation, 2006.

⁴ Michael T. Klare, *Resources Wars*, N.Y., Henry Holt, 2002, p. 27.

⁵ http://www.europesolidaire.eu/article.php?article_id=179, Philippe Grasset, Le National Intelligence Council (NIC) américain pressent la chute du système

află, totuși, în viziune americană, pe locul doi, după *criza energiei*. Raportul subliniază că pierderea hegemoniei de către SUA este însoțită de epuizarea rezervelor de petrol disponibile sau, invers, epuizarea rezervelor determină diminuarea hegemoniei petrolului în civilizația mașinistă.

În raport se remarcă, de asemenea, declinul dolarului și finele rolului său hegemonic. Se are în vedere dezvoltarea unei structuri economice care concurează capitalismul liberal (*laissez-faire*) și chiar înlocuirea lui cu „capitalismul de stat”. Acest raport este considerat ca un fel de „foaie de parcurs” pentru președinția Obama. Raportul lasă, totuși, o marjă destul de largă de acțiune, în sensul că previziunile pot sau nu pot să fie respectate. Depinde de voința politică.

În raport se mai subliniază și alte elemente interesante, cum ar fi: rolul Chinei și al Rusiei, unificarea celor două state coreene, cursa înarmării nucleare în Orientul Mijlociu etc.

Raportul constituie un fel de atenționare asupra deschiderii unei epoci a finelui încrederii SUA în sine, adică „sfârșitul certitudinii dominării lumii de către americanism.” Raportul mai numește această situație drept „revenire a SUA la lumea reală”, după ce, în 2001-2003, venise Bush la putere și după dezordinea din perioada 2004-2008, care a creat un virtualism păgubos (o lume inventată) și un comportament psihologic „faith-based”. Ipotezele formulate sunt ipoteze teribiliste, unele dintre ele fiind chiar însușite:

- declinul și căderea dolarului, a Dumnezeuului-dolar, mitul sursei puterii SUA;
- trecerea lumii la multipolaritate;
- emergența cuceritoare a unei alternative a „capitalismului de stat”.

Raportul NIC 2008 a fost conceput în așa fel încât să spună mult mai mult decât spune. Unul dintre obiectivele raportului este acela de a-i determina pe cei care-l citesc să-și imagineze altceva sau și altceva decât se prezintă în text. Raportul este un fel de *îndemn la refuzul certitudinii*.

Acest refuz al certitudinii marchează, de fapt, o criză psihologică a americanismului. Raportul are însă grijă să spună că, deși acestea sunt faptele și concluziile care se deprind din analiza lor, decidenții politici pot să le schimbe cursul. Raportul îi pregătește psihologic pe americani (prin faptul că a fost publicat) pentru o posibilă derulare și mai dramatică a evenimentelor. Eventuala soluționare a crizei actuale nu debușează spre restaurarea „vechii ordini”. Ea nu face altceva decât să-i pregătească pe americani și să-i „doteze” pe politicieni cu informația necesară, cu Intelligence-ul necesar pentru un comportament adecvat în lanțul crizelor viitoare, adică pentru o etapă din procesul de cădere a sistemului.

Lucrurile sunt, desigur, evidente. Spuse însă de cea mai competentă structură din *Intelligence*-ul american, au o altă încărcătură. În timpul actualei crize, au fost voci care au atras atenția asupra unor evoluții complicate, haotice chiar. Intelligence-ul american nu face însă rapoarte pe placul

decidenților politici, ci potrivit realităților și evaluărilor care rezultă din acestea. Iar cele mai complexe și mai dinamice realități se află în domeniul finanțelor și în cel al energiei, adică în cel al securității financiare și, respectiv, al securității energetice. Competiția declanșată pentru petrolul arctic, a cărui existență este doar posibilă (așa rezultă din analize), nu și probată, este simptomatică în acest sens. Este o bătălie prezentă pentru un rezultat viitor. În termenii de azi, nici exploatarea petrolului siberian (ne referim la zăcămintele probate și prospectate) nu este rentabilă, întrucât costurile de extracție și transport (peste 40 de dolari barilul) sunt mult prea mari.

„În măsura în care activitatea de informații are drept scop, în sens larg, reducerea incertitudinii inerente, nesiguranța naturală, specifică prolemelor complexe de securitate națională și a incertitudinii induse (prin operații de manipulare și dezinformare), managementul analizei de intelligence vizează prioritar îndeplinirea a două obiective, respectiv:

- transformarea rezultatelor activității de intelligence în contribuție concretă la garantarea securității statului și a cetățenilor;
- sprijinirea procesului decizional la nivelul conducerii statului, prin punerea la dispoziția factorilor de autoritate a informațiilor de securitate națională, cel mai important produs al muncii specifice, destinat să fundamenteze adoptarea și implementarea eficientă a unor măsuri de preservare/promovare a intereselor naționale.”⁶

Bătălia se duce pentru viitor, adică pentru acele timpuri când prețurile de pe piața petrolului vor exploda, iar exploatarea zăcămintelor în așteptare va deveni nu numai necesară, ci și rentabilă. Intelligence-ul american, ca și cel rusesc, cel britanic, cel norvegian, cel danez etc., interesat pentru bătălia petrolului din Oceanul Arctic, dar și din alte zone, va continua să caute și să analizeze datele și informațiile de aici și pe cele conexe și să întocmească rapoarte care numai optimiste nu pot fi. Aceste rapoarte, în forma lor cea mai directă sunt, de fapt, o expresie concludentă a ceea ce numim *intelligence*.

Rolul serviciilor secrete în securitatea energetică este esențial. Ele aduc nu doar informația absolut necesară pe o astfel de temă, ci și evaluările informației, a dinamicii acesteia, a implicațiilor și desfășurărilor posibile, adică *Intelligence*-ul.

De regulă, rapoartele serviciilor de informații pe un domeniu de căutare sau pe o temă de foarte mare importanță politică, economică, socială, militară și de altă natură sunt mult mai precise și mult mai consistente decât cele care se dau publicității. Dar publicul trebuie să știe că serviciile de informații îți fac datoria, că undeva, acolo, unde puțini oameni au acces și competențe, cineva este mereu de veghe, atent și vigilent.

⁶ *Intelligence*, anul 6, nr. 15, martie-aprilie 2009, Ionel Nițu, Marius Perianu, *Managementul procesului de analiza a informațiilor în intelligence-ul contemporan*, p. 31.

Energie intelligence și intelligence-ul energetic

Intelligence-ul energetic, în noile condiții ale globalizării, ale competiției pentru resurse și piețe energetice, devine un *Intelligence vital*. Practic, toate serviciile de informații și tot ceea ce ține de domeniul căutării, identificării, prelucrării, analizei, evaluării și prognozării informaționale privește și domeniul energetic, întrucât pe acest domeniu se definește unul dintre interesele vitale ale fiecărei națiuni. Dar „Intelligence” înseamnă, inclusiv în domeniul energetic, mult mai mult decât informație sau servicii de informații. În Franța, spre exemplu, există așa-numitul *Energie intelligence* (EI). EI este un grup de reflecție pe probleme care țin de energie.⁷ Este compus din experți din domeniul industriei, din mediul academic, din cel administrativ, din cel al ONG-urilor, din cel politic, din cel care ține de securitatea națională etc. Acest grup are numeroase contribuții în ceea ce privește, spre exemplu, convergența de piață dintre electricitate și gaz, ca și în organizarea industrială a sectorului energetic.

Reflecțiile celor care compun acest grup au o sferă foarte largă, începând cu dimensiunea și influența climatică, optimizarea și dezvoltarea resurselor energetice re folosibile care produc electricitate, energie calorică și carburant, accelerarea eforturilor de cercetare-dezvoltare în domeniul energiei, locul cărbunelui în producerea energiei, stăpânirea emisiunilor nocive, proiectele de captare și stocare a CO₂ etc. În aceeași măsură, grupul se ocupă de problemele de finanțare, de reglare a pieței, de costurile energiei electrice, de locul gazului în mix-ul energetic, de problema transporturilor etc.

Pe măsură ce unele dintre sistemele create de-a lungul timpului tind către evoluții închise, cu efecte imprevizibile, cum se întâmplă la ora actuală cu sistemul financiar, dificultățile armonizării proceselor de dezvoltare, mai ales a celor de dezvoltare durabilă, devin tot mai mari. Soluțiile se găsesc foarte greu și, de aceea, este foarte important ca, pe lângă serviciile Intelligence, care procesează informația și cu privire la problematica energetică, să se constituie structuri guvernamentale sau de tip ONG care să permită efectuarea de reflecții coerente și pertinente, absolut necesare pentru constituirea unui mediu favorabil generării unor soluții pertinente la problemele energetice.

Doar mediul de informații (ne referim, în principiu, la serviciile secrete), deși este vital pentru Intelligence-ul energetic, nu este însă și suficient pentru generarea unor soluții politice viabile și pe termen lung la problemele energetice. Este nevoie și de o reflecție extinsă, de o reflecție strategică pe măsură, de o expertiză strategică oportună, consistentă și pe măsură, pe toate palierele ei – teoretic, practic și creativ –, astfel încât

⁷ <http://www.energie-intelligence.org/>

decidentul să aibă la dispoziție absolut toate datele, informațiile, analizele și justificările necesare pentru a hotărî în cunoștință de cauză. Vreau să spun că, pe de o parte, mediul informațional (căutare, colectare, selecție, prelucrare, analiză, sinteză, raportare) și, pe de altă parte, mediul științific trebuie să colaboreze cel puțin pe segmentul de expertiză tactică, operațională și strategică, cu scopul de a oferi decidentului politic tot ce este necesar pentru a nu se elabora decizii pripite, întâmplătoare, bazate pe un interes mărunț sau pur și simplu arbitrare. Când este vorba de domeniul energetic, aceste decizii au o importanță foarte mare. Ele pot genera securitate și stabilitate, condiții optime pentru dezvoltare durabilă sau, dimpotrivă, pot genera insecuritate și, în timp, pot duce chiar la dezastru.

Probabil că și în cazul României, dacă decidentul politic ar fi avut la dispoziție o expertiză științifică, Intelligence și strategică pe măsură și ar fi ținut cont de ea, România nu și-ar fi pierdut locul și statutul pe care le avea în cadrul mediului energetic strategic mondial.

Poate că este prea devreme să elaborăm judecăți categorice privind efectele deciziilor care au fost luate în România în domeniul energetic, dar trebuie să spunem că, în principiu, fie că decidenții n-au dispus de expertiza strategică necesară, fie că n-au ținut cont de ea. Problematika energetică a unei țări ține de interesul vital al acelei țări, iar Intelligence-ul energetic face parte din Intelligence-ul vital al acelei țări, este efectiv vital pentru acea țară. Într-un anume fel, am putea spune că, de modul cum este rezolvată problematica energetică, depinde, în foarte mare măsură, și dezvoltarea economică și dezvoltarea socială, și securitate economico-socială și starea națiunii, în ansamblul ei.

În domeniul informațiilor, nu se are în vedere doar colectarea de informații, de găsim a faptului senzațional, ci de „crearea de legături” între cunoștințe pentru a releva, pentru a înțelege realitatea. „A trata și a interpreta au aceeași importanță cu a colecta.”⁸

Sarcinile și elaborările intelligence, din acest punct de vedere, sunt numeroase, importante, permanente, diversificate, de mare anvergură și de certă specialitate. Între altele, în opinia noastră, în ceea ce privește dimensiunea energetică, Intelligence trebuie să rezolve patru mari grupuri de probleme:

- delimitarea ariei de cuprindere și a conținutului informației energetice;
- identificarea, analizarea, cunoașterea și evaluarea interconexiunilor informative cu impact și efect în plan energetic;
- căutarea, identificarea, colectarea, analizarea și evaluarea informației energetice sau cu impact și efect în sfera energetică (elaborarea intelligence);

⁸ http://www.huyghe.fr/actu_283.htm

- expertiza informativă (informațională) energetică.

Toate acestea necesită o supraveghere informativă permanentă a zonelor energetice și a zonelor de interes energetic.

Datele și informațiile din domeniul energetic se împart, în cinci categorii mari:

- date și informații privind resursele energetice (surse, locații, câmpuri, modalități neconvenționale de obținere etc.) pe toate treptele cunoscute ale procesului de identificare, evaluare și exploatare (posibile, probabile, probate, recuperate etc.);
- date și informații privind rutele de acces către acestea, părțile (statele, alianțele, organizațiile etc.) implicate, interesele acestora și demersurile pe care le face fiecare parte;
- date și informații privind costurile, sistemele de finanțare, politicile și strategiile energetice;
- date și informații privind infrastructurile;
- date și informații privind consumatorii și dinamica aprovizionărilor și consumurilor.

Evident, astfel de investigații cer specialiști, politici și strategii adecvate, mijloace și, mai ales, costuri. Nu oricine își poate permite să investească în informația energetică, în serviciile care o procesează și o elaborează, în sistemele și procesele care-i asigură fluentă, operativitate, oportunitate, consistență și eficiență. Dar investițiile în acest domeniu fac parte nemijlocită din securitatea energetică, sunt investiții de impact vital.

Costurile informației energetice sunt, de cel puțin patru feluri:

- costuri directe;
- costuri implicite;
- costuri de conexiune;
- costuri de sistem și de proces.

Fiecare dintre aceste costuri se conexează cu celelalte și, împreună, asigură realizarea tuturor nivelurilor de informație (tactic, adică acțional, operativ, adică de dispozitiv, strategic, adică de planificare, și politic, adică ajuns în faza de informație strategică de sinteză și, la nevoie de expertiză strategică, necesară decidentului politic.

Costurile directe sunt cele cerute de acțiunea tactică. Este vorba de agenți de informații, de sisteme tehnice, de mecanisme necesare procesului de căutare, identificare și colectare a datelor (și informațiilor) și de lărgire continuă a universului tactic de căutare.

Costurile indirecte sunt costuri de sistem și de proces. Ele asigură pregătirea personalului, realizarea mijloacelor necesare, a dispozitivelor și

altor elemente care generează politica, strategia și tactica, adică nivelurile de acțiune în plan operativ și în plan tactic. Fără aceste costuri indirecte, nu este și nu poate fi posibilă nici un fel de politică și de strategie informațională.

Costurile de conexiune sunt costuri de asamblare permanentă a sistemului și procesului, de racordare la alte sisteme și procese, de realizare și punere în funcțiune a unor politici și strategii de rețea, a rețelelor și conexiunilor de rețea. Nici un serviciu de informații nu lucrează de unul singur, ci în conexiune cu alte structuri și servicii, potrivit unor principii foarte clare. Or, aceste conexiuni, pentru a fi eficiente, costă, iar atunci când este vorba de domeniul energetic, ele se amplifică potrivit unor cote de interes. Acest cote sunt flexibile și variabile, iar identificarea și valorificarea lor ține de arta strategic în domeniul informațiilor.

Costurile de sistem și de proces sunt costuri necesare funcționării, actualizării și modernizării sistemelor informaționale angajate în domeniul energiei sau care au atribuții și în acest domeniu. Unele țări își pot permite să realizeze structuri specializate pe informația energetică, altele nu. Dar și unele și altele au în vedere, cu prioritate, informația energetică. De aceea, putem afirma, în concluzie, că atunci când și acolo unde interesul energetic este considerat și tratat ca un interes vital, Intelligence-ul energetic se bucură de toată atenția, devine performant, iar rezultatele facilitează un proces decident corect, inteligent și eficient, care permite o dezvoltare economico-socială durabilă și o securitate durabilă. Informația este cu totul altceva decât răspunsul la obiective predeterminate. Așa cum sublinia Harvey Molotochh: „Aceia care au obiective predeterminate produc propagandă. Aceia al căror scop unic este să reflecte realitatea produc informație.”⁹

Intelligence-ul energetic în context european și euroatlantic

Liderii NATO recunosc că întreruperile fluxurilor vitale de resurse energetice afectează interesele de securitate ale aliaților, iar astfel de întreruperi pot cauza daune cel puțin egale cu acelea produse de o agresiune militară. Ca urmare, atât prin declarația de la Riga (noiembrie, 2006), cât și prin declarația de la București (aprilie, 2008), NATO a primit mandat să aprofundeze zonele securității energetice unde poate aduce un plus de valoare și o implicare constructivă a capacităților sale militare, printre care sunt menționate ca cele mai importante: intelligence; surveillance (supravegherea) și protecția infrastructurilor energetice critice, inclusiv protecția căilor de comunicații maritime și a strâmtorilor.¹⁰

⁹ Apud, *Intelligence*, anul 6, nr. 15, martie-aprilie 2009.

¹⁰ *Riga Summit Declaration*, 29.11.2006; *Bucharest Summit Declaration*, 03.04.2008; Report “NATO’s Role in Energy Security”.

Problematica securității energetice nu este tocmai un subiect nou aflat în discuție, o astfel de preocupare este în desfășurare de mai multă vreme, iar informațiile și intelligence privind securitatea energetică au fost împărtășite pe o bază continuă cu Comitetul Economic și cu Statul Major Militar Internațional; aprovizionarea militară a Alianței (a țărilor care fac parte din Alianță) cu produse petroliere a fost permanent inclusă în planurile de apărare și în planurile de activități ale forței expediționare; importante activități pe linia securității energetice au fost organizate în cadrul parteneriatelor NATO, inclusiv cu Rusia privind supravegherea și protecția infrastructurilor energetice. Cu toate acestea, numai după Summit-ul de la Riga (2006), Alianța a fost direcționată către o politică consistentă privind securitatea energetică, eforturile fiind concentrate pentru identificarea provocărilor, sfidărilor, pericolelor și amenințărilor, prioritizarea acestora, evaluarea riscurilor și protecția infrastructurilor energetice critice. Interesul crescut al NATO pentru problematica securității energetice este fundamentat pe trei motive relevante:

1. Lărgirea Alianței de la 16 la 28 de țări membre în prezent a determinat automat și lărgirea agendei de securitate a organizației;
2. În perioada de după 1991, NATO a dezvoltat o serie de parteneriate cu Rusia, Ucraina, țările din Sudul Caucazului, din Asia Centrală, Africa de Nord, Orientul Mijlociu și din Golful Persic. În plus, Alianța a dezvoltat relații strânse cu țări aflate la distanțe mai mari față de Eurasia, cum sunt Coreea de Sud, Japonia, Australia și Noua Zeelandă (așa-zise țări de contact). Asemenea relații pun Alianța în postura de a avea contacte privilegiate cu producătorii globali de resurse energetice, cu importante țări de tranzit și cu principalii consumatori de resurse energetice;
3. Gradual, NATO a devenit un furnizor global de securitate în sensul cel mai larg, dezvoltând în același timp un concept strategic coerent privind combaterea și contracararea amenințărilor tot mai diverse și multidimensionale cu care se confruntă mediul internațional de securitate în prezent.

Aceste elemente fundamentale explică în mare de ce securitatea energetică a devenit o problemă relevantă pentru NATO.¹¹

În conformitate cu mandatul NATO în vigoare, până în prezent, au fost identificate de către structurile Alianței patru domenii de implicare care pot aduce valoare adăugată la eforturile de asigurare a securității energetice:

1. Monitorizarea și evaluarea situației securității energetice;
2. Asistența de securitate către membrii Alianței, inclusiv prin operații militare, pentru asigurarea securității infrastructurilor energetice;

¹¹ NATO's Seminar on Energy Supplies, Brussels, 17.01.2008.

3. Implicarea NATO în supravegherea maritimă, având drept experiență operația „Active Endeavour”;

4. Executarea de către NATO a unor operații de interdicție maritimă, folosind învățămintele din operația „Earnest Will” din perioada războiului Iran-Irak din 1987-1988, care a avut ca obiectiv principal protecția petrolierelor ale Kuweitului, prin acțiuni de escortă și protecție a infrastructurilor energetice critice.

În prezent, preocupările de clarificare a potențialelor acțiuni ale NATO în privința participării structurilor sale la asigurarea securității energetice a aliaților sunt concentrate pe următoarele direcții:

1. Asigurare a unui Intelligence specific pentru securitatea energetică;
2. Proiectare a stabilității în aria de responsabilitate;
3. Promovare a cooperării internaționale și regionale;
4. Sprijin pentru gestionarea efectelor insecurității energetice;
5. Sprijin pentru protecția infrastructurilor energetice critice.

Pentru scopul limitat al acestui articol consider că este importantă definirea praxiologică a noțiunii de „intelligence” care, în ciuda notorietății sale, are diferite și multe înțelesuri. În plus, în limba română este un termen intraductibil ori total greșit tradus, iar în mod forțat i s-a căutat un așa-zis corespondent care creează însă confuzie cu mari implicații de ordin teoretic și practic pentru una dintre cele mai importante funcțiuni ale oricărui stat modern. Mai mult, așa cum întreg organismul militar trece printr-o revoluție (RMA-Revolution in Military Affairs), și activitatea de Intelligence se află într-o revoluție similară (RIA-Revolution in Intelligence Affairs), care privește, în esența sa, o reorganizare a activităților specifice în jurul problemelor cu care se confruntă societatea în prezent, ci nu în jurul surselor cum este în prezent organizată¹². O asemenea abordare corespunde și cu noile principii ale războiului în curs de definitivare de către teoreticienii militari, pe baza experiențelor obținute în campaniile militare de după 1990.

Pentru noțiunea de „intelligence” avem în vedere acel proces organizat și planificat de obținere¹³, în mod oportun, a datelor și informațiilor specifice pentru: înțelegerea unei problematice complexe de interes strategic; analiza detaliată a datelor și convertirea (transformarea) acestora în informații cu un înțeles cât mai clar; transformarea informațiilor în intelligence relevant și

¹² *Toward a Revolution in Intelligence Affairs*, Deborah G. Barger, RAND Corporation, 2005.

¹³ Nu sunt de acord cu noțiunea de „culegere de date și informații”, cel mai des folosită chiar și de către practicienii din munca de informații, întrucât induce ideea de activitate neplanificată și la îndemâna oricui. În limbajul anglo-american este folosită noțiunea de „collection” care nu poate fi tradusă în culegere. Chiar noțiunea de „colectare” induce ideea unui proces organizat și planificat de a căuta și a obține ceva anume, ci nu de a „culege” ceea ce se poate găsi.

necesar decidenților sub formă de cunoștințe. Pentru o mai clară înțelegere a noțiunii de intelligence redăm următorul exemplu întâmplat în realitate în anii '80. Un ofițer de informații american a primit o știre înregistrată de la Radio Moscova care făcea vorbire de o criză acută pe piața sovietică de acumulatori auto. Aparent, nu era nimic surprinzător pentru o piață cu foarte multe lipsuri. Totuși, întrucât știrea era suspectă de opacitate la semnificație, respectiv ofițer a vrut să facă exercițiul de analiză până la capăt. În acest sens, a purces la verificarea bazei de date, constatând că nu numai că n-au fost închise capacități de producție sovietice, dar tocmai fusese pusă în producție, în cooperare cu o firmă din Italia, o nouă capacitate. Și-a continuat documentarea investigând datele privind creșterea parcului auto și de tractoare, precum și evoluția numărului de tancuri (adică principalii consumatori de acumulatori). A constatat că nu există evoluții care să justifice criza de acumulatori. Din discuțiile cu colegi cunoscători în ale acumulatorilor, a realizat că i-a scăpat din vedere un segment important de consumatori, respectiv submarinele. Urmărind datele despre mișcările submarinelor sovietice, a constatat o mare concentrare de submarine într-unul dintre porturile sovietice din Marea Bering, iar din imaginile obținute prin satelit s-a putut observa aprovizionarea submarinelor cu acumulatori. Pe baza tuturor datelor analizate a formulat următorul intelligence: „în aproximativ 7 zile, sovieticii vor executa în Marea Bering o aplicație maritimă în care forța principală vor fi submarinele”. Ulterior, realitatea evenimentelor a confirmat concluzia ofițerului.

Revenind la tema articolului, constatăm că securitatea energetică este o problemă globală și de interes vital pentru toate țările, fiind de notorietate preocupările și îngrijorările guvernelor și a multor organizații internaționale, inclusiv NATO, pentru căutarea celor mai potrivite soluții. În acest proces complex de asigurare a securității energetice, decidenții au o nevoie acută de intelligence relevant, oportun și continuu, necesar pentru elaborarea politicilor și strategiilor de securitate energetică. Apreciem că este important să reliefăm că, în ciuda faptului că securitatea energetică este o problemă globală, asigurarea acesteia a rămas în totalitate în responsabilitatea fiecărui stat, chiar și în cadrul U.E., neexistând încă o politică și o strategie comune, unice. În acest sens, există chiar diferențe mari de abordare, din cauza interesului energetic diferit de la țară la țară, determinat, pe de o parte, de dependența energetică (gradul de dependență față de importul de resurse energetice) diferită și, de altă parte, de realitățile geopolitice ale diverselor zone geoekonomice și geoenergetice.

Înainte de a aborda intelligence-ul specific pentru securitatea energetică, considerăm că este necesară referirea la conceptele, politicile și strategiile de securitate națională și securitate energetică ale României conexe cu cele ale U.E. și NATO.

Parcurgând Strategia de Securitate Națională¹⁴ a României, este lesne de realizat că „...lumea continuă să rămână puternic conflictuală. Motoarele conflictelor operează în domeniul accesului la resurse, la mecanismele de distribuție a acestora și la piețele de desfacere, cât și în cel al diferențelor de identitate...”. Din acest document programatic, rezultă un prim obiectiv pentru activitatea de informații: supravegherea informativă a competiției globale pentru resursele energetice și în special supravegherea evoluțiilor din zonele de interes energetic pentru România. Astfel de zone ar trebui împărțite în trei categorii: zone de interior, zone de proximitate și zone îndepărtate¹⁵. Este foarte important ca, pentru fiecare dintre aceste zone, să existe și să fie puse în operă politici și strategii de intelligence specifice, dinamice și foarte flexibile.

Un alt document important pentru activitatea de informații îl constituie Strategia de Securitate Energetică a României pentru perioada 2007-2020¹⁶. Acest document ne oferă cunoașterea obiectivelor strategice stabilite de către executivul țării, astfel: creșterea siguranței energetice prin asigurarea necesarului de resurse energetice și limitarea dependenței de resursele din import; diversificarea surselor de import și a rutelor de aprovizionare; creșterea nivelului de adecvare a rețelelor naționale de transport a energiei electrice, a gazelor naturale și a țițeiului; protecția infrastructurilor energetice critice.

Totodată, acest document inventariază o serie de riscuri și vulnerabilități care, în mod firesc, trebuie să fie evaluate și supravegheate informativ în permanență și planificat într-un cadru instituționalizat (entitate sau structura specializată). Acest inventar se prezintă astfel: rezervele naționale de resurse energetice economic exploatabile sunt limitate și în continuă scădere a producției (producția de țiței a scăzut de la 14,7 milioane tone în 1976, la 5 milioane tone în 2006, față de un consum mediu anual de circa 11 milioane tone, iar producția de gaze naturale a ajuns, în 2006, la 12,3 miliarde m.c., față de un consum mediu anual de circa 22-24 de miliarde m.c.); volatilitatea prețurilor la țiței și gaze naturale pe piața internațională¹⁷; instabilitățile climatice și hidrologice; efectele negative asupra mediului concurențial de piață; creșteri surprinzătoare ale consumului de resurse

¹⁴ *Strategia de Securitate Națională a României, Președintele, București, 2007.*

¹⁵ Referat nr.1, doctorand Ionel Baibarac, Universitatea Națională de Apărare “Carol I”, “Posibile reconfigurări ale conceptului de securitate energetică. Rolul de sinapsă strategică energetică al zonei extinse a Mării Negre”, p. 30.

¹⁶ Acest document se află în prezent sub evaluare pentru a fi modificat și completat urmând a fi aprobat de CSAT.

¹⁷ Volatilitatea prețurilor este o surprindere frecventă pentru cei care nu au un sistem organizat de supraveghere informativă a indicilor caracteristici care pot da direcția de evoluție a acestor prețuri. O astfel de surprindere creează dezechilibre economice și financiare cu efecte dintre cele mai grave pentru stat.

energetice; lipsa fondurilor financiare necesare realizării obiectivelor de securitate energetică; riscuri și vulnerabilități ale infrastructurilor energetice critice; posibile blocări ale unor activități de exploatare din cauza datoriilor istorice încă nereglementate; capabilități reduse de a face față unor acțiuni teroriste îndreptate asupra unor unități producătoare de energie și asupra sistemelor de transport (conduce de gaze naturale și țiței, rețele energetice etc.).

Strategia de Securitate Energetică a României (2007-2020) a fost elaborată astfel încât să se conformeze cu Politica energetică a Uniunii Europene elaborată în 2007¹⁸, dar în lipsa unei strategii europene privind securitatea energetică. Prin politica sa, U.E. preferă o abordare strict de management a cererii și ofertei de resurse energetice și de protecție a mediului înconjurător, insistând pe obiective privind: reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră; creșterea surselor de energie regenerabilă; creșterea ponderii de biocarburanți; reducerea consumului global de energie primară. UE nu a putut elabora și emite o strategie comună de securitate energetică din cauza divergențelor dintre statele membre, în special Germania, Franța și Italia, state care au diferite dependențe energetice și, în același timp, relații așa-zise speciale cu Rusia, în calitate de principal furnizor de resurse energetice către Europa și, evident, cel mai mare deținător de infrastructură energetică din zona de proximitate a Europei. De asemenea, UE consideră că problematica securității energetice este un prerogativ al statelor naționale membre, Uniunea urmând a se preocupa în special de mecanismele de piață comună și mai puțin de geopolitica energetică¹⁹.

Divergentele de abordare a problematicii securității energetice dintre statele membre ale Uniunii {a se vedea și recente atitudini privind proiectele NABUCCO (conducta de gaze naturale din zona Caspică către Europa cu tranzitare prin România, care tinde să devină mai degrabă o conductă de vise) și South Stream (conducta rusească de gaze naturale către Europa care tinde să mărească și mai mult dependența europeană de resurse energetice rusești)} au fost transpuse și în relațiile UE-SUA și UE-NATO. Ca urmare a acestor realități politice și strategice, în ciuda mandatului primit la Summit-urile de la Riga și de la București, NATO (structurile militare, inclusiv cele de intelligence) se afla încă într-o situație de „sandwich” între realitățile mediului internațional de securitate (determinate în mare parte de elemente ale securității energetice), și divergentele de opțiuni strategice și politice ale SUA, Uniunii Europene și chiar ale unor membri influenți din UE și NATO.

În acest sens, este relevant interviul generalului american James Jones (fost comandant al SACEUR în perioada 2003-2006, în prezent, Consilier

¹⁸ *An Energy Policy for Europe*, Brussels, 10.01.2007 Com (2007) 1 Final.

¹⁹ *Despre politica energetică a UE*, proiect Phare Ro 0006.18.02-Institutul European din România.

pentru Securitatea Națională al Președintelui SUA), acordat în luna ianuarie 2008²⁰. În acest interviu, generalul american remarcă, printre altele, că cele mai importante nerealizări ale NATO sunt: lipsa unor transformări structurale la nivelul politic al Alianței în același ritm cu transformările militare efectuate deja în conformitate cu concluziile Summit-ului de la Praga (noiembrie 2002); înlocuirea actualului concept strategic cu unul care să corespundă mediului internațional de securitate specific secolului XXI; atitudinile Franței și Germaniei favorabile dezvoltărilor capabilităților militare ale UE, mai mult decât ale NATO; dificultățile relațiilor dintre NATO și UE la nivel politic, care au determinat concentrarea misiunilor UE pe operații de menținere a păcii, iar misiunile NATO pe operații convenționale militare, o astfel de abordare separatistă cauzând dificultăți financiare de susținere a două feluri de operații militare; o importantă parte a membrilor Alianței nu respectă asigurarea fondurilor necesare de 2% din PIB pentru finanțarea forțelor armate naționale integrate în NATO, în timp ce misiunile NATO au fost înmulțite și lărgite aproape în fiecare an; sistemul de achiziții NATO este inefficient și rigid; sistemul de suportare a costurilor operațiilor NATO este din vremea Războiului Rece, când trupele NATO nu participau la operații expediționare ori pe teatre de operații în afara Europei; Rusia ar trebui integrată în sistemul de valori euroatlantic, dar nu s-a reușit încă, în ciuda multor îngrijorări comune (terorism, droguri, crimă organizată, problema iraniană, securitatea Mării Negre, proliferarea armelor de distrugere în masă și migrația ilegală); deciziile NATO, în conformitate cu prezentul mediu internațional de securitate, cu noile amenințări asimetrice și cu noile provocări, ar trebui să poată fi luate într-un timp cât mai scurt, iar sistemul actual de consens ar trebui cel puțin înlocuit cu un sistem mai eficient ca timp; există mult prea multe comitete implicate pe lanțul de decizie finală prin consens; în același timp, rolul Comitetului Militar a fost permanent diminuat și s-a ajuns la o situație în care sunt mult prea multe comitete politice și prea puțină consiliere militară pentru o organizație cu un preponderent caracter militar; Comitetul Militar al NATO ar trebui să fie mai mult „M” (MILITARY) și mai puțin „P” (political); pe de o parte, NATO se vrea să devină extrem de important pentru securitatea globală, dar, în același timp, parte din membrii NATO vor să țină organizația în conceptele secolului XX, atât ca filozofie, cât și din punct de vedere al capabilităților operaționale; în vremea secolului XX, dominată de Războiul Rece, NATO a avut misiuni foarte clare, lumea bipolară fiind periculoasă, dar foarte simplu de înțeles, mai ales din partea liderilor militari; sunt prea multe restricții impuse de factorii politici în mod mascat (caveats)²¹, fără asumarea responsabilităților necesare, care îngreunează decizia militară într-un mediu internațional foarte schimbător.

²⁰ Research Paper, *NATO Defense College*, Rome-NO.34-January 2008.

²¹ Caveats – ordin politic în care nu se specifică exact ceea ce se vrea (se dorește), pentru a nu se asuma o anumită responsabilitate și eventual o anumită răspundere.

Cu referire strictă la securitatea energetică, generalul James are mai multe aprecieri demne de reținut pentru proiectarea activităților viitoare. Dintre astfel de aprecieri, am reținut pe cele care ni s-au părut mai relevante, astfel:

1. Sunt foarte multe acțiuni care ar trebui executate în domeniul naval pentru a se putea garanta securitatea fluxului normal de resurse energetice vitale și a beneficiilor economice ale națiunilor dintr-o anume regiune prin acțiuni și nu prin simple reacțiuni;

2. Elementele cheie ale infrastructurilor energetice sunt neprotejate, în ciuda intențiilor declarate din partea grupărilor teroriste internaționale de a le ataca și a le întrerupe funcționarea. Pentru protecția unor astfel de infrastructuri energetice, se impune un angajament pro-activ al NATO, angajament care necesită însă voință politică și resurse (forțe și mijloace plus finanțare);

3. Problemele de securitate internațională cu care cel mai probabil organizația NATO se va confrunta în perioada următoare sunt: securitatea energetică; protecția infrastructurilor energetice critice; schimbările climatice; proliferarea armelor de distrugere în masă; grupările teroriste și alte grupări non-statale care pot opera pe cont propriu ori ca prepuși ai unor state.

În finalul interviului, generalul american sugerează trei direcții ce pot asigura succesul NATO pe mai departe: viziune, voință politică și resurse necesare. Toate însă cu o condiție esențială: dacă se va continua ca cei îndrituiți să mărească gama misiunilor NATO, concomitent cu reducerea fondurilor necesare, se va ajunge la un blocaj nedorit al acțiunilor Alianței.

NATO este o alianță politico-militară. Structurile NATO sunt de două tipuri: structuri de politice, comandă-control, de integrare etc. și structuri de forțe. NATO nu dispune de forțe proprii. Forțele, inclusiv cele care alcătuiesc NATO Response Force, sunt naționale. Statele contribuie cu structuri de forțe, potrivit angajamentului fiecărei țări, desigur, într-un concept unitar și potrivit unor standarde și proceduri acceptate de toți membrii.

Noua etapă deschisă după spargerea bipolarității și încheierea Războiului Rece cere o altă filozofie decât cea de bloc militar. Este vorba de extindere competențelor, atribuțiilor și responsabilităților Alianței, de folosire ei și a posibilităților ei pentru gestionarea crizelor și conflictelor armate, pentru securitatea arealului Alianță și a mediului strategic al relațiilor internaționale, inclusiv pentru securitate energetică. Or, o astfel de extindere cere și o extindere a Intelligence-ului, prin crearea, în cazul temei de care ne ocupăm, a unui Intelligence strategic energetic pe noile coordonate ale securității energetice, mai exact, ale unui mediu de securitate energetică activ, dar coerent și stabil.

Concluzii

1. Securitatea energetică atât sub aspectul asigurării resurselor energetice absolut necesare dezvoltării economico-sociale echilibrate, cât și sub cel al protecției infrastructurilor critice energetice și accesului la piețe și resurse, devine o prioritate pentru toate statele, precum și pentru organizațiile de securitate din care acestea fac parte. În context, și Intelligence-ul energetic cunoaște noi redimensionări și noi reconfigurări, cerute de dinamica fără precedent a metamorfozei mediului de securitate, inclusiv a mediului de securitate energetică.

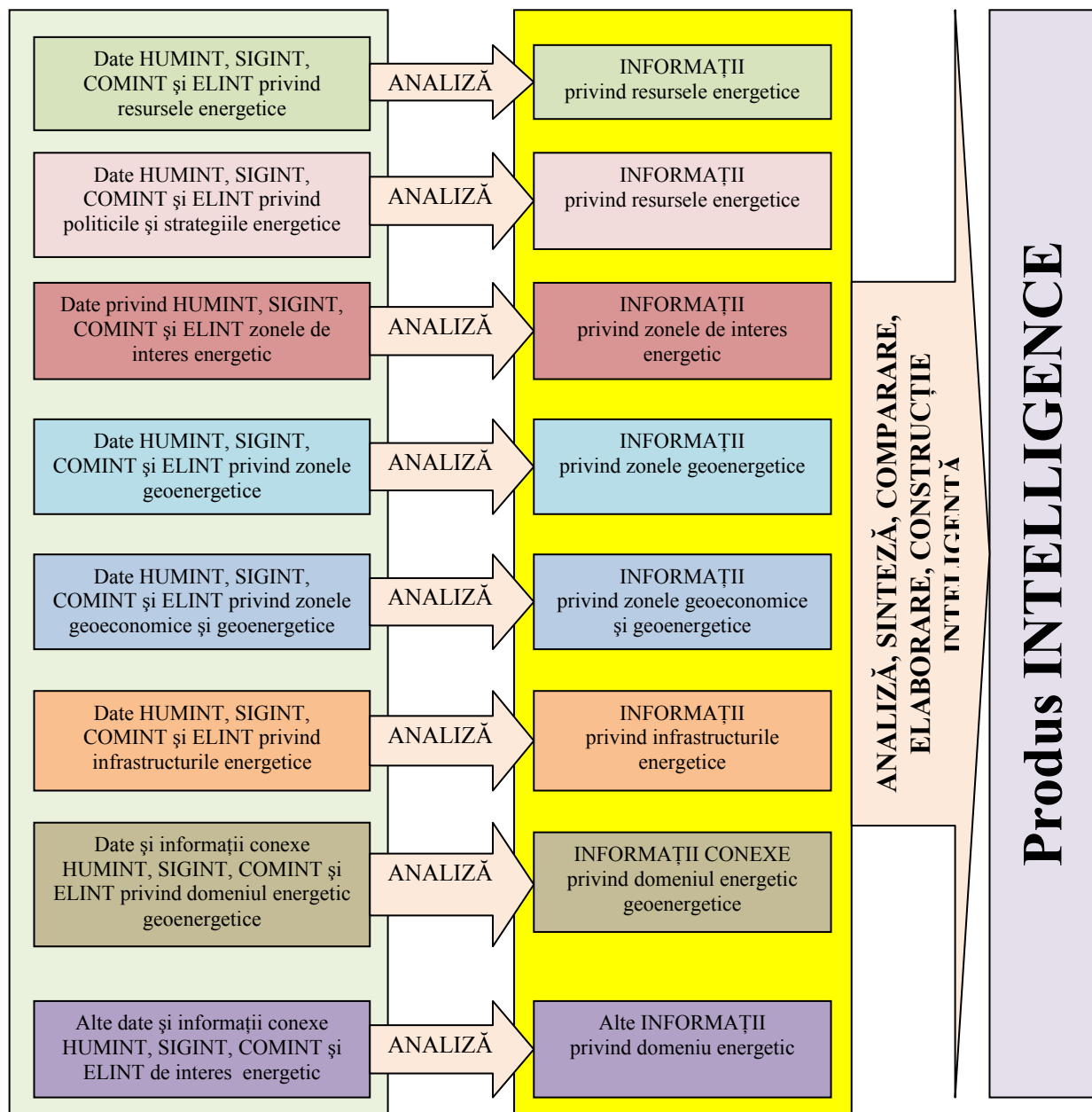
2. Securitatea energetică este un tip de securitate esențială, cu determinări majore în toate planurile și în toate componentele vieții politice, economice, sociale, militare și, mai ales, informaționale. Intelligence-ul energetic este de tip vital și, de aceea, el trebuie să fie coerent, substanțial și permanent.

3. Problema resurselor energetice nu are soluții definitive, categorice, ușoare, nonconflictuale, ci dimpotrivă, domeniul energetic rămâne, și la acest început de veac, unul de tip conflictual. În acest context, dimensiunea de securitate a domeniului energetic devine prioritară pentru toată lumea. În acest sens, intelligence-ul energetic capătă, în toate țările și pentru toate țările, ca și pentru NATO, Uniunea Europeană, pentru organizațiile regionale de toate tipurile, o importanță cu totul specială. Aceasta impune centrarea și concentrarea efortului intelligence pe acest domeniu atât de dinamic și de complex.

4. Există un Intelligence energetic specializat, care vizează în exclusivitate aspectele particulare ale acestui domeniu, dar și un Intelligence conex, care contribuie semnificativ la consolidarea și eficiența Intelligence-ului energetic specific.

5. Serviciile secrete sunt principalele gestionare și creatoare ale acestui tip de Intelligence și, de aceea, ele trebuie să-și extindă competențele și abilitățile, într-o arhitectură interdisciplinară, în care domeniul strict al colectării (căutării și obținerii) datelor și elaborării informațiilor se conexează cu domeniul științific specific, cu cel al lecțiilor învățate și cu cel aplicativ. Toate componentele implicate în domeniul căutării și obținerii datelor și informațiilor – HUMINT, SIGINT, COMINT, ELINT – , ca și structurile de analiză și sinteză sunt implicate semnificativ în asigurarea Intelligence-ului strategic, operațional și tactic din domeniul energetic.

Produsul INTELLIGENCE

Legenda

HUMINT – obținerea de date și informații militare, politice, energetice etc. prin agenți.

SIGINT – obținerea de date și informații militare, politice, economice, energetice etc. prin interceptarea semnalelor electronice și compuse COMINT și ELINT.

COMINT – obținerea de date și informații politice, economice, militare, energetice etc. prin interceptarea comunicațiilor radio sau cu fir.

ELINT – obținerea de date și informații politice, militare, economice, energetice etc. prin supravegherea electronică a altor semnale decât cele ale comunicărilor vocale, cum ar fi transmisiile prin satelit, telemetria și radarul.

NATO ȘI SECURITATEA ENERGETICĂ – STADIUL ACTUAL ȘI PERSPECTIVE

NATO AND ENERGY SECURITY – ITS ACTUAL STATUS AND PROSPECTS

Cam.fl. (r) drd. Ionel BAIBARAC*

Securitatea energetică este, deopotrivă, o securitate-efect și o securitate generativă. Ca efect, ea vine dintr-un rezultat al folosirii tuturor forțelor și mijloacelor, a politicilor și strategiilor posibile, pentru a obține și folosi, în deplină securitate, resursele energetice necesare. Fără aceste resurse energetice, nu este posibilă nici funcționarea economiei, nici producția bunurilor materiale, nici viața oamenilor. De aceea, securitatea energetică este un tip de securitate vitală. Securitatea energetică este, în toate componentele ei, și o securitate de tip generativ. Funcțiile generative ale acestui tip de securitate se definesc pe lanțurile sau înlanțuirile energetice care asigură producerea și reproducerea resursei vitale.

As energy security becomes a vital interest for the security of the Euro-Atlantic area the involvement of NATO and the European Union in the policy and strategy development is of great actuality. Energy security is, in all of its components, a security provider. Generative functions of this type of security are defined by the chains and connections which provide energy production and reproduction of the vital resources. Although it is only at the beginning, NATO and EU involvement in the energy security will be probably one of the strengths of NATO's future strategic concept and will occupy a central place in the current and future configuration and implementation of policy and European security defence.

Cuvinte cheie: NATO și securitatea energetică, rolul NATO în securitatea energetică, cooperarea UE cu NATO pentru securitatea energetică.

Keywords: *NATO and energy security, NATO's role to energy security, EU and NATO cooperation for energy security, European security of energy supply, policy and strategies for Euro-Atlantic energy security.*

* e-mail: baibarac@omnimpex.ro

Securitatea energetică a arealului nord-atlantic

Arealul euroatlantic conține țări cu cea mai înaltă tehnologie, cu cei mai mari consumatori de energie, dar și cu cel mai mic consum de energie pe unitate de produs. Dependența acestui areal de resurse energetice care se găsesc în afara lui este însă din ce în ce mai mare. Este și motivul pentru care se pune din ce în ce mai mult problema ca nu numai țările, ci și instituțiile europene, americane, canadiene și euroatlantice să se implice în procesul de asigurare a resurselor energetice și, deopotrivă, în cel de securitate energetică, pe tot parcursul ciclului energetic și în toate componentele acestuia. Se creează astfel o adevărată premisă pentru elaborarea unui concept strategic nou, care să aibă în atenție și securitatea energetică sau energosecuritatea.

În sesiunea anuală din 2006, olandezul Jos Van Gennip prezenta un raport foarte cuprinzător în legătură cu situația energetică a arealului Alianței.¹ Esența aceluși raport era conținută chiar în introducere și se referea la faptul că securitatea energetică este, din ce în ce mai mult, o variabilă esențială în calculul securității internaționale. Această afirmație se justifică prin aceea că problemele de petrol și gaz, cu un deceniu și jumătate în urmă, constituiau o piață bună, o piață normală. Ele nu se aflau între acele chestiuni conflictuale care, la acea vreme, aveau sau puteau să aibă o incidență directă asupra puterilor și rivalităților internaționale sau naționale. Cu alte cuvinte, resursele energetice nu constituiau, cu ani în urmă, un subiect de dispută, o sursă de insecuritate.

Energia a devenit cu adevărat o problemă după atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 asupra turnurilor americane din New York și clădirii Pentagonului, mai ales prin variațiile foarte mari ale prețurilor. Dar problema energiei nu înseamnă numai creșterea prețurilor. Planificatorii militari și specialiștii în politica externă – scrie Jos Van Gennip – au început să se intereseze îndeaproape de „politica petrolului”, petropolitica.

Securitatea energetică a devenit la începutul secolului una dintre problemele de esență ale dezbaterei strategice. Atât Statele Unite ale Americii, cât și țările Uniunii Europene au început evaluarea provocărilor, sfidărilor, pericolelor și amenințărilor la adresa securității energetice. Desigur, cu trei ani în urmă, Uniunea Europeană nu explorase încă în măsură suficientă și dimensiunea militară a situației, iar Consiliul NATO nu ajunsese la un acord în legătură cu cerința abordării securității energetice, din perspectiva strategiei Alianței. Un dialog bilateral între UE și NATO pe o astfel de temă este foarte dificil. El este însă foarte necesar, întrucât lipsa lui ar putea să accentueze

¹ Jos Van Gennip, *Securitatea energetică*.

vulnerabilitățile occidentale în materie de energie și de securitate energetică. De-a lungul celor doi ani care au urmat, o astfel de afirmație s-a dovedit a fi cât se poate de realistă. Raportul olandezului Jos Van Gennip arată că „dacă există o provocare strategică ce necesită abordări multilaterale și care prezintă numeroase aspecte, aceasta ține de domeniul energiei”². Iar NATO, împreună cu alte instituții multilaterale, trebuie să se angajeze în soluționarea acestei provocări.

Această aserțiune se bazează pe o analiză riguroasă a realității energetice de la început de secol. Consumul de energie a crescut rapid în toate regiunile lumii, dar cea mai rapidă creștere s-a realizat nu doar în rândul marilor consumatori tradiționali, ci în Asia. Acest lucru arată că Asia cunoaște o dezvoltare industrială rapidă, ceea ce schimbă aproape complet ecuația energetică mondială. În anii 1970, America de Nord consuma de două ori mai multă energie decât Asia. Astăzi, Asia depășește America de Nord în ceea ce privește consumul de energie, ceea ce, în opinia noastră, explică, în mare măsură, nu numai creșterea intempestivă a prețurilor, ci și accentuarea conflictului energetic, a bătăliei reale și preliminare pentru marile platforme geoenergetice cunoscute, la care se adaugă una nouă, cea a Oceanului Arctic.

Problema rezervelor energetice tradiționale este una dintre cele mai dezbătute și mai controversate. Sunt multiple aspectele care preocupă economiștii, geologii și ecologiștii. De la originea biotică sau abiotică a marilor câmpuri petrolifere și de gaze naturale, la influența consumului de acest fel asupra mediului și asupra vieții oamenilor, toate chestiunile care rezultă de aici sunt dezbătute astăzi cu o intensitate din ce în ce mai mare. Consumurile au crescut însă în permanență, chiar dacă, pe unitate din PIB, el a scăzut. În ultimii 30 de ani – se arată în raportul prezentat de olandezul Jos Van Gennip – PIB-ul american a crescut cu 150%, în timp ce consumul energetic a crescut doar cu 25%. Industria japoneză este de 7 ori mai eficientă în materie de utilizare a energiei decât industria chineză. Eficiența energetică este direct proporțională cu nivelul de dezvoltare economică, cu structura economiei, cu progresul tehnologic. Cu alte cuvinte, cu cât tehnologia este mai avansată, cu atât consumul energetic este mai mic. Această realitate facilitează decizia politică și face să crească gradul de securitate energetică. Discrepanțele și decalajele foarte mari în ceea ce privește consumul de energie pe unitate de produs constituie una dintre sursele de generare a amenințării la adresa securității energetice.

Industria petrolieră și de gaz necesită însă investiții mari în infrastructurile de extracție, transport, prelucrare și distribuție la consumatori. Problemele care se constituie în amenințări la adresa securității energetice nu rezultă neapărat din lipsa resurselor, ci din dificultățile de recuperare,

² *Ibidem*.

extracție, transport, prelucrare și distribuire. Investițiile slabe în domeniul explorării, exploatării și transportului din Rusia, din Orientul Mijlociu din America Latină, din Africa și din alte zone geoenergetice, ca și penuria globală de rafinării, constituie ștrangulări cu efecte semnificative în planul consumului. În 2006, Agenția Internațională de Energie (AIE) estima că, pentru a satisface cererea de resurse energetice, în următorii 30 de ani, sunt necesare investiții de 16.000 miliarde de dolari. Țările care dispun de resurse energetice, îndeosebi cele din Orientul Mijlociu, unde extracția și transportul barilului de petrol au costul cel mai scăzut, nu sunt totdeauna dispuse să investească în ritmul impus de cererea de consum. Dacă Arabia Saudită ar înceta să investească în următorii 24 de ani în noi mijloace de producție, prețul petrolului ar putea să crească, în 2030, cu 50%. La un moment dat, în timpul administrației Bush, Statele Unite au afirmat, că interesul lor strategic este să-și reducă dependențe de petrolul Orientului Mijlociu. Totuși, Orientul Mijlociu furnizează 70% din consumul de petrol și de gaz. Efectul a fost acela că, dacă principalul consumator aplică o astfel de strategie, atunci n-are rost să se investească în infrastructuri.

Majoritatea zonelor geoenergetice sunt instabile din punct de vedere politic. Intervin aici tot felul de conflicte, de la cele etnice la cele religioase, economia nu este stabilă, viața socială este complicată, regimurile politice nesigure, terorismul în floare, prejudecățile și fantezmele istoriei foarte prezente, iar oamenii sunt din ce în ce mai nemulțumiți și aproape într-o permanentă stare de insecuritate. Se bănuiește că o parte însemnată din veniturile obținute pe petrol și gaz sunt folosite pentru finanțarea conflictualității, a instabilității. Angola, Venezuela, aproape toate țările din Orientul Mijlociu, țările din Asia Centrală și alte țări pe teritoriul cărora se găsesc resurse sunt instabile și, ca atare, sunt considerate ca generatoare de insecuritate.

Paradoxul este cât se poate de evident. Pe de o parte, aceste țări generează resursele energetice de care toată lumea are nevoie pentru securitatea ei energetică și, pe de altă parte, aceleași țări, din cauza instabilității și problemelor interne pe care le au, constituie surse de instabilitate și, pe acest suport, de insecuritate. Afirmția nu poate fi și nu trebuie să fie generalizată. De exemplu, nu doar Angola este responsabilă de tensiunile interne, de conflictualitatea sângeroasă și de distrugerile care s-au produs acolo în timpul unui foarte lung război, ci și grupurile de interese de peste tot care doreau crearea instabilității pentru a beneficia, în felul acesta, neîngrădit și ilegal, de principalele bogății ale acestei țări – petrolul și diamantele.

Sunt și situații de criminalitate internă extrem de gravă, cum este cea din Nigeria, unde grupuri rebele atacă instalațiile petroliere, tocmai într-o perioadă în care ar trebui ca ele să producă în mod eficient și benefic pentru țară, datorită cererii tot mai mari și prețurilor convenabile.

Infrastructurile de exploatare, transport, depozitare, prelucrare și distribuție energetică fac parte din categoria infrastructurilor critice. Ele sunt foarte vulnerabile, întrucât se întind pe suprafețe mari, pe distanțe mari, sunt în rețele și au un statut special, în sensul că, pe lângă faptul că au un conținut inflamabil, atunci când sunt scoase din funcțiune, declanșează efecte în lanț care se grupează în ceea ce numim insecuritate energetică. De aceea, ele trebuie să și beneficieze de o protecție cu totul specială. Aceste infrastructuri sunt însă vulnerabile nu numai la accidente tehnologice, atacuri teroriste, conflicte care vizează distrugerea lor, ci și la fenomene naturale. Uraganele Katrina și Rita au redus cu 27 % producția de petrol americană și cu 21 % capacitatea de rafinare, urmate de o explozie a prețurilor.

Estimările mondiale în ceea ce privește rezervele probate³ de petrol făcute de AIE se situează între 1,1 și 1,3 bilioane de barili. Deci nu problema existenței acestor resurse este cea mai presantă, ci aceea a recuperării, prelucrării și transportului. Cu cât prețurile vor fi mai mari, cu atât se vor extinde zonele geoenetice și la cele a căror exploatare, azi, nu este rentabilă sau posibilă.

Securitatea (insecuritatea) energetică are numeroase și complicate implicații, inclusiv pe plan militar. Una dintre atribuțiile sistemelor militare și civil-militare este legată și de securitatea energetică. Spre exemplu, bazele militare americane din toată lumea au în responsabilitate și securitatea rutelor de aprovizionare cu petrol, gaz și alte materii prime sau de altă natură a Statelor Unite.

Aproximativ două treimi din transportul petrolier mondial se efectuează pe căi maritime. Este deci normal ca forțele navale americane de pe toate oceanele și mările lumii să garanteze libera circulație a navelor de transport, inclusiv a celor de transport energetic, mai ales în punctele obligatorii de trecere, cum sunt, spre exemplu, cele de la granița dintre Oceanul Indian și Oceanul Pacific, din zona Indochina, Malaiezia, Indonezia, Filipine. Printre aceste puncte obligatorii figurează și următoarele:

Punct obligatoriu	Zona	Detalii
Ormuz	Iran-Oman	Majoritatea petrolului exportat de Iran. În 2004, s-au transportat 17 milioane de barili de petrol pe zi.
Malacca	Malaiezia-Indonezia	80% din cantitatea de petrol necesară Japoniei și 60 % din cea necesară Chinei. Cale de trecere pentru două treimi din GNL produs în lume.

³ Estimările, în ceea ce privește rezervele de hidrocarburi, sunt de trei categorii: probate, probabile și posibile.

Punct obligatoriu	Zona	Detalii
Bab-El-Mandeb	Marea Roșie. Oceanul Indian	Petrolul provenit din Arabia Saudită
Canalul de Suez	Marea Roșie - Mediterana	Oledoductul Sumed
Canalul Panama	Pacific-Atlantic	Oleoductul Trans-Panama
Bosfor	Marea Neagră - Mediterana	Petrolul provenit din Marea Neagră și din regiunea Mării Caspice

Statele Unite ale Americii sunt singura țară din NATO care dispune de mijloace navale suficiente pentru a asigura securitatea rutelor maritime de transport energetic.

Este vorba de un serviciu internațional care nu este finanțat de nimeni, în afară de deținătoarea acestei uriașe flote, adică de Statele Unite. Institutul de analiză a securității globale estimează că securitatea rutelor navale de transport energetic costă Statele Unite 50 de miliarde de dolari pe an.⁴ În condițiile terorismului și pirateriei navale, aceste costuri cresc.

Atacuri teroriste împotriva infrastructurilor critice energetice au existat dintotdeauna, iar după 11 septembrie 2001, ele au devenit una dintre principalele amenințări de acest gen la adresa securității. În octombrie 2002, spre exemplu, Al-Qaida a lansat o navă cu exploziv împotriva unui petrolier francez de mare tonaj care naviga de-a lungul coastelor Yemenului, avariind serios această navă încărcată cu petrol. Dacă atacul ar fi reușit, efectele ar fi fost destul de mari, inclusiv pe piața energetică. A mai existat o tentativă de atac terorist împotriva unei rafinării saudite, dar nu a reușit. În războiul din 2006 împotriva Libanului, Israelul a bombardat o instalație petrolieră din această țară, producând cea mai mare maree neagră cunoscută până acum în Mediterana. Aprinderea puțurilor kuweitiene de petrol de către Saddam Hussein, în timpul războiului din Golf din anul 1991, a creat, de asemenea, o mare problemă în zonă.

Din pricina acestor posibile atacuri (unele teroriste, altele conjuncturale), primele de asigurare pentru un petrolier ating 450.000 de dolari pe voiaj, numai pentru navă, întrucât încărcătura este asigurată separat. Această primă de asigurare a dus, ea singură, la creșterea cu 15 cenți a costului barilului de petrol. Fie și numai din această rațiune – cea a creșterii primelor de asigurare și, pe această bază, a prețului barilului de petrol – terorismul își atinge obiectivele sale, nu neapărat prin acțiuni directe, ci doar prin simpla amenințare. Acest lucru este foarte important, întrucât 40% din

⁴ Jos Van Gennip, *Securitatea energetică*.

petrolul necesar și ceva mai mult din gazele naturale se transportă prin conducte, iar rețeaua de conducte este și ea, la rândul ei, vulnerabilă. În timpul războiului din Cecenia, conducta rusească ce traversa această țară a fost perforată în peste o sută de locuri. Cea mai vulnerabilă la atacurile rețelelor de oleoducte este, desigur, Europa. Dar și în Statele Unite există o rețea de peste 257.000 de kilometri de oleoducte și gazoducte care transportă petrolul provenit din Canada, din Texas și din Mexic.

AIE a fost creată în urma crizei energetice din 1973. Era prima inițiativă majoră în vederea realizării și aprofundării cooperării energetice transatlantice. Funcția principală a AIE este aceea de a ajuta guvernele să evite întreruperea aprovizionării, să dezvolte surse alternative, să gestioneze situația energetică. AIE a creat un stoc de urgențe combinat de 4 miliarde de barili, din care 1,4 miliarde se află sub controlul guvernelor. Este vorba de așa-numitele măsuri coordonate de urgență – CEREM). Sistemul CEREM nu a fost folosit decât de două ori: în timpul primului război din Golf și, mai târziu, după trecerea uraganului Katrina.⁵ Unii susțin că AIE este prea limitativă. Mai mult, China și India, care sunt mari consumatoare neeconomice de resurse energetice, nu fac parte din această agenție, iar în crizele energetice din 1991 și 2004, rolul cel mai important nu l-a jucat agenția, ci rezervele strategice de petrol americane (RSP).

Competențe și posibile asumări responsabile ale NATO în ceea ce privește securitatea energetică

NATO nu a fost creată pentru a se implica în securitatea energetică, ci pentru exercitarea apărării colective. Între timp, conceptul strategic NATO, începând cu summit-ul de la Roma, din 1991, s-a actualizat, implicând Alianța într-un proces foarte complex de gestionare a crizelor și conflictelor armate, în acțiuni umanitare etc. De asemenea, acest concept subliniază că o amenințare în ceea ce privește aprovizionarea cu resurse energetice ar putea să constituie un pericol strategic. Primul forum NATO asupra tehnologiilor și securității energetice a fost organizat între 22 și 24 februarie 2006, la Praga. Au participat 150 de responsabili guvernamentali, lideri industriali și experți din 35 de țări, care au analizat principalele provocări la adresa securității energetice. La acest forum n-au participat însă înalți responsabili ai Alianței. A fost doar un forum de deschidere a unui dialog pe această problemă extrem de presantă și extrem de interesantă.

La 4 februarie 2006, cu prilejul celei de a 42-a conferințe asupra politicii de securitate, desfășurată la München, Hoop Scheffer, secretarul general al NATO, la îndemnul Statelor Unite, a încercat să stabilească

⁵ <http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2004/weo2004.pdf>, *World Energy Outlook*, 2004.

securitatea aprovizionării cu energie ca un nou spațiu de responsabilitate pentru Alianță. Între 19 și 20 iulie 2007, la Școala NATO de la Oberammergau, a avut loc o activitate intitulată „Securitatea securității energetice” în care s-au fixat cadrul și strategiile unei intervenții militare preventive a Alianței.⁶ Au fost o sută de participanți, îndeosebi din sectorul politic și militar al NATO. A fost prezentată o strategie de îndeplinire a sarcinilor care reveneau Alianței în noile condiții ale mediului strategic.

Recurgerea la o dimensiune militară, mai exact politico-militară, pentru asigurarea aprovizionării cu energie, este absolut necesară și benefică, întrucât piețele și investitorii au nevoie nu doar de resurse energetice, ci și de securitate energetică. Economistul Mancur Olson a prezentat, prin cercetările sale, calitățile NATO pentru a asigura aprovizionarea cu energie. NATO are toate mijloacele pentru a face acest lucru și trebuie să-l facă, de vreme ce securitatea energetică devine o componentă esențială a securității naționale și internaționale. NATO, ca organizație politico-militară și de securitate și apărare, are nevoie de un flux energetic optim și de un cadru în care provocările, sfidările, amenințările de natură energetică (PSPAЕ) să nu genereze și să nu alimenteze conflictualitatea și violența.

Desigur, trecând peste unele poziții și puncte de vedere discutabile privind rolul NATO în aprovizionarea cu resurse energetice, inclusiv prin intervenții militare preventive, s-a subliniat necesitatea implicării Alianței în această nouă și importantă dimensiune a începutului de secol: *securitatea energetică*.

Problema implicării NATO în securitatea energetică a fost discutată în cel mai înalt forum al Alianței, în Consiliul Atlanticului de Nord. În acest sens a fost organizat și un seminar pe tema cercetărilor avansate, consacrat identificării noilor amenințări potențiale, seminar ce s-a ținut la Londra în 2004, și un forum de securitate care a avut loc la Praga, în 2006. Există deja o experiență substanțială în acest sens. În cadrul operației Active Endeavour, forțele maritime ale NATO asigură securitatea principalelor rute de transport energetic, atât împotriva unor atacuri teroriste, cât și a altor pericole și amenințări.⁷ În cadrul operației Active Endeavour, începând cu octombrie 2001, nave ale NATO efectuează misiuni de patrulare în Mediterana orientală, pentru supravegherea navigației, cu scopul de a descoperi și descuraja activitățile teroriste. Această operație a fost declanșată ca urmare a răspunsului Alianței la atacurile teroriste din 11 septembrie 2001. Ulterior, operația a fost extinsă. În acest moment, navele NATO patrulează pe întreaga

⁶ <http://www.horizons-et-debats.ch/index.php?id=938>, L'OTAN et la sécurité énergétique: «notre pétrole», par Klaus Bitzer, professeur au département de géologie de l'Université de Bayreuth.

⁷ http://www.nato.int/issues/energy_security/practice-f.html, Le rôle de l'OTAN dans la sécurité énergétique.

suprafață a Mării Mediterane, până la strâmtoarea Gibraltar, escortează navele nemilitare și controlează navele suspecte. Navele NATO care patrulează în Mediterana au, de asemenea, misiunea de a efectua recunoașteri în strâmtori, în punctele obligatorii de trecere, precum și în pasajele și porturile importante din Mediterana. Una dintre cele mai importante misiuni ale navelor NATO din Mediterana este securitatea rutelor, inclusiv a celor energetice din Mediterana. În jur de 65% din cantitatea de petrol și gaze naturale consumate în Europa Occidentală trece prin Marea Mediterană. O serie de conducte aduc în Italia petrolul din Libia și în Spania petrolul din Maroc.

Din perspectiva transformării din ce în ce mai mult a Alianței Nord-Atlantice într-o organizație internațională cu funcții de securitate și apărare extinse și cu atribuții globale, Joska Fischer, fost ministru german al afacerilor externe în perioada 1998-2005, într-un articol publicat în mai multe ziare europene, propune asocierea Rusiei la politica europeană de securitate și apărare și chiar includerea Rusiei în NATO.

Fluctuațiile prețurilor la petrol și gaze naturale, precum și la alte resurse energetice au și pot avea consecințe grave sau extrem de grave nu doar asupra economiilor statelor, ci chiar asupra securității lor. Astăzi, tensiunile de pe piața energetică mondială, combinate cu posibilitatea unor atacuri teroriste asupra infrastructurilor critice energetice, cu toate măsurile luate, constituie una dintre principalele amenințări la adresa securității naționale și internaționale. Această realitate face din securitatea energetică o problemă de importanță strategică.

Contribuția NATO la securitatea energetică ar putea cuprinde, în viziunea lui Jamie Shea, cel puțin patru domenii⁸: *supravegherea și evaluarea situației în ceea ce privește securitatea energetică*, prin realizarea unui mecanism, prin consultări politice regionale cu aliații, pe baza informațiilor furnizate de Secretariatul Statului Major Militar Internațional, precum și a celor furnizate de AIE și de principalele societăți energetice, prin consultarea cu specialiștii etc.; *căutarea unor modalități de aprovizionare garantată* ar putea modela din ce în ce mai mult politica externă și prioritățile statelor membre ale Alianței și a altor țări din lume, prin crearea, de către Consiliul Atlanticului de Nord, a unei celule de securitate energetică de analiză a informațiilor, după modelul acelei unități similare de analiză a informațiilor în domeniul terorismului, care există deja, iar rezultatele sunt evidente; *asigurarea unei asistențe a aliaților în probleme de securitate energetică*, prin măsuri suple care vizează asistarea unui stat sau a unui grup de state, prin operații ale NATO de securizare a infrastructurilor energetice, prin aplicarea

⁸ <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue3/french/special1.htm>, Sécurité énergétique : le rôle potentiel de l'OTAN.

prevederilor art. 4 din Tratatul Atlanticului de Nord care privește „ansamblul asistenței de securitate” patrulare maritime sau aeriene, consolidarea cadrului de securitate, asistență în cazul unor catastrofe, prin intermediul unor mecanisme asociate planurilor civile pentru urgențe și Centrului euroatlantic de coordonare a reacțiilor în caz de catastrofe, prin folosirea NATO Response Force și prin alte mecanisme și structuri existente deja în cadrul Alianței; *supravegherea maritimă și reacții la amenințări* ar putea fi o a treia modalitate de punere în aplicare a rolului NATO pentru securitatea energetică, de tipul operației „Active Endeavour” din Mediterana; *operațiile de interdicție*, concepute special pentru asigurarea aprovizionării cu petrol și cu gaz în situații de criză și conflict. Este vorba operații de tipul « Earnest Will » (care nu a fost o operație NATO), desfășurată în 1987-1988, pentru protejarea petrolierelor kuweitiene în timpul războiului dintre Irak și Iran. O operație de interdicție ar putea cuprinde escorte maritime de scurtă durată, protecția unor puțuri de extracție, protecția infrastructurilor energetice, asistență NATO acordată autorităților naționale pentru protecția instalațiilor de încărcare și de descărcare, protecția rafinăriilor și a căilor de distribuție etc.

Cooperarea NATO-UE în domeniul securității energetice

Domeniile de cooperare NATO-UE sunt numeroase și foarte diversificate. S-a crezut, la un moment dat, că cele două mari organizații sunt concurente sau, în orice caz, paralele. S-a afirmat, de asemenea, că NATO este și rămâne o alianță politico-militară – deci un instrument de forță militară al unei politici euroatlantice, în timp ce Uniunea Europeană constituie o entitate de entități, o puternică forță îndeosebi economică și politică.

Dotarea UE cu o politică de securitate și apărare a fost privită de unele state, mai ales de către Marea Britanie (până la summit-ul franco-britanic de la Saint Malo din 1998) ca nefiind necesară, ca excesivă sau ca o modalitate de identificare și de desprindere de politica globală americană. Deși între Statele Unite și Europa au existat și există încă unele neconcordanțe în ceea ce privește orizonturile politicii economice, financiare, sociale și chiar militare, modul de soluționare a crizelor și conflictelor, Europa și America alcătuiesc o entitate de civilizație, cu roluri și responsabilități foarte mari în gestionarea crizelor și conflictelor, combaterea terorismului, soluționarea numeroaselor probleme care se constituie din ce în ce mai mult în adevărate provocări, sfidări, pericole și amenințări la adresa securității omenirii.

După 11 septembrie 2001, după atacurile teroriste de la Madrid, Londra, Istanbul, Beslan și din numeroase alte locuri de pe planetă, după escaladarea violențelor în Orientul Apropiat (războiul din 2006 din sudul Libanului, intervenția în forță a Tsahalului în Fâșia Gaza din ianuarie 2009,

intensificare acțiunilor Hezbollahului și Hamasului împotriva Israelului, programul nuclear al Iranului, degradarea situației din Afganistan și dezvoltarea misiunii ISF etc.), a devenit tot mai evidentă și mai presantă necesitatea ca Uniunea Europeană să-și asume o susținere militară substanțială a politicii sale de securitate și apărare, potrivit noilor condiții și nu vechilor temeri, spaima și mentalități generate de cel de-al Doilea Război Mondial.

Toate acestea sunt însă, după opinia noastră, lucruri relativ mărunte în raport cu marea și complexa problemă a securității energetice în epoca globalizării și cu efectele dezastruoase, cu dezvoltări imprevizibile ale tendințelor de evoluție haotică a insecurității energetice. De aceea, cooperarea NATO-UE în domeniul securității energetice va deveni, considerăm noi, una dintre prioritățile celor două organizații. Și cu cât această cooperare va fi mai temeinică, mai complexă, mai completă și mai bine susținută, cu atât mai puține și reduse vor fi PSPAVRE-urile rezultate din dinamica energetică a viitorului.

Discrepanțele și faliile sunt foarte mari, iar ameliorările foarte puține. Modul în care sunt distribuite astăzi aprovizionările și consumurile de energie generează o imensă conflictualitate. Iar această conflictualitate, în pofida suficienței resurselor, nu este în scădere ci în creștere. Astăzi, 15% din populația lumii utilizează 60% din petrolul brut și din gazele naturale și mai mult de jumătate din alte resurse epuizabile. Alte țări vin puternic din urmă, iar interesul lor energetic este din ce în ce mai activ, mai puternic și mai agresiv. Având în vedere că interesul energetic face parte din categoria acelor interese considerate vitale, putem deduce că, în lipsa unor politici naționale și internaționale adecvate, vom asista la exacerbară necontrolată și chiar haotică a conflictualității energetice. S-ar putea chiar afirma că ne aflăm deja în apropierea declanșării unui război energetic. Nu știm cum va fi și cât va dura acest război, care sunt, care vor fi și cum vor fi politicile care-l generează și strategiile care-l vor pune în operă. Știm însă că s-au creat deja acele condiții energetice extrem de periculoase care pot duce la un *casus belli*.

Or, în aceste condiții, cooperarea NATO-UE trebuie să se afle în miezul gestionării acestui tip nou de conflictualitate, să genereze politici și strategii care să diminueze gradul de conflictualitate și să mărească gradul de securitate.

Profesorul Adrian Pop atrage atenția asupra necesității unei bune cooperări NATO-UE în toate domeniile, inclusiv în cel al securității energetice. Un alt domeniu promițător al viitoarei cooperări NATO-UE – scrie domnia sa în Revista NATO – este securitatea energetică. Pentru multe țări din UE, dependența semnificativă de sursele externe de energie reprezintă de mult o realitate, în timp ce pentru altele aceasta constituie o perspectivă nouă, dar care se va materializa pe termen scurt. Pe măsura producerii schimbărilor în peisajul surselor de energie, cererea globală crește de asemenea. Emergența

Chinei și a Indiei ca puteri economice majore va determina o creștere a cererii globale de energie cu aproape 60% în următorii 20 de ani și va agrava competiția între țările importatoare de energie.⁹

În opinia noastră, politica și strategia ce vor trebui puse în operă de către NATO și UE trebuie să fie *active* și nu *reactive*. NATO și UE nu trebuie doar să reacționeze la PSPAE, ci să identifice aceste provocări, sfidări pericole și amenințări de natură energetică, să calculeze efectele lor pe termen scurt, mediu și lung, folosind o expertiză corespunzătoare, să se implice activ în procesul gestionării lor, adică să ia măsuri pentru ca ele să fie dezamorsate, asumându-și riscurile corespunzătoare.

Considerăm că NATO și Uniunea Europeană, în cooperare strânsă cu Rusia, China, Japonia, și marii producători de petrol, vor intensifica din ce în ce mai mult cooperarea în domeniul securității energetice, pe toate domeniile directe sau indirecte legate de resurse și consumuri – politic, economic, financiar, juridic, informațional și militar – astfel încât să se constituie un *model regional* și, în cele din urmă, un *model global al securității energetice*, absolut necesar pentru o dezvoltare armonioasă și durabilă. În centrul acestor modele trebuie să se afle cele mai puternice forțe economice, politice și militare ale timpului, adică NATO și Uniunea Europeană.

Considerăm că un *model european al securității energetice* nu poate fi posibil decât într-o dimensiune eurasiatică, chiar dacă, pentru un model euro-atlantic, s-ar putea găsi, teoretic, și alte formule. Aceste alte formule nu au șanse de reușită dacă se va încerca excluderea dimensiunii asiatice din sistem. Chiar dacă se va apela la resursele arctice, africane, ale Americii Latine și la alte resurse neregenerabile, dimensiunea asiatică – în care se include și Golful Persic – rămâne esențială pentru construirea oricărui model. De altfel, considerăm că realizarea unor modele prin partajări, mentalități și excluderi nu poate fi benefică pentru securitatea energetică.

Concluzie

Securitatea energetică devine una dintre prioritățile NATO și din cele ale Uniunii Europene. Securitatea energetică – securitate de tip vital – cunoaște numeroase extensii și implicații multiple. Nimic nu este posibil astăzi fără resurse și fără infrastructuri energetice. Dar, proporțional cu dezvoltările tehnologice, informaționale și civilizaționale, se dezvoltă și infrastructurile și abordările energetice, precum și provocările, sfidările, pericolele, amenințările (PSPAE) și vulnerabilitățile legate de acestea. Este

⁹ <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/romanian/art6.html>, Adrian Pop, *NATO și Uniunea Europeană: cooperare și securitate*.

chiar posibil ca, în viitor, să avem de-a face cu un nou tip de război – *războiul energetic, energorăzboi*. Încă de pe acum s-a declanșat o un lanț de bătălii de toate felurile nu doar pentru resursele energetice probate, ci și pentru cele probabile, cum ar fi, spre exemplu, resursele din Oceanul Arctic. O astfel de competiție nu va putea fi evitată și nici ameliorată, decât printr-un sistem complex de securitate energetică globală, în care infrastructurile critice strategice să țină seama de cerințe și de posibilități, de realități și de diversificarea cerințelor, iar marile organizații de securitate și cooperare să-și extindă competențele și aria de responsabilitate și asupra acestui domeniu. Cele mai în măsură să facă imediat acest lucru sunt, bineînțeles, NATO, Uniunea Europeană și OSCE, pe suportul unui mandat internațional clar acordat de Organizația Națiunilor Unite.

DIPLOMAȚIA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ PÂNĂ LA 1859

ROMANIAN MILITARY DIPLOMACY UNTIL 1859

Col.drd. Cristian CIȘMIGIU*
Ministerul Apărării Naționale

În cadrul amplu conferit de diplomația generală, diplomația românească își are locul său bine conturat și dezvoltat ca rezultat al traversării evenimentelor din bimilenara istorie a poporului român și a împlinirii diferitelor metode, mijloace și tehnici inspirate și adaptate după o serie de școli de gândire și practică diplomatică ce s-au succedat de-a lungul timpului: greacă, romană, bizantină, italiană, franceză, turcă, rusă, austriacă și engleză.

Geneza poporului român, una foarte frământată și dificilă, s-a răsfrânt și în planul diplomației, al diplomației militare, având în vedere multitudinea de mutații și evenimente care s-au petrecut, de la formarea statului geto-dac (82 î.Hr.) și până la formarea statului național român (1859).

Diplomația românească atât cea generală, cât și cea militară, a demonstrat în multe împrejurări o capacitate semnificativă de ripostă față de demersurile diplomatice străine ostile promovând acțiuni cu caracter pozitiv, militant, pentru o bună înțelegere cu statele din proxima vecinătate și nu numai.

Within the general framework of diplomatic activities, the Romanian diplomacy has its own specific background, determined by the events which marked the bipolar history of the Romanian people with various influences of different methods, means and techniques adjusted according to a series of schools of thought and diplomatic practices, which developed in time: Greek, Roman, Byzantine, Italian, French, Turkish, Russian, Austrian and English.

The painful and stormy genesis of the Romanian people had direct impact on military diplomacy, taking into consideration the various events which occurred since the creation of the Dacian state (82 Before Christ) until the birth of Romanian national state in 1859.

The Romanian diplomacy in general and the military diplomatic activities in particular have frequently shown an increased capacity of response against hostile foreign diplomatic efforts, by promoting positive, militant actions in order to enhance cooperation with neighbouring states.

Cuvinte cheie: activități diplomatice, diplomație militară, afaceri interne și externe.

Keywords: diplomatic activities, military diplomacy, internal and foreign affairs.

* e-mail: cismigiucristian@yahoo.com

Forme ale diplomației manifestate în țara noastră până la 1821

Unul dintre meritele istoriografiei române este acela de a fi atestat în mod documentat și de a fi evidențiat profilul distinct, metodele și tehnica unei școli diplomatice românești, cu trăsături proprii unei tradiții bine stabilite, născută în lupta seculară de asigurare a ființei naționale și a independenței de stat. Această constatare, ce rezultă din analiza comparativă a desfășurării relațiilor internaționale ale Țărilor Române, în cadrul dat de politica generală europeană, demonstrează încă o dată legătura strânsă dintre particularitățile dezvoltării istorice ale fiecărui popor și stilul diplomației pe care o formează și o practică.

Dacă în planurile orizontale ale istoriei diplomației se pot înregistra notele comune ale fiecărei epoci în parte, în plan vertical se pot evidenția notele specifice stilului fiecărei școli diplomatice.

Astfel, școala greacă se distinge prin finețea cugetării și patosul retoric, prin introducerea unei multitudini de metode și prin teoria și practica pe scară largă a alianțelor. În schimb, școala romană este impregnată de precizia și sobrietatea regulilor. Școala bizantină, cunoscută mai mult pentru fastul protocolar și capacitatea de impresionare, a făcut din diplomație unul dintre cele mai eficiente instrumente de stat, cu un rol hotărâtor în menținerea milenară a Imperiului Bizantin. Influența sa directă în Europa poate fi găsită în înflorirea diplomației Republicilor Italiene din timpul Renașterii, a cărei contribuție specifică constă nu atât în machiavelism, cât în subtilitatea metodelor. Alte școli, ca cea franceză, austriacă, rusă sau engleză, își lasă amprenta pe metodele europene.

În concluzie, diplomația românească, formată în decurs de secole și prin contacte cu fiecare dintre aceste școli, constituie un capitol distinct în istoria diplomației mondiale.

Statul geto-dac s-a remarcat, încă de la începuturile sale pentru folosirea cu abilitate a diplomației alături de forța militară, pentru elaborarea și consolidarea unor alianțe ce aveau ca scop apărarea existenței sale în contextul vecinătății cu state mănate de ambiții expansioniste, precum cel elen sau roman. Mai târziu, în secolul al IV-lea î.Hr., regele Dromichaites intră în conflict deschis cu diadohul¹ Traciei, Lisimah. După mai multe confruntări, în cursul cărora cade prizonier la geți, chiar Agathocles, fiul lui Lisimah, acesta este înfrânt, făcut prizonier și apoi eliberat pentru păstrarea bunelor raporturi.

Sunt date care atestă faptul că Rhemaxos, proeminentă căpetenie getă a vremii sale, se folosea de soli în secolul al II-lea î.Hr. pentru realizarea unui acord de apărare al cetății Histria.

¹ Denumire dată generalilor lui Alexandru Macedon, care, după moartea acestuia, au purtat între ei îndelungate războaie pentru putere. Titlu purtat de moștenitorul tronului în Grecia modernă. Conf. *Dicționar Enciclopedic*, București, Editura Enciclopedică, 1996, vol. II, p. 85.

La sfârșitul celui de-al II-lea deceniu al secolului I î.Hr. se petrec importante evenimente în Dacia. Getul Burebista ajunge în fruntea neamului său și reușește prin abilitățile sale militare și diplomatice să făurească un stat puternic. În impunerea autorității sale și a unor reforme, Burebista are concursul lui Deceneu, el însuși un reformator religios. Nu poate fi omisă abilitatea lui Burebista în realizarea alianței cu fracțiunea romană condusă de Pompeius, în acțiunea acestuia împotriva lui Caius Iulius Caesar, precum și cu prevederile păcii pe care Decebal a încheiat-o cu Domițian, în urma căreia statul dac a obținut o perioadă de răgaz în vederea întăririi sale pentru o nouă confruntare cu romanii, dar mai ales sprijinul logistic (subsidii și tehnicieni) obținut din partea Imperiului Roman în vederea realizării a numeroase sisteme de fortificații. Urmare a acestei păci, pentru un deceniu, relațiile dintre statul dac și Roma s-au stabilizat. În acest interval, Decebal a utilizat cu folos mijloacele puse la dispoziție de romani și, în paralel, treptat, a luat la cunoștință de o serie de cutume diplomatice specifice Imperiului (adunări, trimiterea de soli, ducerea de tratative, garanții, tratate etc.).

În perioada cuprinsă între secolele al III-lea și al XIV-lea, pe fondul constituirii primelor state centralizate pe teritoriul țării noastre, au loc numeroase confruntări cu valurile popoarelor migratoare cărora comunitățile românești reușesc să le facă față, păstrând astfel tradițiile și civilizația înaintașilor, menținând ființa națională.

Cu toată raritatea informațiilor scrise, activitatea diplomatică propriu-zisă se regăsește și în această perioadă a migrațiunilor. Când bizantinii ajung din nou la Dunăre, către sfârșitul secolului al X-lea, centrele aflate în Câmpia Munteană trimit solii la împărat pentru a stabili raporturile cu noul stăpânitor. Voievozii din Transilvania secolelor al IX-lea și al X-lea au legături cu statul morav², cu țaratul bulgar și cu Imperiul Bizantin, ceea ce implică anumite forme de reprezentare, de transmitere a mesajelor, de discutare a problemelor de interes comun.

În toată această perioadă, așa cum menționa istoricul Nicolae Iorga în lucrarea sa *Istoria armatei române*, apărută în anul 1930, "... juzuilor sau cnejilor – conducători ai acestor obști – ce mai târziu au devenit țări – pe lângă obligațiile și funcțiile lor speciale în cadrul organizării acestor formațiuni politice – le reveneau și obligații militare ..."³. Astfel, acestor conducători le reveneau și atribuții în domeniul stabilirii de relații cu

² Moravia (Morava în cehă; Mähren în germană) este o regiune naturală în centrul Europei, în estul Republicii Cehe. Are o suprafață de 22.349 km², iar numele său vine de la râul Morava, ce traversează regiunea. La Nord are o porțiune de graniță cu Polonia, iar la Sud se învecinează cu Austria. La Vest se învecinează cu regiunea Boemia, la Nord-Est cu regiunea Silezia Sudetă, iar la Sud-Est se învecinează cu Slovacia. Orașe principale: Brno, Ostrava, Olomouc. Conf. *Dicționar Enciclopedic*, București, Editura Enciclopedică, 1996, vol. IV, p. 472.

³ Nicolae Iorga, *Istoria armatei române*, București, 1930, apud gl.bg. (r) Mitică Detot, col.(r) Filip Anghel, gl.bg.(r) Nicolae Ilie, *Diplomația română a apărării, un secol și jumătate sub zodia Minervei, scurt istoric*, București, Editura MEDRO, 2007, p. 20.

invadatorii, relații în cadrul cărora, pe prim-plan, se situa conviețuirea cu vremelnicele popoare stăpânitoare, dar mai ales posibilitatea de a-și continua traiul pe aceste teritorii. Deși sunt într-un număr restrâns, mărturiile cu privire la formele, mijloacele și instrumentele folosite pentru derularea relațiilor dintre diferite comunități pe teritoriul țării noastre evidențiază faptul că ele s-au încadrat în forma obișnuită și utilizată la acea vreme în toată Europa.

În cea de a doua parte a secolului al X-lea, se constată continuarea practicii trimiterii soliilor pentru stabilirea raporturilor de bună vecinătate din partea cnezatelor, atunci când la Dunăre ajunge, cu întinderea sa, Imperiul Bizantin.

Odată cu dobândirea independenței Țării Românești și Moldovei (Transilvania fiind organizată ca voievodat în cadrul regatului ungar), la jumătatea secolului al XIV-lea, începe o nouă etapă a diplomației române, cele două țări intrând cu depline puteri și autoritate în circuitul de desfășurare a relațiilor Sud-Est europene, relații care, evident, au cunoscut formele și mijloacele proprii statelor feudale.

Secolele al XIV-lea și al XV-lea reprezintă un moment semnificativ în istoria diplomației românești ca urmare a constituirii primelor state feudale pe teritoriul de astăzi al țării noastre. Amenințarea otomană determină o serie de importanți domnitori ai vremii, precum: Basarab I, Vlaicu, Bogdan I, Ștefan I, Mircea cel Bătrân, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, să desfășoare o intensă activitate de ducere a unor tratative cu statele vecine, în vederea încheierii unor alianțe care să le permită menținerea independenței și integrității teritoriale.

Această perioadă a scos în evidență faptul că principalul exponent al politicii externe era domnitorul care, direct sau prin intermediul reprezentanților personali sau ai solilor, direcționa activitatea de ducere a tratativelor.

Se constituie în exemple elocvente de derulare a activității diplomatice ”solia desfășurată cu mult succes în anul 1330 de către Basarab I la Curtea regelui ungar Carol Robert”⁴ și Mircea cel Bătrân în demersul său din anul 1394 prin care a încercat evitarea confruntării armate de la Rovine.

Evidențiem că specificul perioadei, din punct de vedere diplomatic, era dat de faptul că soliile realizau atât activitatea de reprezentare și negociere, dar și cea de încheiere și ratificare a tratatelor. Pentru probleme de importanță deosebită se utilizau, așa cum am arătat, întâlnirile la nivel înalt.

Un alt mare conducător, Ștefan cel Mare, ”... a acționat, în ultima parte a secolului al XIV-lea, pe linia politicii externe prin realizarea de legături de prietenie cu puterea din acea vreme de la Kiev, încheie o serie de alianțe militare cu Rusia, Polonia, trimite solii la Veneția, Roma și stabilește legături apropiate cu hanul Persiei și principele Georgiei ...”⁵.

⁴ Aurel Bonciog, *Drept diplomatic*, București, Editura Paideia, 1997, pp. 18-20.

⁵ Simion Miron, articolul *Identitatea românească în ideea contemporană* publicat în revista ”România în Lume”, nr. 1 / 2004, p. 27.

Începutul secolului al XVI-lea îl găsește pe tronul Țării Românești pe Neagoe Basarab. Acesta a încurajat dezvoltarea comerțului și a meșteșugurilor, iar pe plan diplomatic a încercat să mențină relații de prietenie cu Ungaria și să stabilească relații în domeniu cu Veneția și Roma, și chiar să medieze conflictul dintre creștinii ortodocși și catolici.

Tot acesta este autorul uneia dintre cele mai vechi capodopere ale literaturii vechi, "Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul sau Teodosie", lucrare scrisă în slavonă, dar tradusă și în limba română în cea de-a doua parte a secolului al XVII-lea, lucrare care sintetizează gândirea, modul de conduită și abordările de natură diplomatică ale conducătorilor politici și militari ai Țărilor Române⁶. Lucrarea cuprinde diferite reguli, sfaturi, principii și norme necesare conducerii unui stat și exprimă varietatea legăturilor unei țări, care acordase întreaga însemnătate negocierilor diplomatice și soluțiilor politice pentru a putea dăinui, iar experiența era sintetizată în capitolul "Învățătură despre soli și război".

Putem evidenția, în context, faptul că marile devastări provocate de campaniile otomane, care au "brăzdat" perioada cuprinsă între sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul de secol al XVI-lea, precum și statul de vasalitate față de Înalta Poartă a avut multiple și adânci consecințe asupra teritoriilor și poporului român de natură politică, economică, administrativă, culturală, lingvistică, dar și diplomatică.

Astfel, se asistă la o restrângere a activității diplomatice a Principatelor Române, generată de necesitatea respectării regulilor și cutumelor de drept intern ale Imperiului. Acesta a și fost motivul pentru care Țările Române (în timpul domniilor lui Petru Rareș și Mihai Viteazul) au înființat misiunile cu caracter permanent denumite capucheheie⁷.

O activitate diplomatică intensă se poate constata spre sfârșitul secolului al XVI-lea, când Mihai Viteazul întreprinde o serie de demersuri personale și întrebuințează intens soliile în raporturile cu Rudolf al II-lea, în scopul obținerii unui sprijin armat din partea Austriei, necesar în confruntarea cu marea putere otomană.

Tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi (1774)⁸ a adus o reconfirmare a autonomiei Principatelor în cadrul Imperiului Otoman și, în aceeași vreme, a

⁶ Virgil Căndea, *Pagini din trecutul diplomației românești*, Editura Politică, 1966, pp. 100-113.

⁷ Agent sau reprezentant diplomatic al domnitorilor români pe lângă Imperiul Otoman în timpul dominației otomane, cu funcții și puteri asemănătoare ale legațiilor, dar care nu se bucura de inviolabilitate. Tot așa se numeau și agenții domnitorilor pe lângă pașii orașelor dunărene, și uneori soldații din garda personală a vizirului. Conf. *Dicționar Enciclopedic*, București, Editura Enciclopedică, 1996, vol. I, p. 319.

⁸ Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Teodor Pompiliu, *Istoria României*, Editura Corint, București, 2002, pp. 245-248.

deschis o nouă etapă în procesul de emancipare de sub stăpânirea turco-fanariotă. Potrivit acestuia, Principatele Române puteau acorda drepturi de reprezentare, iar pe lângă domnitor se constituie o cancelarie condusă de un postelnic. Acesta, inițial, se îngrijea de camera domnitorului și audiențe pentru ca, pe parcurs, odată cu dezvoltarea statală a vremii să devină șeful cancelariei de afaceri externe cu drept de semnătură a unor documente diplomatice.

Inițiativa de a negocia, rapiditatea convorbirilor, capacitatea de a traduce în fapt acordurile încheiate și de a le integra într-un cadru european, adaptabilitatea la frecvențele schimbări de situații intervenite între parteneri, rămân trăsături caracteristice definitorii pentru diplomația română de la finele secolului al XVI-lea, pentru întreaga politică externă a lui Mihai Viteazul.

Începând cu a doua jumătate a secolului al XVII-lea, Principatele Române cunosc o remarcabilă și complexă activitate politică, culturală și diplomatică datorată diversificării treptate a domeniilor vieții sociale, a numărului în creștere a celor cu aplecare spre știință de carte în aceste domenii.

Afirmarea scrisului în limbile naționale și progresul relativ pe care îl realizează expansiunea acestuia în societatea românească vor imprima un cadru din ce în ce mai riguros, științific⁹, instituțional, în toate domeniile de activitate, inclusiv în cel diplomatic. Evenimentele militare și politice petrecute în Europa sfârșitului de secol al XVII-lea antrenează fenomenul redimensionării continentului cu o serie întreagă de consecințe în plan social. Transformarea Imperiului Habsburgic într-un stat dunărean, afirmarea Imperiului Rus și rivalitatea austro-polonă, în spațiul țărilor române, pe fondul declinului otoman, au pus o amprentă evidentă perioadei de trecere de la o Europă clasică, la o Europă a luminilor.

Noilor ritmuri și curente politice, diplomatice și culturale direcționate de la Vest la Est le-au corespuns o serie de tendințe integratoare din zonele Europei Central - Orientale.

Realitățile politice consacrate de pacea de la Karlowitz din 1699¹⁰ găsesc o Transilvanie încorporată Imperiului și un nou regim politic în Moldova și Țara Românească, cel fanariot.

⁹ La confluența secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea se înființează, la București, primele Academii domnești, instituții de învățământ cu caracter pluridisciplinar și se conturează primele biblioteci particulare.

¹⁰ Prin Pacea de la Karlowitz, Transilvania a trecut sub stăpânirea austriacă. Cu toate acestea, provincia și-a menținut poziția unui principat autonom. Pentru a frâna procesul de eliberare al Principatelor Române, dar și pe fondul unor neînțelegeri cu habsburgii și rușii, otomanii au numit la conducerea Moldovei și Țării Românești domni fanarioți (numele de "fanariot" provine de la cartierul Fanar din Constantinopole, de unde turcii obișnuiau să-și recruteze dragomanii, adică ambasadorii).

Aceste prefaceri teritoriale și politice au influențat, într-o măsură decisivă, evoluția țărilor române, care se vor integra dinamicii continentale de-a lungul unui secol. Aflat într-un amplu proces de restructurare, Imperiul a pus o amprentă reală a civilizației asupra principatului Transilvaniei, Olteniei și Bucovinei. Respectând proporțiile impuse de nivelul de cultură, instruire și educație, se asistă, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, la o influență semnificativă fanariotă atât în Moldova, cât și în Țara Românească.

Apreciem că epoca fanarioților (1711 pentru Moldova, 1716 pentru Țara Românească, până la 1821) a însemnat un ușor regres în dezvoltarea diplomației românești. Dominația Porții se accentuează, acțiunea directă a marilor puteri în problema orientală și evoluția raporturilor dintre ele duc la diferite soluții temporare ce includ, firește, și Țara Românească și Moldova, al căror statul politic și teritorial se degradează.

În epoca fanariotă apar și primii consuli străini (la Iași și București) ca urmare a prevederilor tratatului de la Kuciuk-Kainargi. Consulatele ruse au luat ființă primele (1782), urmate de cele austriece (1783) și de cele ale Prusiei (1785), Franței (1798) și Marii Britanii (1803). Dacă ele au îngăduit o legătură directă cu guvernele marilor puteri europene, au însemnat, în același timp, impunerea treptată a jurisdicției consulare, care a stabilit pentru străinii din principate un regim juridic de excepție ce nu a putut fi abolit decât cu îndelungate și repetate eforturi ale diplomației românești.

Cu toate acestea, putem evidenția faptul că la confluența secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea, aparatul diplomatic, în special cel muntean, cunoaște o creștere simțitoare în comparație cu perioadele precedente și, într-o epocă în care acțiunea diplomației românești se desfășoară fără sprijinul unei forțe armate proprii, funcțiile de informare, negociere, încheierea tratatelor și de reprezentare sunt îndeplinite cu continuitate, asigurând adaptarea, reacția nuanțată și încercarea diferitelor scheme, în funcție de evoluția situației generale și de aceea a partenerilor direcți.

În această ambianță, deschisă prefacerilor și înnoirilor insuflate de spiritul Occidental, în Transilvania, economia și cultura capătă un contur tot mai proeminent și încep să se simtă influențele cutumelor diplomatice ale Imperiului, dominate de rafinamentul intelectual, stilul oratoric și normele protocolare imprimate cu multă abilitate de o serie de soli și reprezentanți diplomatici ai Curții de la Viena.

Țara Românească și Moldova sfârșitului de secol al XVIII-lea sunt dominate ireversibil de o serie de idei democratice, precum recâștigarea independenței.

Toate aspectele prezentate ne permit să concluzionăm că această perioadă a deschis, în țările române, o nouă epocă sub raport politic și economic, care evidențiază în cadrul chestiunii orientale o problemă românească, iar din punct de vedere cultural și diplomatic (al gestionării relațiilor externe), o integrare la sistemul de valori european.

Diplomația și relațiile militare externe române în perioada 1821-1859

România modernă a început să se contureze în perioada cuprinsă între Revoluția lui Tudor Vladimirescu din 1821 și Revoluția de la 1848. Această perioadă aduce, și pe planul relațiilor externe ale Țării Românești și Moldovei, unele acumulări care însă nu-și vor afla exprimarea decât în acțiunea diplomatică a etapei următoare, inaugurată de anul 1848.

Cele două țări au făcut pași semnificativi pentru unire și independență prin eforturile diplomatice depuse de o nouă elită formată din boieri și burghezie, și prin intervenția marilor puteri. După semnarea tratatului de la Adrianopole din 1829, prin instaurarea protectoratului, Rusiei îi sunt acordate puteri depline în reorganizarea Principatelor (Moldova și Țara Românească) și drept urmare îl desemnează în calitate de președinte plenipotențiar, până în anul 1834, pe contele rus Pavel Dmitrievici Kiseliiov (cunoscut mai bine în forma franceză Kiseleff)¹¹.

Transformările în domeniul instituțiilor statului au condus la o administrație guvernată de ordine, dar și la crearea unei platforme solide de constituire a pluralismului ideologic și politic. Evidențiem faptul că, la baza tuturor schimbărilor economice și sociale ale vremii, s-a putut distinge un sistem tot mai performant și coerent de gestionare a relațiilor internaționale (în special cu Occidentul), care avea la bază un nivel de cultură ridicat și o manieră abilă de ducere a negocierilor din partea conducătorilor, dar și a solilor români.

Acesta va trece, de îndată, la punerea în aplicare a instrucțiunilor Curții Imperiale Ruse și va constitui primele formațiuni armate naționale, organizate și instruite conform modelului european, asemănătoare pentru cele două principate.

Regulamentul organic a contribuit la instituționalizarea activității diplomatice prin constituirea secretariatelor de stat, ca formațiuni specializate, atât pentru afacerile interne, cât și pentru cele externe. Pe acest fond, asistăm la o creștere simțitoare a rolului și prezenței militarilor în desfășurarea evenimentelor majore pe plan intern și implicarea lor în acțiunile din afara granițelor țării, precum: importul de arme și muniții, educarea unor instructori pentru pregătirea armatei, cumpărarea de postav pentru uniforme armatei de la unele fabrici din Rusia, participarea la unele manevre ale armatei rusești de la mijlocul secolului al XIX-lea, participarea la studii de pregătire de medie și lungă durată (Austria, Franța, Rusia).

Deschiderea creată spre exterior, după anul 1829, va fi folosită de români pentru dezvoltarea relațiilor lor cu diverse state. Organismul militar românesc va fi și el angrenat pe drumul dificil al afirmării în relațiile cu alte

¹¹ Mai târziu, în perioada 1856 -1862, ca ambasador al Rusiei la Paris, generalul Kiseleff a jucat un rol extrem de important în realizarea Unirii Principatelor Române.

armate, proces care se va dezvolta cu toate dificultățile ce au trebuit depășite. Astfel, în anii ce au urmat, românii "... au întreținut relații de cunoaștere și conlucrări militare cu o serie de state din Europa, în special din zona sud-estică și centrală a continentului"¹².

În epocă, „Relațiile militare cu Rusia s-au manifestat în următoarele direcții: educarea unor instructori pentru pregătirea armatei, participarea unor ofițeri români la manevrele armatei rusești, trimiterea la studii sau la specializare a cadrelor militare”¹³.

În același timp, mai mult, la impulsul Imperiului Habsburgic s-au realizat legături militare și pe această direcție, fapt care și-a găsit expresia în trimiterea de către Curtea Vienei a unor specialiști, precum: "... un inginer pentru construirea la Brăila a unui chei destinat acostării navelor, a unor arhitecți care au proiectat cazarmile de la Curtea Arsă și Alexandria din București și a unor profesori pentru școala de natație și gimnastică din București ...”¹⁴.

Concomitent, Țările Române au promovat o politică de deschidere către statele cu o recunoscută experiență în domeniul militar și a căror organizare și doctrină se apropiau de spiritul și realitățile românești – Franța, Prusia și Piemontul.

În concluzie, putem afirma că orientarea relațiilor externe era expresia efortului întreprins de Principatele Române extracarpătice de a îndepărta sau a îngrădi tutela sau ingerințele pe care le exercitau marile puteri asupra lor și, totodată, constituiau o cale pentru a face cunoscute în Europa dezideratele naționale ale poporului român.

Elementele definiției ale României moderne au prins contur în perioada marcată de Revoluția de la 1848 și Constituția din 1866. Profitând de ambițiile divergente ale marilor puteri, cunoscând și stăpânind sistemul de relații diplomatice internaționale din spațiul adiacent românesc, conducătorii politici români au înlăptuit Unirea Principatelor, consfințind totodată, independența acestora.

Tot ca un rezultat notabil al eforturilor diplomatice întreprinse în acel timp se înscrie și faptul că obiectivul independenței a fost obținut printr-o manieră de compromis, prin garanții internaționale colective și nu prin protecția unei singure mari puteri, lucru care ar fi fost aproape imposibil de realizat la vremea respectivă.

Anul 1848 a marcat triumful ideii de națiune, în ambele Principate și în Imperiul Habsburgic, dorința de independență sau autonomie politică fiind justificată prin invocarea dreptului legitim la autodeterminare al comunităților

¹² *Istoria Militară a Poporului Român*, vol. IV, Editura Militară, București, 1987, p. 238.

¹³ *Ibidem*, p. 238.

¹⁴ *Istoria Militară a Poporului Român*, vol. IV, Editura Militară, București, 1987, p.239.

etnice. În Moldova și Țara Românească s-a căutat desființarea protectoratului rusesc și restabilirea unui echilibru istoric cu Imperiul Otoman, în timp ce în Transilvania, în regiunea învecinată, Banat, aflată sub stăpânirea Ungariei, și în Bucovina s-a dorit unirea tuturor românilor într-un stat autonom. S-a analizat chiar ideea unirii tuturor românilor de o parte și cealaltă a Carpaților, pe baza puternicelor legături etnice, lingvistice și culturale dintre aceștia.

Contextul internațional favorabil determinat de răsturnarea regelui Franței, Louis-Philippe, în februarie 1848, extinderea rapidă a revoluției la Viena, Budapesta și orașele germane, au determinat o serie de intelectuali români să treacă la acțiune în teritoriile românești începând cu luna iunie a aceluiași an.

Revoluția română de la 1848 s-a desfășurat în condițiile în care părți din teritoriul național se aflau în stăpânirea imperiilor vecine (Transilvania, Bucovina), Moldova era constrânsă să accepte protectoratul Rusiei țariste, iar Muntenia, suzeranitatea Imperiului Otoman. Printre cei de care se leagă acest eveniment major al istoriei noastre naționale se numără: în Moldova – Alexandru Ioan Cuza, C. Negri, Vasile Alecsandri, Al. Russo, Mihail Kogălniceanu; în Țara Românească – Gheorghe Magheru, Nicolae Bălcescu, Costache Romanescu, Nicolae Pleșoianu, Ion Heliade Rădulescu, Christian Tell; în Transilvania: Avram Iancu, Alexandru Papiu Ilarian, Ioan Axente Sever, Timotei Cipariu, Ioan Dragoș etc.

Pe linia relațiilor militare externe, în timpul revoluției din Țara Românească, poate fi consemnat momentul când la Cartierul generalului Gheorghe Magheru a sosit secretarul consulului englez la București (țară ale cărei interese urmăreau menținerea integrității Imperiului Otoman și a dependenței Țărilor Române față de aceasta) cu o scrisoare prin care diplomatul britanic, Robert Calguhoun, "... îl sfătuia pe generalul român să trimită înapoi, la vetrele lor, pe toți oamenii înarmați și să se retragă dincolo de frontierele române, deoarece orice încercare de a rezista nu poate fi decât fatală Valahiei întregi"¹⁵.

Este semnificativ de menționat și faptul că Gheorghe Magheru, comandant general al trupelor regulate de dorobanți și unul dintre conducătorii forțelor revoluționare din Țara Românească, îi scria în martie 1849, de la Baden, unde a fost exilat, lui Lajos Kossuth, revoluționar maghiar, mare orator și guvernator de facto al Ungariei în timpul Revoluției de la 1848, propunându-i soluționarea diferendelor dintre cele două națiuni.

Invocând principiul naționalităților, el menționa necesitatea ca guvernul maghiar să respecte acest principiu și propunea o alianță a

¹⁵ Constantin Căzănișteanu, Mihai Cucu, Emil Popescu, *Aspecte militare ale Revoluției de la 1848 în Țara Românească*, Editura Militară, București, 1968, p. 538.

românilor, dar numai după recunoașterea neîntârziată a drepturilor politice ale românilor transilvăneni și bănățeni printr-un stat organic.

Cu toate că Revoluția de la 1848 nu și-a atins obiectivele propuse ”... actul în sine a reprezentat un moment de cotitură în istoria diplomației românești, punând bazele diplomației moderne și unitare”¹⁶. Guvernele pașoptiste și locotenențele domnești trimit agenți diplomatici în principalele capitale europene pentru informarea oficialităților și a opiniei publice.

În același timp, se poate sublinia faptul că „Perioada de timp ce a urmat, până în preajma anului 1859, a fost caracterizată de o acută îngrădire a dezvoltării tinerei armate române, precum și a relațiilor externe ale acesteia de către cele trei imperii vecine și ostile – otoman, țarist, habsburgic – fiecare dintre acestea dorind, în continuare, folosirea forței armate românești în promovarea și consolidarea scopurilor și intereselor proprii”¹⁷.

Cu toate acestea, între anii 1854 – 1857, ocuparea Țărilor Românești de către trupele austriece aduce un plus de modernitate organismului militar românesc în ansamblul său, prin traducerea a numeroase lucrări de specialitate în limba română, și prin faptul că, de instrucția de bază a ostașilor români erau responsabili unii ofițeri austrieci.

Mai mult, generalii imperiali sugerau că va trebui acționat astfel încât după retragerea trupelor habsburgice, domnitorii celor două țări române să apeleze mai degrabă la Viena decât în alte părți pentru instructori și maiștri, pentru modele de uniforme și arme. Aspiranții și ofițerii erau îndrumați să studieze sau să se specializeze în școlile militare și în centrele militare din Austria.

Considerăm că este necesar să evidențiem faptul că, în perioada imediat premergătoare Unirii din 1859, relațiile externe ale României, în general, dar și cele pe linie militară, au cunoscut o ușoară deschidere, derularea relațiilor cu diferite state occidentale, precum Franța, Prusia și Belgia permițând Principatelor să-și diversifice sursele de aprovizionare cu armament, muniții și echipamente militare și creând oportunități pentru pregătirea și specializarea cadrelor militare.

În altă ordine de idei, s-au preluat din diverse țări și s-au adaptat la cerințele armatei autohtone diferite regulamente de luptă, cursuri și tratate de istorie și artă militară (în special, franceze), aspect ce a contribuit la îmbogățirea fondului de carte al instituțiilor militare de învățământ românești, precum și al bibliotecilor personale ale ofițerilor armatei române, cu lucrări în special de proveniență germană și franceză.

Totodată, atunci când autoritățile române au considerat necesar, au fost aduși instructori sau misiuni militare din țări cu o organizare militară

¹⁶ Mircea Malița, *Diplomația. Școli și instituții*, Editura didactică și pedagogică, București, 1975, pp. 426-427.

¹⁷ *Istoria Militară a Poporului Român*, vol. IV, Editura Militară, București, 1987, p. 384.

înaintată, pentru ca împreună cu specialiștii noștri să contribuie la modernizarea armatei române. Astfel, au fost solicitați ofițeri instructori, în mod special din Franța și Prusia, pentru diferite arme sau specialități care să contribuie la procesul de modernizare al armatei noastre. În acest cadru, din ce în ce mai mulți ofițeri români sunt trimiși la școli și institute de învățământ militar superior în Austria, Franța, Prusia și Rusia.

Începând cu anul 1855, la inițiativa domnitorului Grigore Alexandru Ghica s-a trecut de la trimiterea la studii militare făcută în mod aleatoriu, în funcție de evenimentele vremii, la un sistem organizat și condus de autorități.

În afară de trimiterea la studii, raporturile pe linie militară ale Principatelor Române s-au manifestat în domeniul achiziționării de armament, muniții, echipament din diferite țări.

Putem sublinia că un rezultat major al relațiilor externe, al formelor de diplomatie generală și militară aplicate în perioada deceniilor cinci și șase ale secolului al XIX-lea, l-a reprezentat restrângerea politicii de tutelare exercitată asupra forțelor militare de imperiile limitrofe și promovarea unei politici care să contribuie prin natura și diversitatea contactelor cu lumea militară a epocii, la modernizarea organismului de apărare național.

Relațiile Armatei României cu armatele altor state vor cunoaște o pronunțată dezvoltare și diversificare, după actul Unirii de la 1859, dobândind structuri specializate în acest domeniu, în consens cu modelele oferite de țările dezvoltate ale Europei.

În concluzie putem arăta că, deși implicarea militarilor în diplomația românească din intervalul cuprins între secolele I și al XIX-lea este foarte puțin redată în lucrări de referință, printr-o analiză atentă a derulării evenimentelor istorice pe pământ românesc, observăm că prezența acestora în cadrul misiunilor diplomatice, și nu numai (solii, delegații, ambasade, reprezentanțe, comandamente etc.), a fost necesară, uneori chiar decisivă (fazele acțiunilor diplomatice întrepătrundându-se cu cele militare și condiționându-se reciproc) pentru fundamentarea unor decizii ce au vizat asigurarea existenței și continuității statelor românești, manifestându-se în forme diferite și utilizând instrumente asemănătoare celorlalte popoare europene.

BIBLIOGRAFIE

- Bărbulescu Mihai, Deletant Dennis, Keith Hitchins, Papacostea Șerban, Teodor Pompiliu, *Istoria României*, Editura Corint, București, 2002.
- Berindei Dan, *Diplomația românească modernă*, Editura Albatros, București, 1995.
- Bonciog Aurel, *Drept diplomatic*, București, Editura Paideia, 1997.

- Bușe Constantin, Dascălu Nicolae, *Diplomație în vreme de război*, Editura Universității, București, 1995.
 Căndea Virgil, *Pagini din trecutul diplomației românești*, Editura Politică, 1966.
 Gl.bg. (r) Detot Mitică, col.(r) Anghel Filip, gl.bg.(r) Ilie Nicolae, *Diplomația română a apărării, un secol și jumătate sub zodia Minervei, scurt istoric*, Editura MEDRO, 2007.
 Giurescu Constantin, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, Editura Științifică, București, 1966.
 Malița Mircea, *Diplomația. Școli și instituții*, Ediția I - 1970, Ediția a II-a - 1975, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970; 1975.
 Matei Gheorghe, Campus Eliza, Tuțu Dumitru, Deutsch Robert, Nedelcu Florea, Moisiuc Viorica, Savu Gh. Al., *Studii privind politica externă a României în perioada 1919 - 1939*, Editura Militară, București, 1969.
 Prof.univ.dr. Mazilu Dumitru, *Diplomația, drept diplomatic și consular*, Editura Lumina Lex, București, 2003.
 Năstase Dan, *Drept diplomatic și consular*, Editura Fundației România de Măine, București, 2006
 Olteanu Constantin, *Contribuții la cercetarea conceptului de putere armată la români*, Editura Militară, București, 1979.
 Prof.univ.dr. Platon Gheorghe, *Istoria modernă a României*, Editura Științifică, București, 1985.
 Riordan Shaun, *Noua diplomație – relații internaționale moderne*, Editura Antet XX Press, Filipeștii de Târg, Prahova, 2004.
 Titulescu Nicolae, *Politica externă a României*, Editura Enciclopedică, București, 1975.
 Troncotă Cristian, *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române*, Editura Evenimentul Românesc, București, 1997.

DIPLOMAȚIA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ ÎN PERIOADA 1859 – 1914

ROMANIAN MILITARY DIPLOMACY BETWEEN 1859-1914

Col.drd. Cristian CIȘMIGIU*
Ministerul Apărării Naționale

Formarea statului național român, prin unirea Țării Românești cu Moldova, în anul 1859, a constituit un moment de referință al istoriei noastre. Unirea a creat condițiile înfăptuirii unor importante transformări în domeniile economic, politic, social, dar și militar. Printre aceste reforme, crearea unei armate moderne capabilă să răspundă intereselor și idealurilor naționale – apărarea Unirii, iar apoi cucerirea independenței – a constituit una dintre preocupările fundamentale și nu numai ale conducerii statului român, ale cadrelor militare, ci și ale opiniei publice.

Încheierea procesului de formare a statului național unitar român, odată cu terminarea Primului Război Mondial, a conferit țării noastre un rol important și specific în viața internațională. România era, în acea perioadă, un stat construit după eforturi și sacrificii îndelungate, într-un cadru politico-teritorial care reprezenta soluția naturală a evoluției istorice a națiunii române.

The foundation of the Romanian national state, through the union of the Walachia and Moldavia in 1859 has represented a milestone event in our history. The union has led to important transformation processes in economic, politic, social and military fields. Among these reforms, the creation of modern armed forces capable to stand to national interests and ideals, such as the defence of the Union and gaining of independence, has represented a fundamental concern of Romanian state authorities, of military forces and general public as well.

Once the process of Romanian unitary national state creation has completed, at the end of the First World War, our country gained a highly important place on the international scene. Back then, Romania was a state born after long efforts and immense sacrifices, within a political-territorial framework which embodied the natural solution of Romanian nation historic evolution.

Cuvinte cheie: diplomația militară românească, statul național unitar român.

Keywords: Romanian military diplomacy, Romanian unitary national state.

* e-mail: cismigiucristian@yahoo.com

Diplomația și politica militară externă a statului român în timpul domniei principelui Alexandru Ioan Cuza, în perioada 1859-1866

Secolul al XIX-lea a adus multă speranță în sufletele românilor față de ideea creării unui stat modern, solid, unit, care să pună capăt unei perioade îndelungate de separare, lupte interne pentru putere, dependență de marile puteri, dominație și chiar subjugare, însoțite în mai tot timpul de sacrificii umane, acute lipsuri materiale care, într-o formă sau alta, puneau mereu în primejdie valorile fundamentale, precum: spațiul geografic, cultura și tezaurul lingvistic.

O atmosferă favorabilă putea fi observată în acest timp în toate teritoriile care se aflau sub suzeranitatea celor trei mari imperii ce stăpâneau în Europa: Rusia țaristă, Austro-Ungaria și Otoman.

În aceste condiții ” ... ca urmare a intensificării relațiilor între state, sunt create premisele necesare trimeriei de atașați militari în scopul cultivării de relații militare, aspect prevăzut de altfel și în documentele Congresului de la Viena din anul 1815.”¹

După Congresul de pace de la Paris, din 1856, românii obțin sprijinul total al Franței de a realiza Unirea. În același context, în urma războiului Crimeei, văzând ca iminentă consolidarea poziției Rusiei în zonă, Franța favorizează ideea unui stat unitar românesc, care să poată sta deopotrivă în calea ambițiilor expansioniste țariste și austriece în zonă. Acest moment a permis celor ce își doreau cu orice preț înfăptuit visul de unire să realizeze, la 24 ianuarie 1859, o dublă alegere în fruntea statului a unui militar român, colonelul Alexandru Ioan Cuza.

Toate condițiile care au favorizat această epocală realizare ne îndreptătesc să apreciem că ”Procesul complex al Unirii nu ar fi putut avea loc fără folosirea experienței diplomatice românești obținută de-a lungul veacurilor. În acest context, relațiile cu țările europene interesate în susținerea politicii românești de emancipare, sprijinirea mișcărilor de eliberare națională din imperiile limitrofe României, strângerea raporturilor cu țările mici și mijlocii din Sud-Estul Europei au reprezentat orientări de bază ale politicii externe românești.”²

Acțiunile pentru desăvârșirea Unirii celor două țări s-au impus în mod dominant în politica externă a Principatelor Unite. Era în acel moment problema cheie, de a cărei deplină rezolvare depindea viitorul tânărului stat.

¹ Un început important în reglementarea modernă a relațiilor internaționale, deci și a atașaturii militare, l-a constituit Congresul de la Viena din 1815, la care au participat Anglia, Austria, Franța, Prusia și Rusia. Importanța acestui congres a constat în faptul că a elaborat Regulamentul cu privire la rangul reprezentanților diplomați. Articolul 4 al acestui regulament a stabilit pentru prima oară ierarhia funcționarilor diplomați, în care se încadrează și atașații militari.

² Constantin Olteanu, *Relațiile militare externe ale României în secolele XIX-XX*, Editura Fundației România de Măine, București, 2008, p. 30.

Astfel, ”În foarte scurt timp, Cuza acționează energic pentru a pune în aplicare programul său politic care prevedea printre altele scoaterea țării din înapoierea impusă de secolele de dominație străină dar și crearea unor structuri statale, instituționale conform modelelor Occidentale ale vremii. Astfel, beneficiind de capacitatea primului său ministru, în persoana lui Mihail Kogălniceanu, a unor oameni politici capabili și militari cu un grad înalt de pregătire și instruire, s-au pus la punct o serie de instituții strict necesare bunei funcționări a mecanismului statal precum guvernul, parlamentul, justiția, armata, administrațiile locale și centrale, serviciul vamal și telegraful”³.

În politica militară externă românească, în timpul domniei lui Cuza, pe lângă țările din zonă, un loc de seamă l-au avut legăturile cu Franța, care au cunoscut multiple forme, întrucât se considera că: ”Nu trebuie cu nici un preț să lăsăm Franța să se răcească față de noi – scria Costache Negri domnitorului în martie 1861, căci ea este, după părerea mea, singura putere pe care noi ne putem bizui cu adevărat.”⁴

După obținerea deplinei uniri, adică anularea prevederilor Convenției de la Paris, care acceptase Unirea, dar cu două guverne, două capitale, două camere legiuitoare, actul de conducere exercitat de Alexandru Ioan Cuza a desfășurat acțiuni diplomatice și pe alte planuri, în a căror rezolvare se poate regăsi aceeași linie directoare: apărarea drepturilor suverane ale statului român, afirmarea lor cu o fermitate egalată doar prin perfecta curtoazie în care erau exprimate și argumentate. Edificator în acest sens sunt ”... recunoașterea dreptului României de a elibera pașapoarte, apărarea teritoriului național de orice încălcare, revendicarea traseului graniței pe talvegul Dunării, asigurarea unui regim vamal propriu al țării, fără conexiune cu tratatele încheiate de Poartă cu celelalte state.

Condițiile de început impuse de uzanțele internaționale⁵ nu i-au permis lui Cuza trimiterea de atașați militari în străinătate, dar nevoia de informații militare din unele zone ca: Polonia, Ungaria, Serbia și Turcia, l-au determinat pe acesta să recurgă la un compromis, și anume, folosirea cu mare intensitate de agenți diplomatici români, selecționați din corpul de stat major al armatei, trimiși la Paris, Constantinopol și Belgrad cărora le-a solicitat *obținere de*

³ Constantin Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, Editura Științifică, București, 1966, p. 91.

⁴ Dan Berindei, *Politica de alianță a Principatelor Unite 1859-1866, în România în Politica de alianțe. Istorie și actualitate*, Editura Albatros București, 1995, p. 214.

⁵ În perioada 1859-1878, potrivit uzanțelor internaționale, statul român nu putea acredita atașați militari pe lângă oficiile diplomatice ale României din străinătate, deoarece se afla încă sub suzeranitatea Imperiului Otoman și garanția celor șase state semnatare ale Convenției de la Paris din 1856 (Austria, Anglia, Franța, Germania, Prusia și Rusia).

informații despre zonele de conflict, structurile militare, metodele de instruire a armatei și dotările cu tehnică militară”⁶.

Tot în această perioadă a fost marcat un început în organizarea aparatului diplomatic propriu-zis. Au luat ființă agenții diplomatice permanente la Paris (1860) și Belgrad (1863), a fost reorganizată cea de la Istanbul (1859), iar contribuția diplomaților români acreditați în cele trei mari centre, îndeosebi în capitala Franței și a Turciei, a fost efectivă și permanentă.

Cât timp s-a menținut *statu-quo-ul* fixat în sud-estul european, prin Tratatul de pace de la Paris (1856), acțiunea diplomatică s-a manifestat în continuare pe coordonatele stabilite în intervalul 1859-1866, și anume, dezvoltarea relațiilor bilaterale, inclusiv deschiderea de noi agenții și încheierea unor convenții și acorduri în care România, prin însăși negocierea și semnarea lor, își manifesta unul dintre prerogativele sale de stat suveran. Se deschid astfel agenții diplomatice ale României la Viena (1868), Berlin (1872) și Roma (1873).

O măsură importantă pentru asigurarea sprijinului extern a fost trimiterea, ca agent diplomatic la Paris, a unui militar de carieră, locotenent-colonelul Ioan Alecsandri, fratele distinsului poet Vasile Alecsandri, un fost participant la Revoluția din 1848-1849 și un bun susținător, la Paris, al Unirii Principatelor Române. Numit agent diplomatic al Moldovei la Paris și Londra printr-un decret din luna august 1860, acesta a îndeplinit și funcția de atașat militar până în februarie 1866, deși Principatele Unite încă nu erau independente și, în consecință, nu aveau calitatea de a deschide reprezentanțe diplomatice și de a trimite diplomați oficiali incluzând și atașați militari.

Stăpânind în foarte bune condiții arta negocierii, acesta a reușit să convingă partenerii francezi de utilitatea ideilor domnitorului Cuza care dorea pentru România realizarea unui sistem de apărare modern și omogen. În această idee ”Dobândirea dreptului de a pune viza pe pașapoartele românești și o intervenție pentru admiterea unor tineri ofițeri români la Școala Militară din Metz i se păreau agentului teme potrivite pentru audiența pe care nădăjduia să o obțină la Napoleon”⁷.

Se încheie astfel o serie de acorduri în urma cărora Armata României va beneficia de materiale militare și de un program de instruire asistat de specialiștii militari francezi.

În același context, diplomatul militar român depune o serie de eforturi semnificative și pentru găsirea de soluții diplomatice diferendelor existente între Principatele Unite și marile puteri, provocate de tranzitarea de arme

⁶ Gl.bg. (r) Mitică Detot, col. (r) Filip Anghel, gl.bg. (r) Nicolae Ilie, *Diplomația română a apărării, un secol și jumătate sub zodia Minervei, scurt istoric*, Editura Medro, 2007, pp. 26-27.

⁷ Constantin Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, Editura Științifică, București, 1966, p. 116.

destinate revoluționarilor unguri în perioada 1860-1863 și Serbiei, în 1862 și 1865. Rezultă că: "Agentul constituia punctul de legătură între autoritățile militare franceze și cele românești în privința formării cadrelor și a instruirii tinerei armate moderne românești"⁸.

În pofida demersurilor domnitorului român, situația internă din Principate nu se putea desprinde de statutul de instabilitate și nesiguranță. Se vedea foarte clar faptul că amprenta pusă de secole de dominația străină, interesele divergente ale marilor puteri europene puteau să împiedice consolidarea tânărului stat român și să anuleze avantajele Unirii. În consecință, s-a recurs la luarea unor măsuri în vederea creării instrumentelor necesare depășirii acestei stări de fapt.

La 12 noiembrie 1859, prin Înaltul Ordin de Zi nr. 83, ia ființă Corpul de Stat Major Special al Armatei. Cu privire la acesta se făceau următoarele precizări: "Pentru executarea lucrărilor tehnice militare despre care se simte neapărat trebuință, și pentru împlinirea a deosebite alte misiuni în care se cer cunoștințe militare speciale, se înființează un corp de Stat Major al Armatei Principatelor Unite, dependent în atribuțiile sale de ministerele ostășești. Pentru tot ce se atinge de lucrările statistice și tot ce privește lucrările tactice și strategice precum recunoașteri și itinerare militare, combinarea sau dirijarea manevrelor, alegerea pozițiilor și întărirea taberelor militare, ia ființă Secția a 2-a având ca șef pe sublocotenentul Slăniceanu Gheorghe."⁹

Se puneau astfel bazele primei structuri de informații și contrainformații militare ce va sta la baza altor măsuri organizatorice și de funcționare a unui serviciu de informații cu acoperire diplomatică militară în exteriorul granițelor țării, care să includă, atât culegerea de informații, cât și combaterea acțiunilor dușmanilor externi și interni în interesul securității naționale, precum și pentru asigurarea unor relații permanente cu armatele altor țări.

Pe plan european, atașatura militară cunoaște o dezvoltare mai accentuată începând cu cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Astfel, Franța a acreditat un atașat militar la Constantinopol în anul 1853, iar Rusia a trimis atașați militari, în anul 1857, la Paris și Londra.

Anul 1860 și următorii ani au înregistrat o preocupare sporită de acreditare reciprocă de atașați militari și navali, capitalele cu mai multă căutare în acea perioadă fiind Paris, Londra, Petersburg, Florența, Berlin și Viena, cu o scădere a interesului pentru Constantinopol.

⁸ Constantin Olteanu, *Relațiile militare externe ale României în secolele XIX-XX*, Editura Fundației România de Măine, București, 2008, p. 41.

⁹ Decretul 83/12.11.1859 privind înființarea Serviciului de Informații al Armatei României și a primelor structuri de informații, apud gl. bg. (r) Mitică Detot, col. (r) Filip Anghel, gl.bg. (r) Nicolae Ilie, *Diplomația română a apărării, un secol și jumătate sub zodia Minervei, scurt istoric*, Editura Medro, 2007, p. 29.

După abdicarea lui Cuza, urma să fie ales un principe străin, împlinindu-se astfel dorința exprimată prin divanurile ad-hoc. Cu toate acestea, recunoașterea independenței depline a rămas obiectivul principal al diplomației române.

Concluzionând, se poate arăta că în cursul celor șapte ani ai domniei lui Alexandru Ioan Cuza, tânăra diplomație națională românească, întemeiată pe o încercată și bogată experiență seculară, a dat dovada însușirilor și maleabilității ei. "Principatele Unite, deși încă vasale față de Poarta Otomană, au reprezentat o entitate europeană și, în același context, au fost inaugurate, pe planul relațiilor externe liniile directoare ale unei activități, care se va concretiza în perioada următoare, afirmând statul modern român"¹⁰.

Diplomația și politica militară externă a statului român în timpul lui Carol I (1866-1914)

Anul 1866 reprezintă un moment semnificativ în dezvoltarea politică a României moderne, pentru că, acum, se creează, în linii mari, cadrul social și instituțional caracteristic următoarelor două decenii, datorită câtorva evenimente mai importante, și anume: "Se adoptă Constituția, ce va servi ca lege fundamentală, cu modificări impuse de unele împrejurări, până în ajunul celui de-al Doilea Război Mondial. Este momentul accesului la tron a unei noi dinastii, ramura Sigmaringen a familiei Hohenzollern, fapt ce mărește perspectivele unei stabilități politice. Sunt legiferate principii menite să permită guvernarea țării, precum, constituirea unui executiv puternic, administrație centralizată, politică externă activă orientată și dezvoltată potrivit modelului Europei Occidentale."¹¹

În urma mai multor discuții asupra unor candidați pentru a ocupa tronul României, a fost desemnat, la vârsta de 27 de ani, Carol de Hohenzollern-Sigmaringen (intrat în istorie sub numele de Carol I) ca domnitor al Principatelor Unite Române (titulatura firească de România continua să fie ignorată de puterile străine).

În domeniul politicii externe a acestui an crucial, se poate remarca faptul că, "... printr-o serie de demersuri diplomatice, desfășurate cu precădere în Franța, Prusia și Marea Britanie, România a reușit în primăvara anului 1866 să obțină o confirmare externă a unirii și să dobândească asistența oficialităților din Paris și Berlin pentru consolidarea poziției internaționale a țării libere."¹²

¹⁰ Dan Berindei, *Politica de alianță a Principatelor Unite 1859 - 1866, în România, în Politica de alianțe. Istorie și actualitatea*, Editura Albatros București, 1995, p. 216.

¹¹ Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Editura Corint, București, 2002, pp. 310-311

¹² Prof.univ.dr. Gheorghe Platon, *Istoria modernă a României*, Editura Științifică, București, 1985, p. 207.

Deși o măsură nu foarte populară în Principate, totuși, ”Cu toate rigorile suzeranității otomane, Carol I a folosit momentele favorabile din situația externă continentală și a deschis agenții diplomatice la Viena (1868), Berlin (1872), Belgrad (1876) și Petersburg (1894), pe lângă cele existente deja la Constantinopol și Paris (se conturează astfel începuturile diplomației românești inclusiv cea militară). Totodată, Carol I a început să înlocuiască influența franceză cu cea germană și, treptat, deschis ori mascat, el înlocuiește instructorii francezi cu cei germani; astfel misiunea militară franceză va fi nevoită să se retragă. În problema dotării armatei însă, Carol I a continuat să mențină legăturile, în afară de Germania, cu Franța, Anglia și Italia.”¹³

Deși Principatele Unite nu aveau calitatea de a trimite diplomați în străinătate, totuși, în anul 1875, regele Carol I l-a numit în funcția de agent diplomatic la Constantinopol pe generalul Ioan Ghica care, în anul 1877, va fi transferat la St. Petersburg în locul agentului diplomatic N. Filipescu (guvernul rus n-a aprobat imediat această calitate a trimisului român).

Cu toate acestea, în vara anului 1875, o delegație militară română este invitată ” ... să participe la o serie de manevre ale armatei ruse la Krasnoie Selo. Generalul Ghica, potrivit răspunderilor sale diplomatice, a informat în țară despre modul de desfășurare a vizitei și despre faptul că delegația s-a bucurat de o atenție deosebită din partea țarului, ministrul de război rus acordând șefului delegației române, generalul Ioan Em. Florescu, Marele Cordon al Ordinului Sfânta Ana.”¹⁴

Ca și pe timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, în lipsa unor atașați militari, prin intermediul Ministerului Afacerilor Străine, Armata României solicită și primește informații de la agenții diplomatice.

Astfel, în timpul conflictului dintre Serbia-Muntenegru și Turcia, în anul 1876, agentul diplomatic de la Belgrad informează despre mersul operațiunilor militare, despre situația voluntarilor ruși tranzitați prin România și, de asemenea, despre avertismentul dat de Austria Rusiei, în caz de agresiune armată a Serbiei.

În a doua jumătate a anului 1876, pe măsură ce relațiile dintre Rusia și Imperiul Otoman s-au deteriorat, guvernării români au ajuns la concluzia că se impune o înțelegere cu Rusia. În negocierile ce au urmat, regele Carol I și Brătianu au insistat asupra încheierii unui tratat general, care nu numai să acopere chestiunile militare, ci să asigure recunoașterea independenței României și să garanteze integritatea teritorială a țării.

¹³ Gl.bg. (r) Mitică Detot, col. (r) Filip Anghel, gl.bg. (r) Nicolae Ilie, *Diplomația română a apărării, un secol și jumătate sub zodia Minervei, scurt istoric*, Editura Medro, 2007, pp. 32-33.

¹⁴ Gl.bg. (r) Mitică Detot, col. (r) Filip Anghel, gl.bg. (r) Nicolae Ilie, *Diplomația română a apărării, un secol și jumătate sub zodia Minervei, scurt istoric*, Editura Medro, 2007, p. 35.

În luna mai 1877, Mihail Kogălniceanu declară solemn independența de stat în Parlamentul României. La foarte scurt timp după aceasta se transmite puterilor garante o notă diplomatică prin care se solicita recunoașterea acestui act.

Congresul de la Berlin din 1878 consfințește independența României, încheindu-se astfel legătura juridică ce se stabilise cu Imperiul Otoman pentru mai bine de patru secole. Acest act a permis politicianilor, intelectualilor și conducătorilor armatei române să-și îndrepte atenția asupra desăvârșirii națiunii.

Apreciem că acest moment deschide un nou drum, acela al realizării unei diplomații statale de valoare a celorlalte țări europene, incluzând și componenta militară, prin care se urmărea promovarea intereselor de unire a tuturor românilor. Acest lucru se dovedea a fi extrem de necesar, ca urmare a faptului că declarația românilor nu era agreată de majoritatea puterilor europene și numai o diplomație activă ar fi putut să obțină consensul.

Pe timpul cât se mai afla încă la Constantinopol, generalul Ghica informa în țară că "... o parte a prevederilor teritoriale ce urmau a fi incluse în tratatul de pace ruso-turc priveau și țara noastră, Rusia revendicând județele din sudul Basarabiei (Bolgrad, Cahul și Ismail) și oferind României Dobrogea și Delta Dunării."¹⁵

Congresul de la Berlin din 1878 (13 iunie – 13 iulie) aduce, printre altele, recunoașterea oficială a independenței de stat a României, lucru care, ulterior a fost făcut pe rând, până în anul 1880, de către Rusia, Austro-Ungaria, Turcia, Italia, Germania și Anglia. Odată cu aceasta, România dobândește astfel egalitate juridică cu statele suverane și dreptul la o politică externă proprie.

Astfel se creează cadrul optim necesar transformării agențiilor diplomatice în legații, agentul diplomatic devenind trimis extraordinar și ministru plenipotențiar, în fruntea unui colectiv de diplomați de diferite ranguri diplomatice, inclusiv atașatul militar cu rang de consilier.

Primul atașat militar român consemnat oficial în documentele vremii este maiorul Romulus Magheru, provenit din cadrul agenției diplomatice din Berlin, unde dobândise o bună experiență, și trimis la Constantinopol, în octombrie 1878. Un an mai târziu, căpitanul Pavel Stănescu este trimis la legația României de la Paris cu extindere de acreditare la Bruxelles. Acesta, pe lângă activitățile de reprezentare ale armatei române, supraveghea conduita și starea cadeților și ofițerilor români care studiau la școlile militare din Franța și Belgia.

În același context, al începuturilor diplomației militare oficiale române, se înscrie și un alt exemplu de folosire a militarilor în diplomație.

¹⁵ *Reprezentantele diplomatice ale României*, vol. I, Editura Politică, București, 1973, p. 212.

Este vorba de colonelul Sergiu Voinescu care primește, la începutul lunii august 1880, însărcinarea din partea ministrului afacerilor externe de la acea vreme, V. Boerescu, ca, în calitate de trimis special al regelui Carol I, să remită scrisoarea de notificare a independenței României, ca stat liber și suveran, președintelui american Ruherford B. Hayes. În toamna aceluiași an, colonelul Voinescu îndeplinește o misiune similară și pe lângă Majestatea Sa Împăratul Braziliei, Don Pedro al II-lea, ambele misiuni fiind încununate de succes.

În acest context, pentru reglementarea trimiterii de atașați militari în străinătate, "... în Regulamentul din 1880 privind funcționarea legațiilor României în străinătate este stipulat în mod expres că se vor putea atașa pe lângă legații ofițeri din armată (trupe de uscat sau marină) cu titlul de atașați militari."¹⁶

Ca o concluzie, putem afirma că orientarea imprimată raporturilor militare existente a contribuit la manifestarea României ca factor de stabilitate și pace în Europa, la sporirea prestigiului său internațional, creșterea audiențelor punctelor de vedere susținute de factorii naționali de decizie în sfera diplomației, reflectându-se și în suportul din ce în ce mai larg câștigat spre sfârșitul secolului al XX-lea de cauza reîntregirii patriei.

¹⁶ Gl.bg. (r) Mitică Detot, col.(r) Filip Anghel, gl.bg. (r) Nicolae Ilie, *Diplomația română a apărării, un secol și jumătate sub zodia Minervei, scurt istoric*, Editura Medro, 2007, p. 40.

SECURITATEA NAȚIONALĂ – ABORDĂRI CONCEPTUALE ȘI ASPECTE REALE

NATIONAL SECURITY – CONCEPTUAL ASSESSMENT AND PRESENT ASPECTS

Ec. Mihaela GHEORGHE*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

În definițiile securității nu se precizează principiile, normele și modalitățile de determinare a stării de securitate, relația dintre securitate, putere și justiție în condițiile globalizării, ce înseamnă putere în era globalizării și dacă a fi puternic înseamnă a fi în siguranță, definirea termenilor de amenințare și agresiune în raport cu activitățile normale, sensul evoluției riscurilor, pericolelor și amenințărilor la adresa securității.

The definitions of the term “security” do not contain the principles, norms and the ways of determining the security states, the relation between security, power and justice in the conditions of globalization. They do not clearly state the meaning of power within the globalization era, if to be powerful means to possess “security”, the definition of the threats and aggression terms referring to the normal activities, the meaning of the risks evolution, the dangers and the menaces towards security.

Cuvinte cheie: principii, norme, securitate, era globalizării, putere.

Keywords: principles, norms, security, globalization era, power.

Realitatea integrării României în NATO și în UE, impune cu necesitate stringentă abordarea unei alinieri conceptuale atât din punct de vedere al formei, cât și al conținutului termenilor și paradigmelor cu care vom opera în continuare. Încă din Antichitate, s-au conferit multiple sensuri conceptului de securitate de către diferite popoare.

Sensul roman (latin) al termenului de securitate este de „libertate în fața amenințării”, așa cum rezultă din cuvintele care sunt tipărite pe o medalie emisă de împăratul Hostilian în anul 250 d.Hr. În Franța medievală, securitatea avea sensul de „ration d’Etat”, adică de rațiune de stat, ceea ce era înțeles ca „stare de necesitate”, prin care guvernul își rezerva dreptul de a lua măsuri excepționale în scopul asigurării securității statului.

* e-mail: ella.712000@yahoo.com

Cuvântul “securitate” este utilizat extrem de frecvent și cu mult entuziasm ajungându-se, uneori, în situații hilare în care oamenii nu mai sunt sensibili la semnificații, deoarece termenul este folosit pentru desemnarea unor evenimente diferite. Acum, s-a trecut la un nou concept denumit “criza de securitate” care se manifestă pe fondul globalizării imperialismului (economic, financiar, politic și cultural).

Pentru a defini securitatea, mai întâi trebuie definită *amenințarea* care este “o acțiune sau succesiune de evenimente care amenință în mod grav să producă degradarea calității vieții cetățenilor unui stat, într-o perioadă relativ scurtă de timp, sau constituie o amenințare de neignorare la adresa libertății de alegere a politicii unui guvern sau a unei entități private sau neguvernamentale din interiorul unui stat.

Conceptul de *securitate colectivă*, apărut la sfârșitul Primului Război Mondial, la propunerea președintelui american Woodrow Wilson, a fost întâmpinat cu entuziasm și speranță, și i-a impulsionat pe cercetători să aprofundeze studiile despre securitate. Din nefericire, insuccesul Ligii Națiunilor, care avea la bază securitatea colectivă, s-a produs din cauza lipsei de voință politică a conducătorilor Franței și Marii Britanii, care nu l-au obligat pe Hitler să renunțe la invazia Austriei, Cehoslovaciei, Poloniei etc. Ca urmare, interesul specialiștilor față de problematica securității a scăzut dramatic.

Arnold Wolfers a caracterizat securitatea (națională) ca “simbol ambiguu” care “s-ar putea să nu aibă absolut nici un înțeles” poate pentru faptul că, la fel ca și alte concepte – puterea, dreptatea, pacea, egalitatea și libertatea – securitatea a fost și probabil că va mai rămâne multă vreme un concept contestat.

O idee interesantă privind regimurile de securitate, care redirectionează atenția specialiștilor de la stat la abordarea securității cu ajutorul analizei sistemice, aparține lui Robert Jervis.

După terminarea Războiului Rece, securitatea nu a mai fost privită ca o problemă exclusiv militară, care ține numai de politica internațională.

S-a constatat că apare o suprapunere între conceptul de securitate și cel de putere. Astfel, modelul politicii internaționale din perioada Războiului Rece, ca o luptă acerbă pentru putere, este relevant pentru înțelegerea acestei suprapunerii. Deoarece statele, în modelul menționat, erau angajate în lupta pentru putere, securitatea era percepută ca un derivat al puterii, mai ales a celei militare și era redusă conceptual până la aprecierea gradului de stabilitate a balanței internaționale a puterilor. De aceea, securitatea era redusă la un sinonim pentru putere și nu avea o relevanță independentă în termeni sistemici mai largi. Dar puterea poate deveni esența securității doar în situația de conflict și de război și nu poate fi adevărat faptul că această identificare este permanentă. Prin anii '70 și '80, s-a reconsiderat securitatea ca un concept alternativ pentru putere.

Conceptul de securitate a fost insuficient dezvoltat la sfârșitul anilor '70 și din cauza idealistilor care respingeau modelul realist ca fiind din cale afară de îngăduitor cu proliferarea armelor nucleare. În loc să se orienteze spre conceptul de securitate, idealistii s-au direcționat către conceptul de pace, deoarece politica de pace, dezarmare și cooperare internațională, din perioada interbelică, avea prioritate în fața securității.

Conceptul de securitate nu a întrunit consensul și din cauza marii diversități metodologice din acest domeniu controversat. Așa, de pildă, conducătorii americani consideră că “ceea ce este urgent primează în raport cu ceea ce este important”.

Studierea securității a fost neglijată de politicienii din instituțiile fundamentale ale statului (statelor), deoarece au avut motive personale de păstrare a unei ambiguități simbolice. În toate tipurile de stat, se recurge la securitatea națională pentru justificarea unor anumite acțiuni și atitudini politice, ca la un instrument pentru realizarea unor interese sectoriale, de grup. Așadar, nedefinirea securității naționale permite elitelor politice și militare să pretindă că acționează în scopul securității naționale când, de fapt, scopul este doar al lor. La umbra acestui concept neclar, politicienii pot intensifica supravegherea politică, pot dirija unele resurse către instituțiile militare, pot reprima acțiunile sindicatelor, organizațiilor neguvernamentale etc.

Securitatea – susțin unii autori – cuprinde multe contradicții majore cum ar fi, de pildă, cea dintre apărare și securitate, dintre securitatea individuală și cea națională, dintre cea națională și cea internațională și, mai ales, cea dintre mijloacele violente și scopurile pașnice.

La începutul secolului XXI, s-a constatat o schimbare de paradigmă, studiile de securitate au fost demilitarizate, iar aspectele externe au fost unificate cu cele interne.

În ultimii ani, conceptul de securitate a fost extins de la domeniul militar la alte domenii, dar nu s-a putut obține o definiție general acceptată din cauza naturii securității. De aceea, Charles Schultz apreciază: “Conceptul de securitate națională nu duce în sine la o formulare clară și precisă. El se referă la o vagă varietate de riscuri, despre a căror probabilitate avem prea puține cunoștințe și la unele contingente a căror natură de-abia putem să o percepem”. În literatura de specialitate, politica de securitate este compusă din “trei forme sau tipuri de politici de securitate:

a) *politica de securitate militară* – politică prin care se stabilește și se coordonează programul activităților destinate să reducă sau să neutralizeze atacul armat din exterior;

b) *politica de securitate internă* – politică ce se ocupă de acțiunile subversive ale forțelor interne la adresa statului;

c) *politica de securitate internațională* – are ca obiectiv evitarea apariției riscului unei eroziuni survenite prin schimbările pe termen lung la nivelul condițiilor sociale,

În definițiile securității nu se precizează principiile, normele și modalitățile de determinare a stării de securitate, relația dintre securitate, putere și justiție în condițiile globalizării, ce înseamnă putere în era globalizării și dacă a fi puternic înseamnă a fi în securitate, definirea termenilor de amenințare și agresiune în raport cu activitățile normale, sensul evoluției riscurilor, pericolelor și amenințărilor la adresa securității etc. Studiind metodele clasice de analiză ale sociologiei și ale științelor politice folosite în analiza de securitate (analiza documentelor, ancheta, studiul de caz în perspectivă comparată), se poate elabora o grilă care să analizeze cele șase domenii ale vieții sociale cu impact direct asupra securității naționale. Este vorba de șase dimensiuni ale securității naționale: politică, militară, economică, socială, ecologică și psihosocială, analizate prin indicatori obiectivi care sunt absoluți sau relativi, de stare sau de evaluare. Considerăm că securitatea colectivă este rezultatul raportului dintre sursele de instabilitate/insecuritate locale, regionale, zonale și continentale care se manifestă sub diverse forme (riscuri, pericole, amenințări și agresiuni) în toate dimensiunile ei (politică, economică, militară, culturală, socială, juridică, spirituală, ecologică, psihologică etc.) și interesele statelor, actorilor nonstatali, regiunilor, zonelor etc. Securitatea națională prin securitatea colectivă este, o stare în care se găsesc la un moment dat un stat și o colectivitate de state din diverse regiuni sau chiar zone din punct de vedere al dezvoltării durabile, al acțiunii unitare a lor, fără îngrădiri și al promovării și apărării intereselor proprii și colective/comune.

Pentru înțelegerea securității naționale prin securitate colectivă se poate face o comparație cu securitatea sistemelor mari. “Securitatea sistemelor va ține întotdeauna seama de paradigma determinismului cauzal (primordialitatea cauzei în raport cu efectul) și de aceea, propune aprecierea sistemelor după eroare, ca manifestare de calitate la ieșirea acestora, în strânsă corelație cu un factor de risc, o cauzalitate determinantă și o strategie de reglaj în limitele unor costuri suportabile”.

Securitatea are proprietatea de a integra în sfera sa fiabilitatea și viabilitatea sistemului.

Conceptele de fiabilitate, viabilitate și securitate formează în sistemele mari (tehnice, economice și chiar în cele politico-militare) un adevărat lanț calitativ fiabil, viabil și în securitate. Prin integrarea acestor niveluri calitative, mai multe caracteristici de fiabilitate conferă sistemului și viabilitate, iar mai multe caracteristici de viabilitate oferă acestuia securitate.

Teoria descoperirii și măsurării erorilor se aplică în domeniul fiabilității și se poate aplica și în cel al securității, utilizând o fundamentare matematică comună.

O analiză a funcționării sistemului securității naționale prin securitate colectivă poate dezvălui capacitatea statelor și a națiunilor de a-și menține identitatea și integritatea lor funcțională în cadrul unor organizații de securitate colectivă. În dorința lor de a-și asigura securitatea, atât statul, cât și societatea nu sunt întotdeauna în deplină armonie una cu cealaltă, ba uneori pot fi și în opoziție. Esențială este asigurarea supraviețuirii națiunii (entității sociale) și apoi mai sunt necesare și unele preocupări legate de condițiile de existență ale cetățenilor și de promovarea și apărarea intereselor individuale și în primul rând, a drepturilor omului. Continuând analiza la nivelul raportului securitate națională – securitate colectivă, se pare că securitatea, este în primul rând, a colectivităților umane și, apoi, prin aceasta, a securității individuale. Dar, în sistemul de securitate colectivă, “unitatea standard a securității este statul suveran din punct de vedere teritorial – entitate de drept internațional”. De aceea, securitatea națională poate fi considerată o problemă centrală fie că se face referire direct la stat sau la elementele sale etnoculturale. În sistemul internațional contemporan, din cauza amenințărilor militare, ecologice, energetice etc. care afectează condițiile de supraviețuire ale omenirii, se poate vorbi de o extindere a securității la nivel mondial.

Unii autori consideră că “securitate înseamnă capacitatea unei națiuni de a împiedica un război sau, dacă acest lucru nu reușește, de a câștiga un război pentru a nu-și pierde integritatea și independența națională”. Același autor, dar în altă lucrare, prezintă și o definiție canadiană: “Securitatea națională reprezintă prezervarea nivelului de viață acceptabil al populației, comparabil cu nevoile și aspirațiile legitime ale altora”, ceea ce include lipsa agresiunilor armate sau a coerciției, a discrepanțelor interne și a eroziunii valorilor politice, economice și sociale, care sunt esențiale pentru calitatea vieții”. De aceea, putem afirma că securitatea națională prin securitate colectivă reprezintă prezervarea nivelului de viață acceptabil al cetățenilor unui stat, comparabil cu nevoile și aspirațiile legitime ale celorlalte state aliate sau membre ale organizației de securitate, prin acțiunile colective ale acestei organizații.

În Strategia de Securitate Națională a României, sistemul securității naționale este definit prin ansamblul mijloacelor, reglementărilor și instituțiilor statului român care au rol de a realiza, proteja și afirma interesele fundamentale ale României. Structura strategiei de securitate cuprinde: definirea intereselor naționale de securitate, precizarea obiectivelor care conduc la protejarea și afirmarea acestor interese, evaluarea mediului internațional de securitate, identificarea factorilor de risc din mediul intern și internațional și, în sfârșit, direcțiile de acțiune și principalele mijloace pentru asigurarea securității naționale a României.

Securitatea este asociată cu absența pericolului și amenințărilor la adresa valorilor naționale, ale comunității, aliaților etc., iar insecuritatea cu sintagma “prezența pericolului”. Adică, pericolul scăzut caracterizează o securitate înaltă, iar pericolul mare – o securitate scăzută.

Amenințările reprezintă “un criteriu de definiție” a securității și “un punct de inflexiune” din care apar și se diferențiază diferite modele de securitate. Ca urmare, în fiecare model creat există alt fel de obiect al securității, și anume: statele – în paradigma westfalică – și indivizii/grupurile etnice – în modelele alternative (securitatea comprehensivă, securitatea comună și securitatea cooperatistă).

Conceptul de securitate colectivă a apărut în secolul XX și se ocupă de asigurarea securității în interiorul grupului de statele suverane. Liga Națiunilor a reprezentat prima organizare a securității colective în care membrii ei se angajau să se apere unul pe altul împotriva atacului unui alt stat, în interiorul organizației.

Securitatea globală reprezintă un sistem strategic polarizat în jurul unui nucleu de state liberal-democratice unite printr-o rețea de alianțe și instituții care împărtășesc aceleași valori democratice, cooperare, transparență economică, politică și de apărare. Prin definiția sa, Securitatea Globală privește atât în interiorul, cât și în exteriorul sistemului și încorporează, pe lângă securitatea colectivă și apărarea colectivă, Securitatea Individului și Promovarea și Protecția Activă a Stabilității din spațiile adiacente Securității Cooperante.

Securitatea colectivă asigură protecția membrilor împotriva amenințărilor și agresiunilor generate de membrii sistemului Global de Securitate și include cooperarea între membrii alianței pentru contracararea amenințărilor (terorism, crimă organizată, imigrație ilegală, proliferarea ADM și a drogurilor, poluare, dezastre naturale sau provocate de om).

Organizațiile care au rolul de a asigura securitatea colectivă mențin și consolidează securitatea în cadrul unui grup de state suverane. Printre acestea sunt: Organizația Națiunilor Unite (în Carta Națiunilor Unite, la art.41 și 42, se arată ce acțiuni pot fi efectuate pentru menținerea și reinstaurarea păcii și securității internaționale) și Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa.

Schimbarea cea mai importantă în conținutul conceptului de securitate prin cooperare o are deplasarea accentului de pe securitatea și apărarea colectivă, pe cel de-al patrulea instrument și anume promovarea activă și proiectarea stabilității. Acest din urmă instrument, deși este recent adoptat, are un rol hotărâtor în promovarea activă a stabilității în afara graniței organizației de securitate (de exemplu, NATO), adică în afara sistemului de securitate prin cooperare.

Securitatea națională nu se realizează întotdeauna direct prin securitate colectivă, ci imediat prin intermediul managementului securității, care utilizează metodele managementului de risc și ale managementului calității.

Riscul este un eveniment potențial, un proces complex sau o stare a unui sistem care poate cauza pagube sau cel puțin îngrijorare/preocupare. Prin această definiție pe care o propunem, încercăm să integrăm următoarele aspecte care pot genera riscuri: starea sistemului securității colective și sistemului securității naționale; procesele ce se derulează în cadrul sistemului securității naționale și sistemului securității colective; evenimentele exterioare (inclusiv oportunitățile, din mediul de securitate, ce pot cauza îngrijorare sau beneficii. De aici rezultă că s-a luat în considerare faptul că un eveniment sau proces poate avea consecințe negative sau pozitive, ceea ce presupune că în definiția riscului trebuie utilizat și termenul de preocupare. Se impune precizarea că există diferențe notabile între managementul securității, managementul riscului și evaluarea de risc și este necesară sublinierea distincției care se manifestă și în raporturile dintre acestea, întrucât abordarea riscului generează deseori confuzie față de cele trei sintagme (concepte). Diferențele dintre evaluarea, stabilirea, analiza și managementul securității și riscului sunt frecvent estompate, ceea ce determină apariția unor complicații în privința importanței și conținutului fiecărui proces, dar și la unele confuzii asupra activităților conținute de fiecare dintre aceste procese.

Prin analizarea câtorva aspecte conceptuale prezentate, s-a încercat să se determine o definiție a securității naționale, prin referire la multiple abordări dar, și analizând realitatea socială.

BIBLIOGRAFIE

- Balaban Constantin-Gheorghe, *Securitatea și dreptul internațional. Provocări la început de secol XXI*, Editura C.H. Beck, 2006.
- Schultz Charles, *Conținutul economic al securității naționale*, Foreign Affairs, 1973.
- Ullman Richard, *Redefining Security*, în *International Security* 8:1, 1983.
- Strategia de Securitate Națională a României*, București, 2001.

GLOBALIZAREA VULNERABILITĂȚILOR ȘI RISCURILOR

RISKS AND VULNERABILITIES GLOBALIZATION

Ec. Mihaela GHEORGHE*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Înțelegerea și descrierea globalizării nu presupune doar analizarea elementelor și fenomenelor care au determinat-o. Aceeași importanță o au și consecințele și efectele pe care le produce. Consecințele decurg din faptul că îndatoririle tradiționale ale statului sunt îndeplinite în mai mică măsură. Manifestarea fenomenului de globalizare presupune și identificarea riscurilor și vulnerabilităților, aspect extrem de important pentru stabilirea metodelor de contracarare a efectelor negative.

To understand and describe globalization does not only mean analyzing the elements and phenomena that determined it. Both the consequences and the effects it produces have the same importance. The consequences result from the fact that the traditional State obligations are fulfilled to a less extent. Globalization also encompasses the identification of the risks and vulnerabilities, an extreme important aspect in establishing the methods of counteraction of negative effects.

Cuvinte cheie: globalizare, riscuri, vulnerabilități, efecte, consecințe.

Keywords: globalization, risks, vulnerabilities, effects, consequences.

Un moment, precum cel de la 11 septembrie 2001, a marcat intrarea omenirii într-o nouă eră, al cărei mediu de securitate este dominat de amenințări la care statele lumii se dovedesc insuficient pregătite să găsească împreună un răspuns adecvat.

Filozofia care a stat la baza edificării mediului internațional de securitate în secolul trecut cunoaște mutații fundamentale. Fenomenul globalizării a condus, pe de o parte, la multiplicarea oportunităților de dezvoltare și cooperare și creșterea exponențială a numărului de entități ce

* e-mail: ella.712000@yahoo.com

acționează pe scena globală, mai ales prin afirmarea unor actori nonstatali, procesul de luare a deciziilor în politica externă și de securitate a statelor, și în cadrul organizațiilor internațional devenind mult mai complex.

Se manifestă, de asemenea, un fenomen de globalizare a vulnerabilităților, riscurilor, amenințărilor, pericolelor și agresiunilor ai căror vectori purtători nu mai sunt doar actorii statali, ci și grupuri sau chiar indivizi organizați în rețele internaționale extrem de dificil de controlat, care pot fi prezenți și pot lovi oriunde pe mapamond. Comunitatea internațională nu mai este, astfel, confruntată cu crize având un grad ridicat de predictibilitate și, prin urmare, gestionabile, ci cu necesitatea de a identifica noi soluții de abordare eficientă a noilor provocări.

Modul cum au fost percepute riscurile de securitate a generat aprinse polemici privind principiile și modul de acțiune pentru asigurarea unui climat pașnic de securitate. Odată cu definirea noului mediu internațional de securitate se conturează o nouă hartă geopolitică a lumii, în proiectarea căreia relația transatlantică joacă un rol fundamental.

Reuniunile la nivel înalt ale NATO, dezvoltarea PESA, procesele de reformă instituțională ale ONU, OSCE și ale altor organisme cu anvergură globală sau regională conturează un nou cadru conceptual, de percepție și de acțiune a instituțiilor angajate în asigurarea securității.

România, prin statutul de membru al NATO, și membru al UE se plasează la confluența celor mai importante procese ale scenei politice globale și regionale. Activitatea în cadrul acestor organizații conferă României nu numai o poziție consolidată pe scena internațională și garanții solide de securitate, ci și un sprijin consistent în îndeplinirea propriilor obiective de dezvoltare economică și socială.

Prin conduita, coerența și prestanța demersurilor sale, România se afirmă pe plan extern ca partener responsabil și eficient, cu un profil european și euroatlantic consolidat, capabil să genereze securitate în vecinătatea sa, să contribuie la eforturile aliaților săi pentru prezervarea păcii și să furnizeze modele de succes în problematica minorităților, drepturilor omului și dialogului interconfesional.

Spațiul sud-est european este delimitat de Marea Neagră, Marea Egee, Marea Mediterană și Marea Adriatică, fiind legat de cele mai importante trasee și direcții strategice din Europa Centrală și de Est, și din Orientul Apropiat și Mijlociu. Geostrategic, Balcanii au îndeplinit rolul de "cap de pod" pentru puterile orientale care încercau să penetreze în Europa Centrală și de Est și pentru puterile europene care încercau să înainteze în bazinul Mediteranei de Est și al Mării Negre, în Orientul Apropiat și Mijlociu. În egală măsură, Europa de Sud - Est a constituit un punct de sprijin esențial pentru puterile navale care vizau menținerea echilibrului continental.

În această regiune se constată o multitudine de factori care afectează, într-o măsură mai mare sau mai mică, securitatea statelor ce-l compun și nu mai puțin a celei regionale, la rândul ei. Motivațiile și specificitățile acestei situații sunt date de: varietatea etnoculturală și politică a zonei; stadiile diferite de dezvoltare la care se află țările din spațiul analizat; apartenența sau neapartenența la structuri economice și de securitate colectivă; gradul diferit de implicare în consolidarea încrederii și cooperării în plan regional și continental; contribuția diferită la elaborarea unor strategii de valorificare a realităților politice la nivel regional și european; disponibilitățile economice și sociale din zonă; conflictele etnice și religioase, precum și de altă natură; dezvoltarea într-o măsură considerabilă a crimei organizate, cu întregul ei cortegiu de vulnerabilități; parametrii corupției la nivel statal și regional; nivelul diferit al asigurării drepturilor omului; stadiile diferite de dezvoltare a democrației; precaritatea punctelor de legătură, pentru o mai bună interconectare la nivel zonal, continental și intercontinental; disparitățile acțiunilor privind promovarea intereselor în zonă etc.

Deși au fost identificate măsuri privind întărirea securității spațiului sud-est european, în mod deosebit al Balcanilor, măsuri care au dat în general rezultate, nu se poate spune că a fost descifrată integral multitudine de complicații de ordin etnic, religios, teritorial, economic, politic și de altă natură care sunt generatoare de riscuri la adresa securității din regiune.

A fost neglijat faptul că, prin activități ilegale, cu caracter transfrontalier, au fost stimulate tendințele separatiste în anumite părți ale spațiului în discuție; nu întotdeauna s-a dat importanța cuvenită faptului că în zonă s-a dezvoltat o puternică imigrație ilegală; nu s-a acționat suficient pentru diminuarea sau stoparea proliferării traficului de droguri, arme, muniții și ființe umane; s-au perpetuat unele tensiuni care au la bază mediul interetnic și confesional și care adesea au fost aduse în prim-plan, invocându-se, de către cei interesați, neconcordanțele între frontierele politice și cele identitare; a fost favorizată, uneori, accederea la conducerea statală a unor elemente naționalist-extremiste; s-au accentuat disparitățile economice ale statelor; s-a manifestat o puternică discriminare pe linia accesului la educație, asigurarea sănătății, precum și la resursele esențiale de trai etc.

Elementele menționate anterior generează stări de insatisfacție la nivel național, la nivel continental și chiar global, cu urmări directe asupra nivelului de securitate pe aceste paliere.

România subliniază importanța beneficiilor unei abordări comune a riscurilor de securitate, efectele unei corelări transfrontaliere multiplicând șansele de succes comparativ cu politicile abordate în mod singular, nefiind adaptate unui context participativ mai amplu. Printr-o analiză a mediului regional de securitate sunt identificate categorii de amenințări la adresa securității, măsuri care preocupă statele din zonă și comunitatea internațională deopotrivă.

Menționăm câteva categorii de amenințări, astfel:

- **conflictele nesoluționate, instabilitatea sau eșecul noilor formule statale** – tergiversarea identificării unor soluții viabile pe termen lung pentru conflictele din spațiul ex-iugoslav, reminiscențe ale istoriei conflictuale recente (de exemplu, Kosovo și Macedonia), favorizează instabilitatea, incidentele sociale putând degenera cu ușurință în conflicte deschise. Zonele în care instabilitatea politico-militară s-a cronicizat au devenit, deja, refugii ideale pentru grupări ale crimei organizate, mercenari, radicali islamisti. Având ca bază aceste areale, grupările sau persoanele respective pot lansa operațiuni criminale și teroriste, cu potențial de risc regional.

- **terorismul** – interesul unor state și grupări musulmane pentru consolidarea prezenței în Balcani se menține ridicat. Pe fondul intensificării eforturilor occidentale de a le limita și chiar a le interzice activitatea pe teritoriile lor, organizațiile islamice "de caritate", unele suspectate de colectarea de fonduri pentru finanțarea organizațiilor teroriste, migrează spre sud-estul Europei. O eventuală instalare a unor baze operaționale ale extremismului islamic în regiune ar constitui o amenințare directă la adresa democrațiilor europene și un factor major de instabilitate în plan regional.

- **recrudescența criminalității organizate** – fenomenul se manifestă, cu precădere, pe fondul scăderii autorității statului, deteriorării accentuate a climatului economico-social, lipsei de perspectivă a tinerilor, conflictelor civile, accesului facil la arme de foc și, nu în ultimul rând, datorită conexiunilor rețelelor criminale în sferele puterii. Regiunea este traversată de numeroase rute ale crimei organizate - droguri, arme și imigranți, carne vie, automobile etc. - care au drept țintă statele comunitare. Conjugarea eforturilor țărilor din regiune pentru combaterea eficientă a criminalității organizate ar putea impulsiona și rezolvarea altor probleme deschise în raporturile bilaterale, care îngreunează procesul apropiării acestor țări de structurile europene și euroatlantice.

- **fluxurile migraționiste ilegale** – instabilitatea prelungită generează un flux permanent de emigranți clandestini spre statele occidentale, în pofida refuzului de a li se acorda statutul de refugiați. Globalizarea piețelor, valurile masive de imigranți, refuzul lor de a accepta sărăcia și mirajul *Cornului abundenței*, alături de tendințe de obținere a prosperității peste noapte, în contextul unor legislații permissive, al disfuncțiilor acestora sau chiar al lipsei lor, sunt doar câțiva dintre factorii favorizanți pentru menținerea și răspândirea crimei organizate în plan regional și continental.

Astfel, în arealul geografic care subsumează statele din sud-estul Europei au pătruns imigranți provenind din Asia și Africa, dar și din alte zone ale lumii, unele cu potențial agresiv ridicat, volumul migrației pe traseul sud-nord crescând în mod dramatic. Imigrația clandestină, după ce că provoacă la propriu o serie întreagă de neajunsuri, a mai facilitat și pătrunderea în spațiul Europei de Sud - Est a unor elemente aparținând anumitor grupări extremist-teroriste, a căror

logistică este asigurată în general de către comunitățile arabe ale zonei în rândul cărora se află fie susținători, fie membri ai unor astfel de organizații (Hamas, Hezbollah etc.).

O sursă deloc neglijabilă de instabilitate și insecuritate în regiune o constituie în prezent intoleranța, care generează atitudini discriminatorii, cele mai intense datorându-se tradiționalismului de nivel ridicat (de care regiunea nu duce lipsă) și unor democrații nematurizate. Încă, în multe dintre statele zonei se manifestă o puternică marginalizare de ordin etnic, religios, social, de sex, orientare politică etc. Un rol nefast îl au și tendințele centrifuge ale unor forțe naționaliste și extremiste de fragmentare a unor state, fiind astfel evidente preocupările unor regionaliști radicali de a găsi argumente culturale și istorice pentru revendicări teritoriale.

Printre sursele de instabilitate ale Europei de Sud-Est se înscriu și cele legate de inconsistența unor politici pe linia reformelor, gestionării conflictelor și acțiunilor postconflict, asistenței umanitare, managementului sistemelor de securitate naționale și regionale, colaborării pe linia schimbului de informații etc. Contracurarea riscurilor la care ne-am referit succint și a multor alora impune solidaritate și voință politică din partea tuturor actorilor implicați, urmărindu-se pas cu pas consolidarea relațiilor de cooperare și colaborare pe baza încrederii reciproce. Eliminarea sau diminuarea potențialității riscurilor la adresa securității statelor din sud-estul Europei, precum și impulsivarea dezvoltării pe multiple planuri presupun facilitarea accesului acestora la avantajele euroatlantice, în special pe linia stabilității politico-economice, prin valorificarea mecanismelor existente în cadrul Alianței, corelate cu asistența UE și a altor organisme internaționale, precum și cu inițiativele regionale de succes.

Experiența extinderii relevă că derularea simultană a celor două procese (aderarea la UE și integrarea în NATO) a contribuit semnificativ la instaurarea valorilor occidentale în statele candidate, la alăturarea lor la eforturile de creare și dezvoltare a unui mediu regional și internațional favorabil garantării securității regionale și globale, în principal prin participarea la operațiuni comune, prin crearea unui sistem general de securitate europeană și prin dezvoltarea cooperării regionale.

În spectrul factorilor de risc care pot pune în pericol securitatea națională, în expresia concentrată în spațiul aplicat al apărării naționale, se pot lua în considerare și: perpetuarea ineficienței dezvoltării economice și absența convingătoare a performanței în economie; accentuarea fenomenelor de corupție și de administrare deficitară a resurselor publice, cu consecințe nemijlocite în accentuarea inechităților sociale și în proliferarea economiei subterane; reacțiile ineficiente ale instituțiilor statului în fața acutizării fenomenelor de criminalitate economică și de perturbare a ordinii publice și siguranței cetățeanului; menținerea unor surse și cauze de potențiale conflicte sociale, cu efecte, directe sau indirecte, asupra proceselor și activităților ale

căror determinări se regăsesc în spațiul practic al apărării naționale; scăderea nivelului de încredere al cetățenilor în instituțiile statului, slăbirea coeziunii sociale și civice; deficiențele organice în protecția informațiilor clasificate; nivelul încă modest al infrastructurii informaționale; emigrarea specialiștilor din diferite domenii de vârf, ca efect exclusiv al incapacității economiei.

Prin globalizare, statele devin mai puțin capabile să îndeplinească îndatoriri necesare capitalului internațional: asigurarea drepturilor proprietății, asigurarea ordinii sociale, lupta contra criminalității, asigurarea păcii etc. Autoritatea statului este legată de apartenența la un anumit teritoriu. În cazul globalizării, granițele devin permeabile, din ce în ce mai multe procese au, în prezent, un caracter transfrontalier, unele nici măcar nu pot fi localizate.

Statelor le este greu, dacă nu imposibil, să reglementeze aceste procese care au, uneori, chiar efecte îngrijorătoare asupra economiei, societății și/sau politicii naționale. Statele își recâștigă o parte din capacitatea de guvernare prin afirmarea autorității la un nivel superior, în instituții politice regionale și în organizații interguvernamentale.

Cel mai important aspect constă, actualmente, în identificarea riscurilor ce decurg din manifestarea fenomenului de globalizare.

BIBLIOGRAFIE

Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului.

Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României,

www.mapn.ro.

Strategia de securitate națională a României, București 2007.

Andreescu A., *Arta operativă încotro?*, Editura Artprint, București, 2000.

Andreescu A., *Conflictele sfârșitului de mileniu: Stabilități, instabilități, manipulare*, Editura Timpolisi, 2002.

Gilpin R., *War and Change in World Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1981.

Gilpin R., *The Political Economy of International Relations*, Princeton, Princeton University Press, 1987.

Howard M., *The military factor in European expansion*, in H.Bull și A. Watson (coord), *The Expansion of International Society*, Oxford, Oxford University Press, 1984.

Văduva Gheorghe, *Mediul strategic de securitate*, București, C.S.S.S., 2002.

DETERMINĂRI MILITARE ALE EVOLUȚIEI SOCIETĂȚII INFORMAȚIONALE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

DETERMINATION OF MILITARY DEVELOPMENTS INFORMATION SOCIETY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Ec.drd. Gigi DRAGOMIR*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Societatea informațională reprezintă o nouă etapă a civilizației umane, care implică folosirea intensivă a informației în toate sferele activității și existenței umane, cu un impact economic și social major. Trecerea de la *Era industrială* la *Era informației* a schimbat organizațiile și societatea, valoarea adăugată se bazează pe informație și cunoștințe, a apărut un nou tip de lucrător, lucrătorul cu informația.

Societatea informațională reprezintă, pe de o parte, o oportunitate, o cale de instruire și educație, iar pe de altă parte, un risc potențial, o cale de amenințare și agresiune. Informația a fost întotdeauna vizată de țări, lideri politici și comandanți militari.

Efectele erei informaționale asupra domeniului militar se fac simțite atât asupra elementelor care determină modul de acțiune, cât și asupra strategiei și tacticii.

The Information Society represents a new stage of human civilization, which involves the intensive use of information in all spheres of human existence and activity, with a major economic and social impact. The transition from the Industrial Age to the Information Age changed organizations and society, added value is based on information and knowledge, has appeared a new type of worker, the information worker.

The Information Society is, first, an opportunity, a way of training and education, and, on the other hand, a potential risk, a way of threat and aggression. Information has always concerned states, political leaders and military commanders.

The effects of the information age on the military domain are felt both on the elements that determine the mode of action and strategy and tactics.

Cuvinte cheie: societate informațională, era informațională, era industrială, informație, tehnologia informației și comunicațiilor, lucrătorul cu informația.

Keywords: *information society, information age, industrial age, information, information and communication technology, information worker.*

* e-mail: dragomirgigi@yahoo.com

Societatea informațională reprezintă o nouă etapă a civilizației umane, un nou mod de viață calitativ superior care implică folosirea intensivă a informației în toate sferele activității umane, inclusiv în cea militară. Aceasta redefineste o economie și o societate în care colectarea, stocarea, prelucrarea, transmisia și utilizarea cunoștințelor și informațiilor joacă un rol esențial.

Dacă facem o foarte sintetică caracterizare generală a societății cunoașterii și societății informaționale putem afirma că am asistat în ultimele decenii la o serie de fenomene și procese ce caracterizează evoluția societății umane în ansamblul ei și care indică faptul că ne aflăm într-o perioadă de mutații profunde.

În secolul XX, cel mai mare eveniment tehnologic și social, în același timp, a fost apariția Internetului. În domeniul Științei și Tehnologiei Informației, mari evenimente tehnologice cu importante consecințe sociale au fost: descoperirea tranzistorului, a circuitului integrat și a calculatorului electronic.

Societatea cunoașterii, un concept al lui Alvin Toffler, care a făcut ocolul întregului mapamond în anii '80, denumit și cel de „al treilea val”, reprezintă trecerea de la civilizația industrială la cea postindustrială.

Ulterior, acest concept a evoluat și, de fapt, desemnează „modelele” și forțele care conduc la definirea relațiilor din cadrul mediilor: politice, de afaceri, economice, militare și sociale. Acest al treilea val a mai fost denumit și „valul cunoașterii”.

Tehnologia informației și comunicațiilor, având un impactul deosebit de mare asupra întregii societăți, determină un avantaj competitiv și accelerează globalizarea.

Determinări militare

Nu există nici o îndoială că tehnologiile avansate din informatică și telecomunicații și capacitățile pe care le oferă acestea vor schimba în mod semnificativ rolul, misiunile și metodele utilizate în mediul militar. Schimbările se vor produce nu numai la nivelul marilor puteri militare, ci și la nivelul statelor mici și chiar al participanților nonstatali.

În întreaga lume, strategii și planificatorii din domeniul apărării încearcă să găsească răspunsuri la numeroasele întrebări privind natura acestor evoluții, ritmul în care vor avea loc și modul în care va fi gestionată tranziția de la situația actuală la cea viitoare. După cum arată majoritatea cercetătorilor și atestă fiecare zi de la începutul secolului XXI, era informațională inaugurează schimbări majore, de fond, în orice efort și acțiune umană.

Revoluția în afacerile militare

Ipotezele privind iminența unei revoluții în domeniul militar au început să apară la începutul anilor '80, dar până la Operația „Furtuna Deșertului” din 1991, când SUA au întrebuințat întregul arsenal de armamente cu mare precizie împotriva Irakului și întreaga lume a putut să vadă efectele acestuia și

nivelul tehnologic avansat la care s-a ajuns. În anii de după acest eveniment, discuțiile, analizele și teoriile despre implicațiile tehnologiilor erei informaționale asupra pregătirii și ducerii războaielor și conflictelor s-au multiplicat în mod substanțial.

În același timp, oamenii de știință, analiștii și planificatorii militari au recunoscut că implicațiile noilor tehnologii pentru securitatea națională și politica de apărare se extind mult mai departe, dincolo de elementele caracteristice ale preciziei forței. Ca urmare, doctrinele de apărare au început să fie modificate în concordanță cu aceste capacități iminente. De asemenea, teama crescută față de amenințările la adresa informației și infrastructurii războiului, așa cum tot mai mulți analiști recunosc că tehnologiile erei informaționale furnizează nu numai noi capacități, dar creează, în același timp, noi vulnerabilități.

Datorită faptului că tehnologia informației și comunicațiilor a pătruns pe piață și în mediul militar cu o rapiditate fără precedent, uneori se pare că singurul aspect care a ținut pasul cu aceste tehnologii a fost incertitudinea despre modul în care au fost create securitatea națională și politica de apărare viitoare.

Unele abordări teoretice în acest domeniu evidențiază următoarele aspecte: terminologia specifică este în curs de clarificare; este explorat contextul în continuă evoluție; informația devine un factor din ce în ce mai important în crearea bogăției și un obiect de uz curent; creșterea importanței și valorii informației conduce atât la schimbări organizatorice, cât și la cele de evaluare a societății și domeniului militar.

Principalele efecte ale erei informaționale asupra domeniului militar sunt următoarele: timpul și distanța vor deveni mai puțin importante, ca și constrângeri; evenimentele vor fi influențate de un număr mai mare de factori internaționali; granițele dintre participanții internaționali vor deveni tot mai ne semnificative; guvernele democratice și economiile libere de piață vor înflori, dar nu vor deveni unicele forme de guvernare sau organizare economică; tendințele spre regionalizare și globalizare se vor accentua; discrepanța dintre bogați și săraci va crește; amenințările pot apărea din tot mai multe surse difuze, iar războiul asimetric reprezintă un real pericol, deși nu este nou, pentru securitatea națională; strategia și tactica se vor schimba; oricât de importante sunt tehnologiile telecomunicațiilor și informației, acestea nu sunt singurele care înregistrează evoluții evidente; revoluția reală în domeniul militar se realizează prin combinarea tehnologiei informației și comunicațiilor cu alte tehnologii care au aplicații în mediul militar.

Unii autori sunt de părere că schimbările în politica de apărare vor fi mici și crescătoare, dar accelerate, iar alții că acestea vor fi masive, chiar bruște, toate acestea vizând următoarele aspecte: noile tehnologii vor asigura

avantaje semnificative armatelor moderne; îngrijorarea că aceste tehnologii și capacități sunt vândute peste tot, în întreaga lume; unele limitări ale capacităților operaționale determinate de limitele tehnologiilor; amenințările unor grupări substatale la adresa statelor dezvoltate; rolul și impactul războiului (operațiilor) informațional.

Oportunitățile oferite de tehnologia informației și comunicațiilor în era informațională pentru domeniul militar vizează asigurarea condițiilor pentru îmbunătățirea modului de organizare, dotare și ducere a războiului. În mod concret este vorba despre senzori, radare și alte echipamente de colectare a informației, la nivelul cărora se produc perfecționări aproape zilnic. Aceste echipamente au un nivel ridicat de conectivitate la rețelele informaționale prin care pot asigura o cunoaștere adecvată a spațiului de luptă, inclusiv GPS (Sistem de Poziționare Globală) pentru fiecare luptător, astfel:

- sistemele de comunicații globale cu mare viteză și fidelitate de transmitere care îmbunătățesc cunoașterea spațiului de luptă din orice punct de pe Pământ;
- creșterea capacității de lovire cu înaltă precizie care conduce la producerea de pierderi însemnate adversarului concomitent cu reducerea distrugerilor colaterale;
- abilitatea de a analiza mai bine distrugerile din spațiul de luptă, fapt ce conduce la creșterea eficacității și eficienței;
- necesitatea pregătirii și desfășurării operațiilor informaționale care urmăresc protecția informațiilor proprii și distrugerea celor ale adversarului;
- definirea și redefinirea unor termeni, precum sunt: sistem de sisteme, operații informaționale, superioritate informațională, război informațional, război bazat pe rețea, revoluție în domeniul militar;
- asigurarea superiorității informaționale care constă în capacitatea de a colecta, prelucra și disemina (distribui) un flux neîntrerupt de informații propriu concomitent cu exploatarea sau afectarea capacității (abilității) adversarului de a face același lucru.

Elementul central al superiorității informaționale îl reprezintă utilizatorul uman al informației. Fără a ști când, unde, de ce, cu ce și cum să acționeze, luptătorii nu-și pot îndeplini misiunea eficient și efectiv. Conceptul și acțiunile aferente se aplică în mod diferențiat și particular, în funcție de rolul și importanța operațională a elementelor analizate.

De exemplu, generalul Wesley Clark, fost comandant suprem al Forțelor Aliate din Europa, declara, în fața Comitetului pentru Forțele Armate din Senatul american, în 1999, că NATO putea utiliza „metodele electronice pentru a-l izola pe Miloșevici și partidul său politic”. Detaliind, Clark a afirmat că dacă mijloacele electronice erau utilizate împreună cu alte măsuri nonmilitare, acțiunile de atac militare n-ar mai fi fost necesare.

Particularitățile politicii de apărare în era informațională

Era informațională își pune amprenta asupra tuturor activităților umane. De asemenea, aceasta conduce la schimbarea mediului în care se manifestă politica de apărare. Aceste schimbări se manifestă în mai multe direcții, dar cele mai importante sunt următoarele:

- informația devine deosebit de importantă pentru creșterea bogăției, puterii și influenței. În opinia multor specialiști, informația a devenit deja mult mai importantă decât sursele tradiționale ale bogăției (pământul, munca și capitalul), a căror importanță va continua să scadă și, ca urmare, nu vor mai deveni obiective prioritare ale luptei. În aceste condiții, politica de apărare trebuie să-și redefiniească obiectivele și să includă activități privind apărarea și/sau protecția informației;

- valorile relative care incumbă individului, familiei și societății interesele;
- materialele, concepția laică și religioasă; onoarea, datoria și patriotismul și alte valori se vor modifica, în mod inevitabil, pe măsură ce vom fi bombardați cu din ce în ce mai multă informație. Pentru strategii și planificatorii apărării este dificil sau imposibil să precizăm care vor fi aceste schimbări. Aceste îndoieli se referă la acceptarea sau nu a pierderilor umane și la valoarea acestora. Se va continua disputa pentru teritorii și/sau resurse, valoarea bugetelor militare acceptate din punct de vedere politic, nivelul distructiv al forței, acceptarea războiului informațional din punct de vedere politic, serviciul militar obligatoriu etc.;

- era informațională a început să producă schimbări în organizarea și structura tuturor elementelor societății, inclusiv în domeniul militar. Astfel, fluxurile informaționale între nivelurile ierarhice au crescut ca volum și viteză. Comanda și controlul rămân aceleași elemente sensibile, iar necesitatea elaborării unor decizii la fața locului este recunoscută ca fiind una reală.

Mediul strategic și politica de apărare în era informațională

În era informațională este afectat și mediul informațional global atât structura acestuia, cât și modul în care el funcționează. Ca urmare, mediul strategic în interiorul căruia este continuată politica de apărare se va modifica, probabil, în mod drastic.

Timpul și spațiul vor constrânge mai puțin decât în trecut. Una dintre particularitățile importante ale erei informaționale este aceea că timpul și spațiul, ca și constrângeri ale activității umane și productivității, se vor reduce drastic. Cu tot mai multe mesaje de diverse tipuri și informații transmise cu viteza luminii la distanțe mari fără pierderi sau pierderi minime privind precizia sau înțelesul, timpul și spațiul devin din ce în ce mai puțin restrictive asupra multor capacități și forme de activitate. Implicațiile acestora asupra

politicii de apărare sunt contradictorii. Pe de o parte, cerințele privind lărgimea benzii de frecvență și fiabilitatea cresc și asigură transmiterea informațiilor privind evoluția situațiilor în timp real, de la aliniamentul de contact la autoritatea de comandă, ceea ce conduce la concluzia că activitățile de comandă și control devin din ce în ce mai centralizate.

Cu cât informațiile detaliate despre cât mai multe situații tactice ajung la autoritatea de comandă, devine din ce în ce mai dificil pentru aceasta să se concentreze asupra situației strategice sau din zonele de operații. Ca urmare, se impune elaborarea celor mai numeroase decizii la eșaloanele tactice. De asemenea, se estimează că numărul nivelurilor ierarhice se va reduce. Oricum, datorită micșorării rolului spațiului și timpului, timpul de răspuns la diferite evenimente va fi mult mai mic decât până acum.

Mulți *factori internaționali* vor avea capacitatea de a influența evenimentele. Era informațională se caracterizează prin creșterea numărului factorilor care joacă un rol major în influențarea evenimentelor. În primul rând, tehnologiile informaționale avansate extind rolul corporațiilor multinaționale, organizațiilor neguvernamentale și chiar al personalităților pe scena internațională. În al doilea rând, aceste tehnologii pătrund tot mai mult în domeniul afacerilor. Aceste fenomene au implicații majore, dar incerte asupra politicii de apărare. Cu cât numărul factorilor potențiali cu impact major asupra intereselor naționale ale unui stat este mai mare, cu atât va fi mai dificil pentru autoritatea de comandă să descopere (identifice) acei factori care prezintă o amenințare serioasă la adresa intereselor sale.

Fluxurile informaționale ignoră frontierele naționale. Natura sistemelor moderne interconectate și alte realizări în tehnologia informației și comunicațiilor fac ca fluxurile de informații să fie uneori reduse cu mare dificultate, iar în anumite situații de loc. Aceasta reprezintă o sabie cu două tăișuri. Pe de o parte vor crește interacțiunile între factorii internaționali, care vor fi benefice pentru democrație și economia de piață, iar pe de altă parte, informațiile considerate inacceptabile sau nefavorabile se pot răspândi cu foarte mare ușurință. De aceea, anumite guverne controlează, restrâng sau interzic accesul la Internet (de exemplu, cel puțin 20 de guverne controlează, în cea mai mare parte sau chiar total, accesul la Internet pentru a proteja valorile tradiționale, a apăra securitatea națională, a promova moralitatea sau a preveni subversiunea). Permeabilitatea frontierelor permite întreruperea sau denaturarea informațiilor de nivel global.

De exemplu, virusul „Love” lansat de la un computer din Filipine, în mai 2000, cu cele peste 29 de variante au produs daune de peste 29 de miliarde de dolari până la izolarea acestora. Chiar dacă avertismente privind acest virus au fost transmise în câteva ore după identificarea lui, printre victime

s-au numărat peste 500 de corporații, cel puțin 14 agenții guvernamentale americane (inclusiv Departamentul Apărării), agenții neguvernamentale și milioane de calculatoare individuale private din întreaga lume.

Menținerea securității informațiilor, a sistemelor de comunicații și calculatoare va fi o prioritate de înalt nivel în era informațională, deosebit de importantă pentru securitatea și apărarea națională.

Caracteristicile informaționale ale conflictelor secolului XXI

Informațiile sunt în ultimă instanță cele ce determină ritmul de interconectare și integrare a spațiilor delimitate de frontierele fizice, politice și mentale, sunt cele ce vor putea să diminueze și să elimine inhibițiile evolutive actuale și nu în ultimul rând în curgerea acestei evoluții umane, definiții în obținerea succesului acțiunii militare, acțiune umană ce pare încă să ne definească.

Trebuie remarcat că societatea informațională reprezintă, pe de o parte, o oportunitate, o cale de instruire și educație, iar pe de altă parte, un risc potențial, o cale de amenințare și agresiune. Informația a fost întotdeauna vizată de țări, lideri politici și comandanți militari. Revoluția tehnologică în domeniul comunicațiilor și informației a condus la creșterea importanței acesteia din urmă prin posibilitățile create de colectare, prelucrare, stocare sau diseminare, dar și de atac. În societatea informațională modernă se ignoră frontierele și se trece peste orice constrângeri de ordin spațial sau temporal.

Sistemele și tehnologiile informaționale, echipamentele tehnice și software-ul aferent, sunt atât de necesare, în același timp, vulnerabile la penetrări neautorizate, la distrugeri și modificări accidentale sau voite de date și programe. Tendința actuală privind amplificarea conectivității, în special la Internet și în rețele Intranet mărește riscul de vulnerabilitate, fiind tot mai greu să se localizeze un punct de acces ilegal în rețea sau un utilizator cu un comportament agresiv. Vulnerabilitatea sistemelor informaționale (C4I, C4ISR, C4RISTA etc.) actuale poate antrena pierderi imense de ordin financiar sau de alt tip, direct sau indirect, prin „scurgerea” de informații confidențiale cu caracter personal, economic sau militar.

Din punct de vedere tehnico-militar, importanța comunicațiilor și informațiilor constă, pe lângă valoarea lor indiscutabilă, în faptul că există mai multe ținte vulnerabile, accesibile rapid și pe scară largă care necesită tot mai multe mijloace și procedee de protecție. Armatele moderne și-au făcut din câștigarea bătăliei informaționale un obiectiv primordial al strategiei de dezvoltare. Baza câștigării acestei bătălii o reprezintă aplicarea cu succes a tehnologiei informaționale în întregul spațiu de luptă, respectiv digitalizarea spațiului de luptă și acțiunilor de natură informațională.

Din punct de vedere tehnic, problemele referitoare la echipamente, tehnologii, proceduri, metodologii și algoritmi în cadrul operațiilor informaționale (ofensive și defensive) sunt posibile de realizat și controlat. Informatizarea și lupta angajată în conflictele regionale de forțe vor fi caracteristici ale războiului din secolul al XXI-lea.

Analiztii militari apreciază că războaiele viitoare vor avea un *caracter integrator*, în sensul participării la conflict a tuturor categoriilor de forțe ale armatei care vor acționa în toate mediile. La acestea se adaugă cele cosmice de observare, dirijare și comunicații.

În războiul viitorului, *spațiul de luptă cibernetizat* va deveni o realitate. Acest fenomen ridică, între altele, două aspecte cu semnificații aparte:

- integrarea procesului de informatizare a comenzii trupelor cu sistemele de armament, apariția și utilizarea roboților, vehiculelor telecomandate și munițiilor inteligente;
- metodologia lucrului în condițiile cibernetizării, elaborarea scenariilor tactice și operative specifice și, mai ales, a desfășurării unor acțiuni de luptă cu utilizarea simultană a trupelor și a elementelor prin care se monitorizează activitatea adversarului, reacțiile trupelor proprii, influența condițiilor de mediu, oportunitatea și eficacitatea deciziilor elaborate.

Lupta modernă dusă de unități de diferite tipuri necesită preluarea și transferul rapid al informațiilor în întregul spațiu de luptă.

Spațiul de luptă cibernetizat dezvăluie deja suficiente elemente care-l conturează și-i conferă numeroase posibilități de dezvoltare, precum: multitudinea sistemelor automatizate și de armament; realizarea coordonării unor diverse categorii de forțe și armament în luptă, în condițiile impuse de „comprimarea” timpului operativ; multifuncționalitatea forțelor luptătoare pe timpul desfășurării ofensivei, cât, mai ales, pe timpul apărării; conservarea forțelor umane și folosirea lor numai în situații deosebite sau pentru consolidarea succeselor; compensarea limitelor fiziologice ale comandanților, luptătorilor și operatorilor prin utilizarea sistemelor automatizate de luptă; folosirea roboților pentru activități care cer eforturi mari, timp îndelungat, sacrificii sau acțiuni în condiții complexe.

Concluzii

Societatea informațională este societatea în care producerea și consumul de informație este cel mai important tip de activitate, informația este recunoscută drept resursă principală, tehnologiile informației și comunicațiilor sunt tehnologii de bază, iar mediul informațional împreună cu

cel social și cel ecologic – un mediu de existență. Mediul format din tehnologiile care converg, se completează, fuzionează, se caracterizează prin: generalizarea muncii cu calculatorul; instrumentul informatic constituie o prelungire foarte puternică a brațului și a gândirii omului, asigură sprijinul logistic al activităților, contribuie la conservarea memoriei, la o deschidere spre lumea întreagă, permite autonomie.

Cunoașterea fiind informație, dar informație cu înțeles (prin ea însăși), poate fi mentală, ceea ce înseamnă structural-fenomenologică, independent de faptul dacă este conștientă sau nu. Cunoașterea poate fi și numai structurală, o recunoaștere a faptului că și obiectele nevii pot avea cunoaștere (agenții inteligenți de astăzi).

Suportul tehnologic al noii societăți se constituie prin convergența a trei sectoare: tehnologia informației, tehnologia comunicațiilor, producția de conținut digital.

Este o axiomă faptul că societatea informațională, bazată pe cunoaștere, are un impact profund asupra sistemului economic, social, politic, militar și juridic. În mai puțin de o generație, revoluția informațională și introducerea computerelor în fiecare aspect al vieții a schimbat lumea.

Printre principalele componente ale societății informaționale pot fi amintite: rețeaua Internet, documentele electronice și serviciile oferite de bibliotecile electronice, telefonía mobilă.

Societatea informațională este societatea care se bazează pe Internet.

Internetul nu este numai un fenomen tehnologic, ci și unul social, prin participarea utilizatorilor, din ce în ce mai numeroși, la structura lui actuală. Odată instaurat în fibrele societății, Internetul a produs și produce consecințe noi pentru societate.

Evoluția tehnologică deosebită, descoperirile din toate domeniile, creșterea speranței de viață în spațiile real dezvoltate, micșorarea riscului unei conflagrații mondiale și cucerirea de noi frontiere în spațiu ne pot da o speranță privind viitorul omenirii.

Domeniul informațional, prin definiție un domeniu închis, trebuie să găsească la rândul său modalitățile de integrare în sistem, conectare și operare care să faciliteze suficientă vizibilitate asupra factorilor perturbatori ai echilibrelor regionale și globale, să ofere administrațiilor statale și organizaționale transnaționale posibilitatea unei acțiuni conceptuale unice și cu eforturi comune să prevină, să stopeze și să diminueze efectele acțiunilor nocive evoluției civilizației umane și individului, cetățean al pământului.

BIBLIOGRAFIE

- Bălăceanu Ion, *Revoluția tehnologică contemporană și impactul ei asupra potențialului militar*, Editura AÎSM, București, 2001.
- Borger J., *Cyberwar Could Spare Bombs*, The Guardian, London, November 5, 1999.
- Dragomir Gigi, *Aspecte informaționale ale globalizării*, Referat de cercetare științifică, Editura UNAp „Carol I”, București, 2009.
- Drăgănescu Mihai, *Societatea informațională și a cunoașterii. Vectorii societății cunoașterii*,
<http://www.racai.ro/~dragam>.
- Drăgănescu Mihai, *Cunoașterea și societatea cunoașterii*, comunicare la sesiunea de lansare a programului strategic SI-CC, Academia Română, 10 aprilie 2001.
- Filip Florin Gh. (coordonator), *Societatea informațională, societatea cunoașterii. Concepte, soluții și strategii pentru România*, Editura Expert, București, 2001.
- Mureșan M., Văduva Gh., *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura UNAp, București, 2004.
- Săhleanu V., *Știința și filosofia informației*, Editura Politică, București, 1972,
<http://www.filglobst/Vsahleanu/stfil.pdf/4234.pdf/>.
- Informații și Procese Informaționale*, <http://www.euro.ubbcluj.ro>
- Information Technology Transformation*, MIT News Office at the Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, Mass.
<http://web.mit.edu/newsoffice/tt/1995/40015/40024.html>
- Joint Vision 2010*, Department of Defense, Washington, DC, 1996.

SITUAȚIILE DE URGENȚĂ – ABORDARE CONCEPTUALĂ

EMERGENCIES SITUATIONS – THEORETICAL APPROACH

Marinică CAZACU*

Prefectura Ialomița

Cutremure devastatoare, inundații, incendii de pădure, accidente la stațiile nucleare și alte situații de urgență au fost întotdeauna, și continuă să fie, o parte inevitabilă a vieții societății, iar în viitor, se pare că, de asemenea, nu le vom putea evita. Acestea produc pierderi materiale, de mediu sau sociale, enorme în cadrul unui stat, rezultând probleme serioase cauzate instalațiilor vitale, precum și multe persoane rănite. Intervenția la dezastre reprezintă cea mai importantă sarcină a unui stat care este interesat și preocupat de păstrarea stării fizice și psihice a societății.

Devastating earthquakes, floods, forest fires, accidents at nuclear power stations, and other emergency situations have always been, and continue to be, an unavoidable part of the society's life, and it does not seem possible to avoid them in the foreseeable future. They cause colossal material, environmental and social damage to the country, resulting in the destruction of vital installations as well as in numerous casualties. Disaster relief is the most important task of any state in so far as this concerns the preservation of the physical and psychological wellbeing of society.

Cuvinte cheie: risc, vulnerabilitate, hazard, situație de urgență.

Keywords: risk, vulnerability, hazard, emergency situation.

Pentru a putea defini și analiza corect conceptul de „situații de urgență”, apreciem că este necesar să pornim de la definirea și interpretarea elementelor componente ale acesteia, și anume, a *riscului, vulnerabilității și hazardului*.

La nivelul țării noastre există o experiență acumulată în timp în ceea ce privește producerea dezastrelor de orice fel, fapt ce a determinat înregistrarea unei mari varietăți a modului posibil de declanșare și dezvoltare a unor evenimente singulare sau a unor lanțuri de evenimente care au caracter de

* e-mail: marinica_cazacu@yahoo.com

dezastru. Rezultatele înregistrate în urma cercetării și analizei mecanismelor producerii și manifestărilor dezastrurilor au impus definirea noțiunii de risc, vulnerabilitate și hazard.

De-a lungul timpului, noțiunea de *risc* a fost percepută în mod diferit, în funcție de capacitatea de înțelegere și de explicare a cauzelor și efectelor producerii unor evenimente. Perceperea riscului s-a produs odată cu apariția și dezvoltarea practicii economice bazată pe elementele de început ale științei.

În fiecare domeniu al acțiunii umane, spectrul riscurilor este foarte larg, lucru ce face ca studiul lor să se realizeze în cadrul unei teorii științifice – *teoria riscului*. Apariția acestei teorii, care studiază și cercetează riscul și implicațiile lui în viața socială, este de dată recentă, ceea ce nu înseamnă că, de-a lungul timpului, nu au existat preocupări privind ceea ce omul consideră ca fiind imprevizibil sau incert.

Studiul riscului s-a realizat, inițial, în domeniul economico-financiar, apoi sfera cercetării s-a extins în alte subsisteme ale vieții sociale, iar studiul riscului nu mai este apanajul unor specialiști, ci sunt abordate în mass-media, mediul universitar, dezbateri publice etc.

Odată cu fundamentarea teoriei probabilităților, conceptul de risc cunoaște o dezvoltare specifică, în sensul că el devine element al acestei teorii. Așadar, putem afirma faptul că, în analiza genezei riscului, nu se poate face abstracție de acțiunea umană propriu-zisă, astfel că, din această perspectivă, riscul apare ca o măsură a imprevizibilului.

În funcție de domeniul în care se folosește, riscul este definit în mod diferit, dar trebuie subliniat, totuși, că riscul semnifică expunerea la situații nedorite și este folosit în aprecierea consecințelor negative ale acestora.

Deseori, termenii de risc și pericol sunt confundați sau considerați a fi sinonimi. Pentru a clarifica acest aspect trebuie arătat faptul că pericolul reprezintă un eveniment sau o situație susceptibilă de a produce pierderi omului (individ, grup, societate), proprietății (bunuri materiale) sau mediului¹. De asemenea, pericolul este o situație, întâmplare care pune sau poate pune în primejdie existența, integritatea cuiva sau a ceva.² Pe de altă parte, riscul (expunerea la pericol) constă în existența unor condiții care descriu posibilitatea realizării unor pierderi pentru o anumită entitate. Așa după cum arată autorul T. Șerbu în cartea sa „Managementul riscului. Elemente de teorie și calcul”, evenimentele sau fenomenele care generează pierderi sunt denumite *factori de risc*. În situația în care evenimentul, generator de pierderi, se produce (are loc pierderea), factorii de risc devin cauze ale pierderilor (cauze ale riscului).³

¹ Aurel Udor, *Managementul securității obiectivelor de importanță deosebită din economia națională*, teza de doctorat, București, 2005, p. 48.

² DEX - *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei R.S.R., București, 1975, p. 677.

³ T. Șerbu, *Managementul riscului. Elemente de teorie și calcul*, Editura Polirom, București, 2002, p. 8.

În general, oricare ar fi definiția dată riscului, suntem de părere că aceasta trebuie să conțină cel puțin două noțiuni comune: noțiunea de incertitudine și cea de pierdere.

Una dintre definițiile riscului este cea din DEX, aceasta fiind „posibilitatea de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de suportat o pagubă: pericol posibil.”⁴

Venind în sfera situațiilor de urgență și a managementului acestora, amintim de o altă definiție dată riscului de autorul Liviu Nemeș, care arată că „*riscul* reprezintă o măsură a degradărilor și avariilor anticipate pentru un sistem luat în calcul (un obiect, obiectiv/sau mai multe), amplasat pe un teren sau o zonă vulnerabilă, la unul sau mai multe efecte de dezastru, într-o anumită perioadă de timp.”⁵

În funcție de natura lor, tipurile de risc generatoare de situații de urgență sunt ierarhizate în trei mari grupe: riscuri naturale, riscuri tehnice și riscuri biologice.

Riscurile naturale, acele fenomene naturale periculoase, cuprind:

- fenomene meteorologice periculoase: furtuni, precipitații masive, inundații, tornade, îngheț etc.;
- fenomene distructive de origine geologică: alunecări de teren; cutremure de pământ;
- incendii (de pădure, vegetație uscată sau culturi de cereale păioase);
- avalanșe.

Riscurile tehnice, adică evenimentele cu efecte distructive, datorate acțiunii umane, reprezentând:

- avarii și accidente la utilitățile publice vitale (rețelele radio, televiziune, telefonie, comunicații, de energie electrică, de gaze, de energie termică, de alimentare cu apă, de canalizare și epurare a apelor uzate și pluviale);
- muniție neexplodată sau nedezactivată, rămasă din timpul conflictelor militare;
- poluarea apelor;
- accidente, avarii, explozii și incendii (în domeniul industrial, în transportul și depozitarea produselor periculoase; în transporturi generale terestre, aeriene și navale; nucleare, respectiv instalațiile care utilizează combustibil nuclear);
- prăbușiri de obiective, instalații și amenajări.

⁴ DEX - *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei R.S.R., București, 1975, p. 677.

⁵ Liviu Nemeș și colectiv, *Managementul Protecției Civile în România*, Editura Ministerului de Interne, 2003.

Riscurile biologice, care pot fi îmbolnăviri în masă, ca efect al epidemiilor, epizootiilor/ zoonozelor.

În conformitate cu anexa 3 la HG 2288/2004, tipurile de risc sunt specificate pe trei grupe ierarhice și se repartizează pe ministere și instituții publice centrale de specialitate, care răspund prin acțiuni proprii, integrate în activitatea de gestionare a situațiilor de urgență apărute pe teritoriul național. Cuantificarea situațiilor de urgență se efectuează pe etape în faza pregătitoare (predezastru), ținând seama de o multitudine de factori și elemente și se finalizează în faza de răspuns, dar mai ales odată cu încheierea operațiunilor de salvare, deblocare, dezafectare, respectiv stabilirea măsurilor impuse de necesitatea revenirii la normalitate a zonei sau localităților afectate. Acestea se detaliază odată cu evaluarea rezultatelor gestionării situațiilor de urgență.

Evaluările riscurilor în faza pregătitoare (predezastru) au un caracter de prognoză, încercând să redea, în mod probabilistic, posibilitatea reală de a se produce un fenomen extrem așteptat, dacă ținem seama de o multitudine de evenimente care au avut loc într-o perioadă anterioară, cu consecințe grave înregistrate (denumite efecte istorice), față de care omul are, cel mai adesea, o poziție pasivă.

Referindu-ne la *vulnerabilitate*, dorim să prezentăm, mai întâi, definiția dată noțiunii de *vulnerabil*, ca fiind ceva sau cineva „care poate fi rănit; care poate fi atacat ușor: are părți slabe, defectuoase, criticabile⁶”.

Așadar, un sistem, obiect sau o persoană (grup de persoane) este vulnerabil atunci când are părți ce pot fi atacate și vulnerate.

Din punctul de vedere al celor care se ocupă cu managementul situațiilor de urgență, *vulnerabilitatea* reprezintă faptul că un sistem constituit din obiecte (obiective), amplasat într-o anumită zonă, este susceptibil de a suferi avarii sau pierderi în urma unui eveniment natural și/sau provocat de activitățile umane. Vulnerabilitatea poate fi exprimată în termeni probabilistici (cu scop previzionar) sau în termeni statistici (cu scopul prelucrării rezultatelor cercetărilor postdezastru).

Vulnerabilitatea, ca noțiune, la fel ca și hazardul, a fost și este încă studiată de specialiști, iar rezultatele cercetărilor acestora sunt puse la dispoziția celor care se ocupă de managementul situațiilor de urgență.

În ceea ce privește *hazardul*, ne vom referi și vom analiza doar unele dintre definițiile date acestei noțiuni. Astfel, în Grand Larousse, se precizează că termenul este de origine arabă, *az-zahr* (jar de zaruri, simbolizând întâmplarea) și este definit ca fiind „o interfață accidentală și, în general,

⁶ DEX - Dicționarul explicativ al limbii române, Editura Academiei R.S.R, București, 1975, p. 956.

neprevăzută între două sau mai multe serii cauzale ale căror relații reciproce sunt, în fiecare moment, riguros determinate, dar a căror interdependență relativă nu este imputabilă decât ignoranței și neputinței noastre”. De asemenea, conform DEX-ului hazardul „este un concurs de împrejurări (favorabile sau nefavorabile) a căror cauză rămâne necunoscută, o întâmplare neprevăzută, neașteptată”.⁷ În fine, în dicționarul editat de ONU, hazardul „este un eveniment amenințător sau probabilitatea de apariție într-o regiune și într-o perioadă dată a unui fenomen natural și/sau provocat de activitățile umane cu potențial distructiv”.⁸

În urma analizei acestor definiții, se poate concluziona faptul că hazardul reprezintă probabilitatea de apariție într-o perioadă de timp determinată și într-o anumită zonă a unui fenomen potențial distrugător, fiind un fenomen aleator, de mare anvergură, imprevizibil, care descarcă energii imense și determină dezordine, dezechilibru pe scara evoluției firești a mediului, în drumul său spre o nouă stare de echilibru.

Trebuie precizat faptul că, pe plan internațional nu s-a ajuns la o definire strictă a situației de urgență unanim acceptată, dar s-a evidențiat faptul că „urgența” este dată de unul sau mai multe evenimente care se produc individual sau complementar, nedorit, neașteptat și greu de cuantificat cu precizie ca intensitate sau zonă de cuprindere în teritoriu.

Situația de urgență este definită în două documente elaborate de guvernul României, astfel: un prim document este O.U.G. 21/2004, care definește situația de urgență ca fiind „un eveniment excepțional, cu caracter nonmilitar, care prin amploare și intensitate amenință viața și sănătatea populației, mediul înconjurător, valorile materiale și culturale importante, iar pentru restabilirea stării de normalitate sunt necesare adoptarea de măsuri și acțiuni urgente alocarea de resurse suplimentare și managementul unitar al forțelor și mijloacelor implicate.”⁹; cel de-al doilea document este Legea 481/2004 privind Apărarea Civilă, care definește situația de urgență (denumind-o ca situația de protecție civilă), ca fiind acea situație „generată de iminența producerii sau de producerea dezastrelor, a conflictelor militare și/sau a altor situații neconvenționale, care prin nivelul de gravitate, pun în pericol sau afectează viața, mediul, bunurile, valorile culturale și de patrimoniu.”¹⁰

⁷ DEX - Dicționarul explicativ al limbii române, Editura Academiei R.S.R, București, 1975, p. 394.

⁸ ONU Disaster Dictionary, 2001.

⁹ Ordonanța de urgență nr. 21 din 15 aprilie 2004, cap. I, art. 2, pct. a.

¹⁰ Legea nr. 481 din 8 noiembrie 2004 privind Protecția Civilă, art. 9, pct. b.

Analizând cele două definiții, rezultă că acestea se completează reciproc, fiecare dintre ele definind conceptul de situație de urgență ca o noțiune de bază, deosebit de importantă în activitățile de protecție civilă. Așadar, indiferent de modul în care situația de urgență este definită, în înțelesul larg al noțiunii fundamentale care stă la baza activităților de protecție civilă, „situația de urgență” reprezintă o însumare nedorită al tuturor factorilor care contribuie la modificarea, degradarea cursului evolutiv normal al vieții și sănătății comunităților umane.

Așa cum am precizat și anterior, situația de urgență este indisolubil legată de apariția unor evenimente aleatorii, care acționează cumulat sau independent și provoacă disfuncționalități, distorsiuni ale activităților umane, care, cel mai adesea, le întrerup pentru o perioadă de timp, reluarea lor efectuându-se cu prețul frustrărilor la care comunitatea umană este supusă ulterior, pe perioade mai mici sau mai mari.

MANAGEMENTUL SITUAȚIILOR DE URGENȚĂ. SISTEMUL NAȚIONAL DE MANAGEMENT AL SITUAȚIILOR DE URGENȚĂ – PREZENTARE GENERALĂ

EMERGENCY SITUATIONS MANAGEMENT. THE NATIONAL SYSTEM OF EMERGENCY SITUATIONS MANAGEMENT – OVERVIEW

Marinică CAZACU*

Prefectura Ialomița

Aspectul cheie al succesului răspunsului dat unei situații de urgență îl reprezintă eficiența și rapiditatea răspunsului. Acest lucru este posibil doar în cazul în care se dispune de informații reale, date la timpul și locul potrivit. Comunicarea rapidă a informațiilor ce privesc condițiile și nevoile de la locul dezastrului, combinate cu informațiile în timp real despre resurse, poate asigura câștigarea de timp prețios necesar reacției în caz de urgență. Câștigarea timpului înseamnă salvare de vieți.

The key to a successful response to emergencies are quickness and effectiveness. This is only possible if the right information is available at the right place, at the right time. The speedy communication of information regarding the conditions and needs at the point of disaster, combined with timely information on the available resources and their whereabouts can gain valuable time in reacting to an emergency. And gaining valuable time is a key to saving lives.

Cuvinte cheie: managementul situațiilor de urgență, factor de risc, tipul de risc.

Keywords: emergency situations management, risk factor, risk typology.

Vom începe tratarea acestei problematici prin a arăta definiția managementului situațiilor de urgență care „reprezintă un ansamblu integrat al activităților desfășurate, a procedurilor utilizate de factorii de decizie, cu instituțiile și serviciile publice abilitate pentru identificarea și monitorizarea

* e-mail: marinica_cazacu@yahoo.com

surselor de risc, evaluarea informațiilor și analiza situației, elaborarea de prognoze, stabilirea variantelor de acțiune și implementarea acestora în copul restabilirii situației de normalitate”.¹ De asemenea, considerăm că, pentru o mai bună analiză și înțelegere a mecanismului de management al situațiilor de urgență, este necesar să aducem în atenție alte câteva elemente conceptuale de referință, și anume, termeni și expresii folosite, precum și înțelesul acestora, astfel:

- situația de urgență – este acel eveniment excepțional, cu caracter nonmilitar, care prin amploare și intensitate amenință viața și sănătatea populației, mediul înconjurător, valorile materiale și culturale importante, iar pentru restabilirea stării de normalitate sunt necesare adoptarea de măsuri și acțiuni urgente, alocarea de resurse suplimentare și managementul unitar al forțelor și mijloacelor implicate;

- amploarea situației de urgență – mărimea ariei de manifestare a efectelor distructive ale acesteia în care sunt amenințate sau afectate viața persoanelor, funcționarea instituțiilor statului democratic, valorile și interesele comunității;

- intensitatea situației de urgență – viteza de evoluție a fenomenelor distructive și gradul de perturbare a stării de normalitate;

- starea potențial generatoare de situații de urgență – complex de factori de risc care, prin evoluția lor necontrolată și iminența amenințării ar putea aduce atingere vieții și sănătății populației, valorilor materiale și culturale importante și factorilor de mediu;

- iminența amenințării – parametrii de stare și timp care determină declanșarea inevitabilă a unei situații de urgență;

- starea de alertă – se declară și se referă la punerea de îndată în aplicare a planurilor de acțiuni și măsuri de prevenire, avertizare a populației, limitare și înlăturare a consecințelor situației de urgență;

- monitorizarea situației de urgență – proces de supraveghere necesar evaluării sistematice a dinamicii parametrilor situației create, cunoașterii tipului, amplitudinii și intensității evenimentului, evoluției și implicațiilor sociale ale acestuia, precum și a modului de îndeplinire a măsurilor dispuse pentru gestionarea situației de urgență;

- factor de risc – fenomen, proces sau complex de împrejurări congruente, în același timp și spațiu, care pot determina sau favoriza producerea unor tipuri de risc;

- tipuri de risc – cazuri de forță majoră determinate de incendii, cutremure, inundații, accidente, explozii, avarii, alunecări sau prăbușiri de

¹ *Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 21 din 15 aprilie 2004 privind Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență.*

teren, îmbolnăviri în masă, prăbușiri ale unor construcții, instalații ori amenajări, eșuarea sau scufundarea unor nave, căderi de obiecte din atmosferă ori din cosmos, tornade, avalanșe, eșecul serviciilor de utilități publice și alte calamități naturale, sinistre grave sau evenimente publice de amploare, determinate ori favorizate de factori de risc specifici;

- gestionarea situațiilor de urgență – identificarea, înregistrarea și evaluarea tipurilor de risc și a factorilor determinanți ai acestora, înștiințarea factorilor interesați, avertizarea populației, limitarea, înlăturarea sau contracararea factorilor de risc, precum și a efectelor negative și a impactului produs de evenimentele excepționale respective;

- intervenția operativă – acțiunile desfășurate, în timp oportun, de către structurile specializate în scopul prevenirii agravării situației de urgență, limitării sau înlăturării, după caz, a consecințelor acesteia;

- evacuarea - măsura de protecție luată în cazul amenințării iminente, stării de alertă ori producerii unei situații de urgență și care constă în scoaterea din zonele afectate sau potențial a fi afectate, în mod organizat, a unor instituții publice, agenți economici, categorii sau grupuri de populație ori bunuri și dispunerea acestora în zone și localități care asigură condiții de protecție a persoanelor, bunurilor și valorilor, de funcționare a instituțiilor publice și agenților economici.

Tot în acest sens, trebuie evidențiat faptul că, pentru realizarea unui management eficient al situațiilor de urgență, este imperios necesar să se acționeze conform unor principii, precum:

- previziunea și prevenirea;
- prioritatea protecției și salvării vieții oamenilor;
- respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;
- asumarea responsabilității gestionării situațiilor de urgență de către autoritățile administrației publice;
- cooperarea la nivel național, regional și internațional cu organisme și organizații similare;
- transparența activităților desfășurate pentru gestionarea situațiilor de urgență, astfel încât acestea să nu conducă la agravarea efectelor produse;
- continuitatea și gradualitatea activităților de gestionare a situațiilor de urgență, de la nivelul autorităților administrației publice locale până la nivelul autorităților administrației publice centrale, în funcție de amploarea și de intensitatea acestora;
- operativitatea, conlucrarea activă și subordonarea ierarhică a componentelor Sistemului Național de Management al Situațiilor de Urgență.

Structura Sistemului Național de Management al Situațiilor de Urgență (SNMSU) este prevăzută în O.U.G. României Nr. 21/2004 și acesta cuprinde:

- Comitetele pentru situații de urgență;
- Inspectoratul General pentru Situații de Urgență;
- Serviciile publice comunitare profesionale pentru situații de urgență;
- Centrele operative pentru situații de urgență;
- Comandantul acțiunii.

Comitetele pentru situații de urgență sunt organisme inter-instituționale de sprijin al managementului, asigurat de către conducătorii acestora. Acestea se vor organiza la:

- nivel central:

- Comitetul național pentru situații de urgență – format din persoane cu putere de decizie, experți și specialiști desemnați de către ministerele cu atribuții complexe în gestionarea situațiilor de urgență, funcționând sub conducerea nemijlocită a ministrului administrației și internelor și sub coordonarea primului ministru;

- Comitetele ministeriale și ale altor instituții publice pentru situații de urgență având în componență persoane cu putere de decizie, experți și specialiști din aparatul propriu, fiind constituite și funcționând sub conducerea miniștrilor, respectiv a conducătorilor instituțiilor publice centrale.

- nivel local:

- Comitetul municipiului București pentru situații de urgență, având în componență primarul general, primarii de sectoare, șefi de servicii publice deconcentrate, descentralizate și de gospodărie comunală, manageri ai unor instituții, regii autonome și societăți comerciale care îndeplinesc funcții de sprijin în gestionarea situațiilor de urgență, precum și manageri ai agenților economici care, prin specificul activității, constituie factori de risc potențial. Comitetul se constituie sub îndrumarea prefectului.

- Comitetele județene pentru situații de urgență, având în componență președintele consiliului județean, șefi de servicii deconcentrate, descentralizate și de gospodărie comunală și alți manageri ai unor instituții și societăți comerciale de interes județean, care îndeplinesc funcții de sprijin în gestionarea situațiilor de urgență, precum și manageri ai agenților economici care, prin specificul activității, constituie factori de risc. Comitetul județean se constituie, sub îndrumarea prefectilor.

- Comitetele locale pentru situații de urgență, la nivelul municipiilor, orașelor, sectoarelor municipiului București și a comunelor, având în componență viceprimarul, secretarul comunei, orașului sau municipiului, după caz și reprezentanți ai serviciilor publice și ai principalelor instituții și agenți economici din unitatea administrativ-teritorială respectivă, precum și

manageri sau conducători ai agenților economici, filialelor, sucursalelor ori punctelor de lucru locale, care, prin specificul activității, constituie factori de risc. Comitetul se constituie sub conducerea primarului și cu avizul prefectului.

Structura operațională a Sistemului de Management al Situațiilor de Urgență (SNMSU) cuprinde:

- la nivel central

- Inspectoratul General pentru Situații de Urgență (IGSU) – organ de specialitate al Ministerului Administrației și Internelor, asigură coordonarea unitară și permanentă a activităților de prevenire și gestionare a situațiilor de urgență. Prin Centrul Operațional Național asigură secretariatul tehnic permanent al Comitetului Național și îndeplinește funcțiile de monitorizare, evaluare, înștiințare, alertare și coordonare tehnică operațională la nivel național a situațiilor de urgență;

- Centrele operative – la nivelul ministerelor, al altor instituții publice centrale cu atribuții și funcții complexe în gestionarea situațiilor de urgență, îndeplinind aceleași funcții ca și IGSU, în domeniile de competență ale ministerelor și instituțiilor publice centrale la nivelul cărora funcționează.

- la nivel local:

- Serviciile publice comunitare profesionale de urgență, funcționând ca Inspectorate Județene și al Municipiului București – organe de specialitate din cadrul Ministerului Administrației și Internelor, asigură la nivel județean și al Municipiului București coordonarea unitară și permanentă a activităților de prevenire și gestionare a situațiilor de urgență. Prin centrele operaționale asigură secretariatul tehnic permanent al Comitetului Județean, respectiv al Municipiului București și îndeplinește funcțiile de monitorizare, evaluare, înștiințare, prealarmare, alertare și coordonare tehnică operațională a situațiilor de urgență la nivelul județului/ Municipiului București;

- Centrele operative cu activitate temporară constituite la declararea stării de alertă sau când situația o impune la nivelul municipiilor, orașelor și comunelor; pe timp de normalitate sunt asigurate de către persoane anume desemnate din cadrul aparatului propriu al autorităților respective;

- Celulele de urgență constituie pe timpul situațiilor de urgență la nivelul societăților comerciale periclitare sau afectate, care conlucrează cu structurile Sistemului Național.

Inspectoratului General pentru Situații de Urgență (IGSU), prin Centrul Operațional Național pentru Situații de Urgență, respectiv, la nivel local, prin centrele operaționale din structura inspectoratelor pentru situații de urgență județene și al municipiului București, le revine rolul de a realiza coordonarea de specialitate în mod unitar a activităților de protecție civilă. Activitățile protecției civile pe timpul stărilor excepționale de mobilizare sau

la război, se realizează prin punctele de comandă. Acestea se asigură din timp de pace, la nivelul autorităților administrației publice centrale, la cele județene, municipale, orașenești, al altor localități importante, aflate sub incidența evenimentelor provocatoare de situații de urgență, de către comandantul acțiunilor pentru salvare, deblocare, dezactivare și revenire la normalitate.

Asigurarea tuturor măsurilor de prevenire și acțiune în situații de urgență, în conformitate cu prevederile legii Protecției Civile și a celorlalte acte normative complementare, trebuie să aibă la bază un flux informațional-decizional (Fig. 1). Această schemă reprezintă sinteza logică, ordonată, a modalităților prin care structurile organizatorice de protecție civilă abilitate și cele voluntare private își vor desfășura activitățile atât în faza pregătitoare, cât mai ales în faza de răspuns. Fluxul informațional-decizional al activităților de Protecție civilă la toate nivelurile de organizare structurală este un instrument de lucru al acestora și se elaborează în funcție de specificul zonei, județului, localității etc. aflate sub incidența unor evenimente provocatoare de situații de urgență, de intensitatea riscurilor aferente și de capacitatea de răspuns definită. În plus, procesul informațional-decizional include, în mod obligatoriu, analiză, calcul și asumarea riscurilor.

SCHEMA
fluxului informațional-decizional
al Sistemului Național de Management al Situațiilor de Urgență

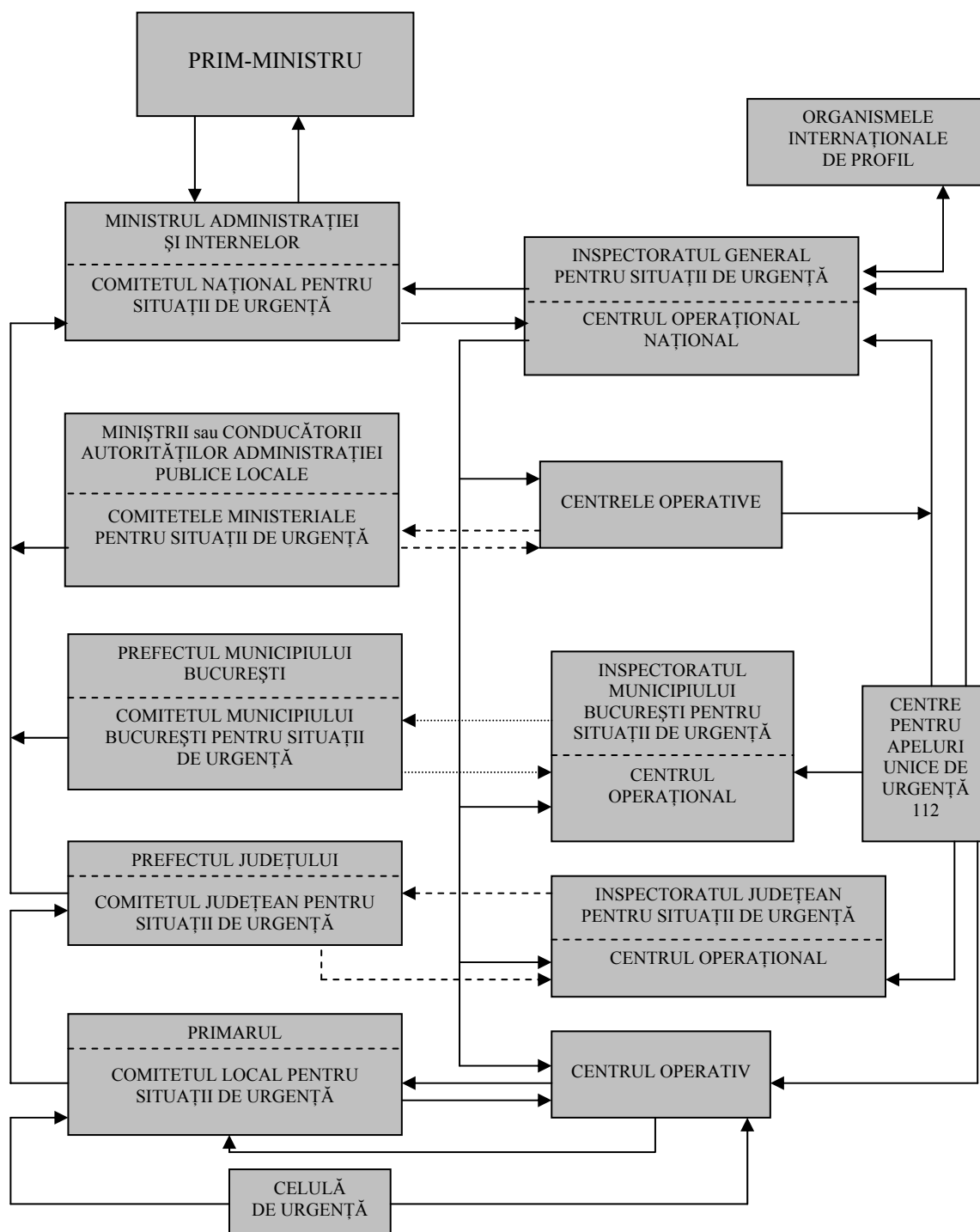

Fig. 1

ROLUL NATO ÎN ASIGURAREA SECURITĂȚII ÎN ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

NATO ROLE IN ASSURING SECURITY OF THE EXTENDED REGION OF THE BLACK SEA

Georgeta GAVRILĂ

Secretariatul General al M.Ap.N.

Extinderea NATO până la Marea Neagră a determinat profunde transformări ale mediului de securitate din regiune. Turcia împreună cu noile membre, România și Bulgaria, au propulsat Alianța ca un important factor de stabilitate în această zonă, atitudinea prooccidentală a Ucrainei și a Georgiei contribuind în mod decisiv la această nouă situație.

Rolul NATO de garant al securității în zona extinsă a Mării Negre trebuie să aibă în vedere atât atitudinea Federației Ruse față de extinderea influenței acestei organizații cât și importanța strategică a zonelor învecinate acestei regiuni.

NATO enlargement to the Black Sea has determined important transformations of the region security environment. Turkey altogether with the new members, Romania and Bulgaria, have lifted up the Alliance as an important stability factor in the area, the prooccidenatal attitude of Uchraïne and Georgia decisively contributing to this new situation.

NATO role as a security guarantee in the Extended Region of Black Sea has to take into account not only the Russian Federation 's attitude concerning the extension of this organization 's influence, but also the strategic importance of this region 's neighbouring areas.

Cuvinte cheie: NATO, Marea Neagră, zonă extinsă, securitate.

Keywords: NATO, Black Sea, Extended Area, security.

Regiunea Mării Negre formează coridorul pe care evoluează două mari curente strategice în sensuri opuse, făcând legătura dintre respectivele zone strategice. Pe de o parte, ne referim la traseul dinspre furnizorul de energie (Orientul Mijlociu, Marea Caspică, Asia Centrală) către consumatorul de energie (comunitatea euroatlantică). Pe de altă parte, avem traseul dinspre furnizorul de securitate (comunitatea euroatlantică) înspre consumatorul de securitate (Orientul Mijlociu, Asia Centrală).

Regiunea Mării Negre reprezintă o zonă caracterizată de o largă diversitate etnică, culturală, religioasă și lingvistică. Pentru a avea o imagine cât mai reală asupra diversității acestei regiuni, putem aminti faptul că specialiștii recunosc existența în această regiune a 148 de comunități etnice. Nu este obligatoriu ca o zonă eterogenă din punct de vedere etnic să fie instabilă, însă acest aspect constituie un element foarte important în identificarea măsurilor destinate evitării unor posibile tensiuni etnice.

Motivațiile realizării procesului de extindere a NATO în zona Mării Negre

Evenimentele desfășurate în Europa Centrală și de Est, la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90 au transformat de o manieră ireversibilă mediul de securitate global și european. Această transformare s-a evidențiat și în arhitectura de securitate și apărare a zonei extinse a Mării Negre (ZEMN). Înainte de implozia URSS, în regiune erau instalate, față în față, trupele Pactului de la Varșovia și cele ale NATO. Regiunea însăși era o miză importantă în lupta pentru acapararea supremației strategice globale, dacă avem în vedere principalele obiective strategice ale regiunii: bazele navale sovietice din bazinul Mării Negre, radarele Armatei Roșii de pe Insula Șerpilor, bazele armatei americane din Turcia și strâmtoarele Bosfor și Dardanele.

Până în anul 1991, patru state, grupate în două organizații politico-militare – Uniunea Sovietică, România, Bulgaria și Turcia – erau state riverane Mării Negre. Disoluția Uniunii Sovietice a determinat apariția Ucrainei, R. Moldova, Rusiei și Georgiei.

După euforia generată de eliberarea de sub tutela sovietică, un viitor obscur se prefigura pentru statele regiunii. În cadrul actual post-Război Rece, o nouă paradigmă de securitate înlocuiește mediul de securitate specific Războiului Rece, bazat pe descurajare, dar care asigură, totuși, stabilitatea și securitatea în regiune. Noile amenințări, vulnerabilități, sfidări și riscuri asimetrice apărute au demonstrat o realitate incontestabilă: filosofii și dialecticienii marxism-leninismului au prevăzut efectele specifice tranziției de la capitalism la socialism. Nimeni dintre ei însă nu a reușit să întrevadă ce se întâmplă în situația inversă, aceea a trecerii dialectice de la socialism la capitalism. În aceste condiții istorice date, cadrul cooperării între statele aparținând blocului socialist a fost abrogat, fiind înlocuit de un sistem „înghețat” de securitate, ale cărui principale caracteristici au fost neîncrederea, disensiunile, lipsa cooperării în unele cazuri, suspiciunea, competiția acerbă în toate domeniile, percepția statelor vecine ca potențiali inamici, cât și cea a unei Rusii hotărâte să-și recupereze fostul statut de mare putere și să-și recâștige influența în regiune.

Existența unei astfel de situații de securitate în zona extinsă a Mării Negre a atras atenția NATO, care nu își mai permitea riscul neimplicării într-o zonă atât de importantă pentru stabilitatea Europei.

Condițiile care au determinat schimbarea de atitudine a Occidentului față de zona Mării Negre, de la dezinteresul aproape total și lipsa de implicare manifestate până în preajma începutului de mileniu la interesul major actual și dorința de prezență activă în întreaga zonă, evidențiază o serie întreagă de aspecte pe cât de complexe și dificile, pe atât de cronicizate și controversate.

Remodelarea noii arhitecturi de securitate, precum și mecanismele specifice funcționării acesteia, concomitent cu gestionarea evenimentelor generate de procesele de destructurare a sistemului comunist, au reprezentat cea mai mare provocare a sfârșitului de mileniu pentru strategii occidentale. Dificila sarcină de a integra țările din Europa Centrală și de Est în Alianța Nord-Atlantică, de a opri conflictele sângeroase din Balcani și de a pregăti țările din zonă în vederea aderării la Uniunea Europeană, precum și necesitatea edificării unor noi relații internaționale de cooperare în perioada post-Război Rece au devenit preocupările majore ale strategilor și politicienilor din Europa și SUA.

Extinderea NATO până la țărmurile estice ale Mării Negre nu a constituit un obiectiv în sine pentru Alianță, ci a fost un proces gradual determinat de necesități de natură strategică. Acest proces s-a realizat în etape succesive, rapiditatea derulării sale fiind determinată atât de o serie de evenimente regionale (conflictul din Kosovo din 1999), cât și de evenimente cu implicații globale (atentatele de la 11 septembrie 2001 din SUA).

Etapele procesului de extindere a NATO spre Marea Neagră

Conceptul strategic al NATO, adoptat la Roma în 1991, formulează două obiective complementare ale extinderii: integrarea noilor membri într-o structură instituțională comună și mărirea fondului de securitate colectivă existent. De asemenea, se afirma că „amenințarea unui atac simultan, pe scară largă, asupra tuturor flancurilor europene ale NATO a fost realmente înlăturată”, dar și că riscurile la adresa securității europene rămân „multiforme și multidirecționate”, și că „instabilitățile ... pot proveni din serioase dificultăți economice, sociale și politice, inclusiv rivalități etnice și dispute teritoriale, cu care se confruntă multe state din Europa Centrală și de Est” (pct. 10). Prin urmare, extinderea nu reprezintă doar o aplicare a art. 10 din tratat, ci diminuarea sau eliminarea unor riscuri dificil de evaluat, la adresa securității.

La Bruxelles, în ianuarie 1994, s-a convenit că, în baza parteneriatului strâns dintre aliații nord-americani și cei europeni, NATO va participa la întărirea securității și stabilității în întreaga Europă și, prin urmare, se dorește consolidarea legăturilor cu statele democratice din Est. „Acceptăm și am

saluta extinderea NATO spre statele democratice din Est, în cadrul unui proces evolutiv – ținându-se seama de dezvoltările și de securitatea întregii Europe”. Studiul asupra extinderii NATO, elaborat în cadrul Alianței după această reuniune și făcut public în septembrie 1995, aducea ca argumente în favoarea extinderii ocazia unică de a construi o arhitectură de securitate, fără a recrea linii de separație, precum și avantajele apărării comune și ale integrării în instituțiile europene și euroatlantice.

Tot în cadrul acestui summit, a fost introdusă și prima inițiativă concretă de cooperare a NATO cu statele din zona extinsă a Mării Negre: Parteneriatul pentru Pace (PfP). Scopul PfP era să consolideze stabilitatea și securitatea în Europa. Membrii PfP au fost: Albania, Armenia, Austria, Azerbaidjan, Bulgaria, Belarus, Cehia, Estonia, Finlanda, Georgia, Kazahstan, Kârgâstan, Letonia, Lituania, Macedonia, Malta, Moldova, Polonia, România, Rusia, Slovacia, Slovenia, Suedia, Turkmenistan, Ucraina, Uzbekistan. Cooperarea în cadrul PfP acoperea o gama largă de posibilități atât în domeniul militar, cât și în domeniul apărării în general, dincolo de dimensiunea strict militară.

Procesul de extindere a NATO către Marea Neagră s-a desfășurat în mai multe etape. Primele trei foste țări comuniste care s-au alăturat Alianței în 1999 au fost Ungaria, Republica Cehă și Polonia. La 22 noiembrie 2002, la Summit-ul NATO de la Praga, șapte țări au fost invitate spre a începe negocierile de aderare: Estonia, Letonia, Lituania, Slovenia, Slovacia, Bulgaria și România. În 2004, țările invitate s-au alăturat NATO. Astfel, la numai 13 ani de la desființarea Tratatului de la Varșovia (1 iulie 1991), numărul statelor NATO riverane la Marea Neagră a crescut de la unu (Turcia, integrată în 1952) la trei. NATO devine astfel un important factor de stabilitate în regiunea Mării Negre.

Aderarea României și Bulgariei la NATO s-a datorat, în mare măsură, dovezilor de loialitate față de această organizație a celor două țări în perioada conflictului din Kosovo, precum și nevoii de închidere a flancului sudic al Alianței și de a izola zona Balcanilor de Vest de spațiul ex-sovietic.

Atitudinea Rusiei față de procesul de extindere a NATO în Zona Mării Negre

Summit-ul NATO de la București din aprilie 2008 a constituit un moment deosebit de important pentru viitorul rol al Alianței în zona extinsă a Mării Negre. Extinderea NATO a fost unul dintre subiectele principale ale acestui summit și cu siguranță cel care a produs cele mai multe dezbateri atât în interiorul Alianței, cât și în afara acesteia.

Există două categorii de state în legătură cu care s-a pus problema de a fi cooptate, mai devreme sau mai târziu, în NATO. O primă categorie o

formează statele din Balcanii de Vest: Albania, Croația, Macedonia, care se consideră că au îndeplinit standardele politice pentru a fi membre NATO. Singura problemă este cea a Macedoniei, care trebuia să-și reglementeze contenciosul în privința numelui cu Grecia. A doua categorie de state sunt cele care au aparținut fostei Uniuni Sovietice, Ucraina și Georgia. Americanii, canadienii și majoritatea statelor din „Noua Europă” au susținut acordarea unui Plan de Acțiune în vederea Aderării (Membership Action Plan – MAP). Germania și Franța au anunțat, încă înaintea întâlnirii de la București, că vor face uz de veto în cazul Ucrainei și Georgiei, considerând că:

- atât Ucraina, cât și Georgia nu au atins gradul de stabilitate democratică necesar unui stat membru NATO;
- în Ucraina, opinia publică favorabilă aderării țării lor la structura politico-militară occidentală este minoritară;
- Ucraina nu a oferit răspunsuri credibile în legătură cu chestiunea flotei ruse de la Sevastopol;
- Georgia are probleme teritoriale serioase (Abhazia, Osetia de Sud), a căror rezolvare depinde de Federația Rusă.

Temerile europene privind efectele negative asupra relației Rusia-NATO ale invitării Georgiei prin oferirea unui MAP au fost confirmate mult mai devreme decât s-au așteptat majoritatea participanților la acest summit, cu ocazia conflictului cu Rusia din august 2008 din Osetia de Sud.

La finalul Summit-ului de la București, doar Albania și Croația au fost invitate să adere la NATO. Includerea Ucrainei și Georgiei în MAP – o etapă cheie înaintea aderării – a fost amânată, liderii statelor membre ale NATO afirmând totuși că „la un moment dat” cele două foste republici sovietice vor adera la Alianță. Decizia privind aceste două state a fost astfel amânată inițial până la reuniunea miniștrilor de Externe din cadrul NATO (care a avut loc la Bruxelles, în decembrie 2008), apoi pentru summit-ul de la Strasbourg și Kehl, din 2009.

Încă înainte de Summit-ul NATO de la București, Rusia a avut o atitudine foarte ostilă privind invitarea Ucrainei și Georgiei să adere la NATO.

Ministrul rus de externe, Serghei Lavrov, citat de agențiile Interfax, Itar-Tass și Ria Novosti, declara înaintea acestui summit că proiectele de extindere a NATO nu fac decât „să lărgescă blocurile Războiului Rece” și sunt incompatibile cu „realitățile lumii contemporane”. „Poziția noastră privind extinderea NATO ne face să considerăm că aceste proiecte nu corespund cu realitățile lumii contemporane. Amenințările sunt aceleași pentru noi și nu putem să luptăm cu aceste amenințări decât prin comunicare, și nu prin extinderea blocurilor moștenite din perioada Războiului Rece, nici prin cucerirea unor teritorii, prin apropierea de aceste blocuri”.

Moscova vede Ucraina și Georgia ca făcând parte din vecinătatea acestora și consideră că orice încercare de apropiere a acestor două state de NATO lezează direct siguranța Rusiei.

Reuniunea NATO de la Bruxelles a confirmat diviziunile aliaților în privința relației cu Moscova. În vreme ce noile state membre și SUA au susținut apropierea Georgiei și Ucrainei de NATO, vechile state membre, în frunte cu Germania, au menținut o opoziție puternică față de această măsură, pentru a evita iritarea Rusiei, cel mai important furnizor de energie al Europei. Reuniunea de la Bruxelles a adus un progres mai degrabă simbolic în relația cu autoritățile de la Kiev și Tbilisi, care s-au văzut nevoite să se mulțumească cu promisiunile Alianței privind maximizarea asistenței pentru implementarea reformelor necesare aderării, în cadrul comisiilor NATO - Ucraina și NATO - Georgia.

Diplomații europeni prezenți la reuniune au insistat că această decizie nu reprezintă o victorie pentru Rusia, ci, în termeni practici, o apropiere a NATO de cele două state candidate.

Perspectivile invitării Ucrainei și Georgiei la NATO prin oferirea MAP sunt destul de îndepărtate. Războiul din Georgia din luna august 2008, criza politică prelungită din Ucraina, precum și instalarea administrației Obama la Washington vor amâna această decizie pentru o perioadă.

În acest context, trebuie amintită și criza gazelor dintre Ucraina și Rusia, care a readus în memoria europenilor membri ai NATO dependența unei bune părți a vechiului continent de resursele energetice ale Rusiei și de aici și nevoia păstrării unor relații bune cu marele vecin de la Răsărit.

Valoarea strategică a Mării Negre va continua să crească, pe măsura conștientizării reale a importanței sale de către toți actorii politici, globali și regionali, cu interese în zonă. Unul dintre principalele mecanisme de garantare a păcii în acest areal îl constituie internaționalizarea procesului de securizare a regiunii. Aceasta presupune prezența politică și militară a NATO și a statelor aliate pentru un management eficient al amenințărilor asimetrice ce se manifestă în zona Mării Negre.

Strategia de securitate a NATO în zona extinsă a Mării Negre

Regiunea extinsă a Mării Negre – percepută ca un spațiu geopolitic important – necesită mult mai multă atenție din partea comunității internaționale decât i s-a dat până acum. Este necesară o strategie euroatlantică solidă, care să poată aduce stabilitate, securitate și prosperitate, stimulând procesul de transformare democratică în regiune.

Situată în proximitatea Heartland-ului, al cărui control face obiectul unui joc politic, diplomatic și economico-militar extrem de complex, Marea Neagră a devenit – în special după 11 septembrie 2001, dar mai ales odată cu extinderea NATO din 2004 – un spațiu de complicată întrepătrundere a frontierelor geopolitice și geoeconomice și un cadru de afirmare a noii comunități euroatlantice.

Prin noua configurare geopolitică a Mării Negre – cu România, Bulgaria și Turcia ca țări membre ale NATO, dominând partea de vest și de sud și cu noile state independente Moldova, Ucraina, Rusia și Georgia pe coasta de nord și est – zona a căpătat o nouă identitate, care impune o altă abordare a problematicii specifice întregii regiuni, inclusiv în elaborarea strategiilor și programelor aflate în fază de proiecte. Din această ecuație nu pot fi excluse cele trei țări din Caucazul de Sud (Georgia, Armenia și Azerbaidjan), care reprezintă reperele coridorului energetic euroasiatic și care leagă sistemul euroatlantic de resursele de energie din zona caspică și de statele din Asia Centrală. De asemenea, trebuie inclus spațiul situat la nord de Transnistria, Odesa și Suhumi, pentru că un sistem stabil al Mării Negre impune rezolvarea „conflictelor înghețate” de-a lungul arcului de nord-est și accesul la căile fluviale de transport comercial care duc spre Marea Neagră: Dunărea și Nistrul.

De fapt, noua configurație a Mării Negre se anunța încă din anii '90, când s-au trasat primele proiecte ale pipe-line-urilor care vor transporta resursele energetice ale Estului – semiperiferie – către zona euroatlantică, calificată cu termenul lui Wallerstein, centrul sistemului mondial modern.

Propulsarea bazinului Mării Negre și zonei adiacente acestuia în planul preocupărilor strategice reprezintă nu numai o cerință a interesului global actual, dar și o condiție pentru evoluția pozitivă a situației politice, garanție a stabilității și securității regionale și mondiale.

Situația de securitate din regiune este complexă. Intensificarea procesului ce implică redefinirea arhitecturii de securitate regională – proces caracterizat, pe de-o parte, de eforturile de a construi o structură regională strictă și, pe de altă parte, de tendința de a o include în arhitectura euroatlantică –, precum și existența unor interese și orientări strategice divergente în ceea ce privește modalitatea de exercitare a controlului asupra regiunii Mării Negre și Mării Caspice reprezintă doar câteva dintre particularitățile principale în domeniul securității ale regiunii ponto-caspice.

Un alt element ce amplifică gradul de complexitate al situației de securitate din regiune este potențialul ridicat de conflict, ca rezultat al tensiunilor din Afganistan și Irak. Aceste focare cultivă un climat de insecuritate în regiune, fie prin acțiuni care incită la separatism, extremism, intoleranță, cât și ca o consecință a faptului că aceste zone sunt dificil de controlat și au puternice influențe în zona ponto-caspică.

Conflictul ruso-georgian a determinat, modificări importante ale mediului de securitate în regiunea Mării Negre. Se observă o serie de modificări ale aspectelor de securitate regională, datorate re poziționării țărilor din zonă în urma acțiunilor Moscovei.

Rusia, prin intervenția sa în Georgia în sprijinul regiunii separatiste Osetia de Sud, a securizat interesele sale în regiunea Mării Negre. Prin această intervenție, Moscova și-a reiterat statutul de putere dominantă nu numai în Caucaz, ci în întreaga regiune a Mării Negre.

Potrivit unei analize Stratfor, intenția Moscovei de a instala un nou guvern în Georgia este puțin probabil că va fi pusă în practică, de vreme ce Rusia și-a atins, în urma conflictului ruso-georgian, cele mai importante obiective. Aceasta a făcut cunoscut statelor vecine faptul că o relație strânsă cu Occidentul și, în special cu SUA, nu oferă securitate dacă interesele Federației Ruse sunt amenințate, iar ignorarea dorințelor sale comportă un anumit preț.

După recunoașterea independenței de către Rusia a celor două regiuni separatiste Abhazia și Osetia de Sud, guvernului de la Tbilisi îi va fi foarte greu să mențină integritatea teritorială a statului. Realizarea unui nivel de securitate națională la un nivel comparabil cu cel anterior conflictului se va realiza doar în măsura în care misiunea de observatori a Uniunii Europene se va extinde și se va transforma într-o forță de menținere a păcii sub comanda UE sau OSCE sau ONU.

Ucraina este un alt stat cu probleme din zona Mării Negre. Situația din Crimeea poate deveni oricând la fel de periculoasă ca aceea din Osetia de Sud, regiunea fiind predominant rusofonă, ca majoritatea estului ucrainean, de altfel. Sevastopolul a fost primul oraș care a găzduit demonstrații împotriva Georgiei în timpul celor câteva zile de conflict, fiind același oraș în care se țin, sistematic, demonstrații anti-NATO. De altfel, dintr-un total de 46 de milioane de ucraineni, din care 17% rusofoni, mai mult de jumătate nu dorește intrarea în NATO, conform sondajelor [CER 08].

Turcia, deși este un partener comercial important al Rusiei, având intense relații de cooperare economică în zona Mării Negre, nu agreează tendințele de dominație regională ale Moscovei. Această nouă atitudine a Rusiei lezează interesele vitale ale Turciei de impunere ca un factor de influență zonală, atât economică, cât și militară în regiunea Mării Negre.

Strategia de securitate a NATO în zona extinsă a Mării Negre

Extinderea cu succes a NATO și UE prin încorporarea unui grup important de state din Centrul și Sud-Estul Europei, majoritatea foste socialiste, dar și rezultatele obținute de către acestea în tranziția către democrație și economia de piață au contribuit în mod substanțial la trezirea aspirațiilor din regiune. Multe dintre obstacolele și constrângerile manifestate și cronicizate de-a lungul timpului au început să se diminueze sau să dispară.

În aceeași notă, a transformărilor și a schimbărilor de percepții și opțiuni referitoare la Marea Neagră și la zona adiacentă acesteia, se înscriu și eforturile, de data aceasta concertate, ale grupului statelor membre ale Alianței

Nord-Atlantice format din Bulgaria, România și Turcia de a sensibiliza Occidentul și de a include pe lista de priorități strategice această regiune.

Se poate aprecia că, după ce o lungă perioadă de timp în care au ignorat zona Mării Negre, instituțiile euroatlantice încep să vizualizeze sub un alt unghi importanța strategică a regiunii. În consecință, se conturează proiectarea unei noi abordări care probabil va fi concretizată în strategii care să vizeze elaborarea unor proiecte și programe cu impact major asupra întregului spațiu cuprins între Balcani, Marea Neagră, Caucaz și mai departe către Asia Centrală și Orientul Mijlociu.

Formularea unei astfel de strategii trebuie să țină seamă atât de realitățile locale, cât și de climatul de securitate din regiune. O condiție esențială pentru o strategie eficientă este și o mai bună înțelegere a transformărilor din cadrul relațiilor internaționale.

Mai întâi, trebuie menționat faptul că toate țările din zonă (Rusia, doar parțial) împărtășesc foarte multe valori privind interesele și activitățile care guvernează evoluția relațiilor internaționale: democrația, drepturile omului, domnia legii, economia de piață, războiul global contra terorismului. Astfel s-a ivit o ocazie istorică de a crea o alternativă realistă la conceptul de „zonă-tampon”.

În al doilea rând este tot o premieră istorică faptul că majoritatea țărilor din regiune (Rusia, doar parțial) sunt angajate interdependent în arhitectura euroatlantică de securitate, fie că sunt membre ale NATO, participanți activi în programul PfP (Parteneriat pentru Pace) sau că au încheiat acorduri speciale cu Alianța Nord-Atlantică. Mai mult, chiar autoritățile democratice din unele dintre noile state independente și-au exprimat intenția de a dezvolta și a consolida aceste parteneriate, orientându-se către o perspectivă integrare în NATO.

O a treia observație vizează configurația geopolitică specifică acestei regiuni în contextul mai larg al relațiilor internaționale. După cum am menționat anterior, bazinul Mării Negre și-a depășit capitolul istoric în care putea fi considerat o „zonă-tampon”. În prezent, regiunea Mării Negre se dezvoltă ca un spațiu de securitate de-a lungul unui coridor strategic care leagă zona euroatlantică de zona ce cuprinde Orientul Mijlociu, Marea Caspică și Asia Centrală.

Punctul de plecare al abordării occidentale de azi în Marea Neagră a fost 11 septembrie 2001, moment care a condus la o modificare a opticii statelor occidentale față de întreaga regiune. Necesitatea creării unui „springboard”, a unui cap de pod pentru combaterea terorismului islamic este întărită de o serie de factori structurali prezenți în regiunea Mării Negre, cum sunt: state neconsolidate, slabă capacitate administrativă, sărăcie și disparități economice, corupție și crimă organizată. Totodată, lărgirea NATO (2002) și

UE (2007) până la granițele Mării Negre și mai ales aspirațiile globale ale acestor organizații determină ieșirea Mării Negre din „conul de umbră” al periferiei Europei și afirmarea unei noi realități geopolitice, de interfață cu alte zone, Asia Centrală și Orientul Mijlociu.

Extinderea NATO este un proces care, pe lângă beneficiile aduse statelor implicate, avantajează Alianța în ansamblul ei. Astfel, România și Bulgaria, prin noul lor statut, alături de Turcia, sunt actori importanți și joacă un rol vital în protejarea intereselor NATO în regiune, în special în asigurarea securității flancului sud-estic. Pentru prima dată în istoria acestei zone, există un echilibru: trei state membre ale NATO (Turcia, România, Bulgaria) și trei state nemembre, dar având relații speciale cu Alianța (Rusia, Ucraina, Georgia). Această stare de fapt evidențiază necesitatea ca România și Bulgaria să devină mai active în regiune prin promovarea politicii NATO în zonă, beneficiind de relațiile de cooperare deja dezvoltate cu celelalte state riverane la Marea Neagră.

Deși limbajul politic actual, în special cel occidental, este impregnat de expresii, precum „noua importanță strategică a Mării Negre”, este clar că problemele cu care se confruntă regiunea se conturau cu mult înaintea datei de 11 septembrie 2001. Pe de-o parte, se impune realizarea unui model de securitate cooperativă cu geometrie variabilă prin utilizarea / completarea reciprocă a unor formule regionale, cum sunt: ONU, OSCE, UE, NATO/Consiliul de Parteneriat Euro-Atlantic (EAPC)/Parteneriatul pentru Pace (PfP), Inițiativa de Cooperare în Europa de Sud-Est (SECI), GUAM și Organizația Cooperării Economice la Marea Neagră (OCEMN). Pe de altă parte, principala dilemă a strategiilor occidentale se reduce la armonizarea intereselor strategice ale Rusiei (mai puțin cele ale Ucrainei, intrată în urma „revoluției orange” în sfera de influență americană) cu cele ale statelor NATO prezente la Marea Neagră. Astfel, după lărgirea organizației nord-atlantice spre est, Occidentul este, încă o dată, confruntat cu faptul că o extindere suplimentară a propriei sfere la Marea Neagră „poate fi recepționată de mulți ruși ca fiind ostilă”.

Noile realități politice și de securitate, insuficiența unor rezultate convingătoare și nevoia unei implicări mai active din partea NATO necesită o reevaluare a situației curente.

Nevoia presantă de schimbare în regiunea Mării Negre provine din relațiile dizarmonice generatoare de seisme geopolitice care compromit rolul creator și sustenabilitatea pe termen lung a geopoliticii spațiului de intersecție. Se impune o armonizare cât mai rapidă a relațiilor în acest perimetru, care să meargă în paralel cu transformările democratice din Orientul Mijlociu și Asia Centrală.

În acest context, toate statele riverane au mari responsabilități în sensul consolidării securității la Marea Neagră. Ne putem da seama că

responsabilitățile ce revin anumitor țări riverane sunt încă și mai mari. State ca România, Bulgaria, Turcia, care au beneficiat de ajutor substanțial în pregătirea lor pentru aderarea la NATO, au astăzi datoria politică și morală de a sprijini activ și efectiv procesul de consolidare a democrației în țările vecine – Ucraina, Republica Moldova, Georgia, Federația Rusă. Totodată, aliații și partenerii NATO nu pot fi izolați artificial de dinamica acestui proces. Cu alte cuvinte, revine un rol de jucat și altor membri importanți ai NATO: SUA, Spania, Germania, Marea Britanie, Franța, Italia, Grecia –, întrucât avem de-a face cu o regiune de rezonanță cu adevărat internațională. Toate cele menționate mai sus constituie argumente în favoarea afirmației inițiale, și anume, că regiunea are nevoie de o strategie completă de securitate, capabilă să faciliteze cooperarea în baza oportunităților care-i stau încă la îndemână și să gestioneze adecvat problemele de securitate existente. După cum bine au observat experții, ori atacăm aceste probleme în momentul și locul în care apar, ori ne vom pomeni cu ele peste noi.

NATO nu și-a identificat încă un rol regional precis în zona extinsă a Mării Negre. După sfârșitul confruntării est-vest, regiunea Mării Negre a intrat în sfera de interes a NATO, mai ales ca un spațiu logistic de intervenție pentru Asia Centrală, Europa de Sud-Est și Orientul Mijlociu. Există totuși un potențial de dezvoltare al cooperării regionale sub umbrela NATO. Acesta se bazează pe conceptul de securitate, un termen dezvoltat de NATO, care pune accentul pe democrație și bună guvernare.

Percepțiile asupra evoluțiilor viitoare din regiune, dar și asupra priorităților în privința asigurării securității sale, diferă însă de foarte multe ori, după cum o confirmă articolele și studiile de specialitate sau dezbaterile organizate în cadrul grupurilor de experți. Potrivit unora dintre aceste considerații, regiunea Mării Negre ar trebui să reprezinte îndeosebi un pilon întărit al noii granițe estice a NATO, accentul punându-se în acest sens pe necesitatea securizării acestui limes euroatlantic, pe un model care ar putea fi numit, cu o formulă sui-generis, „pattern-ul intra muros”. Dimpotrivă, vocile care susțin și promovează conceptul Zonei extinse a Mării Negre se bazează pe viziuni care extind aria intereselor de securitate a NATO dincolo de actuala configurație, fixată de valurile succesive de extindere, pe baza unei analize ce implică luarea în calcul a contribuției esențiale a acțiunilor de parteneriat și cooperare cu vecinii din est, sud și nord ai NATO. Atât pentru primul „pattern” mai sus amintit, cât și pentru cel de-al doilea, trebuie relevat un alt element care conferă un caracter aparte regiunii Mării Negre, ca „inimă a Eurasiei” și coridor de legătură între toate punctele cardinale, dar și între multiplele geografii culturale. Marea Neagră a fost și este un spațiu de confluență între populații cu identități culturale și religioase diferite, a căror moștenire istorică a probat, de-a lungul vremii, pe lângă numeroase dovezi de

bună conviețuire pașnică, și valențele benefice ale toleranței, dialogului și respectului reciproc, pe lângă perioade de neîncredere, tensiuni și confruntări.

Pentru întărirea stabilității și securității în regiune, NATO a dezvoltat parteneriate individuale cu statele PfP din regiune. Documentul adoptat la Istanbul privind orientarea strategică a PfP spre Caucaz și Asia Centrală prevede posibilitatea ca în cadrul PfP să fie dezvoltate acțiuni în domeniul securității maritime și portuare, complementare inițiativelor regionale. Tot în acest context, România a lansat, în luna mai 2004, „Border Defense Initiative”, un demers având ca scop întărirea securității frontierelor și combaterea proliferării armelor de distrugere în masă.

Importanța intensificării cooperării și colaborării între statele din zonă, precum și oportunitățile existente în această direcție sunt evidente dacă se au în vedere:

- necesitatea securizării optime a infrastructurii traseelor energetice prin Marea Neagră către spațiul Uniunii Europene, dinspre Asia Centrală, Caucaz și Orientul Apropiat;
- necesitatea securizării noii granițe estice a Uniunii Europene și a NATO;
- atașamentul față de valorile democratice, exprimat la nivelul factorilor de decizie și al elementelor societății civile din majoritatea țărilor riverane;
- influența benefică pe care o pot exercita, în direcția consolidării mediului de securitate regional, prezența în zonă a statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene, precum și participarea statelor riverane sau învecinate în organisme de cooperare internațională și regională (OSCE, BSEC etc.) ori prin intermediul noilor formate de intensificare a Parteneriatului pentru Pace (PfP) și activităților Consiliului de Parteneriat Euroatlantic.

Pentru îmbunătățirea securității în zona extinsă a Mării Negre sunt dezirabile și posibile următoarele acțiuni:

- menținerea și dezvoltarea formulelor preexistente de cooperare intraregională, prin implicarea mai activă a statelor membre NATO și a celor partenere;
- atragerea în formule de cooperare eficiente a unor state neriverane democratice, care manifestă interes în acest sens și pot aduce un real plus de securitate regiunii;
- realizarea unor mecanisme de rezolvare a așa-numitelor zone de „conflict înghețat” prin implicarea statelor din regiune și prin stimulente de natură economică și politică pentru factorii implicați în posibila rezolvare a acestora (în special, Rusia);
- menținerea și dezvoltarea actualelor mecanisme de schimb de informații la nivelul regiunii Mării Negre, îndeosebi pentru sprijinul cooperării pe problemele de securitate „soft” (identificarea, prevenirea și contracararea amenințărilor transfrontaliere și acțiunile de combatere a fenomenului crimei organizate).

În contextul recentului conflict din Osetia de Sud dintre Rusia și Georgia, strategia NATO pentru zona extinsă a Mării Negre trebuie să se orienteze spre o detensionare a relațiilor dintre cele două state și limitarea posibilităților de reizbucnire a acestuia. Deși o soluție practică pe termen scurt nu se întrevide în cazul celor două republici autonome de pe teritoriul Georgiei, Osetia de Sud și Abhazia, strategia de securitate a NATO ar putea prevedea o creștere a garanțiilor de securitate acordate Georgiei. În acest fel, s-ar mai echilibra balanța de putere net favorabilă Rusiei care, profitând de această situație, a și recunoscut independența celor două republici separatiste.

O altă problemă la care strategia NATO pentru zona extinsă a Mării Negre trebuie să găsească o soluție este asigurarea securității energetice a Europei, mai ales în contextul recente crize a gazelor provocată de neînțelegerile dintre Rusia și Ucraina pe tema tranzitului gazelor rusești. Deși la o primă evaluare această problemă pare a fi exclusiv a Uniunii Europene, consider că implicarea NATO este necesară – mai ales că un important actor zonal în domeniul energiei, Turcia, este membru NATO, dar nu și al UE. În același timp, relațiile NATO – în special ale SUA – cu Rusia și Ucraina pot contribui în mod eficient la asigurarea unei mai mari stabilități pe piața regională a hidrocarburilor prin înglobarea acestei probleme în cadrul unor discuții mai ample privind securitatea regională.

Valoarea strategică a Mării Negre va continua să crească pe măsura conștientizării reale a importanței sale de către toți actorii politici cu interese în zonă, globali și regionali, a definirii și aplicării unor politici specifice acestui spațiu. Unul dintre principalele mecanisme de garantare a păcii în acest areal îl va constitui, internaționalizarea procesului de securizare a regiunii prin accentuarea prezenței politice și militare a NATO și a statelor aliate.

Noi orientări în strategia de securitate a NATO în regiunea Mării Negre

În contextul evoluțiilor geostrategice și geopolitice de dată recentă, Marea Neagră și statele litoralului său constituie o placă turnantă între spațiul de securitate euroatlantic (al Uniunii Europene și al Alianței Nord-Atlantice extinse) și regiunile Orientului Apropiat, Caucazului și Asiei Centrale. Acest fapt nu face decât să reconfirme și să pună pe un plan superior vocația și caracteristicile recunoscute și analizate de-a lungul timpului, mai întâi de către istorici și diplomați, iar ulterior de către specialiștii în probleme de securitate, ale arealului în cauză.

Implicarea NATO în conducerea operațiilor militare din Afganistan și eventual și a celor din Irak, coroborată cu planurile de dislocare a bazelor militare ale SUA din vestul Europei către centrul și sud-estul continentului, atestă deplasarea sferei de operații a Alianței către est, concomitent cu lărgirea sferei de interes către Asia Centrală și Orientul Mijlociu.

Cooperarea SUA cu Georgia, Azerbaidjan și Turcia în Caucaz și antrenarea Asiei Centrale în circuitul economiei mondiale sunt elemente ce conduc spre noi structuri și alianțe politico-economice și militare. Scopurile acestei politici sunt de fortificare indirectă a însăși prezenței NATO în regiune și de a încerca evitarea crizelor grave care plutesc încă la orizont.

Îngrijorările NATO, și mai ales ale unor state membre, ca SUA, față de viitorul securității regionale sunt generate, în opinia noastră, de politica economică moscovită integraționistă, mai ales pentru cele patru republici din Asia Centrală: Tadjikistan, Kazahstan, Kârgâstan și Uzbekistan, foste membre ale URSS.

Tema raporturilor cu statele central-asiatice și caucaziene este, așadar, din ce în ce mai importantă pentru NATO și motivată economic și militar. Adoptarea noului model de securitate, conținut în sintagma „securitate pentru Europa”, ce înlocuiește vechiul model al „securității și stabilității în Europa” sporește în acest mileniu atenția aliaților pentru respectiva zonă, pentru consolidarea stabilității acesteia, pentru deschiderea sa către sistemul economic mondial, colaborarea și cooperarea regională și globală.

Relațiile NATO cu Azerbaidjan, Georgia, Armenia, Turkmenistan, Kazahstan, Uzbekistan, Kârgâstan și Tadjikistan capătă o importanță remarcabilă, mai ales acum când statele respective se află la noua graniță a „noului NATO” de după momentul Praga și pe noua axă geopolitică Marea Caspică-Marea Neagră-Marea Mediterană, datorită potențialului uriaș de energie al regiunii caspice.

Într-o viziune post-pragheză a mediului de securitate, grupul acestor state ex-sovietice formează componente periferice ale Spațiului Euroatlantic. O creștere a atenției față de strategia generală de securitate în regiunea Mării Caspice și a Caucazului este parte a demersului de asigurare a securității energetice a lumii. Țările NATO, și mai ales SUA, au înțeles acest lucru și își sporesc tot mai mult prezența politică, economică și militară în această parte a Caucazului de Sud și Asiei Centrale.

Concluzii

Marea Neagră constituie o zonă de întrepătrundere a unui număr mare de factori de putere regionali și globali. Vidul de putere la nivelul acestei zone, datorat dizolvării Tratatului de la Varșovia și destrămării URSS, a determinat comunitatea euroatlantică să ia o serie de măsuri de securizare a acestui spațiu.

O primă concluzie este că procesul de extindere a NATO până la coastele estice ale Mării Negre a fost unul treptat, marcat de o serie de fluctuații datorate atât situațiilor interne ale statelor care urmau să primească invitația de aderare la Alianță (care, în general, au încetinit acest proces), cât

și unor evenimente regionale și globale care au avut rolul de a crește necesitatea integrării anumitor state, în special din considerente de natură strategică. În urma acestor valuri de extindere, în prezent NATO este principalul factor de putere în regiunea Mării Negre.

A doua concluzie este că atitudinea Moscovei față de extinderea NATO în regiunea Mării Negre a fost una negativă, intensitatea acesteia fiind determinată de situația internă din Rusia și de statutul statelor candidate înainte de destrămarea URSS. Ultimele două candidate la aderare, Georgia și Ucraina, foste republici sovietice, au determinat și cea mai puternică reacție a Rusiei care a reușit, ajutată și de problemele interne ale celor două țări, amânarea unei decizii a NATO privind aderarea acestora.

Analizând mediul de securitate din zona extinsă a Mării Negre, mai ales în contextul recentului conflict din Georgia, se impune o a treia concluzie, care vizează necesitatea realizării de către NATO a unei strategii dedicate special acestei regiuni, care să aibă în vedere atât necesitățile de securitate ale țărilor din zonă, cât și relațiile dintre acestea. Măsurile din strategia NATO trebuie să se bazeze în special pe aspecte pozitive de ordin cooperativ pentru a nu antagoniza Rusia, însă fără a diminua interesele Alianței și ale partenerilor acesteia.

În final, trebuie remarcat că strategia NATO în zona extinsă a Mării Negre va trebui să se orienteze către includerea în cadrul acesteia și a țărilor din Asia Centrală, datorită importanței crescânde a zonei Mării Caspice în strategia globală de securitate a Alianței, precum și a legăturilor de natură politică, economică și culturală a acestei zone cu regiunea Mării Negre.

SISTEMELE DE SĂNĂTATE – ÎNTRE TEORIE ȘI PRACTICĂ

LES SYSTEMES DE SANTE – DE LA THEORIE À LA PRATIQUE

Drd. Nory Marioara JURJUȚ*

În teorie există trei sisteme de sănătate distincte; practic, sistemele de sănătate sunt mixte, bazate fie pe asigurarea socială de sănătate, fie pe impozit, dar finanțate și din alte surse. Nici unul din sistemele de sănătate nu este perfect. Cercetarea pentru găsirea celui mai bun sistem de sănătate continuă.

Dans la théorie il existe trois systemes de santé différents; en pratique, ils sont mixtes, fondés sur l'assurance sociale de la maladie, l'impôt et les autres sources. Aucun des systemes de santé n'est viable. La recherche continue pour trouver le meilleur systeme de santé.

Cuvinte cheie: modelele de sisteme de sănătate, modelul Bismarck, modelul Beveridge, modelul Semasko, asigurarea socială de sănătate, impozitul de sănătate, asigurarea privată de sănătate.

Mots clef: *les modèles de systemes des santé, le modèle Bismarck, le modèle Beveridge, le modèle Semasko, l'assurance sociale en cas de maladie, l'impôt de santé, l'assurance privée en cas de maladie.*

Pe plan mondial există trei teorii clasice privind sistemele de sănătate și anume:

- teoria sistemului centralizat de stat, cunoscut și sub numele de teoria Semasko;
 - teoria sistemul de asigurări sociale de sănătate, sau teoria Bismarck;
 - teoria serviciului național de sănătate, denumită teoria Beveridge.
- Sistemele de sănătate aplicate în Europa corespund acestor teorii.

Mai există și o a patra teorie potrivit căreia sistemul de sănătate trebuie să fie bazat pe competiție și asigurări private de sănătate. Această teorie stă la baza sistemului de sănătate din S.U.A.

* e-mail: claudiusinory@yahoo.com

Fiecare din sistemele de sănătate practicate la nivel mondial are la baza evoluției sale anumite teorii ca urmare a gândirii economice și sociale specifice epocii în care ele au luat naștere.

Astfel, sistemul centralizat de stat, cunoscut și sub numele de sistemul Semasko, are la bază teoria marxist-comunistă ai căror reprezentanți de seamă au fost Karl Marx și Friederich Engels.

Sistemul de asigurări sociale de sănătate are la bază ideile de solidaritate socială care au cunoscut un avânt considerabil după Primul Război Mondial, în materie de sănătate, fiind exprimate în anul 1880 de către cancelarul Germaniei, Otto von Bismarck. Potrivit acestor teorii, cei care au bani mai mulți vor plăti și pentru cei defavorizați social, pentru a li se asigura acestora un minim de îngrijiri medicale.

Serviciul național de sănătate se bazează pe ideea de supremație a statului în domeniul protecției sociale, idee exprimată pentru prima dată de baronul William Henry Beveridge, economist și om politic britanic, în anul 1942.

Sistemul de sănătate bazat pe asigurări private de sănătate, practicat în S.U.A., prezintă un dezavantaj foarte mare în imposibilitatea aplicării lui întregii populații (circa 16% rămâne neacoperită).

Teoria Semasko își are originile în lucrările lui Adam Smith, David Ricardo, lucrările socialiștilor francezi, în special Jean-Jacques Rousseau, Henri de Saint-Simon și filozofia materialistă timpurie germană a lui Ludwig Feuerbach. Karl Marx, care a conceput o teorie proprie, utopică, arăta că sistemul capitalist, la fel ca și sistemele socio-economice precedente, produce tensiuni interne care îl conduc la distrugere. Așa cum capitalismul a înlocuit feudalismul, capitalismul va fi înlocuit de comunism, o societate fără clase care urmează unei perioade de tranziție în care statul va fi un instrument al dictaturii proletariatului.

Pe baza tuturor acestor principii, comunismul apare ca o formă de organizare socio-economică bazată pe proprietatea comună asupra tuturor mijloacelor de producție și rolul suveran al statului prin deținerea controlului și monopolului asupra acestora. În condițiile existenței unei orânduiri nedemocratice, în care voința poporului este identificată cu cea a statului, era absolut necesar ca toate sectoarele societății respective să fie adaptate ca organizare și funcționare sistemului centralizat de stat.

Teoria Semasko privind sistemul de sănătate centralizat a funcționat în statele Europei Centrale și de Est, țări unde regimul socialist - comunist a fost în plină dezvoltare în perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial și până prin anii 1990. Potrivit acestei teorii, sistemul de sănătate este definit prin finanțarea integrală de la bugetul de stat și controlul total al statului asupra acestuia, în calitate sa de unic proprietar al factorilor de producție (servicii medicale, personal medical, resurse financiare).

Funcționarea sistemului se realizează pe baza planificării centralizate de către stat, întregul personal sanitar fiind format din salariați ai statului (funcționari). Meritul acestei teorii rezidă din conceperea unui sistem care să permită asigurarea accesului la serviciile de sănătate pentru întreaga populație. În acest model nu există loc și pentru sectorul medical privat.

Lipsurile teoriei Semasko derivă din lipsa concurenței și inițiativei în sistemul de sănătate centralizat, subfinanțarea acestuia și funcționarizarea activității medicale. Toate acestea fac din teoria sistemului de sănătate centralizat o teorie inefficientă, neperformantă, a cărei punere în practică a produs un impact redus asupra stării de sănătate a populației.

În opinie personală, teoria Semasko este departe de a concepe un sistem de sănătate perfect, ci din contră, unul plin de lipsuri. Așa cum nu poate exista un stat cu egalitate deplină între cetățenii săi, nu poate exista nici un sistem de sănătate care să fie bazat pe planificare centralizată și să poată oferi satisfacție tuturor cetățenilor și furnizorilor de servicii medicale în același timp.

Existența competiției duce la stimulare și progres și, implicit la evoluție economico – socială, lipsa concurenței însă poate duce chiar la involuție și regres. Prin urmare teoria Semasko privind sistemul de sănătate centralizat, ca și principiile marxist – socialiste ce au stat la baza acesteia, s-au dovedit total inefficiente și, mai devreme sau mai târziu ele au fost eliminate prin schimbări majore, reprezentând adevărate revoluții ale sistemului sanitar și ale societății în ansamblul său.

Teoria Bismarck, teoria Beveridge și teoria competiției și supremației asigurărilor private de sănătate în sistemul de sănătate al unui stat sunt teorii pe baza cărora s-au dezvoltat sistemele de sănătate în țările capitaliste. Capitalismul este o formă de guvernare a statului bazată pe preponderența proprietății private asupra mijloacelor de producție și de schimb, în cadrul căreia concurența este cea care orientează activitatea economică spre găsirea unui echilibru, și în care statul intervine prin mijloace de orientare a economiei spre o anumită direcție și prin controlul pe care-l exercită în toate sectoarele de activitate. Capitalismul s-a dezvoltat mult după cel de-al Doilea Război Mondial, atât în statele din vestul Europei cât și în S.U.A. În paralel cu dezvoltarea economică s-au căutat modalități de dezvoltare și a celorlalte sectoare de activitate (învățământ, cultură, sănătate etc.).

În ceea ce privește sănătatea publică s-au dezvoltat trei tipuri de teorii cu orientări diferite și anume: teoria care îmbină principiul solidarității sociale cu cel al economiei de piață, teoria care se bazează pe rolul primordial al statului privind sistemul de sănătate și teoria privind dezvoltarea concurențială privată a sectorului sanitar .

Teoria Bismarck, sau altfel spus, *teoria sistemului de asigurări sociale de sănătate*, este concepută de Otto von Bismarck și are la bază finanțarea preponderentă prin asigurările sociale de sănătate constituite din contribuții obligatorii ale salariaților și angajatorilor deopotrivă. Această finanțare poate fi completată și prin alte taxe. Se asigură astfel o acoperire largă a populației, dar nu totală (rămânând descoperită o parte a populației care nu lucrează).

Gestionarea fondurilor se face prin organisme specializate de tipul caselor de sănătate, care încheie contractele de furnizare a serviciilor și bunurilor medicale, și plătesc furnizorilor acestora prețul contractat, prin metode de genul preț/tarif sau preț/persoană asigurată.

Avantajele acestui sistem se traduc prin performanțe medicale relativ înalte, dezavantajele lui fiind mult mai numeroase datorită cheltuielilor foarte mari, ca urmare a multitudinii de organisme interpușe între furnizorii de servicii și bunuri medicale și persoanele asigurate (costurile administrării sunt foarte mari). Datorită costurilor mari se generează un consum indus ridicat care poate duce la anumite situații anormale, de genul selecției adverse (refuzul de a asigura un cost ridicat al prestațiilor sau de a asigura grupuri mari, costisitoare de asigurați) și al apariției riscului moral (cererea pentru serviciile cu costuri reduse să depășească oferta de astfel de servicii).

Pe baza studierii acestei teorii bismarckiene și a experienței practicării acestui sistem în alte state din Europa, cum ar fi Austria, Franța, Olanda, Germania și Belgia, s-a luat decizia implementării și în țara noastră a sistemului de asigurări sociale de sănătate, în anul 1997.

Teoria Beveridge a fost concepută de William Henry Beveridge, economist și om politic britanic care, în anul 1942 instituia ideea supremației statului în asigurarea protecției sociale, de unde și ideea de *sistem de sănătate bazat pe impozit*. Această teorie descrie un sistem de sănătate de tip național, caracterizat prin finanțarea ocrotirii sănătății pe bază de impozit, de la bugetul de stat, ceea ce asigură guvernului rolul primordial privind sănătatea națiunii. Această teorie nu exclude existența și a unui sector privat de ocrotire a sănătății, deși permite accesul liber la servicii pentru întreaga populație.

Conducerea unităților din sistemul sanitar se face prin autoritățile statului, iar sfera serviciilor de sănătate permite acoperirea generală a populației. Personalul medical este fie salariat, fie plătit în funcție de numărul pacienților înscrși pe listele lor. Pentru o parte din costul prestațiilor se practică coplata.

Avantajele sistemului constau în faptul că nu este greu de suportat de către populație și are un impact pozitiv asupra stării de sănătate a populației. Dezavantajele sistemului sunt însă numeroase datorită birocrăției excesive, lipsei stimulării cadrelor medicale și creării unor lungi liste de așteptare

pentru serviciile medicale mai puțin costisitoare, situații care generează multe nemulțumiri în rândul populației.

Teoria asigurărilor de sănătate private, ca mijloc de ocrotire a sănătății populației. Pe baza acestei teorii este fundamentat sistemul de sănătate din S.U.A. și presupune ca populația să fie asigurată prin asigurări private de sănătate gestionate de către organisme private de sănătate care colectează primele de asigurare încasate de la populația asigurată și oferă, în schimb, acestora prestații și bunuri medicale în momentul producerii riscului asigurat.

Ca instrument de protecție împotriva riscului, asigurarea de sănătate privată are ca bază teoretică „legea numerelor mari” formulată de matematicianul elvețian Bernoulli și completată de matematicianul rus Cebîșev, prin care se explică legătura între frecvența relativă de apariție a unui eveniment și probabilitatea producerii sale. Această lege constituie baza calculului matematic al probabilităților și explică de ce evenimentele ce se produc cu probabilități foarte mici sunt practic imposibile, iar cele care se produc cu probabilități mari sunt practic certe. Prima actuarială de asigurare se va stabili în funcție de nivelul pierderii anticipate, de probabilitatea producerii acesteia și de costul economic al societății de asigurare.

Teoria sistemului de asigurări private de sănătate se adresează, în principal, statelor cu o economie dezvoltată și stabilă datorită costurilor ridicate pe care acestea le implică. Costurile mari sunt generate, mai ales, de cheltuielile indirecte privind gestionarea asigurărilor private și fac ca ele să fie accesibile numai anumitor categorii sociale, în timp ce populației defavorizate îi este imposibil accesul la îngrijiri medicale pe baza asigurărilor private de sănătate.

Aplicarea în practică a acestor teorii s-a dovedit inefficientă în ocrotirea sănătății populației. Sistemele de sănătate au fost și sunt, în continuare, supuse unor schimbări, pe plan mondial, menite să ducă la reducerea disfuncțiilor cu care se confruntă în prezent, atât cele practicate în state cu o bogată experiență democratică (în care principiile economiei de piață sunt stabile), cât și cele practicate în statele care au avut, vreme îndelungată, o economie bazată pe planificarea centralizată și monopolul statului asupra factorilor de producție.

Aceste disfuncționalități suscită nemulțumiri în rândul contribuabililor, personalului medical, dar și în rândul autorităților din domeniul sanitar, ca urmare a acțiunii mai multor factori, de natură socio-economică care se traduc prin:

- calitatea scăzută a serviciilor oferite populației;
- creșterea excesivă a costurilor asistenței medicale, medicamentelor, materialelor sanitare, aparaturii de corectare a deficiențelor funcționale etc.;
- insuficienta acoperire cu servicii medicale la nivelul populației;

- volumul mare de muncă depus de cadrele medicale de specialitate, în raport cu stimularea salarială;
- management defectuos la nivelul instituțiilor medicale, al furnizorilor de bunuri și servicii medicale etc.

Datorită multitudinii divergențelor existente între modelele teoretice de sisteme de sănătate și practica aplicării acestora, tot mai mult se încearcă în statele Europei, și nu numai, utilizarea unui sistem de sănătate mixt care să asigure o acoperire generală a populației cu servicii de sănătate, să permită accesul universal al populației la serviciile medicale, să fie echitabil și eficient, să ofere posibilitatea alegerii medicilor și a altor furnizori de servicii și să responsabilizeze mai mult statul față de sănătatea publică. Până în prezent, niciun sistem de sănătate nu a răspuns tuturor acestor condiții și, din acest motiv, s-au produs și se produc în continuare schimbări în cadrul sistemelor de sănătate, în vederea armonizării obiectivelor acestora.

BIBLIOGRAFIE

- Ciurel Violeta, *Asigurări și reasigurări – abordări teoretice și practice internaționale*, Editura All Beck, București, ediția 2000.
- Ilea Th., Pruteanu P., Grosz C., *Sănătate publică (medicină și igienă socială)*, Editura Medicală, București, 1966.
- Pierini Bruno *L'assicurazione privata malattie-cap.XVIII* din lucrarea *Manuale di tecnica delle assicurazioni*, editată de Aurelio Donato Candian și Sergio Paci, Giuffrè Editore, Milano, 2002.
- Parlement European, Direction Generale des Etudes, *Les Systemes de sante dans l'U.E – etude comparativ*”, SACO 101 FR, 1999, Luxembourg.
- Naumescu Valentin, *Introducere în studiul politicilor sociale*, idd.euro.ubbcluj.ro/interactiv/cursuri
- *** *Organizarea sistemului sanitar internațional*, www.referat.ro/referate;
- Șeulean Victoria, *Protecție și asigurări sociale*, Editura Mirton, Timișoara, 2003.
- Tufan Constantin, *Forme de asigurări sociale în România*, Casa de editură și presă Șansa S.R.L., București, 1997.
- WIKIPEDIA, *l'encyclopedie libre*

EVOLUȚIA SISTEMULUI DE SĂNĂTATE ÎN ROMÂNIA

L'ÉVOLUTION DU SYSTEME DE SANTÉ EN ROUMANIE

Drd. Nory Marioara JURJUȚ*

Evoluția societății se regăsește în evoluția sistemului de sănătate din România, de la medicina empirică la actualul sistem de sănătate, bazat pe asigurarea socială de sănătate.

L'évolution de la société se trouve dans l'évolution de médecine empirique vers l'actuel système de santé fondé sur l'assurance sociale de la maladie.

Cuvinte cheie: lupta împotriva epidemiilor, Țara Românească, Moldova, Transilvania, feudalismul, comunismul, sistemul de asigurări sociale de sănătate.

Mots clef: *la lutte contre les épidémies, les Pays Roumains, La Moldavie, la Transylvanie, le feudalisme, le communisme, le système d'assurance sociale de santé.*

Secole de-a rândul, populația țării noastre nu a beneficiat de nici un fel de asistență calificată. Această situație s-a înregistrat până în perioada de descompunere a societății feudale, respectiv a doua jumătate a sec. al XVII-lea și începutul sec. al XVIII-lea. Chiar și în acele timpuri existau medici, veniți din străinătate și puțini la număr, în Țara Românească și în Moldova, care îngrijeau domnitorii și boierimea Curții Domnești. În Transilvania, începând cu sec. al XVI-lea au început să apară medici care aveau grijă de bogătașii din orașe, dar la care iobagii nu aveau acces. Aceștia erau cunoscuți sub numele de “fizici”.

Din sec. al XIV-lea și până în al XVI-lea țările române s-au confruntat cu o serie de boli contagioase cum ar fi prima epidemie de ciumă (1338) din zona Brașovului, urmată de alte valuri de epidemii. În această situație,

* e-mail: claudiusinory@yahoo.com

neexistând posibilitatea tratării acestora, nobilimea feudală s-a văzut nevoită să ia măsuri pentru a încetini și eventual stopa extinderea acestora. Bineînțeles că măsurile luate în acest sens au fost cele de izolare drastică a localităților sau comunităților lovite de aceste boli. Deși aceste măsuri nu reprezintă o formă de intervenție a “statului” din acea vreme pentru ocrotirea sănătății populației, aceste epidemii au reprezentat semnale de alarmă privind pericolul extinderii lor și la populația bogată din orașele medievale, sau chiar în rândul nobilimii.

În sec. al XVII-lea are loc fenomenul de înmulțire a populației din marile orașe medievale, odată cu dezvoltarea acestora, astfel că apare ideea înființării unor *așezăminte* temporare în caz de epidemii, adoptarea unor măsuri de igienă comunală și anti-epidemică, și totodată necesitatea construirii unor spitale, ca *așezăminte* permanente pentru tratarea bolnavilor. Primul spital s-a construit în România pe lângă mănăstirea Colțea din București, în perioada 1695-1708, urmat de spitalul Sfântul Pantelimon (1735-1752) pentru bolnavii cronici, spitalul pentru ciumați de la Dudești (1796) și spitalul Sfântul Spiridon la Iași (1757, prin transformarea și înzestrarea vechii bolnițe (infirmerii) a mănăstirii Sfântul Spiridon). Acestea au fost primele forme organizate de *instituții spitalicești* în care bolnavii puteau fi tratați. Personalul ce lucra în acestea era format fie din voluntari, fie din călugărițe și erau finanțate din veniturile moșiilor care le ctitoreau și din alte surse provenite din donații.

Până în sec. al XVIII-lea nu a existat nici o legislație sanitară în țările române, ci doar vagi prevederi privind asistența socială, cu vagi legături sanitare, cum ar fi: iresponsabilitatea alienaților mintali, pedepse împotriva prostituției etc. prevăzute în *Pravilele* lui Vasile Lupu (1646), respectiv *Pravilele* lui Matei Basarab (1652).

În *Țara Românească*, reformatorul serviciului sanitar de stat este Alexandru Ipsilanti, prin instituirea, în anul 1775, a „Epitropiei de obște” devenită mai apoi „Vornicia de obște”, având atribuții în asigurarea asistenței medicale a populației, respectiv controlul practicii medicale și a spițerilor (farmaciștii acelei vremi), instituirea funcției de medic public (1780) pentru asigurarea asistenței medicale a populației („obștești”, după denumirea acelei vremi) și înființarea „Orfanotrofiei” ce se va îngriji de orfani, invalizi, infirmi, bătrâni, neputincioși .

Alte măsuri importante, întreprinse în vederea formării unui sistem de sănătate de stat, au fost: numirea de către Mihail Șuțu a primului medic oficial al poliției (1784), numirea doctorului Ioan Manicatide (1785) ca medic al Școlii Sfântul Sava unde va ocupa atât funcția de medic, cât și pe cea de profesor, apariția primelor norme egale privind practicarea medicinei și

comerțul cu medicamente și împărțirea Bucureștiului în *sempături* (sectoare, circumscripții), în 1816 de către voievodul fanariot Ioan Gheorghe Caragea, fiecăruia dintre acestea alocându-i-se un medic care să răspundă din punct de vedere medical de ele (după epidemia de ciumă din 1813). În Țara Românească, pentru ocrotirea sănătății populației începutului de secol XIX, funcționa o epitropie cu doi medici comunali la Craiova și câte un medic comunal la Râmnicu-Vâlcea și la Pitești.

În Moldova, prin hrisovul lui Grigore Alexandru Ghica, din iulie 1777, ia naștere serviciul sanitar, ca urmare a numirii “doftorului obștei” adică a unui medic aflat în serviciul public pentru asigurarea sănătății. Acesta era obligat să ofere consultații medicale tuturor bolnavilor indiferent de condiția lor materială, urmând a fi plătit de către aceștia după posibilitățile fiecăruia, iar “pe cei neputincioși dator să fie a-i căuta fără nici o plată, mulțumindu-se în leafa sa”. Alexandru Mavrocordat păstrează acest mod de organizare medicală și, în plus, printr-un hrisov din 1785 mai adăugă la aceasta și un gerah (îngrijitor), o moașă și un spițer (farmacist) al obștei. În plus, acum medicul are ca atribuții verificarea *spițeriei de obște* (farmaciei), fixează prețurile *doctoriilor* (medicamentelor) controlează calitatea medicamentelor și practica *spițerilor* (farmaciștilor).

Elemente noi apar în timpul domniei lui Alexandru Moruzi prin înființarea *Orfanotrofiei* și a *Vorniciei de obște*, la fel ca și în Țara Românească, numirea de doctori în orașele-târg ale Moldovei (Focșani, Hîrlău, Bîrlad) și a unui medic vaccinator. Tot atunci, sub autoritatea vorniciei, ia naștere *Casa Milosteniei* ce cuprindea asistența publică și va deveni ulterior *Casa doctorilor* (în timpul domniei lui Scarlat Calimach). Medicii erau plătiți din fonduri primite din diverse donații și alte fonduri gestionate de epitropii. Scarlat Calimach are și meritul stabilirii, printr-un hrisov, a principiului pensiei pentru doctori.

După semnarea *Tratatului de la Adrianopol* (1829), cunoscut și sub numele de *Tratatul de la Edirne*, tratat prin care Rusia își declară protectoratul asupra Moldovei și Valahiei, burghezia este tot mai interesată de organizarea unui sistem de ocrotire a sănătății publice în marile orașe, datorită creșterii neîncetate a rolului acestora în viața economico-socială a țării. Apar astfel, prin *Regulamentele organice* (1831 în Țara Românească și 1832 în Moldova), primele legiferări sanitare cu caracter modern, prin care în cele două principate, în cadrul Ministerelor de Interne, ia naștere așa-numitul *Comitet al Carantinilor*, ce va deveni ulterior *Comitetul de sănătate*, având ca sarcină conducerea centrală a problemelor sanitare. Se prevedea, totodată, organizarea unor servicii sanitare publice permanente în orașele București și Iași, precum și existența unor servicii sanitare exterioare.

Serviciile sanitare publice permanente cuprindeau pentru București 5 medici ai orașului (câte unul pentru fiecare sector (*culoar*) al capitalei), 1 chirurg, 1 mamof (ginecolog), 1 veterinar și 5 moașe, iar pentru Iași – 4 medici ai orașului, 1 mamof și 4 moașe. Medicii orașului erau constituiți într-o *Comisie Doftoricească*, condusă de protomedicul țării.

Serviciile sanitare exterioare erau formate din 6 departamente sanitare (*ocruguri*) în Muntenia cu reședințele în București, Craiova, Râmnicu Vâlcea, Pitești, Buzău și Ploiești și 5 departamente sanitare (*ocruguri*) în Moldova, cu reședințele în Iași, Botoșani, Roman, Bîrlad și Galați. Din cauza lipsei de personal medical și auxiliar calificat, Regulamentul Organic prevedea ca sarcinile consultative organizatorice legate de ocrotirea sănătății populației să fie realizate de către șefii autorităților locale din acea vreme și anume: ispravnicii din fruntea județelor (predecesorii prefecților de astăzi), privighetorii de ocoale (precursorii subprefecților de azi) din fruntea plășilor (subdiviziuni regionale ale județelor de azi), și pârcâlabii sau vorniceii (primarii de azi) din fruntea comunelor rurale. În continuare, se vor înființa noi spitale și în această perioadă, în scopul de a combate diverse epidemii (ciumă, holeră) sau a tratării unor boli transmisibile (de exemplu, bolile venerice).

Începe să se dezvolte, în această perioadă, și medicina ca știință, prin apariția Școlilor de Moașe (prima fiind în București în 1839), Școlilor de mică chirurgie (1842, pe lângă Spitalul Colțea), a primelor asociații profesionale (1836 - *Corporațiunea Farmaciștilor* din București și 1854 - *Gremiu Farmaceutic* de la Iași) și prin apariția primelor societăți științifice, cum ar fi *Societatea de medici și naturaliști din Iași* (1833). Contribuții importante în acest sens și-au adus Grigore Ghica, N. Kretzulescu și A.D. Xenopol.

Medicii din spitale încep să călătorească în străinătate în scop documentar, iar la întoarcerea în țară introduc în spitale metode noi de organizare a acestora pe baza concepțiilor mai dezvoltate din celelalte țări europene, metode ce au dus la pierderea până la desființare, în anul 1862, a rolului rețelei de carantină și întărirea serviciilor sanitare exterioare, ca prim pas de dezvoltare spre spitalele județene de astăzi. După unirea Moldovei cu Țara Românească din 1859 a devenit necesară crearea de forme administrative unitare pentru întreaga țară, corespunzătoare noilor realități social-economice. Astfel, în 1962 ia naștere *Direcțiunea Generală a Serviciului Sanitar*, din cadrul Ministerului de Interne, ce va fi condusă de Carol Davila (1828-1884), iar locul vechilor comitete de sănătate este luat de un *Consiliu Sanitar Superior* compus din 9 membri. În 1863 ia naștere primul Institut de Chimie (laborator) la București și în 1857 prima Școală Națională de Medicină, care va deveni Facultatea de Medicină de astăzi, tot în București.

Prima lege sanitară românească va fi promulgată în anul 1874, fiind modificată ulterior în mai multe rânduri (cele mai importante modificări fiind

cele din 1893 și 1898) prin care se dădea ocrotirii sănătății un caracter de administrație centralizată. Prin modificările ulterioare, se dorea descentralizarea treptată a anumitor servicii sanitare publice, în conformitate cu constituția existentă. Apar în această perioadă departamente rurale de ocrotire a sănătății și primele spitale rurale. La sfârșitul secolului al XIX-lea, mișcarea muncitorească ia amploare și, pe fondul acesteia, regimul burghezo-moșieresc este obligat să facă anumite concesii de ordin social și sanitar și astfel apar primele idei de securitate a muncii și igienă în țara noastră, idei puse în practică prin înființarea Poliției Sanitare. În perioada dezvoltării capitalismului în România și a formării statului național român, grupurile de politicieni încercau să subordoneze, prin diferite mijloace, asistența medicală propriilor lor interese. Aceasta este și o perioadă de început a dezvoltării industriei în marile orașe.

În anul 1871, prin Înaltul Decret Domnesc nr. 699, a fost înființată prima societate românească de asigurări "Dacia", fiind considerat astfel că din acel moment se poate vorbi de începuturile asigurărilor moderne în România. Prin legea sanitară din 1910 se instituia *Consiliul Sanitar Superior* cu atribuții de organ tehnic consultativ central și consiliile de igienă județene și municipale care ar fi trebuit să aibă același rol la nivelul județelor și municipiilor. Totodată era propusă înființarea *Caselor de Ajutor* (ce se bazau pe contribuțiile benevole ale muncitorilor) obligația tuturor patronilor așezămintelor industriale cu peste 25 de salariați de a angaja un medic pentru salariații lor, în înțelegere cu aceste Case. În condițiile noii dezvoltări socio-economice apare tot mai des ideea unei asigurări în caz de boală a populației și îndeosebi a muncitorilor.

Astfel, în ianuarie 1912 se votează *Legea pentru organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești*, considerată a fi primul pas în dezvoltarea unui sistem de asigurări sociale în România. Această lege prevedea înființarea a 3 tipuri de asigurări: contra bolii, contra accidentelor și pentru asigurarea pensiei la bătrânețe și invaliditate de boală. Întreaga cotizație pentru asigurarea contra bolii era suportată de către salariați și se depunea la *Casa centrală a meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești* care gestiona aceste fonduri printr-un consiliu.

În Transilvania, spitalele orășenești care se înființează începând cu secolul al XIII-lea (exemplu, cel de la Sibiu în 1292), reprezintă una din primele forme de ocrotire organizată a sănătății populației. În sec. al XIV - lea se întâlnesc primele forme de protecție realizată pe baze mutuale, sub forma asociațiilor mutuale și de întrajutorare. În secolul al XV-lea și al XVI-lea existau deja, în orașele din Transilvania, o serie de spitale înființate și finanțate de către autoritățile orașelor respective, precum și medici de oraș numiți *fizici de oraș (Stadtphysikus)*.

După trecerea Transilvaniei sub dominație habsburgică, la sfârșitul sec. al XVIII-lea, se constituie un nucleu de serviciu sanitar public sub o conducere centrală prin măsuri sanitare inițiate de orașe. Ia naștere acum o comisie sanitară, în cadrul guvernului transilvănean, care îndrumă și centralizează organizarea sanitară a Transilvaniei. La baza acestei orânduiri au stat normativele sanitare (*Generale normativum in re sanitatis*) date pentru Transilvania în septembrie 1770, privind lupta antiepidemică, supravegherea medicilor, farmaciștilor și a actului medical, controlul farmaciilor și acordarea asistenței medicale săracilor (cu limite foarte restrânse).

În anul 1920 se înființează Ministerul Muncii și Ocrotirilor Sociale, în subordinea căruia va trece, în 1922, Direcția Generală a Serviciului Sanitar, transformându-se astfel în *Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale*. Se încearcă acum o reducere a crizei economice prin descentralizarea bugetului de stat și punerea în sarcina autorităților locale a unui număr însemnat de îndatoriri sanitare ce vizau ocrotirea sănătății populației.

În 1930 este promulgată *Legea sanitară și de ocrotire* inspirată de I. Moldovan, prin care Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirii Sociale va fi autoritatea centrală cu atribuții privind îndrumarea activității tuturor serviciilor și instituțiilor sanitare și de ocrotire din țară. Din cauza lipsei de fonduri, această lege nu a putut fi aplicată în totalitate și, fără a se ține cont de scăderea stării de sănătate a populației și de indicatorii ridicați privind mortalitatea, sumele alocate pentru sănătatea publică au scăzut de la un an la altul în perioada 1930-1933. În 1933 *Legea Asigurărilor Sociale*, lege ce va fi reformată în 1935 și pe baza căreia este reorganizat serviciul medical, în jurul Casei Centrale de Asigurări, prevedea unificarea asigurărilor sociale. Perioada dintre cele două războaie mondiale reprezintă începutul unei organizări sanitare moderne.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial (1939-1945), în paralel cu asigurările practicate de societățile private, își face apariția și sectorul de stat prin Regia Autonomă a Asigurărilor de Stat (1942) care a început să practice toate tipurile de asigurări, inclusiv cele de sănătate.

După cel de-al Doilea Război Mondial, despre o finanțare propriu-zisă a ocrotirii sănătății nu se poate vorbi decât începând din anul 1953, când prin mai multe decrete se stabilește modalitatea prin care statul suportă, din bugetul său, conform planului anual, majoritatea cheltuielilor cu acordarea asistenței medicale și a medicamentelor, precum și modalitățile de plată de către populație sau unitățile economice a cotei nesuportate de la bugetul de stat. La bază se afla ideea creării unui sistem centralizat de ocrotire a sănătății populației, după modelul celui rus creat de Nikolai Aleksandrovich Semashko.

Organul central de conducere în domeniul sănătății era *Ministerul Sănătății și Prevederilor Sociale* care elaborează acte normative, regulamente, ordine și instrucțiuni în acest sens. Deși se dorea un sistem de asigurare gratuită a serviciilor de ocrotire a sănătății, exista totuși o parte a populației

care plătea o anumită taxă pentru îngrijire, fixată de către minister. Aceștia erau persoane nesalariate și în afara sistemului de cooperatie. Nici medicamentele nu erau în totalitate gratuite.

După 1989 s-a parcurs o perioadă de tranziție în care s-au încercat diverse forme de adaptare a sistemului de ocrotire a sănătății la noile condiții politico-economico-sociale, încercări ce au culminat cu adoptarea în anul 1997 a Legii nr. 145, *Legea asigurărilor sociale de sănătate*, prin care se dorea instituirea unui sistem național de asigurări sociale de sănătate care să aibă la bază principiile universalității, solidarității și subsidiarității. Pe baza acestor principii, asigurările sociale de sănătate se fundamentau pe contribuțiile obligatorii suportate de personalul salariat și de toate organismele care folosesc personal salariat (societăți comerciale, instituții publice etc.), colectarea acestora făcându-se prin bugetul statului, iar administrarea lor prin Casele de Asigurări. În prezent sistemul de sănătate din România se află în plin proces de descentralizare, rămânând de văzut dacă acest lucru (care s-a dovedit benefic în statele din Vestul Europei) va fi de bun augur și pentru țara noastră.

BIBLIOGRAFIE

- Ciurel Violeta, *Asigurări și reasigurări – abordări teoretice și practice internaționale*, Editura All Beck, București, ediția 2000.
- Ilea Th. Pruteanu, P. Grosz C., *Sănătate publică (medicină și igienă socială)*, Editura Medicală, București, 1966.
- Legea nr. 145 / 24.07.1997, *Legea asigurărilor sociale de sănătate*, Monitorul Oficial nr. 178/31.07.1997.
- Legea nr. 95 / 14.04.2006 privind reforma în domeniul sănătății, Monitorul Oficial nr. 372/28.04.2006 și rectificată în Monitorul Oficial nr. 391/05.05.2006.
- Naumescu Valentin, *Introducere în studiul politicilor sociale*, idd.euro.ubbcluj.ro/interactiv/cursuri.
- Ordonanța de Urgență nr. 150 / 31.10.2002, *privind organizarea și funcționarea sistemului de asigurări sociale de sănătate*, Monitorul Oficial nr. 838/20.11.2002.
- Rebeleanu Adina, *Sistemul de îngrijire a sănătății - curs*, www.freewebs.com/polsoc/curs;
- Șeulean Victoria, *Protecție și asigurări sociale*, Editura Mirton, Timișoara, 2003.
- Tufan Constantin, *Forme de asigurări sociale în România*, Casa de editură și presă Șansa S.R.L., București, 1997.

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE
"CAROL I"**

Redactor: *Laura MÎNDRICAN*

Tehnoredactor: *Gabriela CHIRCORIAN*

ISSN 2065 - 8281

Bun de cules: 01.09.2009

Bun de multiplicat: 30.09.2009

Hârtie copiator: A3

Format: A5

Coli tipar: 19,00

Coli editură: 9,5

Lucrarea conține 304 pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare "Carol I"

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București

e-mail: buletin@unap.ro

Tel./Fax 319.59.69; 319.48.80/0215; 0307

B. 1467/06.10.2009

C. 255/2009